

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI
ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET TÜRKER'İN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

Murat ULUDAĞ

Aralık-2021

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI
ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET TÜRKER'İN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

Murat ULUDAĞ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Ertuğrul KARAKUŞ

BEYAN

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde bizzat elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada özgün olmayan tüm kaynaklara eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Murat ULUDAĞ

10/12/2021

ÖZ

MEHMET TÜRKER'İN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

Uludağ, Murat

Yüksek Lisans, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları

Tez Yönericisi: Doç.Dr. Ertuğrul Karakuş

Aralık, 2021

Binlerce yıldır farklı coğrafyalarda varlığını sürdüren Türklerin kültürel birikimine, köklü geçmişine ve bugününe dair tarih, edebiyat, sosyoloji başta olmak üzere sosyal bilimlerin her dalında birbirinden kıymetli eserler verilmiştir. Türkoloji sahasında da gerek akademik gerekse popüler eserlerin ciddi bir yekûnu bulunmaktadır. Bu noktada genelde Balkan sahası özelde ise Bulgaristan Türk Edebiyatı üzerine akademik-popüler çalışmaların nicelik ve nitelik olarak son yıllarda arttığını görülmektedir.

Kaleme alınan bu çalışma ile üzerine akademik bir çalışma yapılmamış olan, kökü o topraklarda bulunan yazar Mehmet TÜRKER'in hayatı hakkında bilgiler verilerek eserleri tahlil edildi ve incelendi. Çalışma sonucunda edebiyatın roman, hikâye ve hatırat türlerinde eserler veren yazarın tarihe not düşer mahiyette çoğu zaman gerçek mekân ve kişileri merkezine aldığı görülmektedir. Bu anlamda bazı edebî eserlerin tarihe yardımcı birer kaynak olduğu gerçeği de bir kez daha ortaya çıkmıştır diyebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Türker, Bulgaristan, Bulgaristan Türk Edebiyatı, Hikâye, Roman, Hatırat, İnceleme.

ABSTRACT

A REVIEW ON MEHMET TÜRKER'S LIFE, ART AND WORKS

Uludağ, Murat

Master's Degree, Contemporary Turkish Dialects and Literatures

Thesis Advisor: Assoc Prof.Dr. Ertuğrul Karakuş

December 2021

Valuable works have been given in all branches of social sciences, especially history, literature and sociology, regarding the cultural background, deep-rooted and glorious past and present of the Turks, who have existed in different geographies for thousands of years. At this point, we see that academic-popular studies on the Balkan field in general and Bulgarian Turkish Literature in particular have increased in quantity and quality in recent years.

With this study, we tried to analyze the works of Mehmet TÜRKER, who has not been studied academically, and whose roots are in those lands, by giving information about his life. As a result of our study, we saw that the author, who produces novels, stories and memoirs in literature, often focuses on real places and people, making a note of history. In this sense, we can say that the fact that some literary works are an auxiliary source to history has emerged once again.

Keywords: Mehmet Türker, Bulgaria, Bulgarian Turkish Literature, Story, Novel, Memoir, Analysis.

ÖN SÖZ

Bulgaristan Türk Edebiyatı içerisinde öne çıkan bir yazar olan Mehmet Türker'in hayatı hakkında bilgiler vererek genel olarak sanatı ve eserlerinin tahlil edilip incelenmeye çalışıldığı bu çalışma Giriş ile birlikte toplam 6 bölümden oluşmaktadır.

Tezin konusu, kapsamı ve yöntemi Giriş bölümünde ele alınmıştır. Birinci bölümde genel olarak Bulgaristan coğrafyası, Bulgaristan Türk Edebiyatı ile Mehmet Türker'in hayatı hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölüm yazarın hikâyeciliği ve hikâyeleri, üçüncü bölüm romancılığı ve romanları, dördüncü bölüm hatıra kitapları, beşinci bölüm ise araştırma-inceleme eserlerine sarf edilmiştir. Sonuç bölümünde yazarın hayatı, sanatı ve eserleri üzerine varılan sonuçlar hayatından eserlerine yansıyan yönler ile birlikte değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Tez çalışmasının her safhasında emeğini, bilgisini, sabrını, hoş görüşünü esirgemeyen danışmanım sayın Doç.Dr. Ertuğrul Karakuş'a teşekkürü bir borç bilirim.

Murat ULUDAĞ

İstanbul-2021

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	xi
TABLolar.....	xii
GİRİŞ.....	1
A) ÇALIŞMA HAKINDA GENEL BİLGİLER.....	1
A.1. Tezin Kapsamı.....	1
A.2. Tezin Amacı.....	2
A.3. Yöntem ve Teknik.....	2
B) BULGARİSTAN VE BULGARİSTAN TÜRK EDEBİYATI.....	2
B.1. Bulgaristan'ın Coğrafi Yapısı Ve Tarihi.....	2
B.2. Bulgaristan Türk Edebiyatı Hakkında Genel Bilgiler.....	10

BİRİNCİ BÖLÜM

MEHMET TÜRKER.....	17
1. MEHMET TÜRKER'İN HAYATI VE ESERLERİ.....	17

İKİNCİ BÖLÜM

MEHMET TÜRKER'İN HİKÂYECİLİĞİ VE HİKÂYELERİ.....	19
1. HİKÂYECİLİĞİ.....	19
2. HİKÂYELERİ.....	24
2.1. Beyaz Ölüm.....	24
2.1.1. Beyaz Ölüm.....	24
2.1.1.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler.....	25
2.2. Kan Farkı.....	25
2.2.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler.....	26
2.3. Adımız Andımızdır.....	26
2.3.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler.....	27
2.4. Anneden Özür.....	28
2.4.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler.....	28

2.5. Hızır Yetiştı	29
2.5.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler	29
2.6. Taş Yastık.....	30
2.6.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler	30
2.7. Köyün Daskilesi.....	31
2.7.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler	31
2.8. İntikam.....	32
2.8.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler	32
2.9. Sazın Emaneti.....	34
2.9.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler	35
2.10. Katliam	37
2.10.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler	37
2.11. İnsaf.....	40
2.11.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler	41
2.12. Gazinin Onuru	42
2.12.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler	42
2.13. Seferberlik	43
2.13.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler	44
2.14. Öldüren Sevda	45
2.14.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler	46
2.15. Kırangıçlar	47
2.15.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler	48
2.16. Hayvan Sevgisi	49
2.16.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler	49
2.17. İtiraf.....	50
2.17.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler	51
2.18. Sır	52
2.18.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler	53
2.19. Köyün Çalıkuşu	53
2.19.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler	54
2.20. Yanlış Adres	55
2.20.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler	55
2.21. Baba Katilleri.....	56
2.21.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler	57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEHMET TÜRKER'İN ROMANCILIĞI VE ROMANLARI.....	59
1. ROMANCILIĞI.....	59
1.1. BOZGUN ZAMANI.....	60
1.1.1. Vak'a.....	61
1.1.2. Kişiler.....	65
1.1.3. Zaman ve Mekân.....	69
1.1.4. Fiziksel Mekânlar.....	70
1.1.5. Algısal Mekânlar:.....	71
1.1.6. Başlıca Fikirler ve Mesajlar.....	71
1.1.6.1. Dinî Unsurlar.....	71
1.1.6.2. Kültürel Unsurlar.....	73
1.1.6.3. Sosyal Unsurlar.....	75
1.1.6.4. Folklorik Unsurlar.....	78
1.1.7. Değerlendirmeler.....	80
1.2. BOZGUNDAN SONRA.....	90
1.2.1. Vak'a.....	90
1.2.2. Kişiler.....	97
1.2.2.1. Tarihi Kişiler.....	99
1.2.3. Zaman ve Mekân.....	104
1.2.3.1. Fiziksel Mekânlar.....	105
1.2.3.2. Algısal Mekânlar.....	107
1.2.4. Başlıca Fikirler ve Mesajlar.....	107
1.2.4.1. Dinî Unsurlar.....	107
1.2.4.2. Kültürel Unsurlar.....	109
1.2.4.3. Sosyal Unsurlar.....	109
1.2.4.4. Folklorik Unsurlar.....	116
1.2.4.5. Edebî Unsurlar.....	119
1.2.5. Değerlendirmeler.....	122
1.3. VATAN YASAK ÖZGÜRLÜK UZAK.....	127
1.3.1. Vak'a.....	127
1.3.2. Kişiler.....	135
1.3.3. Zaman ve Mekân.....	140
1.3.3.1. Fiziksel Mekânlar.....	140

1.3.3.2. Algısal Mekânlar	142
1.3.4. Başlıca Fikirler ve Mesajlar	142
1.3.4.1. Dinî Unsurlar	142
1.3.4.2. Sosyal Unsurlar	143
1.3.4.3. Folklorik Unsurlar	151
1.3.4.4. Edebî Unsurlar	152
1.3.4.5. Siyasi Unsurlar	158
1.3.5. Değerlendirmeler	162

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANİ KİTAPLARI.....	169
1. BELENE ADASI.....	169
1.2. Muhteva: Baskı Altında Zor Yıllar.....	169
1.3. Dinî Unsurlar.....	183
1.4. Sosyal Hayat	187
1.5. Edebî Unsurlar.....	189
1.6. Yeniden Doğuş: Türkiye	193
2.2. HAZANDA SON YOLCULUK.....	194
2.2.1. Muhteva	194
2.2.2. Dinî Unsurlar	195
2.2.3. Sosyal Hayat.....	198
2.2.4. Siyasi Süreç.....	199
2.2.5. Edebî Unsurlar	212

BEŞİNCİ BÖLÜM

MEHMET TÜRKER'İN DİĞER KİTAPLARI	223
1. TIMRAŞ'IN AHMET AĞASI.....	223
2. SİNDELLİ	225
3. GÖLGEDEKİ KAHRAMAN.....	225
4. KALEM KILIÇLAŞINCA.....	232
5. CEZAEVİ MEKTUPLARI	235
SONUÇ.....	237
KAYNAKÇA.....	241
EKLER	249

KISALTMALAR

s.	:	Sayfa
S.	:	Sayı
vb.	:	ve benzeri
vs.	:	ve saire
yy.	:	Yüzyıl.

TABLÖLAR

Tablo-1: Hikâyelerinde Geçen Gerçek Mekân İsimleri

GİRİŞ

Sanatçıların duygu, düşünce ve hayallerini ifade ettikleri sanat ürünleri, o sanatçının yetiştiği topraklardan içinden çıktığı milletin kültür dünyasından izler taşır. Bu durum geçmişin, tevarüs edilen kültürel mirasın sanat eserine yansımadır. Bununla birlikte edebiyat sosyolojisi uzmanlarının belirttiği gibi yazarın kişiliği kadar eseri de içinde bulunduğu doğal ve toplumsal çevrenin etkisi altındadır. Bu da eserin oluşturulduğu devrin sanat eserine yansımadır. Bu bağlamda türü ne olursa olsun edebî eserler bir milletin yazılı kültürel belleğidir demek mümkündür.

Binlerce yıldır farklı coğrafyalarda varlığını sürdüren Türklerin kültürel birikimine, köklü geçmişine ve bugününe dair tarih, edebiyat, sosyoloji başta olmak üzere sosyal bilimlerin her dalında birbirinden kıymetli eserler verilmiştir. Türkoloji sahasında da gerek akademik gerekse popüler eserlerin ciddi bir yekünü bulunmaktadır. Bu noktada genelde Balkan sahası özelde ise Bulgaristan Türk Edebiyatı üzerine akademik-popüler çalışmaların nicelik ve nitelik olarak son yıllarda arttığını görmekteyiz.

Ele alınan bu çalışmada kökü o topraklarda olan yazar Mehmet TÜRKER'in hayatı hakkında bilgiler verilip; sanatı ve eserlerini tahlil edilip incelenmeye çalışılacaktır. Ana hatlarıyla genel bilgiler şu şekildedir:

A) ÇALIŞMA HAKINDA GENEL BİLGİLER

A.1. Tezin Kapsamı

Bu çalışmada Bulgaristan Türk Edebiyatı sahasında mühim bir yeri olan yazar Mehmet TÜRKER'in hayatı ve eserleri merkeze alınmıştır. Yazarın “Beyaz Ölüm” başlıklı hikâye, “Bozgun Zamanı”, “Bozgundan Sonra” ve “Vatan Yasak Özgürlük Uzak” başlıklı romanları ile “Belene Adası” ve “Hazanda Son Yolculuk” adlı hatıra/anı kitaplarıyla birlikte “Tımraş”ın Ahmet Ağası” adlı araştırma-inceleme, “Sindelli” adlı monografi ve “Gölgedeki Kahraman” adlı biyografik türde kitapları değerlendirilerek incelenmiştir.

A.2. Tezin Amacı

Çalışmanın temel amacı Bulgaristan’da yaşayan Türklere karşı yapılan ve etkileri hala hissedilmekte olan sürgün, baskı, şiddet ve göç olgularını bizzat yaşamış; ayrıca bu durumu kaleme almış olan Mehmet Türker’in eserlerini, sanatsal yönünü ve edebîkişiliğini incelemektir. Bizi bu çalışmaya sevk eden sebeplerin başında hem Türkiye hem de Bulgaristan coğrafyasını, sosyal hayatını iyi bilen yazarın biyografisi ve eserlerine yönelik henüz kapsamlı bir çalışmanın yapılmamış olmasıdır. Yapılan inceleme ve değerlendirmeler ile bu eksikliğin giderilmesi hedeflenmektedir. Bir diğer amaç ise edebiyatın sosyal hayatla iç içe olduğu gerçeğinden hareketle eserlerindeki kültürel birikimin, yaşanmışlıkların, tarihi tanıklıkların sistematik bir bütünlükle gelecek nesillere aktarılması ve kayıt altına alınmasıdır.

A.3. Yöntem ve Teknik

Ağırlıklı olarak metin merkezli olan bu çalışmada yöntem olarak şu usul izlenmiştir: Öncelikle kapsamlı bir literatür taraması yapılmış akabinde yazarın eserleri ve çeşitli kaynaklar gerek Türkiye’den gerekse Bulgaristan’dan temin edilmiştir. Fişlemesi ve incelemesi yapılan eserler değerlendirilmeye tabii tutularak yazarın yaşıyor olmasının verdiği imkânla kendisi ile mülakat yoluyla gerekli görülen ve merak ettiğimiz noktalar hakkında bilgiler-veriler toplanıp çalışmanın bazı bölümlerinde kullanılmıştır.

B) BULGARİSTAN VE BULGARİSTAN TÜRK EDEBİYATI

B.1. Bulgaristan’ın Coğrafi Yapısı ve Tarihi

Bulgaristan’ın Coğrafi Yapısı

Balkan coğrafyasında yer alan Bulgaristan’ın kuzeyinde Romanya, doğusunda Karadeniz, batısında Makedonya ve Sırbistan, güneyinde Yunanistan ve güneydoğusunda Türkiye yer almaktadır. 110.994 kilometrekarelik yüzölçümüyle Avrupa’nın 16. büyük ülkesi olan

Bulgaristan'ın yüzey şekillerini Rodop, Balkan ve Rila dağları belirlemektedir.

Dağlık kesimde ulaşım ve çeşitli faaliyetlere izin veren geçitlerin en bilineni Şipka Geçidi'dir. Ayrıca ülkenin kuzeyinde Balkan dağlarından Tuna'ya inen bir plato da yer almaktadır.

HARİTA 1: (Bulgaristan Fiziki Haritası)¹

Nüfus ve yerleşim bakımından dengeli bir yapı göstermeyen ülkede nüfus yoğunluğu dağlık alanlarda az iken şehir merkezlerinde özellikle sanayi alanları çevresine doğru gelindikçe bir hayli yükselmektedir. Arnavutluk'tan sonra nüfus azlığı bakımından ikinci sırada yer alan ülkede halkın %60'tan fazlası şehirlerde otururken %83'ü üretim geri kalanı da hizmet sektöründe rol almaktadır.

Sayımlarda 2. Dünya Savaşı'ndan bu yana tam ve güvenilir veriler elde edilmediği ya da edilemediği için resmî belgelere rastlanamamaktır. Ancak o zamandan günümüzde çeşitli politikalar ve sebeplerden dolayı nüfus hareketleri meydana gelmiştir. Bunun büyük bir kısmını siyasi sebepler ve bunların beraberinde getirdiği çeşitli sıkıntılardan dolayı Müslüman Türkler oluşturmaktadır.

¹ <https://tr.maps-bulgaria.com/bulgaristan-fiziki-haritas%C4%B1> (Erişim: 7.9.2019).

Ayrıca zaman içerisinde Ermeniler 'in Ermenistan'a, Yahudiler 'in İsrail'e ve farklı etnik yapıdaki daha az nüfus yapısındaki toplulukların göç ettiği bilinmektedir.²

‘‘2007 yılında Avrupa Birliği'ne üye olan Bulgaristan'da 1 milyondan fazla Müslüman ve yaklaşık 750 bin Türk yaşamaktadır. Tüm komşuları Balkan ülkeleri olduğundan Merkezi Balkan ülkesi olarak da çeşitli kaynaklarda tanımlanan Bulgaristan, aynı zamanda NATO ve Ekonomik İş Birliği Örgütü'ne de üye olmakla birlikte Yunanistan'dan sonra ikinci AB komşumuz statüsündedir. Türkiye ile arasında 3 sınır kapısı bulunan ülkenin başlıca noktalarını Edirne'de bulunan Kapıkule, yine Edirne'de yer alan Hamza Bey ve Kırklareli'nde bulunan Dereköy sınır kapısı oluşturur. Gerek ticari gerek siyasi bakımdan en işlek sınır kapısı Kapıkule sınır kapısıdır.’’³

Bulgaristan Tarihi

Bulgar ismi ilk kez Bizans İmparatoru Zenon'un Doğu Gotlar ile mücadelesinde askeri destek sağlamak amacıyla başvurduğu Karadeniz kıyılarında yaşayan topluluğun ismi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte farklı bir yaklaşım ise Bulgarların Oğuzlardan ayrılan Ogur kabilelerinin meydana getirmiş olduğudur.⁴

Hun imparatoru Atilla'nın ölümünden sonra oğullarından İrnek ayrılarak doğuya doğru hareket eder ulaştıkları yerde Ogurlar ile karşılaşmışlardır. Orta Asya'da Ting Ling olarak bilinen kavme kadar ulaşan Ogurlar ile etnik olarak karışıp Bulgarları oluşturmuşlardır. Bununla birlikte Bulgar kelimesinin de ‘‘bulgamak’’ yani karışmak anlamında olması dikkat çekicidir.

Bizans'ın yanında Got kralı Teodorik'e karşı savaşmış olan Bulgarlar 482 tarihinde Hazar Denizi ve Tuna arasında görülmektedirler. Bulgarların bilinen ilk hükümdarları Gostun'dur daha sonraları ise topluluğun başına çeşitli kaynaklarda Kurt ve Kovrat isimleriyle de anılan Kubrat geçmiş ve

² <https://islamansiklopedisi.org.tr/bulgaristan> (Erişim: 7.9.2019).

³ Emin Atasoy, ‘‘Bulgaristan'ın Coğrafi- Jeopolitik Konumu ve Yansımaları’’, U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.11, S.18 (2010).

⁴ Ayşegül İnginar Kemaloğlu, Bulgaristan'dan Türk Göçü (1985-1989), Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi,2012, s.3-4.

*Avar hâkimiyetine son vererek Han unvanı almış ve Büyük Bulgaristan'ın kuruculuğunu üstlenmiştir*⁵.

Bulgar tarihinden bahsederken Gagauzlar'dan da bahsetmek yerinde olacaktır.

*“1896 yılında Bulgar Arkeologlar K. ve H. Şkorpil kardeşler, Gagauzların Proto-Bulgar kökenli olduğuna dair orijinal bir hipotez öne sürdüler. Onların görüşüne göre; Gagauzlar ve Gacallar ortak bir kökene sahiptir. İkisi de 7.yüzyılın ikinci yarısında Balkan yarımadasına göç etmiş Asparuh Bulgarlarının bakiyeleridir. Sonraları bu Proto-Bulgarların bir parçası Hristiyanlığı kabul etti ve Gagauz oldular; İslamiyeti kabul eden diğer kısım günümüz Gacallarının temelini oluşturdu”*⁶

Gagauzların Bulgar olduğuna yönelik farklı hipotezler ortaya atılmış, çeşitli dil, kimlik, maddi ve manevi mirasa yönelik çalışmalar yapılsa da bu durum bir öngörü olmaktan öteye henüz gidilememiş ve bir kesinlik kazanmamıştır.

“Bulgarlar oluşumunu tamamlayıp sınırlarını genişletmeye başladıkları andan itibaren sık sık Bizans ile ilişki içinde olmuşlardır. Bu ilişkiler kimi zaman dostane kimi zaman ise kanlı çarpışmalarla devam etmiştir”⁷.

Kubrat döneminde Bizans ile olumlu ilişkiler kurar hatta aralarında ilk anlaşma da yapılır ancak Kubrat'ın ölümünden sonra Hazarların da baskısıyla devlet yıkılır ve oğulları arasında paylaştırılır. Bu dağılma ve parçalanma doğal netice olarak Hazarların ilerleyişini kolaylaştırmıştır. Dağılmanın sonucunda Kubrat'ın oğullarından en büyüğü kalan Bulgar topluluğu ile birlikte Hazar hâkimiyetine girmiştir.

Alstek Avar hâkimiyetini kabul ederken Kotrag ve bir grup Bulgar kuzeye doğru ilerlemiş Asparuh'un liderliğindeki başka bir grup güneye Besarabya

⁵ Nikolay Todorov, “Bulgaristan Tarihi” Öncü Kitabevi, İstanbul, 1979, s26.

⁶ Bülent Hünerli, “Gagauzların Etnik Aidiyeti”, TÜRK Halkbilimi Arş. Dergisi, 2018, s12, s67-78.

⁷ Nikolay Todorov, age. s25.

*bölgesine inerek Bizans topraklarına akınlar düzenlemiştir. Oğullar arasında en aktif ve tarih sahnesinde bulunan Asparuh olmuştur.*⁸

*Asparuh Han gerek Hazarlardan kaçmak gerekse yeni bir yaşam alanı bulmak amacıyla Bizans topraklarına seferde bulunmuştur. Bunun üzerine Bizans ordusu Asparuh'un topraklarından çıkartmak için büyük bir kara ve deniz seferi düzenlese de aynı zamanda baş gösteren İstanbul'un Araplar tarafından kuşatılması, çeşitli salgın hastalıklar, iki cephede birden savaşın ağır yükü ve Bulgar ordusunun savaş stratejisi sebepleriyle başarı kazanamamış olup kendi topraklarında bağımsız bir Bulgar devletinin varlığını tanımış ve haraç vermiştir. I.Bulgar Devleti diğer ismi ile Tuna Bulgar devleti kurulmuş olur.*⁹

Bulgar devleti geldiği sırada Dobruca bölgesi her ne kadar Bizans'a ait görünse bile orada Slavlar yaşamaktaydı. Bulgarlar yeni devletin kurulmasıyla birlikte orada bulunan Slavları da egemenlik altına almışlar ve çeşitli kademelere getirmişlerdir. Sayı olarak Slavlar üstün olsa da devlet teşkilatı, yönetim gibi önemli konular Bulgarları himayesi ve kontrolü altında olmuştur. "Bulunduğu bölgede baskın ve hâkim olmalarına rağmen Bulgarlar Hristiyan inancını kabul etmeleri ve Slav etkisiyle Hristiyanlaşıp kendi kimliklerinden uzaklaştığı görülmektedir."

¹⁰

İlerleyen zamanlarda Slav ve Bulgar etkisinden rahatsız olan Bizans hükümdarı Slavları etkisiz hale getirip Asparuh ile giriştiği mücadeleden başarılı çıkar ve topraklarını yeniden ele alır bu mücadele Asparuh hayatını kaybederken yerine oğlu Tervel geçer. Bizans arasındaki karmaşadan faydalanmasını çok iyi bilen Tervel onlarla iyi geçinir ve anlaşmalar yapar II. Justiniaus'un tahta geçmesinde ciddi yardımları olur. Bu sırada Bizans'ta hükümdar tahtından indirilip Kırım'a sürgüne gönderilir ve hükümdar da Hazarlara sığınmak zorunda kalmıştır. Bu süreçte Hazar Hakanının kızı ile evlenen II. Justiniaus büyük tepkilere yol açmıştır. Tekrar Tervel'in

⁸ Ayşe Kayapınar, "Bulgarların Balkanlara Göçü ve Tuna Bulgar Devleti", *Balkanlar El Kitabı*, der. Osman Karatay ve Bilgehan A. Gökdağ, , C: I, içinde, Çorum/Ankara, Karam ve Vadi Yay., 2006, s.105.

⁹ Geza Feher, *Bulgar Türkleri Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1985, s.51-52.

¹⁰ Kayapınar, "Bulgarların Balkanlara Göçü...", age., ss.107-109.

yardımını isteyen hükümdar yine kendi devletinde olan karşıtları tarafından katledilmiştir.¹¹ Bu hadisenin ardından müttefikinin intikamını alma bahanesi ile Bizans'a savaş açar Trakya ve İstanbul çevresine kadar ilerleyen ordu büyük bir yağma ve ganimet elde ettikten sonra yeni bir anlaşma yapar ve devlet sınır bakımından Trakya ovasına kadar genişlemiş bulunmaktadır.¹²

Zaman seyri içinde başa gelen Bulgar hükümdarları devletin sınırlarını genişletmek ve Bizans ile mücadele hareketlerine devam etmişlerdir.

Kardam Han'ın başa gelip Bulgaristan'ın iç durumunu düzeltmesi önemlidir. Teling ile birlikte başa gelen Kardam döneminde Bulgar tarihinin önceki döneme göre daha parlak güçlü bir kimliğe kavuştuğunu söylemek mümkündür. Kurum'un fethi de yine bu dönemde meydana gelmiş devlet sosyal ve iktisadi açıdan güç kazanmıştır. İktisadi, sosyal ve kültürel açıdan devleti ileriye götüren başka bir hükümdar da Omurtag olmuştur. Madencilik, ticaret ve gümrük gelirleri ile ülkesini zenginleştiren Omurtag ülkesini bayındır hale getirerek kültür ve medeniyet alanında da bir miras bırakmış oldu.

Boris ile yeni bir gelişim yaşanmış ve Bulgaristan'ın Hristiyanlık dönemi tam anlamıyla hâki olmuştur daha öncesinde Hristiyanlık yaygın ve yaşanırken Boris bu duruma devlet çapında bir resmiyet ve kabul sağlayarak sağlamlaştırmıştır. Bu durum sadece bir inanç olarak kalmayıp özellikle Bizans başta olmak üzere diğer toplulukların da takdirini ve desteğini kazanmış ve Papa I. Nikola'dan da bazı imkânlar sağlamıştır. Kilisenin bağımsızlığını ilan edip, İncil'i ve çeşitli din kitaplarını Bulgarcaya çevirtti kendisi din konuları ile uğraşırken tahta oğlu Simon'u geçirtmiştir.¹³

Simon tahta geçer geçmez Bizans ile savaşmış ve üzerine gönderilen Bizans ordusu yenilgiye uğratmıştır. Daha sonraki süreçte Macarları da yenen Simon İstanbul'u alıp kendinî Romalıların İmparatoru olarak görme çabasından vazgeçmemiştir. Kültürel, sanatsal, mimari ve edebî bakımından önemli faaliyetleri olan hükümdar adinî tarihe yazdırmayı başarmıştır.

¹¹ Nikolay Todorov, "Bulgaristan Tarihi" 'Öncü Kitabevi, İstanbul, 1979, s.28.

¹² Kayapınar, "Bulgarların Balkanlara Göçü...", age., ss.109.

¹³ Geza Feher, Bulgar Türkleri Tarihi, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1985, s.56-57.

*Yaptığı girişimler ve faaliyetlerle Slav Medeniyetinin kökleşmesine ve doğu Avrupa'nın gelişip ilerlemesine imkân sağlamıştır.*¹⁴

“Bulgar devletinin 1018 yılında Bizans hâkimiyetine girmesi ile toprakları Bizans eyaletlerine dönüşmüş, kilisenin özerkliği elinden alınmış ve Konstantinapol patrikliğine bağlanıp bu şekilde varlığını sürdürmüştür.”

15

*2. Bulgar Devleti de 1. Bulgar Devleti gibi Tuna Nehri ve Balkan Dağları yakınlarında kurulmuştur. Bu devletin kurulmasında Assen ve Peter kardeşler önemli rol oynamışlardır. Bu iki kardeş Bizans İmparatorluğunda hizmette iken hükümdardan kendilerine ödül olarak toprak hediye edilmesini istemiştir fakat tehlikenin farkında olan Bizans İmparatoru bunu reddince Assen ve Peter kardeşler Tırnova'da halkın da desteğiyle Bulgaristan'ın özgürlüğünü yeniden ilan etmiştir. Bizans hükümdarı ayaklanmayı bastırmak için seferler yapsa da sonuç başarılı olamamış ve 1187'de Bulgaristan'ın yeniden kurulması ve özgürlüğü tanınmıştır.*¹⁶

Hükümdarlıkları esnasından parça parça Bulgaristan'ın kaybettiği toprakları geri alan kardeşlere Kumanların önemli ve etkili yardımlarını unutmamak gerekir. Bizans'a karşı yaptığı isyan ve savaşta esas amaçlarından birisi de Bizans'tan memnun olmayan köylü ve Kuman kökenli boyların desteğini almak isteyen Assen bu konuda başarılı olmuş ve devletin sınırlarını kısa sürede genişletmiştir.

“2. Bulgar devleti bölge Osmanlı hâkimiyetine girene kadar Kuman kökenli hükümdarlar tarafından yönetilmiş ve bu yöneticiler kuruluş zamanlarında büyük katkı sağlamışlardır.”¹⁷

Assen ve Peter kardeşler Boyar komplolarına karşı dayanamamışlardır. Boş kalan tahta en küçük kardeşleri Kaloyan çıkmıştır. İleri görüşlülüğü ve politik dehası ile kısa sürede parlamış ve olumlu sonuçlar almıştır. Kaloyan

¹⁴ Feher Geza, Bulgar Türkleri Tarihi, age. ss.59.

¹⁵ Tolga Seyaz, “1970 Sonrasında Bulgaristan Türk Edebiyatında Hatıra Türü” age., s.10.

¹⁶ Nikolay Todorov, age., s31.

¹⁷ Fatma Rodoplu, “ İkinci Bulgar Devleti'nin kurulmasında Kumanların Rolü, Avrasya Etüdleri Dergisi, s. 219-234, 2016.

*döneminin en göze çarpan olaylarından biri de Roma kilisesi ile birlik kurması olmuştur. Kaloyan'a Papa tarafından krallık unvanı verilmiştir.*¹⁸

*Kaloyan'dan sonra bir türlü tam anlamıyla sağlanamamış siyasi otorite ve boşluk halkın da desteği ile 2. İvan Assen doldurur. Bulgaristan'ı siyasi anlamda güçlü bir konuma kavuşturarak ilk bakır, gümüş, altın sikkeler bastırır bununla birlikte yeni ibadet yerleri, surlar ve kaleler yaptırarak bayındır hale getirir. 2. Assen'in ölümünden sonra ise Bulgaristan'ın topraklarını Macarlar, Bizans ve Tatarlar parça parça ele geçirmeye başlarlar.*¹⁹

Geride kalan toprakların başına gelen Alexander Şişman devleti iki oğlu arasında paylaştırdıktan sonra bir de Dobruca krallığı varlık gösterir bu olaylar neticesinde 2.Bulgar Devleti de fiilen ortadan kalkmış duruma gelmiştir.²⁰

*2.Bulgar Devleti'nin bulunduğu coğrafyada siyasi karışıklıklar devam ederken bu sefer farklı bir tehlike baş göstermiştir. Bu Osmanlı Devleti'nin Batı'ya doğru hızlı seferler başlattığı dönemdir. Osmanlı Devleti bilinen askeri fetih siyasetinden farklı olarak çok daha önceleri Balkan bölgesine kendi tebaasından konargöçer aileleri yerleştirerek hem bölgeye kendi kültürünü taşımış hem inanç ve hoşgörülü maksadın önceden orada bulunan halklara göstermiş hem de senyörel hakları kaldırıp toprağın direkt olarak devlete bağlanmasını sağlayarak adeta sosyal bir devrim yapmıştır.*²¹

Bununla birlikte “Ömer Lütfi Barkan’ın Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler” adlı eserinde bahsettiği üzere Balkan iskân politikasına paralel olarak alperenler, ahi başkanları ve dervişler aracılığı ile de gerçekleşmiştir. “Fethedilen toprakların devlete bağlanması, fethedilen kişilere pay verilmesi, metruk haldeki alanların hayata geçirilip ekonomik ve sosyal canlanma sağlanması da bu durumda önemli rol oynamıştır. “²²Askeri ve

¹⁸ Nikolay Todorov, age, s.33-34.

¹⁹ Nikolay Todorov, age. s.34-35.

²⁰ Tolga Seyaz, age., s 13.

²¹ Nikolay Todorov, age. s.37-38.

²² Halil Baltacı, Ömer Lütfi Barkan’ın “Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler” i üzerine değerlendirmeler.,2019, s.2 .

siyasal olarak Osmanlı Devleti'nin bölgeye temasları ve kalıcı olarak yerleşme hareketleri Edirne ve Filibe'nin alınması ile başlamıştır.²³

B.2. Bulgaristan Türk Edebiyatı Hakkında Genel Bilgiler

Bulgaristan Türk Edebiyatı, Bulgar Devleti kurulduktan sonra dönemin ve devlet politikasının bir gereği olarak kendinî gösterme ve geliştirme fırsatı bulamamıştır. Ancak bununla birlikte Rumeli Türk Edebiyatı'nın devamı niteliğinde olması sebebiyle sözlü ve yazılı olarak iki koldan kendinî devam ettirmeyi başarabilmiştir.

“Türk nüfusuna etki eden baskı ve zulüm sebebiyle ilk kol olan sözlü edebiyat doğal olarak bir damar bulmuş ve bu yönde ilerlemiştir.”²⁴

*Bu edebiyat ürünlerini türküler, efsaneler, destanlar, maniler, şarkılar, hikâyeler ve deyimler gibi halk edebiyatı ürünleri oluşturmuş ve halkın dilinde zenginleşerek varlığını sürdürmüştür. Bulgaristan coğrafyasında söylenen ve gelişen bu edebiyat ürünleri Anadolu'da olandan pek farklı değildir. Burada tespit edilen ve hayata olan ürünler daha acıklı, sıkıntılı ve zulüm dolu zamanları anlatmaktadır.*²⁵

Bahsini ettiğimiz bu ürünler Bulgar edebiyatını da eserlerini de kısmen etkisi altına aldığından dolayı Bulgar hükümeti tarafından toplatılmış ve birçoğu geri alınamamıştır ancak baskı rejimi biraz rahatladıktan sonra Türk kültür ve dernekleri aracılığı ile bir kısmına ulaşıp tarafımıza kazandırılmıştır. Nasrettin Hoca hikâyeleri bunun en somut örneklerinden birini oluşturmaktadır.

Bu konuda bilimsel maksatla araştırmalar ve derlemeler yapan ilk isim St. Mladenov'dur, yaptığı araştırmaları 191 tarihinde bir derlemeye yayımlamıştır. Ancak Nemeth toplanıp sunulan malzemenin Türkçe bilen Bulgarlardan toplandığını bunun kesin bir netice vermeyeceğini savunur ve itiraz eder çünkü bu malzemelerde Türk ağızlarının özellikleri açıkça

²³ Alaaddin Yalçınkaya, Osmanlılar Döneminde Bulgaristan, 2001, s.21.

²⁴ <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/11374,bulgaristanturklerininedebiyatipdf.pdf?0> s.12

²⁵ Buttanrı Müzeyyen, Bulgaristan Türk Edebiyatı, Sosyal Bilimler Der., s.2 , 2005

*görülmemektedir hatta diğer coğrafyalarda bulunan ağızların da etkileri göze çarpmaktadır.*²⁶

Yazılı edebiyat ile devam edecek olursak, Temmuz 1878 yılında imzalanan Berlin Antlaşması ile Rumeli'deki topraklar Osmanlı idaresinden çıkmış ve Bulgar Prenslığı kurulmuştur. Siyasi, sosyal ve bununla paralel olarak edebîakımdan ciddi bir asimilasyona girişen Bulgar hükümeti karşısında burada yaşayan ve Bulgaristan Türkleri adıyla anılan Osmanlı tebaasını varlıklarını sürdürebilmek ve dertlerini anlatabilmek amacıyla tabii olarak edebiyat yolunu seçmişler ve bunu da ilk olarak gazete ve dergi faaliyetleri ile yapmayı amaçlamışlardır.²⁷

*İlk Türkçe gazete Varna'da " Varna Postası" adıyla Necip Kadir tarafından çıkartıldı daha sonraları ise Sofya'da " Tarla", " Serbest Bulgaristan", "Balkan", "Çaylak" adlı gazeteler çıkartılmıştır. 1985-1989 seneleri arasında Türkçe Bulgar siyasi politikası sebebiyle yasaklanmış ve tüm yayın ve yayımlar durdurulmuştur. 1989 senesinde yapılan Demokratik Devrim'den sonra yasaklar kaldırılmış ve Türkçe Edebiyat hayatına devam etmiştir.*²⁸

Bulgaristan Türk Edebiyatı gelişmesinde bilindiği üzere sosyal ve toplumsal hayatın şartları önemli rol oynamıştır. Sosyal bilimlerden biri olan edebiyatın bu şartlar ile paralel ilerlemesi doğal ve olağandır.

Rumeli Edebiyatı şeklinde adlandırılan ve bu edebiyata ait özellikleri devam ettiren Bulgaristan Türk Edebiyatı üzerinde tam ve detaylı araştırma yapılamamış, zaman zaman durup kesintiye uğraması sonucuyla birçok araştırmacı 3 dönemde incelemektedir. Bu dönemler:

1. "Bulgaristan Devleti'nin kuruluşundan 1944'e kadar olan dönem
 2. 1944-1989 seneleri arasındaki dönem
 3. 1990 senesi ve günümüze kadar olan dönemdir."
- ²⁹

²⁶ <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/11374,bulgaristanturklerininedebiyatipdf.pdf?0> s.13

²⁷ Kalkan Mahmudoğlu Şaban, Bulgaristan Türkleri Edebiyatında Hiciv ve Mizah, Bengü Yay.,Ankara, 2017

²⁸ Kalkan Mahmudoğlu Şaban, age. s.9, 2017

²⁹ Buttanrı Müzeyyen, age. s.11, 2005

Bulgaristan Devleti'nin kuruluşundan 1944'e kadar Bulgaristan Türk Edebiyatı

Bu dönem hakkında bilgiler ne yazık ki epey az ve sınırlıdır. Bu dönem aralığında siyasi hareketlenmeler ve değişimler çok hızlı ilerlemiştir. Bununla birlikte savaşlar, baskılar ve göçler azınlık durumuna düşen Türk halkını ve edebiyatını doğrudan ve büyük ölçüde etkilemiştir.

*Balkan Savaşı ve kurulan yeni devletler, 1.ve 2. Dünya Savaşı, Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurtuluş Savaşı mücadeleleri ve Bulgar politikalarını asimile ve zulmü de eklenince genel tablo çizilmiş olacaktır. Böyle bir ortamda edebiyat pek ilerleyememiş, ilerleyen kısımlarda ise sıkça savaş, acı, gözyaşı ve siyasi olaylar ön plana çıkmıştır.*³⁰

*Ancak bu dönem tamamen kurak da geçmemiştir dönemin şartları sebebiyle yurtlarını terk eden birçok yazar, şair, aydın Türkiye'ye göçmüş burada eğitim almış ve Bulgaristan Türk Edebiyatına büyük katkıda bulunmuşlardır. (Ali Osman Ayrantok, Mehmet Behçet Perim gibi) Ayrıca Nüvvab Medresesi'nde eğitim almış Âşık Hıfzi, Osman Kılıç, Mehmet Müzekka Con gibi aydınlar da bu damarı önemli ölçüde beslemişlerdir.*³¹

*Hayriye Süleymanoğlu'nun görüşüne göre: Bulgaristan Türkleri Edebiyatı'nın ilk ürünü Hıfzi'nin '' Destan-ı Plevne Muharebesi''dir. 93 Harbi'ni konu alan Hüseyin Raci Efendi'nin Tarihçe-i Vak'a –i Zağra'sı da önemli eserler arasında yer almaktadır. İki eserde de millî duyguların uyandıran konuların yanı sıra cehaletle savaş, çocuk ve gençlere öğüt yurt sevgisi gibi konular işlenmiştir.*³²

1944-1989 Arası Bulgaristan Türk Edebiyatı

Bu dönemde kömünist yönetim iktidara gelir ve köklü değişiklikler kısa zaman içinde kendini göstermeye başlar.

³⁰ <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/11374,bulgaristanturklerininedebiyatipdf.pdf?0> , s.16

³¹ Buttanrı Müzeyyen, age. s. 12, 2005

³² Buttanrı Müzeyyen, age. s. 12, 2005

*1944 yılında başa geçen komünist Bulgar rejimi Türk haklarına ve özgürlükler vereceğine söz verdi. İktidara geçtiklerinde verdikleri sözü tutmak bir yana Türklerin elinde olan hakları da büyük bir hızla almışlardır.*³³

Bir önceki iktidar döneminde belirli bir sayıda da olsa Türkçe eğitim gören çocukların bu hakları elinden alındı. Türkçe tamamen yasaklanmış ve anadilde eğitim hakları elinden alınmıştır. Bununla birlikte okullar, kreşler, çocuk yuvaları ve parklarda bile Türk çocukları Bulgarlaştırma politikasına gidilmiştir. Baskı ve politikalar bununla sınırla kalmamıştır. *Türkiye’de yaşayan Türklerle ilişki kuran kitap, dergi, mecmua gibi yayımlar gönderen Bulgaristan Türkü vatandaşlarımızın bu hakları da elinden alınıp yasaklanmış anavatanla bağ resmen kopartılmak istenmiş kültür bağlantısı engellenmiştir. Krallık döneminde 13 dergi ve 67 dergi yayımlanırken daha iyi ve sözde özgürlük vaat eden komünist rejimde bu sayı 1 dergi ve 3 gazeteye düşmüş. En son 1985 tarihinin Ocak ayında ‘‘Yeni Işık’’ gazetesinin de kapatılmasıyla son verilmiştir.*³⁴

*İlk dönemlerde Sovyet etkisinde kalan bu edebiyat daha sonra Bulgar ve Komünist edebiyat etkisinde kalmıştır. Komünist rejim politikası gereği hem asimilasyon çalışmalarını sürdürüyor hem de yine bu amaca hizmetle diğer insanları etkilemek ve yanına çekmek amacıyla basın ve yayın araçlarını kullanmış komünist rejimi övüp güzel göstererek her türlü yayın ve esere izin vermiştir. Bu dönemde Azerbaycan coğrafyasından aydınlar bile bu bölgeye gönderilmiş, kadın sanatçılar gündeme gelmeye başlamışlardır. Mefkûre Mollova, Nadiye Ahmedova bunlardan bazılarıdır.*³⁵

Türk edebiyatı dil ve üslup bakımından örnek teşkil ederken konu komünist rejim ve politikalarıdır. Klasik Türk şiiri ömrünü tamamladığından bu coğrafya ve zaman diliminde pek varlık gösteremese de halk kültürü ve sözlü geleneğin etkileri büyüktür.

Bu dönemde şairlerin büyük çoğunluğu öğretmendir hem mesleklerini kaybetmemek hem de dönemin siyasi politikası ile ters düşmemek adına

³³ Şimşir Bilal, Bulgaristan Türkleri, Bilgi Yayınevi, s.24 İstanbul, 1986

³⁴ Şimşir Bilal, Bulgaristan Türkleri, age. s. 25

³⁵ Buttanrı Müzeyyen, age. s. 17, 2005

*çocuklara yönelmiş ve şiirler yazmışlardır bu da çocuk edebiyatının büyük ölçüde gelişmesine imkân sağlamıştır.*³⁶

Folklor ve köylü bilinci üzerine yazılan şiirlerde bir köylü şiir akımına da rastlanmaktadır. Konular gerek bu türde gerek çocuk şiirlerinde tabiat, sevinç, keder, iyilik, kötülük, din, ahlâk, fazilet ve yurt sevgisi olmuştur. ‘‘Bununla birlikte bazı şiirlerde Nazım Hikmet, Sabahattin Ali, Fakir Baykurt, Necati Cumalı, Fazıl Hüsnü Dağlarca etkileri de görünmektedir.’’³⁷

*Hece, aruz ve vezinle yazan şairlerin son dönemlere doğru daha serbest bir akımla yazdığı da göze çarpmaktadır. Modern Türk şairlerinin büyük bir kısmının Şumnu, Razgrad, Silistre, Kırcaali ve Eski Cuma mevkilerinde bulunmuş ve daha sonraları Türkiye’ye göç etmişlerdir.*³⁸

Hikâye, mizah, fıkra alanında da başarılı eserler verilen bu dönemde ilk roman denemesi de gerçekleşmiştir ve Sabri Tatov öncüsü olmuştur. Ayrıca sahne sanatları ve piyesler de başarı sağlanmıştır. Bu gelişmelerden sonra Türkçe konuşmak bile artık suç sayılmış ağır baskı ve zulümler uygulanmış Türk isimleri Bulgar isimleri ile değiştirilmek zorunda kalınmıştır. İleride bahsedeceğimiz 3. Dönem edebiyatına kadar bu şekilde devam etmiştir.

1990 ve Sonrası Bulgar Türk Edebiyatı

Bu dönemin edebiyatı ve konuları bir önceki dönemden neredeyse tamamen ayrılmaktadır. 2. Dönem edebiyatı diye tabir ettiğimiz dönemdeki baskıcı ve güdümlü edebiyatın yerini artık özgürlük, dil, hak gibi konular sıkça işlenir. Şüphesiz ki bunda 1989 senesindeki Büyük Göç diye tabir ettiğimiz sosyal hadisenin etkisi vardır. Göç ve baskı esnasında 600 bine yakın vatandaşımızın Türkiye’ye geldiği bilinmektedir. Ancak siyasi ve politik gelişmeler sonucunda yeniden Bulgaristan topraklarına dönen aydınlarımızın gerek dil gerek konu içerik ve üslup bakımından Bulgaristan Türk Edebiyatını ayakta tutup sağlamlaştıran ürünler verdiği görülmektedir.

³⁶ Buttanrı Müzeyyen, age. s. 19, 2005

³⁷ Buttanrı Müzeyyen, age. s. 19, 2005

³⁸ Buttanrı Müzeyyen, age. s. 20, 2005

*Türkiye ile ilişkiler yeniden kurulmuş edebî eser ve türlerin yanı sıra enstitüler ve çeşitli kültür kurumlarına öğretmen ve öğrenciler karşılıklı iletişimde bulunmuş günümüzde de devam etmektedirler. Bu dönemin öne çıkan sanatçı ve aydınlarımızdan bazıları Yusuf Kerimov, Ahmet Tımişev, Mehmet Sansarov, Saffet Eren, Mustafa Mutkov ve Osman Azizov şeklinde söylenebilir. Bununla birlikte günümüzde anavatan ve Bulgaristan toprakları arasındaki sosyal kültürel bağ sağlam güçlü ve kararlı adımlarla örülmeye devam etmektedir demek mümkündür.*³⁹

³⁹ <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/11374,bulgaristanturklerininedebiyatipdf.pdf?0s.19>

BİRİNCİ BÖLÜM

MEHMET TÜRKER

1. MEHMET TÜRKER'İN HAYATI VE ESERLERİ

Mehmet Türker (Mehmet İsmailov Halilov) 1950 yılında Doğu Rodoplari'nin en yüksek dağlarından olan Rahmılıdağ'ın hemen doğusunda yer alan; Kırcaali ilinin Mestanlı ilçesine bağlı Sindelli köyünde hayata gözlerini açmıştır. Sindelli o yıllarda nüfusu 900'ü biraz geçkin; merkez köye bağlı 5 mahalleden teşekkül; halkın en fazla iki katlı, bahçeli evlerde oturduğu ve geçimini hayvancılık, tütüncülük ile sağlayan; Bulgar veya başka bir ırkı temsil edenin olmadığı Müslüman bir Türk beldesidir.

Mehmet Türker İstanbul medreselerinde eğitim almış bir dedenin torunudur. Balkan Savaşı'ndan sonra Bulgaristan sınırları içinde kalan Sindelli köyünde eğitim 1950'li yıllara kadar sadece köyün ve mahallelerin hocalarının dizinin dibinde namaz duaları okumak, Kur'an-ı Kerimi hatim etmek ve ezberleyip hafız olmaktan ibarettir. Bu durumdan Mehmet Türker'in babası da nasibini almıştır. Babası merhum İbrahim Bey hafızdır.⁴⁰ Entelektüel bir kişi olan İbrahim Bey daha küçük yaşlarda Mehmet Türker'i ilim ve sohbet halkalarına götürerek o havayı teneffüs etmesini sağlamıştır. Türker'in ağabey gibi gördüğü, arkadaşı, dostu, şair, yazar ve dava adamı Ömer Osman Erendoruk kendisine "Senin bu şuura, sağlam karaktere sahip olmanda en büyük şansın babandır"⁴¹ demesi de Mehmet Türker'in aile ortamının yetişmesine olan katkısını gösterir mahiyettedir.

İlköğrenimini Sindelli'de görür Türker. 1957-58 ders yılında Sindelli'de ortaokul açılır. Ortaokul ve liseden sonra 1975 yılında köyün ilk üniversite mezunu kendisi olacaktır. Mehmet Türker Sofya "KI. Ohridski" Üniversitesi

⁴⁰ Mehmet Türker Krumovgrad'ın (Koşukavak) Gorna Kula (Madanlı) köyünde 2 Mayıs 2014 tarihinde açılan merhum babası Hafız İsmail Türker'in adını taşıyan mütevazı bir cami de yaptırmıştır.

⁴¹ Mehmet Türker ile tarafımızca yapılan mülakat. 06/06/ 2020 Kırklareli

Türkoloji bölümünde eğitimini tamamlar ve 1980 yılına kadar köyünde öğretmenli yapar.

Mehmet Halilov adıyla gazete ve dergilerde Türkçe ve Bulgarca birçok yazısı yayınlanan Türker, Jivkov'un 1984 senesinde ortaya koyduğu Türkleri asimilasyon politikasına katılıp destek vermediği için Ölüm Kampı adıyla nam salmış Belene Adası'na⁴² götürüldü ve daha sonra Bodovdol'daki tutukevinde kaldı. 3 sene sonra kamptan çıkarılıp Köstendil'in Dragoviştitsa köyüne sürgüne gönderilip 1989 senesinde de ailesi ile birlikte sınırışı edilmiştir. Bu zor tutukluluk zamanlarını kendisinin bizzat yaşayıp hatırat olarak ele aldığı "Zulmün Ateş Çemberi- BELENE" adlı eserinde tüm gerçekliği ile görmektedir. Eserlerinden "Gölgedeki Kahraman" da özellikle kendisine hapisanede bir umut ışığı, yoldaş ve diğer bu uğurda kendi canlarından vatan için vazgeçmiş arkadaşlarına rehberlik eden Nuri Turgut Adalı'dan bahseden yazar Türkiye'ye geldiğinde eski mesleği olan gazeteciliğe devam etti. "Türkiye Gazetesi" ve "Ekovitrin Dergisi"nde muhabir olarak çalıştı. Hala Türkiye'de ikamet eden edebiyat, gazete ve sanat faaliyetlerini sürdüren Türker en son Naim Süleymanoğlu'nun hayatını konu edinen "NAİM" adlı sinema filmine de danışmanlık yapmıştır.

"Rumeli Dergisi"nin yayın koordinatörlüğünü görevini de üstlenen Türker'in kaleminden şu eserler yayımlanmıştır:

1. Zulmün Ateş Çemberi – BELENE "Hatırat"
2. Gölgedeki Kahraman "Hatırat"
3. Hazanda Son Yolculuk "Hatırat"
4. Kalem Kılıçlaşınca "Eleştiri"
5. Bozgun Zamanı-I "Roman"
6. Bozgundan Sonra-II "Roman"
7. Vatan Yasak Özgürlük Uzak-III "Roman"
8. Beyaz Ölüm "Öyküler"
9. Sindelli "Monografi"
10. Tımraş'ın Ahmet Ağası "Hikâye"

⁴² Yazarın hatırat türündeki eserleri bir nevi onun hayat hikâyesidir aslında. (...onun hayat hikâyesi sayılabilir.)

İKİNCİ BÖLÜM

MEHMET TÜRKER'İN HİKÂyecİLİĞİ VE HİKÂyELERİ

1. HİKÂyecİLİĞİ

Mehmet Türker edebiyatın farklı türlerinde eserler vermiş, velûd bir yazardır. Roman, hatırat, inceleme, monografi ve biyografinin yanında kalem oynattığı türlerden birisi de hikâyedir. Yazarın toplam 21 hikâyeden oluşan kitabı “Beyaz Ölüm” 2012 yılında yayımlanmıştır.

Bu bağlamda Bulgar Türk Edebiyatı içerisinde daha ziyade romanları, hatıra ve biyografik eserleriyle adından söz ettiren yazarın hikâyeleri incelendiğinde temas ettiği konular, ele aldığı temalar, seçtiği karakterler ve mekânlar bizleri bugün Bulgaristan sınırlarında yer alan o topraklarda yaşamış Türklerin sergüzeştine seyahate çıkarır. Yaşanmışlıklar, seviçler, hüznler, acılar, gündelik hayattan izler çoğu zaman tarihi gerçeklere bağlı kalarak koza gibi örülmüştür Mehmet Türker’in kaleminden.

Bulgaristan Türk Edebiyatının tarihî seyrine bakıldığında “1950’li yıllardan sonra hikâye türünde eser verenler arasında Hasan Karahüseyinof, Selim Bilâof, Salih Baklacief, Süleyman Gavazof, Sabahattin Bayramof, Sabri Tatof, Nadiye Ahmedova, Ahmet Timişef, Hüsmen İsmailof, Ömer Osmanof (Ömer Osman Erendoruk), Rıza Mollof, Halit Aliosmanof, Kemal Bunarcief⁴³ in olduğu görülür. Bu kıymetli şahsiyetlerin yanına Mehmet Türker’i de eklemek gerekir. Zira onun kaleminden çıkan bütün anlatılar gibi hikâyeleri de tarihe düşülmüş notlar niteliğindedir. Bu noktada Türker’i özgün kılan taraf tarihi gerçekleri edebiyatçı kimliğinin imkânlarıyla yoğurarak edebîesere dönüştürmesindeki başarısıdır.

Tarihi gerçekleri, duyguyla yoğuran Türker’in bu özelliğini Ertuğrul Karakuş “Lise yıllarından bu yana gazetecilik ve araştırmacılık yönünü

⁴³ Nimetullah Hafız, **Bulgaristan’da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi**, C-2, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987, s.1

sürekli tecrübelerle geliştirmesine” bağlayarak onun yazı serüveni hakkında şunları söyler:

“Yazmaya olan ilgisi okul yıllarında başlayan yazarın “Mehmet Halilov” adıyla birçok gazete ve dergide Türkçe ve Bulgarca haber, röportaj ve hikâyesi yayımlandı. Lise yıllarından bu yana gazetecilik ve araştırmacılık yönünü sürekli tecrübelerle geliştiren M. Türker’in bu iki yönü, bütün edebî eserlerine yansımıştır.”⁴⁴

Mehmet Türker’in hikâyeleri iki ana damardan beslenir. Birincisi yaşanmış olaylar /tarihi gerçekler -ki bunlar ya kendisinin yaşadığı yahut o coğrafyada yaşanmış olup; bizzat kendisinin işittiği, nakledilen olaylardır- ikinci damar ise gündelik hayatta karşılaşılabilecek insanî durumlardır.

Hayatla iç içedir yazar, halkının derdiyle dertlenen, mücadelecî bir vatan sevdalıdır. İdeallerine, Türklük davasına sıkı sıkıya bağlı bir aydındır. Bu sebeple bazı tema ve konuları bilhassa işleyerek adeta unutturmamak istemektedir bazı gerçekleri.

Taş Yastık hikâyesinde “memleket hasretini” işler ve bugün kökü o topraklarda olan birçok yurttaşımızın duygularına, kalbine dokunur. Hikâyede memleket hasreti ile yanıp tutuşan Mestan dedeye bir mektup gelir. Mektup torunu Hasan’dandır. Bu mektup onun bu özlemini daha da kamçılar ve oğlu Şaban’ı yanına çağırır. Şaban’a Bulgaristan’a gitmesini ve Armutlu tarladaki taşı getirmesini ister. Şaban, babasının isteğine kayıtsız kalamaz ve gider. On gün sonra Şaban, taşla birlikte döner. Taşı babasına verir. Mestan Dede, uzun zamandır hiç olmadığı kadar mutlu olur. Taş ile yatıp yine taş ile kalkar. Bir nevi taşta, yılladır geçip bitmeyen memleket özlemini bir nebze dindirir.

Adımız Andımızdır hikâyesinde ise yaşanan siyasi olaylar doğrultusunda, Türklerin isimlerinin değiştirilmesi ve bunun çok zedeleyici bir durum olarak hissettirdiği hislere değinir. Zira insanların adları onların bir nevi kültürünü, dinini, ırkını yansıtan önemli hususlardır.

⁴⁴ Ertuğrul Karakuş “Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü” Mehmet Türker Maddesi Ahmet Yesevi Üniversitesi Er

Aynı zamanda kitabına ad olarak verdiği **Beyaz Ölüm** hikâyesinde ise yaşanmış gerçek bir olayı ele alır. Tarihi bir gerçeklik üzerine kurgulanan hikâyede döneminde kültürel ve sosyal anlamda önemli bir yere sahip olan Karakuz⁴⁵ çalgıcılarının, köylerine epey uzaklıkta olan Sarıcaören köyüne kına gecesinde çılamak için çıktıkları çetin yolculuğu ve nihayetinde vefat etmelerini anlatır.

Hakkaniyetli bir yazardır Türker. Bir arada yaşadıkları Bulgarlar arasında vicdan sahibi iyi insanların varlığını **Hızır Yetişt**i hikâyesinde işler. Hikâye kahramanı Goca Mustafa zor durumdadır. Artık bıçağın kemiğe dayandığı bir vakitte, kapılarına bir Bulgar gelir. Yıllarca onlara yardım eden Goca Mustafa'nın dara düştüğünü öğrenir öğrenmez yardımlarına koşmuştur bu Bulgar. Dara düşmüşken yetişen yardımsever Bulgar sayesinde refaha kavuşmuştur Goca Mustafa ve ailesi. Yazar bu Bulgar vatandaşın insaniyetini, yardıma koşmasını kültürümüzde sıkıntı anında yardıma koştuğuna inanılan Hızır A.S ile özdeşleştirir.

Kan Farkı hikâyesinde Bulgarlar ve Türkler'in farklı mizaç ve karakterlerine, **Sazın Emaneti** hikâyesinde Çanakkale savaşında yaşanan bir olaya, **Katl**iam hikâyesinde göç sırasında yaşanan bir drama ve Batı Trakya Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşuna, **İnsaf** hikâyesinde 93 harbine, **Gazinin Onuru** hikâyesinde Çanakkale savaşında Molla Ahmetoğlu Mustafa ile Ağdere sargı yerinde kendi oğlunun sırası gelmediği için onu tedavi etmeyip diğer yaralı askerleri tedavi eden, vatansever İstanbullu Doktorun hikâyesine, **Öldüren Sevd**a hikâyesinde bir aşka, **Kırlangıçlar** hikâyesinde sembolik bir dille göç'e ve yarattığı travmaya, **Hayvan Sevgisi** hikâyesinde Kör Adem'in mahlukat sevgisine, **İtiraf** ve **Sır** hikâyelerinde yasak bir aşka, **Köyün Çalıkuşu** hikâyesinde fedakar bir öğretmene, **Yanlış Adres** hikâyesinde aşk ve aldatmaya değinir yazar.

Konu çeşitliği zengin olan Türker'in hikâyelerinde iç mekân kullanımı çoğu durum veya olay hikâyesinde görülebilek cinsten olmasına rağmen dış

⁴⁵ “Karakuz” Kırcaali'nin Koşukavak kasabasının bir köyüdür. Karakuz aynı zamanda Bulgar Türk edebiyatının mühim kalemlerinden birisi olan Ömer Osman Erendoruk'un doğduğu yerdir.

mekân seçimi nevi şahsına münhasır, bilinçli bir tercihtir. Yazarın mekânları gerçek yer isimleridir. Yazarın hikâyelerinde geçen yer adları şu şekildedir:

Tablo-1: Hikâyelerinde Geçen Gerçek Mekân İsimleri

Mehmet Türker'in Hikâyelerindeki Gerçek Mekânlar			
Sıra	Yer-Mekân İsmi	Bulunduğu	İlgili Hikâye
1	Koşukavak	Bulgaristan	Beyaz Ölüm İntikam
2	Sarıcaören Köyü	Bulgaristan	Beyaz Ölüm
3	Soğuksu Köyü	Bulgaristan	Kan Farkı
4	Alemдар Köyü	Bulgaristan	Kan Farkı
5	Ürpek Dağı	Bulgaristan	Kan Farkı
6	Yumrukkaya	Bulgaristan	Kan Farkı
7	Kırcaali	Bulgaristan	Adımız Andımızdır İntikam
8	Sofya	Bulgaristan	Adımız
9	Üçtepe	Bulgaristan	Adımız
10	Dolaştır	Bulgaristan	Adımız
11	Uzuncalar	Bulgaristan	Anneden
12	Alvanlar Köyü	Bulgaristan	Anneden
13	Çiftlik Köyü	Bulgaristan	Hızır Yetiştirdi
14	Küçükdüzenlik	Bulgaristan	Taş Yastık
15	Çiğdemlik	Bulgaristan	Taş Yastık
16	Kayaaltı	Bulgaristan	Taş Yastık
17	Gobaç Köyü	Bulgaristan	Köyün
18	Gocamar	Bulgaristan	Köyün

19	Pelitli Tepesi	Bulgaristan	İntikam
20	Yağbasan Çayı	Bulgaristan	İntikam
21	İkizpınar	Bulgaristan	İntikam
22	Çamdere Köyü	Bulgaristan	Sazın
23	Papazköy	Bulgaristan	Katlîam
24	Pelevun	Bulgaristan	Katlîam
25	Mürselim	Bulgaristan	Katlîam
26	Çataldere	Bulgaristan	Katlîam
27	Tilfilli	Bulgaristan	Katlîam
28	Kalaycılar	Bulgaristan	Katlîam
29	Almalı Yaylası	Bulgaristan	Katlîam
30	Filiba	Bulgaristan	İnsaf
31	Şahin	Bulgaristan	İnsaf
32	Alamidere	Bulgaristan	İnsaf
33	Şiraka Lika	Bulgaristan	İnsaf
34	Çanakkale	Türkiye	Gazinin
35	Kilitbahir	Türkiye	Gazinin
36	Eceabat	Türkiye	Gazinin
37	Sindelli	Bulgaristan	Seferberlik
38	Mestanlı	Bulgaristan	Seferberlik
39	Plevne	Bulgaristan	Seferberlik
40	Tulava	Bulgaristan	Seferberlik
41	Hacı İlyas Kasabası	Bulgaristan	Seferberlik
42	Gümölcine	Bulgaristan	Seferberlik
43	Mezdra	Bulgaristan	Öldüren
44	Vraça	Bulgaristan	Öldüren
45	Vidin	Bulgaristan	Öldüren
46	Adatepe	Bulgaristan	Sır
47	Kocadere	Bulgaristan	Köyün
48	Fregata	Bulgaristan	Yanlış

Ağdalı bir dilden ziyade yalın ve sade bir dil kullanmayı tercih eder yazar. Anlatımı akıcı, tasvirleri kuvvetlidir. Yerel ağız söyleyişlerinden faydalanır. Eserleri aynı zamanda o coğrafya Türklerinin folklorik, kültürel unsurlarıyla bezelidir. Hem olay hem de durum hikâyesi mahiyetinde hikâyeler yazmıştır. Bulgar zulmü, sıradan insan manzaraları, kimi zaman sevgi kimi zaman hüznü ve acı gördüğümüz hikâyelerde kısa bir kurgu ve yapı görmekteyiz. Yer yer sosyal ve siyasi mesaj taşıyan eleştirel hikâyelerinde yazarın kapalı anlatımı benimsediğini, sembolik ifadelerden bolca yararlandığını görmekteyiz.

Mehmet Türker, hikâyelerinde köylülerin acı ve sevinçlerini, ruhi durumlarını, geçim kaynaklarına da yer vermiştir Bu noktada halkı, gündelik hayatı iyi gözlemleyen, gerçekçi bir yazar olduğunu göstermiştir hikâyelerinde.

2. HİKÂYELERİ

2.1. Beyaz Ölüm

Çalışmamızın bu kısmında yazarın 2012 yılında İstanbul’da basılmış, üç bölüm ve yirmi bir öyküden oluşan hikâye türündeki tek eseri “Beyaz Ölüm” kitabında yer alan hikâyeler incelemeye tabi tutulmuştur.

2.1.1. Beyaz Ölüm

Mehmet Türker’in kitabına ad olarak verdiği “Beyaz Ölüm” kitabın ilk hikâyesidir. Tarihi bir gerçeklik üzerine kurgulanan hikâyede döneminde kültürel ve sosyal anlamda önemli bir yere sahip olan Karakuz⁴⁶ çalgıcılarının, köylerine epey uzaklıkta olan Sarıcaören köyüne kına gecesinde çalmak için çıktıkları çetin yolculuk anlatılmaktadır.

Eserde havanın aşırı soğuk olması ve çalgıcıların bu zor şartlara rağmen düğüne yetişmeye çalışmaları ana izlektir. Ölümle sonuçlanan bu yolculuğun

⁴⁶ “Karakuz” Kırcaali’nin Koşukavak kasabasının bir köyüdür. Karakuz aynı zamanda Bulgar Türk edebiyatının mühim kalemlerinden birisi olan Ömer Osman Erendoruk’un doğduğu yerdir.

anlatıldığı, son derece acılı olan bu duruma/hikâyeye “Beyaz Ölüm” başlığı çok daha derin bir anlam katmıştır.

2.1.1.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler

Olay, Koşukavak pazarında başlar ve Sarıcaören köyünde son bulur. Kısacası öykü köy ortamında geçmektedir. Çevre taşlık ve eğimli olarak tasvir edilmiştir.

Dili oldukça sadedir. Gündelik hayatın, folklorik unsurların hikâyede yer aldığı görülmektedir. İnsanlarının eğitimden mahrum, sepet örerek, demircilik yaparak, ayakkabı boyayarak ve çalgıcılık yaparak geçindiklerinden bahsedilmiştir. Oğlanların annelerinin memesini bırakınca dudaklarına direkt klarnet verilerek küçük yaştan itibaren eğitildikleri görülmektedir. Hikâyede “Düğün” “Kına gecesi” gibi hayatın geçiş dönemlerinin kendisine yer bulması ve kullanılan deyimler ile yerel söyleyişlere bakıldığında folklorik unsurların yazarın eserini zenginleştiren birer husus olarak hikâyede kendine yer bulduğu görülmektedir.

2.2. Kan Farkı

Kitabın ikinci öyküsüdür. On sayfadan oluşmaktadır. Hikâye 1980’li yıllarda amacı komünist ideolojiyi, bölgede çoğunlukta olup Bulgarca bilmeyen Türklere aşlamak olan gazetenin, başyazarı ve muhabirinin Soğuksu köyünün dışında yeni oluşan bir yerleşim biriminde olan huzur evine ziyareti ile başlamaktadır. Huzurevinde hiç Müslüman ve Türk’ün olmadığı öğrenilmesi ve muhabirin sorduğu sorular doğrultusunda, geçen yıl Alemdar köyünden bir Türk’ün getirildiği öğreniliyor. Sonrasında gazeteciler, o Türk’ün köyüne gidiyorlar. Köylülerin hiçbir vatandaşı huzurevlerine bırakmama ve sahip çıkma çabası karşısında çok derinden etkileniyorlar.

Fakat zamanın siyasi ideolojisi, Bulgaristan’da yaşanan siyasi- sosyal olaylar ve devletin tutumundan dolayı bu haberi muhabirler gazetede yazamamıştır. Öykümüzün başkahramanı yirmi altı yıl önce Bulgaristan’dan göç etmiştir. Bu olayı, balkonunda İstanköy adasını seyrederken anımsamaktadır.

2.2.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler

Bulgaristan göçmeni Muhabir ve Foto Muhabir İvan Bey hikâyesinin ana kahramanlarıdır. Hikâyede zaman, kozmik bir zaman olarak yaz ayıdır. Mekânlar gerçek mekânlardır: Soğuksu Köyü, Sürmenler, Ürpek Dağı, Yumrukkaya, Huzurevi, Alemdar Köyü, Burgaz Çayı, Arda, Alemdar Köprüsü.

Öyküleyici ve açıklayıcı anlatıma başvurulmuştur. Dili oldukça yalındır. Deyimler, atasözleri gibi kültürel unsurlar ile de desteklenmiştir.

Bulgaristanlı bir göçmenin yaşadığı durumları hatta sorunları ele alarak sosyal ve akabinde siyasi unsurlara değinilmiştir. Çeşitli siyasi olaylara ve yıllara göndermeler yapılmıştır. Bahsi geçen olaydan yola çıkıldığında, bugünkü Bulgarlarla Türkler arasında bir kan farkı olduğuna değinilmiştir. Dolayısıyla başlık ve içerik birbiri ile uyumludur.

2.3. Adımız Andımızdır

Kitabın üçüncü hikâyesidir. Dokuz sayfadan oluşmaktadır. Hikâye Şevki'nin kaynını bıçakla yaralayarak hapse girmesi ile başlar. Sonrasında mahpushanede tek Türk olması ve Bulgarca bilmemesinin sonucunda meydana gelen zorluklardan bahsedilir. Şevki'ye hapiste en büyük desteği Taşo veriyor. Arkadaş oluyorlar ve Taşo, Şevki'yi yanına çekiyor. Üç yıla yakın bir zaman sonra Şevki hapisten çıkıyor ve köyüne dönüyor. Fakat köydeki baskı ve hapse girip çıkmış olmasından kaynaklanan önyargı dolayısıyla ne evlenecek bir kız ne de çalışacak bir iş bulabiliyor. Bir gün Kırcaali pazarına indiğinde, ağanın birisinin çoban aradığını duyuyor ve nihayetinde çoban olarak işe başlıyor. Çoban olarak gittiği köyden oldukça memnun kalan Şevki'nin yine belli bir vakit sonra kapısına Taşo'nun gönderdiği bir adam gelir ve Şevki'den yardım ister. Taşo'nun adinî duyan Şevki teklifi kabul eder. Ağanın eşiği ile birlikte verilen görevi yerine getirir. Taşo, hapisten çıkar çıkmaz Şevki'nin yanına gelir. O sıralar Sovyet ordusu, Tuna'yı geçip, Dobruca bölgesinden Bulgaristan topraklarına girmiştir. Taşo, bunların getirilerinden oldukça memnun Şevki'ye coşkuyla sarılmaktadır. Çünkü Şevki, o gece eşeklerle partinin değerli üyelerinden biri olan Tsola

Dragoyçeva'yı jandarmalardan kaçırmayı başarmıştı. Haberi olmadan gerçekleşen bu başarı ona başkent Sofya'nın kapılarını araladı. İki hafta sonrasında Komünist Partisi'nin Merkez Komitesi'ne davet edildi. Orada kurtardığı Tsalo Dragoyçeva ile karşılaşp, sohbet ederler. Aradan geçen kırk yıl sonrasında, komünizmin getirileri, isim değıştirme olayları anlatılmıştır. Şevki, tüm bu olanlardan oldukça üzgün ve onlara inandığı için pişmandır. Çünkü Şevki için “ad”; onun andı, namusudur.

Yaşanılan siyasi olaylar doğrultusunda, Türklerin isimlerinin değıştirilmesi ve aslında bunun çok zedeleyici olduğuna değinilmiştir. Verilen adlar; insanların kültürünü, dinini, ırkını yansıtan önemli hususlardır. Yani bir insanın ismi aslında onun yemini, namusudur. Bu hususlara öykünün sonunda da değinilmiştir. Bundan dolayı başlık, metin ile uyumludur.

2.3.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler

Orta halli bir aileden, Bulgarcası zayıf, kararlı, korkusuz ve vefalı bir Türk olan Şevki ile Bulgar olan mahpus arkadaşı Taşo hikâyenin ana kahramanlarıdır. Hikâyede 40'lı yıllardan bahsedilerek kozmik zaman kullanılmıştır. Dış mekânlar mahpushane, Kırcaali Pazarı, Üçtepe, Dolaştır, Sofya gibi gerçek mekânlardır.

Hikâye mahpushanede başlar ve başkent Sofya'da son bulur. Mahpushane ve oradaki hükümlülerin özellikleri anlatılmıştır. Yine öykünün başında “*Ak kirazların olduğu günlerden bir gün...*” (Syf. 29)⁴⁷ diye başlayan cümleden de anlaşıldığı gibi topraklar verimli ve çeşitli meyveler yetişmektedir. Başkahramanımız olan Şevki'nin çobanlık yapmasından da, geçimin hayvancılık ile sağlanıldığı anlaşılmaktadır.

Öyküleyici ve öğretici (zaman zaman) anlatıma başvurulmuştur. Öykü, diğer öykülerinde olduğu gibi serim-düğüm-çözüm şeklinde dizilmiştir. Öyküdeki kişiler kişisel ve fiziksel özellikleri baz alınarak tasvir edilmiştir. Dili, sade ve açıktır. Kültürel öğeler ile desteklenmiştir.

⁴⁷ Mehmet Türker, Beyaz Ölüm, İstanbul, Birinci Baskı, 2012

Öyküde, dönemin yeme- içme şeklinden, halkın tarım ve hayvancılıkla geçimini sağladığından ve adetlerinden bahsedilmiştir. Zaman zaman tarihi bilgiler verilmiştir. Komünizmin getirileri ve gerçek yönü anlatılmış, milli unsurlar ön plana çıkarılmıştır.

2.4. Anneden Özür

Kitabın dördüncü öyküsüdür ve dokuz sayfadan oluşturmaktadır. Ayşe ve Arif çiftinin çocukları olmadığı için kardeşi Selim'in ikiz çocuklarından biri olan Zekiye'yi evlatlık olarak alırlar. Fakat Zekiye'nin bundan haberi yoktur. Öz annesini, babasını amcası ve yengesi olarak bilmektedir. Arif ve Selim ailelerin tek hayali Türkiye'ye gelmektir. 89 yazında Dereköy ve Kapıkule sınır kapılarının açılacağı duyurulunca mutluluktan havalara uçuyorlar. Bu büyük göç sonrasında İstanbul'a yerleşiyorlar. Ev sahibinin hanımı Zekiye'nin evlatlık olduğunu ağzından kaçırınca kıyametler kopuyor ve Zekiye, öz annesi ve babasına küsüyor. Zaman ilerliyor ve Zekiye; büyüyor, çalışıyor, aile kuruyor. Ayşe ve Arif'in tek isteği de torun sahibi olmak fakat Zekiye'nin çocuğu olmuyor. Zekiye ve eşi de evlat sahiplenmeye karar veriyor. Anne olunca öz annesini daha iyi anlıyor. Bir bayram sabahı annesinin yanına gidiyor ve ondan özür diliyor.

2.4.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler

1980'li yıllarda geçen hikâyede Zekiye, Zekiyenin annesi Ayşe Gelin ve babası Arif birinci dereceden kişilerdir. Hikâyede “Uzuncalar, Alvanlar Köyü, Beşyüzevler’deki kiralık ev” gibi mekâlar gerçek mekânlardır.

Hikâye, köyde başlayıp İstanbul'da son buluyor. Anlaşıldığı üzere olayın geçtiği köy, dağlık bir alanda, hayvancılıkla ve tarımla geçim sağlanmaktadır.

Diğer öykülerde olduğu gibi öyküleyici ve öğretici anlatım söz konusudur. Dili sadedir. Kültürel ve yerel ağız örnekleri ile güçlendirilmiştir. Aile diyaloglarına sıkça yer verilmiştir. Türkiye'ye karşı olan hasrete sıkça yer verilmiştir. Gelenek, görenek ve adetlere bağlılık hususları işlenmiş ve bir kuyumcu titizliği ile öyküye işlenmiştir. Diğer öykülerinde de olduğu gibi siyasi olaylara, bu olayların sonuçlarına, tesirlerine değinilmiştir. Yaşanılan

sıkıntılar, anavatana olan özlem, Türklerin adinî değiştirmek istemeleri, 89 göçü ve diğer unsurlar, öykünün temel taşlarıdır. Öykünün sonunda ise;

“Bir kadının çocuğu olmadan anne olamıyormuş meğer...” (syf. 48)⁴⁸

İfadesi ile de sosyal bir mesaj vermiş ve öykü son bulmuştur.

2.5. Hızır Yetişt

Kitabın beşinci öyküsüdür. Altı sayfadan oluşmaktadır. Çiftlik köyünde bağ, bahçe ve hububat tarımı yaparak geçinip giden köy halkının, o yıl mahsullerine dolu vurduğu için kıtlık yaşanmaktadır. Köyün ileri gelenlerinden Goca Mustafa, ne yapacağını bilemez haldedir. Ambarları bir dahaki hasat zamanına kadar yetmeyecek düzeydedir. Bununla birlikte evine gelen misafirleri de ağırlamaktadır. Hanımı ile birlikte çeşitli alternatifler bulmaya çalışsalar da o alternatifler sofraya ekmek koymaya ve doyurmaya yetmemektedir. Artık bıçağın kemiğe dayandığı bir vakitte, kapılarına bir Bulgar gelir. Yıllarca onlara yardım eden Goca Mustafa’nın dara düştüğünü öğrenir öğrenmez yardımlarına koşmuştur bu Bulgar. Yukarıda da bahsedildiği üzere, tam dara düşmüşken yetişen yardımsever Bulgar sayesinde refaha kavuşulmuştur.

2.5.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler

Hikâyenin baş kahramanı Goca Mustafa, köyün önde gelenlerinden. Ailesine bakmakla beraber misafirhanesine gelen misafirleri de ağırlamaktadır. Hikâyede Goca Mustafa’nın hanımı zorluklara rağmen daima çözüm bulucu ve ailesine son derece önem veren bir kişi olarak tasvir edilmiştir. Yazar mekân kullanımında yine gerçek bir mekânı tercih etmiştir. Olayların geçtiği Düşündere Boyundaki Çiftlik Köyü gerçek bir mekândır. Zaman belirsiz bir zamandır. Dolu afeti yazın mahsulleri vurmuştur. Olay, afetin akabinde devam eden bir yıllık süreci kapsamaktadır.

Hikâyeden dede anlaşılacağı üzere, zaman aşırı dolu yağışı veya diğer afetler toprağı verimsizleştirmektedir. Bunun sonucunda da kıtlık yaşanmaktadır. Köy halkının ve Hoca Mustafa’nın misafirperver olduğu

⁴⁸ Mehmet Türker, *Beyaz Ölüm*, İstanbul, Birinci Baskı, 2012.

gözler önündedir. Herkes birbirinin yardımına koşmaktadır. Yardımsever ve iyi niyetli Bulgarların da olduğu görülmektedir. Öyküleyici anlatıma başvurulmuştur.

Dili diğer hikâyelerde olduğu gibi sadedir. Yerel ağız motifleri, atasözleri ve deyimler ile desteklenmiştir. Çiftlik köyü sakinlerinin, hayvancılık ve tarım ile geçindiğini, günlük hayat pratiklerini, sosyal inançlarını görülmektedir. Öykünün sonunda, zamanında onlara yardım eden Goca Mustafa'nın kapısına gelen Bulgarın Goca Mustafa'ya yardım etmesi ile aslında “*İyilik yap iyilik bul*” teması işlenmiştir. Ayrıca iyi Bulgarların da olduğunun belirtilmesi, Mehmet Türker'in diğer eserlerinde de görülmektedir.

2.6. Taş Yastık

Kitabın altıncı öyküsüdür. Sekiz sayfadan oluşmaktadır. Memleket hasreti ile yanıp tutuşan Mestan dedeye bir mektup gelir. Mektup torunu Hasan'dandır. Bu mektup onun bu özlemini daha da kamçılar ve oğlu Şaban'ı yanına çağırır. Şaban'a Bulgaristan'a gitmesini ve Armutlu tarladaki taşı getirmesini ister. Şaban, babasının isteğine kayıtsız kalamaz ve gider. On gün sonra Şaban, taşla birlikte döner. Taşı babasına verir. Mestan Dede, uzun zamandır hiç olmadığı kadar mutlu olur. Taş ile yatıp yine taş ile kalkar. Bir nevi taşta, yılladır geçip bitmeyen memleket özlemini bir nebze dindirir.

2.6.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler

Gözleri görmeyen, kişilik olarak samimi ve içten, ucu bucağı olmayan bir memleket hasreti çeken Mestan Dede ile saygılı, vefalı oğlu Şaban ana kahramanlardır. Küçükdüzenlik, Çiğdemlik ve Kayaaltı yazarın hikâyesinde kullandığı gerçek mekânlardır. Zaman belirsiz bir zamandır. Olaylar bir ağustos ayında geçmektedir.

Tütün dikildiğini ve Şaban'ın Bulgaristan'a giderken yaptığı çevre tasvirinden ağaçlık bir yer olduğu anlaşılmaktadır. Öyküleyici anlatıma başvurulmuştur. Dili sadedir. Yerel ağız motifleri ve iç konuşmalar ile desteklenmiştir.

Bir taşın bile şifa kaynağı olduğu, memleket özlemi teması etrafında işlenmiştir. Memleket hasreti çeken Mestan dedenin yine memleketinden getirttiği taşı memleketi gibi benimsemesi, onunla yatıp kalkması vs. öykünün *başlığının* önemli bir parçası olmuştur.

2.7. Köyün Daskilesi

Kitabın yedinci öyküsüdür ve on bir sayfadan oluşmaktadır. Goşko, tam bir dava adamıdır. İnandığı, savunduğu doğrular karşısında babasını dahi karşısına almış ve öğretmenlik yapmak için Gobaç köyüne gitmiştir. Orada köy halkı tarafından çok sevilmiş ve sayılmıştır. Goşko, köyde hasta olmuş ve hastaneye yatırılmıştır. Hatta tatilde hastalığından dolayı ailesinin yanına bile gidememiştir. Sonunda iyileşmiş ve ailesine mektup yazmıştır. Mektubunda Türklerin ve Müslümanların ne kadar temiz, ahlaklı, hoşgörülü, yardımsever olduğundan bahsetmiştir. Sonrasında ise okuluna, öğrencilerine geri dönmüştür.

2.7.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler

Doğru bildiklerini savunmaktan çekinmeyen tam bir dava adamı, kurumsal bir teşkilatın üyesi Goşko ile yardımsever ve hoşgörülü tasvir edilen Salih Ağa hikâyenin ana kahramanlarıdır. Olaylar belirsiz bir zamanda, sonbaharda geçer. Gocamar, Asarcık İstasyonu, Gobaç, Postane, Hastane ve Okul yazarın seçtiği dış mekânlardır. Bahsedilen çevre tam bir köy ortamıdır. Yetişen çeşitli sebzelerin, meyvelerin yetiştirildiğinin belirtildiği öyküde toprağın verimli olduğu anlaşılmaktadır. Dili sadedir. Tarihi bilgiler ve kültürel unsurlar ile desteklenmiştir. Mekân ve kişi tasvirleri ile de anlatım güçlendirilmiştir. Namaz ve abdest hakkında bilgiler verilmiş, dönemin dinî bakış açısı ortaya konmuştur. Adetler, gelenekler işlenmiş; noksanlıklar uygun bir üslupla okuyucuya sunulmuştur.

Hikâyede zaman zaman Türkler kötülenmiştir. Sonrasında önemli tarihi olaylara -1951 göçü gibi- ve tarihi isimlere değinilmiştir. Bulgaristan'ın Osmanlı hâkimiyeti altında oluşunu “esaret” olarak adlandıran bir kesim var iken; o esaretin iç yüzünün bilincinde olan, Osmanlı döneminde Bulgarların ve diğer milletlerin toprağı, sürüsü, evleri, bahçeleri, manevi hayatları

olduğunu belirten ve bunu esaret olarak adlandırmanın son derece yanlış bir durum olduğu üzerinde durulmuştur. Türklerin hoşgörülü olduğunun da altı çizilmiştir. Öykü, bir öğretmen başından geçenler ile oluşmaktadır. Başlık öykü ile uyumludur.

2.8. İntikam

Sekizinci öyküdür ve on bir sayfadır. Bulgarların korkulu rüyası olan Pehlivan, aylardır takip altında olmasına rağmen her şeyden habersiz yaşayıp gitmekteydi. Bir gün arkadaşları Çolak Mustafa ve Mehmet ile İkizpınar'a doğru yola çıktılar. Omuzlarında tırpanlar sohbet ede ede ilerlerken bir düdük sesi duyuldu. Köyün başındaki asker kendilerinin yanına gelmelerini emrediyordu. Asker, heybetli Pehlivan'ı yakalamanın haklı gururunu yaşıyordu. Tabi Pehlivan'ın yakalanmasıyla yanındaki Çolak Mustafa ve Mehmet de suçu olmamalarına rağmen yakalanmıştır. Biraz zaman sonra askerler onları alıp, Yağbasan Çayı'na inen yolun sonuna getirdiler. Elllerine birer çuval verip, o çuvalları kumla doldurtup, yüklenmelerini istediler. Sonrasında;

“Serbest bırakmak var. Çabuk evde git hepsi, haydiii! Kim çabuk gider kurşun yemez!” (Syf. 86)⁴⁹ emrini vererek koşmaları emredildi. Çolak Mustafa ve Mehmet oracıkta şehit oldular. Bunlara alışık olan Pehlivan, kurtulmaya çalıştı. Hatta çok direndi fakat komutanın “Vur!” emrini vermesiyle defalarca ateş edildi. Tılsımlı olduğuna inanıldığı için diğer asker süngüyü göğsünün birkaç yerine sapladı. En son üzerine iki insan büyüklüğünde kayalar bırakıldı ve orada vahşice ölüme terkedildi. Sonrasında şehit haberleri ateş gibi düştü Çalıklar mahallesine ve vefat ettikleri yere defnedildiler.

2.8.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler

Ana kahraman Pehlivan, fiziksel olarak güçlü, kuvvetli ve dirençlidir. Onun bu heybetli duruşu karakterine de şekil vermiştir. Yöredeki Türk ve Bulgar halkı onun tılsımlı olduğunu ve ona kurşun işlemediği

⁴⁹ Mehmet Türker, *Beyaz Ölüm*, İstanbul, Birinci Baskı, 2012.

görüştüğüdürler. Tek başına ünlü çetecilerden bir düzinesinin hakkından gelmesi, er meydanlarında olduğu gibi silahlı savaşta da Bulgarların gözünü korkutmayı başarmış bir karakterdir. Bir diğer ana kahraman Çolak Mustafa üvey oğlunu kendi oğlu gibi benimsemesinden de anlaşılacağı üzere içten ve samimidir.

“Kırcaali, Pelitli Tepesi, Yağbasan Çayı, İkizpınar, Koşukavak Çolaklar Mahallesi” yazarın eserine seçtiği gerçek mekânlardır.

“1913 yılının kışı pek sert geçmemişti ve düşen karlar erken erimişti. Köyün Çolaklar Mahallesi’ndeki gençlerden kimileri güzel havayı evde boşa geçirmektense, bahçe ve tarlaların çitlerini yapmaya başlamışlardı.” (syf. 81) hikâyede geçen bu ifadeden de anlaşıldığı üzere, olay 1913 yıllarında geçmektedir. Mevsimin ilkbahara dönmeye başladığı anlaşılmaktadır.

Öykü, köy ortamında geçmektedir. Çevre eğimli ve taşlık bir yer olarak geçmektedir. Öyküde, yerel ağız motiflerine sıkça yer verilmiştir:

“Hayırdır deyelim de hayıra çıksın, adam. Dur bakalım saba olsun. Gün duumadan neler duur demişler” (syf. 81⁵⁰) İfadesi bu tezi kanıtlamaktadır.

“Ne oldu adam ezan okundu da uyandın?” (Syf. 81)⁵¹ ifadesinden ve metinde *“defin işlerinden”* dinî motifleri gözler önüne sermektedir.

“Yine dört ayağının üzerine düştün...” (syf. 82)⁵²

“Kurunun yanında yaş da yanar...” (syf. 89)⁵³

Gibi atasözlerinden yararlanılarak anlatım güçlendirilmiş ve üslup bu ifadeler ile desteklenmiştir.

“Çolak Mustafa ile Mehmetçik leyerine toprak oldular. Bu memlekette bundan böyle Bulgar mezalimi başlıyor demektir. İnşallah düşündüğüm gibi olmaz. Aksi taktirde nice anaların bağrına kor düşer, nice masumların canı yanar. Allah hepimizi kem gözlerden saklasın! Bu devlet sınırları içinde kaldıkça milletimizin ömür boyu yüzü gülmez. Bizim yaşımız da gitti, lakin

⁵⁰ Mehmet Türker, Beyaz Ölüm, İstanbul, Birinci Baskı, 2012.

⁵¹ Mehmet Türker, age. s 81

⁵² Mehmet Türker, age.s.84

⁵³ Mehmet Türker, age. s.89

çocuklarımızın hali nice olur? Bence, yolunu bulan kendinî Anadolu'ya atmalı. Burada üvey evlat muamelesi görmektense, Bulgar zulmüne katlanmaktansa, pisi pisine ölüp gitmekte de anavatana sığınmaktan başka çare yoktur. Ben bunu, bilir bunu söylerim.” (Syf. 89-90) ⁵⁴

Aslında bu ifade; bütün öykülerin ana fikri, anlatılmak istenen düşüncelerin özeti niteliğindedir. Türklere yapılan zulümler, dönemin insanların sancılı süreçleri tam anlamıyla ifade edilmiştir. Öyküde ki olaydan yola çıkıldığında başlık, öykü ile son derece uyumludur.

2.9. Sazın Emaneti

Kitabın dokuzuncu öyküsüdür. Beş sayfadan oluşmaktadır. Çanakkale Savaşı için çeşitli köylerden asker gitmiştir. Çamdere köyünün gençlerinden Vehbi' de bu savaşa katılmıştır. Bir zaman sonra günlerden bir gün Çamdereli Vehbi Recepoğlu' nun evine ateş düşmüştür. Henüz yeni evli olan Sefire, dul kalmış ve babasının evine geri dönmüştür. Günler onun için çekilmez olmuştur. Vehbi'sine kavuşacağı günü beklemektedir. Bir kış gecesi, kapılarına birileri dayanmıştı. Akıllarına Bulgar çeteciler, hırsızlar veya dul gelini kaçırmak için gelenler olabileceği ihtimali gelmiştir. Ev halkı dış kapıya yaklaştıklarında kim olduklarını sormuşlardır. Gelen “Vehbi” olduğu söylemiştir. Yedi yıldır yasını tuttukları adam kapıdadır. Emin olamayarak çeşitli şeyler istenilerek, o olduğuna emin olmaya çalışmışlardır. En son onun çok iyi saz çaldığı hatırlanmış ve çalması için eline verilmiştir. İşte o vakit onun Vehbi olduğuna inanılmıştır. Yalnız bir sorun vardır. Askere giderken güçlü, kuvvetli olan Vehbi kurumuş, yerine bambaşka bir Vehbi gelmişti. Postalları çıkarırken büyük bir acı yaşamış, keçeleri kan irin içinde, ayak tabanlarının sıyrılıp postalın dibine yapışmış kalmış olduğu görülmüştür. Vehbi'yi yıkayıp, yaraları tedavi edildiğinde, ertesi gün biraz daha bildik tanıdık Vehbi'ye benzemiştir. Gazi Vehbi ayağa kaldığında; cemaate, ziyaretine gelen giden ele dosta yedi yıl boyu görüp geçirdiklerini anlatmaya başlamıştır.

⁵⁴ Mehmet Türker, Beyaz Ölüm, İstanbul, Birinci Baskı, 2012.

2.9.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler

Çanakkale Savaşı'nda şehit olduğu düşünülen yıllarca eziyet çektikten sonra toprağına, ailesine geri dönen Vehbi Recepoğlu ile genç yaşta dul kaldığını zanneden Vehbi'nin eşi Sefire ana kahramanlardır. Mekân, gerçek bir mekân olarak Çamdere köyüdür.

“Adına Çanakkale dedikleri ve hatırasına türküler yakılan bu savaşa katılmak için her köyden bıyığı yeni terlemiş gençler beyaz torbalarını sırtlayıp ver elini Gümölcine, oradan Ferecik ve Gelibolu'daki askeri birliklere kayıtlarını yaptırıyorlardı.” (Syf. 91)⁵⁵

“O kış, kar derin olduğundan evlerin etrafında cirit atan kurtların sesi de eksik değildi.”

Yukarıda da ifade edildiği üzere, 1915 Çanakkale Savaşı yıllarıdır. Savaş yılları, çekilen zorluklar dile getirilmiştir. Asıl olayın geçtiği dönem ise yine belirtildiği üzere, mevsimin kış olduğu dönemdir.

“...genç gelin bir daha evlenmemeye karar verip ömrünün kalanını babasının evinde geçirmeye başladı. Yazın tarlada, kışın evde hayvanlarla ev işleriyle uğraşıyor, ömründen her eksilen günün sonunda ahirette şehit eşine kavuşmaya yaklaşmanın mutlu beklentisiyle yatağına giriyordu.” (Syf. 92)⁵⁶

İfadesinden yola çıkıldığında; ekonomik anlamda hayvancılık ve tarımın geçim kaynağı olduğu ön plandadır.

“Kadınlar gün içinde rubaların yırtığını dikmekle, yama yamamakla veya örgü işleriyle uğraşıyorlardı. Evin erkeği büyükçe bir ağaç devirdiğinde karı kızanın da urganı sırtlayıp odun taşımaya çıktığı oluyordu. Ev kadınları öğleden sonralarını akşama yemek hazırlığıyla geçiriyorlardı.” (Syf. 93)⁵⁷

Toplumun bir gününü nasıl geçirdiği, alışkanlıkları, adetleri açıkça görülmektedir. Yine aynı zamanda yerel ağız motifleri görülmektedir.

“Gecenin bu vaktinde dağın başında bu köyde, bu evde kim ne arardı? Böyle hallerde ilk akla gelen Bulgar çeteciler ya da hırsızlardı.” (Syf. 93)

⁵⁵ Mehmet Türker, *Beyaz Ölüm*, İstanbul, Birinci Baskı, 2012

⁵⁶ Mehmet Türker, *age*. s.92

⁵⁷ Mehmet Türker, *age*. s.93

Kitaptan alınan bu cümle; dönemin sosyal ve toplumsal durumunu gözler önüne sermektedir. İnsanların Bulgarlar tarafından nasıl korkutulduğu, nasıl tedirgin edildiği âşikardır.

“Bulut gelir seher ile

Çiçek açar bahar ile

Herkes sarılmış yar ile

Yağma yağmur

Esme bre deli rüzgâr

Yarım yoldadır.” (Syf. 94)⁵⁸

Başkahraman Vehbi'nin saz ile çaldığı Rumeli türküsüdür. Bu kısımda da dönemin ve insanların folklorik unsurlara hâkim olduğu görülmektedir. Bu türkü vasıtasıyla dönemin dilinin, edebiyatının özelliklerine bakıldığında; dilinin sade ve yalın olduğu görülmektedir. “Ey, hey” manasına gelen ve seslenme sözü anlamında kullanılan, “bre” kelimesi kullanılmıştır.

“Osmanlı esirlerini aç bırakarak bilhassa kokmuş at ve katır etlerini yemeye zorlanmalarından kaynaklanan ve uyuza benzeyen “Pellegra” denen bir hastalığa yakalandıklarını, bu hastalığın gencecik erleri kırıp geçirdiğini de üzümlere anlatıyordu.” (Syf. 96)⁵⁹

Hikâyenin ilerleyen kısımlarında Ruslara esir düşenlerin, hayvanlar gibi istif edilip Sibiryâ'daki kamplara götürüldüğü, Kafkasya'da esir düşenlerin ise Hazar denizinde, yılan ve akrep kaynayan Nargın Adası'na kapatılmış oldukları anlatılmıştır. Mehmet Türker, kelimelerin kifayetsiz kaldığı noktalara değinmiştir. Türk askerlerinin, düşman askerlerinin yaralı askerlerine yardım ettiği yerde onlar esir düşen Osmanlı esirlerine türlü işkenceler etmişlerdir. Savaşın vahşi ve karanlık tarafı, yapılan zulümler bu sayfalarda peyda olmuştur. Yaşanılan olaydan yola çıkıldığında -Vehbi'yi ailesinin saz çalışından tanıması- başlık ile içerik son derece uyumludur.

⁵⁸ Mehmet Türker, *Beyaz Ölüm*, İstanbul, Birinci Baskı, 2012

⁵⁹ Mehmet Türker, *age*.

2.10. Katliam

Kitabın onuncu öyküsüdür. Yedi sayfadır. Edirne’de yola çıkan kabile Çataldere’ye inen yolun açıklık alanında, karşıda atların üzerinde silahlı kişiler görünmüştür. Atlılar yanlarına yaklaştığında, askerlerin ele başının “Dur!” emri ile kabile irkilmiştir. Kafilden bazıları kendilerini ve insanları savunmak isterken, askerler bütün kabileyi kılıçtan geçirmiş, mallarını yağmalamışlardır. Asiye Nine, torunu Mustafa’yı feracesine sakladığından, Mustafa sadece katliamın seslerini duymuştur.

Atlılar bütün cesetleri kayadan aşağı atmışlardır. Oradan kurtulan küçük Mustafa’nın üstü başı kan ve korkmuş vaziyette Edirne’de yolculuğa devam ediyor. Edirne olduğunu düşündüğü yere geldiğinde akşam basmıştı. Bir çınarın kovuğuna saklanarak geceyi orada geçirdi. Ertesi sabah elini yüzünü nehirde yıkayarak, Edirne’nin yolunu tuttu. Yolun kesildiği bir yerde, kulübeden bir askerin sesi duyuldu.

Yanına yaklaşan Türk askerine, kendisinin ve kafilenin başından geçenleri, nasıl geldiğini büyük bir soğukkanlılıkla aktarmıştır. Sonrasında Mustafa’yı Türk askerleri Edirne valisine götürmüşlerdir. İki hafta sonra Batı Trakya Türk Cumhuriyeti ilan edilmiştir.

2.10.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler

Çocuk haliyle katliamdan kurtulan ve büyük bir soğukkanlılıkla Edirne’ye varabilen kişi olarak Mustafa ve ninesi Asiye Nine ana kahramandırlar. Asiye Nine zayıf, güçsüz ama dinine düşkün bir kadın olarak tasvir edilmiştir.

Hikâyede dış mekân sayısı fazladır ve gerçek mekânlardır. Papazköy, Ataören; yolu asırlık ağaçlar ile kaplı ormanda ibarettir. Hatta gündüzleri bile karanlık denecek kadar kapalıydı. Pelevun, Mürselim, Çataldere; kayalıktır. Koşukavak, Tilfilli, Kalaycılar, Taşlı, Almalıyaylası; kafilenin bir kısmının katılacağı mekândır. Ortaköy; katliamın olmaması durumunda konaklayacakları yerdir. Edirne ise Mustafa’nın vardığı yerdir.

Hikâyede zaman ile ilgili olarak “İki hafta sonra Batı Trakya Türk Cumhuriyeti ilan edildiği duyuldu.” (Syf.104)⁶⁰ ifadesinden kurulan ilk Türk Cumhuriyeti’nden bahsedilmektedir. Bu da yıl olarak 1913 yıllarına tekabül etmektedir. Olay ise 1913’lü yıllarında, bir sabah namazında yola çıkılarak ertesi günü ve geceyi kaplayan zaman dilimidir.

“Hayra alamet değildir bunlar emme, bakalım. İnşallah son günlerde buralarda zulüm yapan çetecilerden değildir.” (Syf. 98) ⁶¹

İfadesi aslında sosyal durumu gözler önüne sermektedir. İnsanlar canice katledilmekte ve kimse bu duruma karşı gelememektedir. Öyküden de anlaşıldığı üzere, karşı gelenlerinde sonu iyi bitmemektedir.

Yine bu ifadeden yola çıkıldığında, dilin çok sade işlendiği ve yerel ağız unsurları ile desteklendiği görülmektedir.

“Geçti Osmanlı zamanı. Şimdi intikam zamanı. Kim kınıldar yanacak.” Dedi ve arabalardan birkaç kilim getirip yere sermelerini ve üzerlerindeki para, altın, bilezik, küpe, gerdanlık ve silah olarak ne varsa çıkarıp oraya atmalarını istedi.

Elebaşı yanındakine

“İvan Hınzırey, fazla kurşun ziyan etmeyin! Bunların bir kurşunluk bile kıymeti yoktur. Anlaştık, tamam!” talimatını verdi. (Syf. 98)⁶²

Bu paragraf, Bulgar’ın kinini, Türklere karşı olan asıl tutumunu göstermektedir. Durumun vahimliği gözler önündedir.

“Artık dışarı da neler olduğunu göremiyordu, görmek de istemiyordu. Evde Bulgar çetecilerinin yol kesip, insanları soyduklarını ve çoğunu kılıçtan geçirdiklerini duymuştu.

O zaman dinlediği olaylar şimdi kendi başına geldiğinin farkındaydı. Çocuk aklıyla az sonra bir katliamın başlamasını beklemeye başladı. Ninesinin dua okuyup, Allah’a yalvardığını işitiyordu. Bu fısıltılara dışarıda

⁶⁰ Mehmet Türker, *Beyaz Ölüm*, İstanbul, Birinci Baskı, 2012

⁶¹ Mehmet Türker, *age.s.* 29

⁶² Mehmet Türker, *age..s.*99

ağlamaların, bağırmaların yanı sıra kılıç, silah sesleri de karıştı...” (syf.99)

63

Bulunulan mekân, gerçekçi bir şekilde tasvir edilmiştir. Mustafa, çaresiz ve ne yapacağını bilemez haldedir. Korku dört bir tarafını sarmıştır. Burada Mustafa’nın psikolojik durumu ele alınmıştır. Masumca göç eden insanlara bile nasıl vahşice ve zalimce saldırıldığı tüm çıplaklığı ile ortadadır. Ninesi duaya ve Allah’a sığınarak, şehit olmayı beklemektedir. Burada da dinî açıdan son derece inançlı olduğu da bir gerçektir.

Katliam anında Mustafa’nın ninesinin feracesinin altına sığındığı yazmaktadır. Katliamın korkunçluğunun yanı sıra dönemin kılık kıyafeti ile ilgili bilgiler de bulunmaktadır.

“Acıkmıştı. Etrafında kimselerin olmadığından emin olduktan sonra kayanın üstüne çıktı. Her yer kan içinde. Dünkü olayda yeşil çimenler bile bordo renge bürünmüştü. Etrafta eşyaları talan edilmiş öküz arabaları, öküzler yoktu.” (Syf. 102) ⁶⁴

Katliamın yapıldığı mekân tasvir edilmiştir. Yapılan zulüm ve yağma tüm gerçekçiliği ile gözler önündedir.

“Yolun kenarında büyük bir çınarın yanından saptı. Çınar yola yakındı. Dibine vardığında ağacın gövdesinde kovuğun geceyi geçirmeye yarayacak bir mekân olduğunu düşündü.” (Syf. 102) ⁶⁵

Çınar ağacı; kudretli ve uzun yıllar varlığını korumasından dolayı devlete, babaya benzetilir. Burada da çınar ağacının sembolik bir anlamı vardır. Korkunç bir ortamdan kurtulup, yine güvenli ve heybetli çınar ağacına sığınmıştır. Yani Mustafa ait olduğu yere, devletine sığınmıştır.

“Mustafa Türk askeri olduğunu anlayınca çok sevindi. Kendinî babasının himayesindeymiş gibi emin ellerde hissetti.” (Syf. 103) ⁶⁶

⁶³ Mehmet Türker, *Beyaz Ölüm*, İstanbul, Birinci Baskı, 2012

⁶⁴ Mehmet Türker, age.

⁶⁵ Mehmet Türker, age.

⁶⁶ Mehmet Türker, age.

Bu ifadeler ile çınar ağacıyla verilmek istenen mesaj tam anlamıyla ortaya konmuştur.

“İki hafta sonra Batı Trakya Türk Cumhuriyeti ilan edildiği duyuldu.”
(Syf.104) ⁶⁷

Tarihi bilgiler verilerek öykü son bulmuştur.

2.11. İnsaf

Kitabın on birinci öyküsüdür. Beş sayfadan oluşmaktadır. Her şey Rusların Tuna’yı geçip Koca Balkan’a doğru ilerlemesi ile başlamaktadır. Kasım ayı başlarında, Baltacı yakınında çarpışmalar başladığı zaman geriye çekilen Osmanlı birliklerinin önündeki ahali Şahin ve Almalı’ya doğru kaçmaya başlamışlardır. Birtakım caniler, o günlerde Baltacı köyünü ateşe vermişlerdir. Cellatlar, köyün imamını ve önde gelenlerinden bir kaçını korkunç bir şekilde öldürmüşlerdir.

Bu caniliğin yaşandığı vakitlerde, sıra en son eve gelir. Cellat içeri girer ve karşısında yedi çocuklu bir anneye göz göze gelir. Çocuklar tir tir titremektedirler. Bir an celladın gözünün önüne kendi eşi ve çocukları gelir. O an kılıcı bırakır ve onlara kaçmasını emreder.

Yedi çocuklu anne can havliyle bildiği bir mağaraya sığınır. Orada güç bela çocuklarına bakar, onları hayatta tutar.

Yedi kardeşten biri olan Arif, biraz büyüyünce Şiroka Lıka’da bir Bulgar ailesine ırgatlık yapmaya gider.

Bir gün Çepelare’ den dönüşünde yolun kenarında mola verir. O sırada oralarda yol bakımıyla görevli kantoner dedikleri biri yanına yaklaşıp selam veriyor ve sohbete dalyorlar. Arif, Alamiderelilerden hoşlanmadığı dile getiriyor. Kantoner sebebini merak edince çocukken başına gelenleri anlatıyor. Kafasını kaldırıp baktığında kantonerin çehresinin renk değiştirdiğini görüyor. Arif o an fark ediyor ki, çocukken onları tam öldürecekken gitmelerine izin veren cellat olduğunu. Cellat pişmanlığını dile getiriyor ve Arif onu affediyor.

⁶⁷ Mehmet Türker, *Beyaz Ölüm*, İstanbul, Birinci Baskı, 2012

2.11.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler

Eşkıya bir Bulgar olan Kantoner, katliamdan son anda kurtulan yedi kardeşten biri olan Arif ana kahramanlardır. İkinci dereceden kişiler olarak hikâyede General Skobelev, Polkovnik Serafimov, Lakudata, Tanü Vavyoda Yardon Çilingira, Jivaka Petrovetsa, Salih Sirakbaşı ve İmam Halil Efendi bulunmaktadır.

Filibe, katliamın yaşandığı Baltacı köyü, Şahin, Almalı, Alamidere ve Şiraka Lıka hikâyedeki gerçek mekânlardır.

Hikâyede zaman 93 Harbi'nin akabindeki yıllardır. Asıl olay Kasım ayı başlarında gerçekleşmiştir.

“Mademki burada bir Bulgar devleti kuracaksınız, her şeyden önce bu topraklardan Müslümanları – artık tehcirle mi olur, imha ederek mi azaltmalısınız, onlara ait ibadethaneleri de kökünden kazıyıp yerle bir etmelisiniz.” demişti. O zaman Tuna boyu ve Koca Balkan eteklerinde Müslüman Türklere edilmedik cefa kalmamıştı. (Syf. 105)⁶⁸

Müslüman Türklere yapılan zulümler konu edilmiştir. En hassas noktaları olan dinleri ve ibadethaneleri ile vurmuşlardır.

“Bugün Baltacı’da üç kişiyi katlettik. En çok hoca zorladı. Kellesini kesmiştim, oysa ağzından ‘Allahümme... gıfırlı’ duası duyuluyordu... Neyse bu sadece başlangıçtı, esas cümbüş yarın olacak...” (syf.106)⁶⁹

Ardı arkası kesilmeyen işkenceler yapıldığı ve acımasızlığın geldiği son nokta görülmektedir.

“Komutanın masum insanlar dedikleri bunlardı diye hatırladı ve içi biraz ferahladı.” (Syf. 107)

Callad’ın psikolojik durumu ele alınmıştır.

“Alma mazlumun ahını, çıkar aheste aheste.” (Syf. 107)⁷⁰

⁶⁸Mehmet Türker, *Beyaz Ölüm*, İstanbul, Birinci Baskı, 2012

⁶⁹ Mehmet Türker, *age*.

⁷⁰ Meh Türker, *age*.

“Dağ dağ ile karşılaşmaz, insan insanla karşılaşır.” (Syf. 108)⁷¹

Hikâyenin dili sadedir. Atasözleri de kullanılarak anlatıma zenginlik katılmıştır. Arif'in yıllar önce annesi ve kardeşlerini öldürmek için evlerine gelip daldığı Celladı affetmesi, ona insaf etmesi anlatılmaktadır öyküde. Bu nedenle başlık öyküyü tamamlar niteliktedir.

2.12. Gazinin Onuru

Kitabın on ikinci öyküsüdür. Sekiz sayfadan oluşmaktadır. Molla Ahmetoğlu Mustafa, Çanakkale Savaşı'nda gazi olmuştur. Memleketine dönmemiş ve Selimiye Kışlası'nda kalmaya karar vermiştir. Kışlada keyfi yerindedir. Üç öğün yemek verilmekte ve hamam günleri olmaktadır. Yine bir gün hamama gittiğinde yan tarafta konuşanlara kulak vermiştir. Kendi köyünden, toprağından konuştuklarını fark etmiştir. Bir müddet sonra danamayıp onlara seslenmiştir. Sonra anlamıştır ki, onlar kardeşleri Adem ve Hüseyin' dir. Birbirlerine doyasına sarılmış ve çokça muhabbet etmişlerdir. Süre dolduğu için ayrılmak zorunda kalmışlardır.

Mustafa, artık perşembeyi iple çekmektedir. Sonraki Perşembe hamama gittiğinde kardeşlerini beklemiş ama kardeşleri gelmemiştir. Öğrenmiştir ki, kardeşleri Kafkasya cephesine savaşmaya gitmişlerdir. Mustafa bundan çok etkilenmiş ve dünyada hazır yemeyi vicdanına kabul ettirememiş, kendi canına kıymıştır.

2.12.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler

Çanakkale Savaşı'nda iki bacağını kaybedip, gazi olan Molla Ahmetoğlu Mustafa ile Ağdere sargı yerinde kendi oğlunun sırası gelmediği için onu tedavi etmeyip diğer yaralı askerleri tedavi eden, vatansever İstanbullu Doktor ana kahramanlardır. Yahya Çavuş, Çakıroğlu Hüseyin, Mangabaşı Nuri ikinci dereceden kişilerdir.

Kilitbahir; Çanakkale'nin ilçesidir ve savaşta kurşunun ilk atıldığı yerdir. Bezirgân köyü, Lakatinye Hastanesi, Ağdere sargı yeri, Eceabat, Selimiye

⁷¹ Mehmet Türker, *age*.

Kışlası hikâyedeki diğer mekânlardır. Hikâyede zaman 1915 Çanakkale Savaşı yıllarıdır.

“Her güllenin düştüğü yerde askerler gökyüzüne fırlıyor, her ceset gökyüzünden kol, bacak, kelle olarak yağıyordu yere.” (Syf. 111)⁷²

Savaş ortamındaki mekân tasvir edilmiştir. Aynı zamanda savaşın ne kadar güç olduğu aktarılmaktadır. Şehitlik kavramı üzerinde durulmuştur.

“Hemşerum, niye bakaysun mandanın göle baktığı gibi? Her tarafı suylan çevrilü. Ha bu toprak parçasının adi adadır, ada. Bunlara bizim Karadeniz’de de olsa rastlanır.” (Syf. 114)⁷³

Yerel ağız motifleri ile öykünün dili desteklenmiştir. Aynı zamanda coğrafi bilgi verilmiştir.

“Kardeşlerinin Kafkasya cephesine gittiğini öğrenince bir daha buluşamamanın acısı tekrar neşesini kaçırdı.” (Syf. 119)⁷⁴

Aslında Çanakkale Savaşı’nın nasıl zorluklarla kazanıldığını göstermektedir.

“...Bulgar devleti gaziliğimi tanır mı?” gibi düşünceler başına üşüşünce kendinden geçer gibi oluyordu.” (Syf. 116)⁷⁵

Zaman zaman iç monolog ve diyalog tekniklerine başvurulmuştur. Savaşta gazi olan Mustafa, oturup yeme içmeyi kendine yedirememiştir. Kardeşleri cephede savaşırken köşeye çekilmeyi yedirememiş ve yaşamına son vermiştir. Böylesine onurlu bir harekettir. Öykü, başlığına uyum sağlamıştır.

2.13. Seferberlik

Kitabın on üçüncü öyküsüdür. On dört sayfadan oluşmaktadır. Çar Üçüncü Boris’in emri ile il ve ilçelerdeki köy muhtarlarına seferberlik talimatı verilmiştir. Muhtar emirlere uymuş ve kapı kapı dolaşmıştır. Torbasını sırtına vuran insanları hayvan vagonlarına doldururlar. Herkes

⁷² Mehmet Türker, *Beyaz Ölüm*, İstanbul, Birinci Baskı, 2012

⁷³ Mehmet Türker, *age*.

⁷⁴ Mehmet Türker, *age*.

⁷⁵ Mehmet Türker, *age*.

şaşkındı. Harp yoktu, kargaşa yoktu. Olayı anlayabilmek için herkes birine sorular soruyorlardı.

Sürekli “sıkışın!” emri veriyorlardı. Vagonun içi nefes alamayacak kadar havasızdı. Hiçbir şekilde ihtiyaç molası verilmiyordu. Bu şekildeki yolculuk Plevne’de son bulmuştur. Kimi Tuna boyunda, kimi Karlovo, bir kısmı da Kuzey Bulgaristan’da çalıştırılıyordu. En ağır durumda olanlar ise Tuna’nın kıyısında her gün kanal kazanlardı. Doğru düzgün yiyecek yok, yatak yok, haberleşme yok... Aslında bu insanlara kendi mezarları kazdırılmaktaydı. Sonrasında Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet Paşa’nın Çar Üçüncü Boris’e gözdağı vermesi ile o masum Türklere yapılacak olan katliam son bulmuştur.

2.13.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler

Bulgar Meclisi’nde Mebusluk yapmış Molla Hüseyin, Hayrullah Hocaoglu, Kara Ali, Atatürk ve hırslı ama aynı zamanda Türklerden korkan biri olan Çar Üçüncü Boris, Tosçalılı Emin hikâyedeki ana kahramanlardır.

Sindelli ve Mestanlı Türkler’in seferberlik için toplandığı yerdir. Kırcaali, seferberliğin ilk durağıdır. Arda Boyu ikinci duraktır. Tulava, vagonların boşaltıldığı yerdir. Koca Balkan ve Plevne trenin son durağıdır. Hacı İlyas Kasabası, Tuna Boyu, Yunanistan sınırı, Kocadere mevki, Gümülcine hikâyedeki gerçek mekânlardır.

“Değerli yetkili,

Bu saatten itibaren bütün ülkede sıkıyönetim ilan ediyorum. Özellikle Türklerin yaşadığı bölgelerdeki iller arasında gidip gelmeler sıkı takibe ve kontrol altına alınsın. Türk elçilik ve konsolos binalarına Türk asıllı kimselerin yaklaştırılmaması için çok sıkı tedbirler alınsın...” Çar Üçüncü Boris (syf. 120)⁷⁶

Türklere yapılan zorbalık gözler önündedir. Katliam için ön hazırlık yapılmaktadır. Aynı zamanda bu katliamdan Türk devlet başkanlarının haberlerinin olmaması için aradaki iletişim kopartılmıştır.

⁷⁶ Mehmet Türker, *Beyaz Ölüm*, İstanbul, Birinci Baskı, 2012

“Gece yarısı monoton ses çıkararak ilerleyen trenin hayvan taşınan vagonlarında abdest bozulacak bir yer de olmaması işin en feci tarafıydı...” (syf.122) ⁷⁷

Mekân tasviri yapılmıştır. Aynı zamanda yine Türklere karşı yapılan zulüm gözler önündedir.

“...Tuna Ovası...Tuna nehri” (syf. 123)

Coğrafi yer isimlerine yer verilmiştir.

“Öte yandan yaz işleri sona ermeden evin erkeğinin aniden gitmesi birçok aileyi yıkmış, perişan etmişti.” (Syf. 123) ⁷⁸

Anlaşıldığı üzere, o zamanlarda erkekler zor anlarda ve işlerde sığınılacak bir liman olarak görülüyordu. Ekonomik durum ele alınmıştır.

“Lakin mustarip kişilerden tek birinin burnu kanarsa, Türk ordusuyla sabah kahvesini Sofya’ da içeriz!

Saygılarımla:

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı İsmet İnönü”

(Syf. 125) ⁷⁹

Türkiye’nin tutumu net bir şekilde gösterilmiştir. Türkiye, yurttaşlarına sahip çıkmıştır.

“Alma mazlumun ahını çıkar aheste aheste.” (Syf. 125)

“Kaşının altında gözün var, dememiş,” (Syf. 134) ⁸⁰

Türklere hazin bir son hazırlamak için ilan edilen seferberlik konu edilmiştir.

2.14. Öldüren Sevda

7 sayfadan oluşmaktadır. Hikâye Ahmet’in yıllar önce âşık olduğu kadın ile aynı konutlarda oturduğunu öğrenmesiyle başlamaktadır. Ahmet,

⁷⁷ Mehmet Türker, *Beyaz Ölüm*, İstanbul, Birinci Baskı, 2012

⁷⁸ Mehmet Türker, *age*.

⁷⁹ Mehmet Türker, *age*.

⁸⁰ Mehmet Türker, *age*.

Türkolog olduğu için Metiye'nin babası vermeye razı olmamıştır. Ahmet diretince de babası ailesini de alıp Libya'ya taşınmış, izini kaybettirmiştir.

Yıllar sonra, ülkesine geri döndüğünde Metiye ile aynı konutlarda oturduğunu öğrenmiştir. Hatta kocasını ve çocuklarını bile görmüştür. Büyük bir yıkım yaşamış ama asla karşısına çıkmamıştır. Onu uzaktan uzağa, her sabah yedi de balkonundan seyretmiştir. Hasta olduğundan dolayı soğukta durmaması gereken Ahmet, kız kardeşinin uyarılarını umursamamış ve bir sabah vefat etmiştir.

2.14.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler

Başkahraman Ahmet delicesine âşıktır ve aşkına yıllarca sadık kalmıştır. Metiye, Türk kızıdır ve aşığının farkında değildir.

Hikâyede Göçmen Konutları, Vidin- Mezdra, Vraça, Kırcaali ve Ahmet'in Türkçülük yaptığı iddasıyla yattığı cezaevi Eski Zağra Ceza Evi gerçek mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

“... Yetmiş iki yılıydı.” (Syf. 138) ⁸¹

Öykünün akışı esnasında geçmişe gidilmiştir ve olay oradan anlatılmaya başlanmıştır. Özetle zaman, kozmik zamandır.

Öykü, kavuşamayan bir çiftin aşkını anlatmaktadır.

“Tii ba bilader, tsentırda biraz işim vaa da...” (Syf. 137) ⁸²

Oldukça akıcı olan dilinin yanı sıra yerel ağız unsurlarına çok fazla yer verilmiştir.

“Dışarıdaki tabiatın tazeliği vardı yanaklarında, dudakları sanki kirazın yarısı üst, diğer yarısı da alt dudağındaydı. Kahverengi gözlerinde yeşil hareler bir o kadar daha güzellik veriyordu yuvarlak beyaz yüzüne.” (Syf. 138) ⁸³

Edebîbir söylem ve kişi tasviri söz konusudur. Metiye'nin fiziksel özellikleri bu şekilde aktarılmıştır.

⁸¹ Mehmet Türker, *Beyaz Ölüm*, İstanbul, Birinci Baskı, 2012

⁸² Mehmet Türker, *age*.

⁸³ Mehmet Türker, *age*.

“...O ilk defa bir kızın dudaklarındaki tadı aldı...” (Syf.139) ⁸⁴

Yazarımız ilk defa cinsel dürtülere değinmiştir.

“...Ben Türkoloğum...” (Syf. 140)

İlk defa mesleki bilgi verilmiştir.

“...Gözlerini kapadı ve dünyada gel sevdiği kadınla elele kır çiçekleriyle bezenmiş çayırılıkta uçuşan kelebeklerin arasından ufka doğru koşmaya başladılar... ...Hayatında böyle bir mutluluk yaşamamıştı. Sevdiği kızı bir daha kaybetmemek için elinden sımsıkı tutmuş, tünelin derinliklerine doğru uçtukça uçtular, uçtular...” (Syf. 144) ⁸⁵

Gerçek hayatta yaşayamadığı aşkı hayalleri aracılığıyla gerçekleştirdi ve kısa süreliğine de olsa hayallerinde mutlu oldu. Öykünün sonunda Ahmet aşkından kahrolup, vefat etmiştir.

2.15. Kırlangıçlar

Kitabın on beşinci öyküsüdür. Sekiz sayfadan oluşmaktadır. Kırlangıç çifti Arda üzerindeki barajın alt tarafındaki köye gelince oraya yerleşmeye karar verirler. Fark ederler ki, köydeki herkes belirli aralıklarla köylerini terk etmektedirler. Başta kendileri gibi mevsimden mevsime göç ettiklerini zannettiler ama dişi kırlangıç bu göçün dönüşünün olmadığını farkındaydı.

Kırlangıçlar terkedilmiş evlere yuvalarını rahatça yapıp, yavrularını rahatlıkla beslemekteydiler. Günlerden bir gün kıvrıkcık saçlı, yaşlı bir adam elinde valiziyle geldi. Kedilerine baktı. Evini gezdi ama fark etti ki kırlangıçlar o varken yavrularını besleyemiyorlardı. Bu ona kendi ailesini hatırlattı. Ertesi gün köye bir daha dönmek üzere terk etti. Kırlangıçlar buna bir hayli sevindi. Yavrularını o dönemde rahatlıkla büyüttüler.

⁸⁴ Mehmet Türker, *Beyaz Ölüm*, İstanbul, Birinci Baskı, 2012

⁸⁵ Mehmet Türker, age.

2.15.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler

Hikâyede kahramanın ismi zikredilmez. Kıvrıcık saçlı, memleketinden göç etmek zorunda kalmış, umutsuz, hüznü ama aynı zamanda merhametli bir adamdır başkahraman.

Mekân Arda Boyu üzerindeki barajın alt tarafındaki köydür. Burası göçlerin yaşanması ile kimsenin kalmadığı, adeta terk edilmiş bir köydür. Adamın evi; uzun zamandır kimse yaşamadığı için bakımsız haldedir.

Belirsiz bir zaman vardır. Kırlangıçlar yaz aylarına doğru sıcak yerlere gelirler ve sonbahar gelince tekrar göç ederler. Öyküdeki zaman aralığı da budur.

Kırlangıçlar on yuvalarını yapıları, beslenme şekilleri, göç zamanları ve kuluçka evreleri detaylı bir şekilde işlenmiş, mekân her ayrıntısıyla yansıtılmıştır.

“Gelecek yıl Allah kerimdi.” (Syf. 153) ⁸⁶

İfadesiyle dinî unsurlar okuyucuya aktarılmıştır.

“Cebinden küçük bir defter çıkardı. Dörtlükler şeklinde bir şeyler yazıp çizmeye başladı. Galiba şiir yazıyordu. Belki de şairdi.” (Syf.151) ⁸⁷

Adamın edebî bir kişiliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır.

“Öte yandan yuvadaki yavruların seslerinin giderek artması, onların karınlarının daha da acıktığını ifade ediyordu. Bu kırlangıç ailesinin o an yaşadığı üzüntü ve heyecanı adama yıllar önce kendi ailelerinde yaşanan bir olayı anımsattı. “(Syf. 152) ⁸⁸

Adam, kırlangıçlarla kendi ailesini, yaşamışlığını bir tutmaktadır. Bir duygu geçişi görülmektedir.

Kırlangıç burada kişileştirilmiştir. Onlar üzerinden ‘göç’ teması işlenmiştir. Öyküleyici anlatıma ve diyalog tekniğine başvurulmuştur.

⁸⁶ Mehmet Türker, *Beyaz Ölüm*, İstanbul, Birinci Baskı, 2012

⁸⁷ Mehmet Türker, *age*.

⁸⁸ Mehmet Türker, *age*.

2.16. Hayvan Sevgisi

Kitabın on altıncı hikâyesidir. Sekiz sayfadan oluşmaktadır. Kör Âdem'in köyüne gelen bir komisyon ekibi tek tek ahırları dolaşp beş koyundan ve bir inekten fazlasını kayda alıp, kalanların TeKeZeSe denilen devlet kooperatifine teslim edilmesini emretmiştir. Bütün köy halkı hayvanlarını vermiştir. Bir tek Âdem buna diretmiştir. Âdem'i de baskılarla ve tehditlerle ikna etmeye çalışmışlardır. Ne yapacağını bilemeyen Âdem, köyün bilge adamı Mollaoğlu'na gitmiştir. Mollaoğlu'ndan zamanında kendi yurttaşlarına bile neler yaptıklarını öğrenmiş ve ikna olmuştur. Devlet onun mallarına da el koymuştur. Âdem tüm çok üzölmüştür. Hep öküzlerini düşünür, hayatından tar alamaz hale gelmiştir.

Çaresiz kalan Âdem, ineklerini görmek için kendi çapında çareler ürmüştür. Her gece ineklerin tutulduğu ahıra gizli gizli giderek ineklerini sevmiştir. Bunu uzun yıllar yapmıştır.

2.16.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler

Dedesı kör olduğundan sölaleleri "Körler" olarak bilinen fiziksel olarak kör olmayan, lakabıyla "Kör Âdem" hayvan sevgisiyle doludur ve köyün bilge adamı "Mollaoğlu", Nefize gelin ile birlikte hikâyenin ana kahramanıdır.

. Yağbasan Panayırı ve Gazaletegi hikâyede adı geçen mekânlardır.

"Önce devletin bazı ufak tefek teşviklerinden mahrum bıraktılar Kör Âdem'i. Herkes birlikte işe çıkarken o kırlarda koyun güttü. Kooperatif tarlaları traktör sürerken onunkiler sürölmedi. Baytarlar hayvanlara aşuya geldi, onunkiler aşısız kalıp hastalandılar. Devlet yetkilileri de baktılar ki gönüllü razı olamayacak, birkaç defa kasabaya çağırıp uyardılar. Son gittiğinde iyice tehdit almış olmalı ki, köyün bilge adamı Mollaoğlu'na akıl danışmaya gitti." (Syf. 155) ⁸⁹

⁸⁹ Mehmet Türker, *Beyaz Ölüm*, İstanbul, Birinci Baskı, 2012

Mallarını vermek istememesinden dolayı devlet, farklı şekillerde baskılar uygulamıştır. Geçim kaynağı hayvancılık olan köylünün ellerinden mallarını alarak onları muhtaç duruma düşürmüşlerdir.

“Mamıtaga, ben bundan ötürü see akıl danışma geldim. Okumuş güngörmüş adamsın. Geçende kasabaya çurdıla. Bi mühlet ta verceez dedile. Ben de canımı alın, malıma mülküne dokunmayın dedim. Şimdi bi ta gittiğimde napçaamı see sorma geldim. Ni dersin beem işime?” (Syf. 155)⁹⁰

Dili oldukça sadedir. Yerel ağız unsurları ile anlatım güçlendirilmiştir.

“Nazım Hikmet Koşulacak'ta ne anlatmıştı, hatırında değil mi? Onun sözlerine ilaveten bak sana daha neler anlatacağım. Sovyetler Birliğinde halkın mülkünü çoktan devletleştirdiler. Bu iş orda da kolay olmadı. Rusya' da ve diğer cumhuriyetlerde büyük toprak ağaları vardı ki her biri devlet kadar güçlü ve büyüktüler.” (Syf. 156)⁹¹

Nazım Hikmet'in önemine değinilmiştir. Tarihin tekerrürden ibaret olduğu savını doğrular nitelikte bir olay aksettirilmiştir.

“Nazar değmesin diye Akça'yi da Gökçe'yi de gök boncuksuz ahırdan dışarı çıkarmazdı.” (Syf. 158)⁹²

İnanç ve folklorik unsurlara değinilmiştir. Diyalog tekniğine başvurulmuştur. Öykü içerik itibari ile hayvan sevgisi ve önemi üzerinde şekillenmiştir.

2.17. İtiraf

On yedinci öyküdür. Yedi sayfadan oluşmaktadır. Emir'in hanımı, düğünden geldiği vakit gelinin güzelliğini anlata anlata bitirememiştir. Ertesi gün, gelinin evine gidildiğinde Emir gerçekten gelinin güzelliğinden çok etkilenmiştir.

⁹⁰ Mehmet Türker, *Beyaz Ölüm*, İstanbul, Birinci Baskı, 2012

⁹¹ Mehmet Türker, *age*.

⁹² Mehmet Türker, *age*.

Emir aklından bir türlü çıkaramamıştır. Kocası Muhsin koyun otlatmaya gittiği vakit hep evlerinin kenarlarında gezip Hatçe'yi görmeye çalışmaktadır. Onu gördüğünde de türküler çığırıp dikkatini çekmeye çalışmıştır.

Zaman geçtikçe Hatçe' de Emir'e âşık olmaya başlamıştır. Yasak aşk yaşamaya başlamışlardır. Sonra Emir, kocası Muhsin'in kanına girmiştir. Şehre, Bulgaria' ya taşınmışlardır. Orada, bu yasak aşk Emir'in karısı tarafından öğrenildi. Emir, çocuğuna kıyamadığı için şehri terk etti.

Yıllar sonra göçle Türkiye'ye taşınmışlardır. Emir, oğluna – Hatçe'nin küçük oğlu için- kardeşine sahip çıkmasını öğütlüyor ve öykü bu şekilde son bulmuştur.

2.17.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler

Gördüğü güzel geline âşık olan Emir, güzel gelin Hatçe ana kahramanlardır. Emir'in hanımı, Muhsin ikinci dereceden kahramanlardır.

Mekân olarak detay bilgi bulunmamaktadır. İç mekân Ağıl, Emir ve Hatçe'nin yasal aşklarının başladığı yerdir.

“İlkbaharda bağın bahçenin avlularına...” (Syf.164)⁹³

Olay, ilkbahar aylarında geçmektedir.

“Mahalledeki duvaktan dönen kadınlar...” (Syf. 162)⁹⁴

“Ben güzele güzel demem

Güzel benim olmayınca...” (Syf.163)⁹⁵

“Değmen benim gamlı yüklü gönlüme” (Syf. 164) ⁹⁶

Öyküde folklorik unsurlara yer verilmiştir.

“Komşu komşunun külüne muhtaçtır.” (Syf.165)

Öykünün dili oldukça sadedir. İfadedeki gibi atasözleri ile anlatım güçlendirilmiştir. Diyalog ve monolog tekniğine yer verilmiştir.

⁹³ Mehmet Türker, *Beyaz Ölüm*, İstanbul, Birinci Baskı, 2012

⁹⁴ Mehmet Türker, *age*.

⁹⁵ Mehmet Türker, *age*.

⁹⁶ Mehmet Türker, *age*.

“Köy yerde kocası evde olmayan kadının kapısını çalmak örf ve adetleri ters düştüğünden bir türlü kendinde cesaret bulamıyordu. “(Syf. 165) ⁹⁷

Örf ve adetler üzerinde durulmuştur.

“Aradan bir on yıl kadar geçmişti. Bulgaristan’da Türklerin isimleri zorla değiştirilmiş, Türklerin huzuru kaçmıştı. İsimlerin değiştirildiğini beşinci yılında galeyana gelen Türkler ayaklanıp, gösteriler başlayınca, Bulgar hükümetinin Türkleri Avrupa ülkelerine sınır dışı etmeye başladığı gören Türkiye Cumhuriyeti sınır kapılarını açıp serbest göçe izin vermişti...” (Syf. 168) ⁹⁸

Dönemin siyasi unsurlarına yer verilmiş ve Türkiye’nin bu durum karşısındaki tutumu net bir şekilde ifade edilmiştir.

2.18. Sır

Kitabın on sekizinci öyküsüdür. Beş sayfadan oluşmaktadır. Damat ve Gelin güzel bir düğünle dünya evine girerler. Sonrasında halvete girmek için odalarına çekilirler. Gelin utandığı için ışıkları kapatır. Damat da bunu çok normal karşılar. Sabah olduğunda ve yatakta kan olmadığını gördüklerinde Damadın yüzü düşer. Kendi içinde sorgulamaya başlar. Normalde böyle durumlarda gelin, babasının evine geri yollanır ama Damat Gelini çok sevdiğinden ve laf söz olmasından çekindiğinden bunu yapmaz.

Gelin, daha önce nefesine hâkim olamayıp Doktor sevgilisi ile ilişkiye girdiğinden içten içe suçluluk duymaktadır. Ne kadar suçluluk duysa da olan olmuştur.

Gelin hamile kalır ve kadın-doğum uzmanı olan eski sevgili Doktora gider. Durumdan bahseder. Kocasına karşı mahcup olduğundan ve kocasının ona karşı tavırlarının değiştiğini anlatır. Doktor da tayinin çıkacağını, Filibe Tıp Fakültesine gideceğini söyler. Kocasına da bu doğumun sıkıntılı olacağını ve fakültede doğum yapması gerektiğini söylemesini ister. Kadın kocasına anlatır ve kocası hamileliğin gerçek oluşuna çok sevinir.

⁹⁷ Mehmet Türker, *Beyaz Ölüm*, İstanbul, Birinci Baskı, 2012

⁹⁸ Mehmet Türker, *age*.

Böyle böyle dokuz ay geçer. Doğum sorunsuz bir şekilde gerçekleşir. Doktor, kocasına bir kızı olduğunu ve eşini gördükten sonra yanına uğramasını söyler. Adam, doktorun dediğini yapar. Yanına gittiğinde Doktor; eşinin zarının doğuştan yırtık olduğunu tespit ettiğini söyler. Damat bu duruma çok sevinir. Hemen soluğu eşinin yanında alır. Onu öper, koklar.

Sonraki günlerde Damat, eşini el üstünde tutar. Her işte ona yardımcı olur. Çok mutlu olurlar. Bu mutluluk onlara iki yıl sonra bir kız çocuğu daha verir.

2.18.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler

Hikâyede ana kahramanlar eşine âşık, yardımsever ve anlayışlı “Damat” ile daha önce Doktor ile ilişki yaşayıp bundan dolayı zaman zaman pişmanlık duyan, saman sarısı saçları, mavi gözleri ve eşsiz endamıyla çok güzel bir kadın olan “Gelin”dir.

Mekân “Adatepe” dir. Burası Gelin ve Doktorun gizli aşklarını yaşadıkları yerdir. Filibe Tıp Fakültesi; Gelinin doğum yaptığı hastanedir.

“Alaya gidenler evlerine dağılırken, komşu kadınlar ellerinde bohça ve tepsilerle gelin sofrası denilen çomata gecesine geliyorlardı. Eski adetlere göre eve yeni gelen geline görümcelerden biri akşam ezanından sonra namaz kıldırırdı. Şimdi gençler namazı niyazı unutmuş, eski geleneklerin bazıları da uygulanmaz olmuştu.” (Syf. 170)

Dönemin geleneklerinden ve adetlerinden bahsedilmiştir. Hatta artık gençlerin bunu yerine getirmediğine dair bir eleştiride yapılmıştır.

2.19. Köyün Çalığı

Kitabın on dokuzuncu öyküsüdür. Altı sayfadır. Liseden henüz yeni mezun olan Tonka, mesleğini icra etmek için baba ocağı Güller Vadisi’nden ayrılmıştır. Uzunca bir yolculuktan sonra öğretmenlik yapacağı A köyüne varmıştır. Küçük bir köy, köydeki çocukların hali hal değildir. Tonka’yı bu durumları çok üzmüştür ama meslek aşkıyla yanıp tutuştuğundan bu durumu tersine çevireceğinden emindir.

Köse Mıstık, yeni öğretmeni Muhtar'ın emriyle Uzun Ahmet'in evine yerleştirmiştir. Aradan yedi yıl geçmiş, herkes Tonka'yı çok sevmiş ve kendilerinden görmüşlerdir. Tonka, onlara nasıl tütün dikilir, nasıl meyve yetiştirilir hepsini öğretmiştir. Çocuklar okula büyük bir hevesle gider olmuşlardır. Tonka artık onlardan biri haline gelmiştir.

Yeni ders yılı başlamak üzereyken Tonka öğretmen doğduğu köyde tatilini geçirdikten sonra vakitlice öğretmenlik yaptığı köye dönmüştür. Yarın okul açılacaktı. Öğretmenler yakın kasabaya Eylül müşaveresine çağırılmışlardı. O gün yağmur yağıyordu. A köyü öğretmenleri de kasabaya gitmişlerdir. Müşavere tüm gün sürmüştü. Yağmur hala dinmemişti ve öğretmen köyün yolunu tuttular.

Karanlık bastığında yolun yarısını yarılamışlardı. Tam orada yol Koca Dere'yi kesiyor, karşı tarafa geçmeleri gerekiyordu. Bir kıyıdan bir kıyıya kadar taşan dere geçilir durumda değildi. Geri dönmeyi düşündüler ama Tonka dönmek istemiyordu. Yarın okul açılacak, öğrencileri onu bekliyor olacaktı. Onları okulun ilk günü yalnız bırakmak istemediği için dereye daldı. Her adımda daha da derinleşiyordu. Sonunda dayanamadı ve dalgaların akıntısına kapıldı. Kurtulamadı. Ertesi gün öğrencilerine ve köy halkına kötü haber geldi. Herkes bu beklenmedik haber karşısında derinden sarsılmıştı.

Tonka öğretmeni hep yaşatmak için okulun önüne anıt taşı yaptırıldı.

2.19.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler

Ana kahraman Tonka, genç bir öğretmendir. Meslek aşkıyla yanıp tutuşmaktadır. Kalem gibi kaşları, mavi gözleri vardır. Bir diğer ana kahraman Uzun Ahmet, Tonka'nın zamanla sohbet arkadaşı olmuştur. Kalender bir adamdır. Bir yıl önce eşini kaybetmiştir. Yetim kalan kızıyla hayatını devam ettirmektedir. Gençliğinde yıllarca Bulgar köylerinde hizmetkârlıkta bulunmuş ve Bulgarlar hakkında olumlu düşünen, aynı zamanda köyde Bulgarca üç beş cümle kurabilen tek kişi sayılır.

Güller Vadisi ve Koca Dere hikâyede zikredilen dış mekânlardır.

“Lakin senin ölümünden sonra Müslüman halkın maneviyatına tecavüzler başladı...”

... *Türklerin de üzerine geleceklerinden endişeliyiz.* ” (Syf. 182)⁹⁹

İfade de Müslüman Türklere yapılan zulmün altı çizilmiştir. Toşka, Reşat Nuri Güntekin’in *Çalılıkusu* romanının bir karakteri olan Feride’ye benzetilmiştir. Toşka’da A köyünün etrafına neşe saçan, akıllı kızıdır. *Çalılıkusu* romanından esinlenilerek başlık oluşturulmuştur.

2.20. Yanlış Adres

Kitabın yirminci öyküsüdür. Yedi sayfadan oluşmaktadır. Hatçe, o yaz ilk defa arkadaşları ile birlikte tatile çıkmıştır. Tatilde Mesut Kaymak adında bir adamla tanışıyor. Adamın niyeti, Hatçe’ninki kadar masum değildi.

O yaz, Hatçe ve Mesut aşklarını doyasıya yaşamışlardı. Aslında daha çok Hatçe ona sırlıslıkla âşıktı. Mesut ise gönlünü eğlendiriyordu.

Sezon sonu Mesut Türkiye’ye dönerken Hatçe’ye bir adres ve telefon numarası bıraktı. Evlilik için gerekli evraklar hazırlandığında Hatçe’yi de yanına alacağı söyleyip, gitti. Hatçe’de köyüne geri döndü. Döndükten kısa bir süre sonra Hatçe hamile olduğunu anlıyor. Her gün postacının bir haber getirmesini bekledi. En son dayanamadı, bu müjdeli haberi ona iletmek için ilk mektubu Hatçe yazdı ve beklemeye devam etti. İki hafta sonra beklediği postacı geliyor ve Hatçe gönderdiği mektubun iadesi olduğu gördü. Mektubun üzerinde anlamadığı bir dilde yazı vardı. Komşunun kızı turizm okulu öğrencisiydi. Kapılarına gitti ve tercüme etmesini istedi. Mektubun üzerinde;

“Bu adreste böyle biri yoktur.” yazıyordu.

2.20.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler

Hikâyenin iki ana kahramanı vardır. Hatçe, genç, güzel ve alımlıdır. Mesut Kaymak ise siyah bıyıklı, yakışıklı ve Türkiye’de yaşamaktadır. İkinci dereceden kişi olarak postacı ve Türkiye adında Hatçe’nin komşu kızı zikredilmektedir.

Mekân olarak “Fregata” Mesut ve Hatçe’nin ilk buluştukları yerdir.

⁹⁹ Mehmet Türker, *Beyaz Ölüm*, İstanbul, Birinci Baskı, 2012

Hikâye özellikle gençlere sosyal mesaj verme amacı gütmektedir. Mesut'un Hatçe'yi kandırması ve aldatması söz konusudur. Başlık burada iki anlamda kullanılmıştır. Mesut'un adresi yanlış vermesi ve Mesut'un insan olarak yanlış biri olmasıdır.

2.21. Baba Katilleri

Kitabın son öyküsüdür. Yedi sayfadan oluşmaktadır. Salih ve Selime birbirlerine delicesine âşıktırlar. Bu aşkı evlilik ile taçlandırmışlardır. Büyük bir ailedirler. Kimse onlara karışmıyor, aşklarını delicesine yaşıyorlardı. Selime'nin nur topu gibi bir oğlu da olunca Salih iyice eşinin üzerine düşmeye başlamıştır.

Ailenin dedesi de vefat edince herkes evden gitmiştir. Salih, Salih'in babası ve Selime bir anda koca evde üç kişi kalmışlardır. Zamanla Selime, kayınpederinden rahatsız olmaya başlamıştır. Bunu kocasına yansıtmayı da ihmal etmemiştir. Hatta bu rahatsızlığı ileri bir seviyeye taşımıştır. Salih'e başka bir çare bırakmayacak seviyeye getirmiştir. Salih çaresiz, karısıyla birlikte yaşlı babasını gecenin bir vakti asarak öldürmüştür. Eceliyle ölmüş süsü vermeye çalışmışlar ama boynundaki ip izi her şeyi ele vermiştir. Bu haber her yere ışık hızıyla yayılmıştır. Bu dedikodu dokuz köyde duyulur da hükümetin kulağına varmaz mı? Devlet tetkik edince anlaşıldı ki işin doğrusu halkın dilindeki dedikodunun aynısıydı. Devlet mahkemeyi mahalle heyetine havale etti. Mahkeme reisi Yakup Ağa, suçluyu cezalandırarak ölenin geri gelmeyeceğini düşündü ki, Salih'in beratına karar verildi. Fakat Salih buna sevinmedi. Herkesçe bilinen katil damgasını yemesi bir yana, olay gününden sonra hiç uyuyamaz oldu. Hanımı arada bir sırnaşıyordu ama Salih oralı bile olmuyordu.

O geceden sonra Salih ne zaman gözünü kapasa, karşısında babası bir hayalet olup karşısına dikiliveriyordu. Yarım asırdan bu yana Salih hayattaydı. Kalbi yastığının altındaki "Serkisof" gibi ritmik atışlarla onu her gece, o feci manzarayı yaşatarak ölümle yüzleştiriyordu.

2.21.1. Hikâye Üzerine Değerlendirmeler

Hikâyede başkahraman Salih: “Mandıracının Salih” olarak anılmaktadır. Yağız bir delikanlıdır. Selime’nin güzelliği dillere destandır. Salih’in Babası yaşlıdır ve oğlu Salih tarafından öldürülmüştür.

Mekân olarak olayın geçtiği köy ve Salih’in evi zikredilmektedir. Zaman olarak

“*Balkan savaşı yıllarıydı.*” (Syf. 192) ¹⁰⁰

“*Düğünleri sonbaharda mahsul ambarlara toplandığında yapıldı.*” (Syf. 193) ¹⁰¹

İfadelerinden hikâyenin zamanı belli belirsiz zikredilmiştir Başlık, içerikle uyumludur.

¹⁰⁰ Mehmet Türker, *Beyaz Ölüm*, İstanbul, Birinci Baskı, 2012

¹⁰¹ Mehmet Türker, *age*.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEHMET TÜRKER'İN ROMANCILIĞI VE ROMANLARI

1. ROMANCILIĞI

Bulgaristan Türkleri Edebiyatında roman, şiir ve hikâyeye göre, daha geç gelişme göstermiştir. 1944'lerden sonra gelişen romanda Bulgaristan'daki komünist sistemin ağırlığının olduğunu görüyoruz. “1944 yılından sonra Bulgaristan'da komünist düzenin hüküm sürdüğü yıllarda tüm kültür ve sanat, Komünist Partisi yönetiminin denetimindedir. Yeni yönetim, sosyalizm içerikli edebiyatı geliştirmek için Narodna Prosveta Neşriyatevi'nde Türkçe kitaplar da yayımlamaya başladı. Bu yayınevinden çıkacak olan kitapların muhteviyatı komünizmin gücünü, istikbalini, bir önceki sosyal düzenlerden üstünlüğünü gösteren, dağda faşizme karşı savaşan çapulcuların hayatı, kooperatifleşme, Türk-Bulgar kardeşliği ve Allahsızlıktı. Onlara göre ‘Her şey parti yararına, her şey komünizm yararına’ olmalıydı. Bulgar Komünist Partisi (BKP)'nin siparişi üzerine yazılanlar gerçeklikten uzak, basmakalıp eserler de olsa, bunlara yeşil ışık yakılır, parti adamları tarafından takdir edilirdi.

Bu tarzda ilk roman 1963 yılında Sabri Tatov'un ‘Gün Doğarken’ adlı kitabı olmuştur. Bu ilk romandan sonra Sabri Tatov'un ertesi yıl çıkan ‘Köyün Haymanası’ adlı uzun hikâyesi ve 1967 yılında ‘İki Arada’ adlı ikinci romanı yayımlanır. 1965 yılında da Halit Aliosmanof'un ‘Saçılan Kıvılcımlar’ ve küçük hikâye yazarlığından romana geçen İshak Raşidov'un ‘Ayrılırken’ adlı romanı da 1968 yılında yayımlanır.”

Bu sırada BKP'nin hizmetinde yazarlar olduğu gibi, onlara karşı çıkan, komünizmin ve Bulgar zulmünün asıl gerçeklerini günyüzüne çıkaran ve fikir mücadelesini sürdüren insanlar da az da olsa olmuştur (Yiğit, 2011:176)

Mehmet Türker de bu fikir mücadelesini kalemiyle, söyleşileriyle çeşitli platformlarda dile getiren bir münevverdir.

Türker'in romanlarına baktığımızda “Bulgaristan Türkünün, özellikle de Batı Trakya bölgesinin, Osmanlı Devleti'nin yıkılış dönemindeki hazin olaylardan başlayarak Osmanlı sonrası döneme, hatta 1990'lara ulaşacak bir süreçteki sergüzeştini ele alan *Bozgun Zamanı*, *Bozgundan Sonra* ve *Vatan Yasak Özgürlük Uzak* adlı eserlerinde de özenli bir tarihi araştırma ve özel uzmanlık isteyen konulardaki derin bilgi birikimi dikkati çeker. Yazar her mesleği, her sporu, her sanatı, her zanaatı bilemez. Ama M. Türker, romanda yer vereceği konuyu derinlemesine araştırır. Örneğin *Bozgun Zamanı* romanında Olukçu Pehlivan ana kahraman ise, “pehlivanlık” kültürü ve “güreş”e dair ayrıntılar, M. Türker'in kaleminden bize yansır. Yazar *Bozgun Zamanı* romanında Osmanlı Devleti'nin çöküş yıllarında Güney Bulgaristan bölgesi ve Batı Trakya bölgesinde verilen mücadeleyi, yapılan katliamları ve çekilen acıları ele alır. *Bozgundan Sonra* adlı romanda ise Osmanlı Devleti bölgeden çekilince geride kalan Türk ve Müslüman ahalinin düştüğü durum, Çanakkale Savaşı'nın bölgedeki yansıması ve bölgeden Çanakkale'ye gidenler çarpıcı bir anlatımla ele alınır. Üçlemenin son romanı olan *Vatan Yasak Özgürlük Uzak* adlı romanda ise özellikle Bulgaristan'daki komünizm dönemi uygulamaları, Türklere yönelik inkâr ve zulüm politikaları ve bunların sonucunda gerçekleşen büyük göç hareketleri, bütün bunlara şahitlik eden bir yazarın kaleminden, birinci ağızdan ele alınır.”¹⁰²

1.1. BOZGUN ZAMANI

Bozgun Zamanı, Mehmet Türker'in devam romanlarının ilkidir. 2010 yılında İstanbul'da basılmış, on altı bölüm ve 206 sayfadan oluşmaktadır. Konu itibari ile Osmanlı'nın Balkanlar'daki beş asırlık hâkimiyetinin sona erdiği Birinci Balkan ve İkinci Balkan Muharebesi zamanında yaşanan bozguna Rumeli'deki Müslümanların yaşadığı zulmü anlatmıştır.

Bozgun Zamanı, Bulgarların bugüne kadar tarihten ve milletlerden saklamaya çalıştıkları zulüm dolu zamanlar, bir avuç gönüllü sayesinde

¹⁰² Ertuğrul Karakuş, **Mehmet Türker** “Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü” Ahmet Yesevi Üniversitesi.

kurulan ve sadece elli sekiz gün var olabilen Batı Trakya Cumhuriyeti günlerinde bu zulmü yapanlardan nasıl intikam alındığını ele almıştır.

1.1.1. Vak'a

Ana kahraman Salih, Yağbasan Panayırı'na gitmek için yola çıkar. Panayıra güreşmek için gitmektedir. Daha önce hiç güreşmediği için arkadaşları dışında ona çok güvenen yoktur. Sonrasında ortaya çıkan Salih tüm rakiplerini devirerek kendinî herkese kanıtlamış olur. Panayırdakiler, arkadaşları ve annesi çok sevinirler. Artık Salih, Sindelli'nin Pehlivanı olur.

Yağbasan Panayırındaki başarısı Salih'e çok güzel kapılar açmış ve insanlar kazandırmıştır. Köyün ileri gelenlerinden Molla Hüseyin, Salih'i bir ay boyunca himayesi altına almış, çalıştırmış, balla, pekmezle beslemiş ve Seyit Baba Panayırına hazır hale getirmiştir. Salih, panayırda insanüstü bir çaba ile rakiplerini bir bir yere sermiştir. Hatta namıyla ünlü Uzuncaova Pehlivanını devirmiş, Seyit Baba baş altı pehlivanı olmuştur. Bu galibiyet Salih'e ve ailesine ilaç gibi gelmiştir. Sindelli ve Koşukavak halkı bu vesile ile onları sahiplenmiş ve her türlü ihtiyaçlarını karşılamaya hazır olduklarını dile getirmişlerdir.

Salih, çok becerikli ve eli her işe yatkındı. Köylerindeki değirmen sorununu çözmek için Topal Osman kollarını sıvamıştır. Fakat oluk kısmını nice ustalar bir türlü beceremediğinden köyün bu sorunu giderilememiştir. Salih, oluk işine de el atmış ve değirmeni kullanılabilir hale getirmiştir. Ünü köyden köye duyulan Salih, köylerin değirmenlerinin oluklarını tamir etmeye başlamıştır. Elinden her iş gelen Salih'e pehlivanlığının yanında birde "Olukçu" lakabı verilmiştir.

Salih, bir sonraki durağı Uzuncaova yarışlarına katılmıştır. Fakat Bulgarlar daha gelmeden Salih, tehditler etmeye başlamışlardır. Salih hiçbirine kulak asmamış ve güreşleri birincilikle bitirmiştir. Köyüne dönüşte Sarıyurtlu Kole, Salih'e dönüş yolunda tuzak kurulduğunu, dikkat etmesi gerektiğini, başka yoldan gitmesi gerektiğini söylemiştir. Kole'nin dediği gibi Bulgarlar onu dönüş yolunda beklemişlerdir. Allah'tan Salih diğer yoldan giderek kurtulmuştur. Köyüne az bir vakit kala dere kenarında bir güzel

görmüştür. Bu zamana kadar pehlivanlık için atan yüreği, ilk defa bir kız için atmaya başlamıştır. Kızın adı Halime'dir. Eve geldiğinde annesine anlatır ve annesi de onun ne kadar etkilendiği anlar. O günden sonra annesinin ve Salih'in aklını kurcalamaya başlar. En sonunda Salih ve Halime'nin düğünü tutulur.

Evlilikleri sonrasında bir çocukla taçlanmıştı. Salih evliliğe ve çocuğuna rağmen gücünden, kuvvetinden hiçbir şey kaybetmemiştir. Artık meşhur Kırkpınar güreşlerine gitmeye hazırdır. Ağalarıyla birlikte yola koyulurlar. Edirne'ye varırlar. Güreşler başlar. Salih rakiplerin bir bir devirir ve o yılın Kırkpınar başaltı birincisi olur.

Güzel yaz mevsimi gelip geçer... Karabulut gibi çöker I. Balkan Savaşı'nın haberi köye... Köylü Bulgarların eline kalmaktan korkar, göç etseler Osmanlı'nın hali hal değil, savaştan savaşa koşmakta, hal böyleyken göç etmekten korkarlar. Çaresizce ne olacağını beklemeye başlarlar. Köylerinden birkaç kişi göçer ve iyi haberleri gelirse Salih ve diğer köylülerde göçeceklerdir.

Olukçu Salih ve ailesi de göçmeye karar verirler. Göç önce Ortaköy, ardından Edirne en son İstanbul'da son bulacaktır. Tedbir amaçlı ilk iki kardeşi sonrasında ise Salih gidecektir. Sabah olur. Yeğeni Mehmed'i ve kardeşlerini uğurlar. Ardından kara haber gelir. Bulgar çeteciler tüm kafiyei katletmişlerdir. Olukçu Salih duyar duymaz atına atlar ve yola koyulur. Olay yerine yaklaşırken ceset kokularından dolayı burnunu sıkıca kapatır. Akrabalarını aramaya başlar. Küçük bir çocuğun ayağındaki süslü kunduralara takılır gözleri... O kunduralar Mehmed'e aldığı kunduralardır. Salih'in dünyası başına yıkılır. Yaşadığı acı telafisiz ve tarifsizdir.

Romanda Ali Molla detaylıca işlenmiştir. Onun hayatı, evliliği, İstanbul'a neden, nasıl gittiği, mesleği, köylünün gözündeki değerinden bahsedilmiştir. O sıralarda Edirne, Bulgarların elinde kalan Edirne'nin önemli şahsiyetler, gönüllü komutanlar, yerli Türkler tarafından nasıl geri alındığına değinilmiştir. Kral Ferdinand, Müslümanlara zulüm yapılmayacağına dair verdiği sözü tutmamıştır.

Edirne'yi geri alan askerler Müslümanlara yapılan zulmü gördükten sonra geri dönmemişler. Yapılanlar onlara her defasında güç vermiş, unutturmamıştır. Yarı aç yarı tok Edirne'den yola çıkan yüz on altı kişilik seçme gönüllü kuvvetinin sayısı, köylülerinde katılımıyla, iki katına çıkmıştır. İlk temas Bulgar çavuşun yakalanması ve ondan bilgi alınması ile başlamıştır. Domuzcu çetesini yakalayabilmek ve sonlarını getirebilmek için köylüden de destek alınmış, zekice bir plan kurulmuştur. Domuzcu ve onun askerlerini tek tek pusuya düşürmüşlerdir. En sonunda yakalanmışlardır. Türkler yine hoşgörölü tutumunu sergilemiş ve verdikleri kayıpları kendi dinlerine göre defnedebileceklerini söylemişlerdir. Yakalanan Domuzcu ise darağacında en son öldürdüğü Hüseyin Ağa'nın oğlu Abdi katilin altındaki iskemleye bir tekme vurarak yerine getirmiştir. Sonrasında şehitlerin namazları kılınmış ve usulünce defnedilmiştir.

Artık hayat normale dönmeye başlamıştır. Eşref Sencer, ordusuyla birlikte Türklere meskûn olan diğer yerlere doğru yola çıkmışlardır. Koşukavak'taki gibi diğer yerlerdeki din kardeşlerini de kurtarmanın derdine düşmüşlerdir. İlk hedefleri Mestanlı ile Kırcaali, daha sonra da Eğridere ve Gümölcüne'dir.

Türkler geri hâkimiyeti sağladıklarında tüm köylü ve Olukçu Salih rahat bir nefes almıştır. Fakat içini acıtan ve onu uyutmayan şeyler vardır. Kardeşlerinin, gelinlerinin, yeğenlerinin intikamı...

Bu şekilde yaşayamayacağını anlayan Salih, tek başına hesaplaşmaya Bulgar köyüne gidiyor. Orada Papaz Efendiyi yakalıyor ve halkın elindeki tüm ganimeti meydana atmalarını istiyor. O ganimetler katliam yaptıkları Müslümanların ganimetleridir. Sonrasında gözüne bir gerdanlık çarpıyor. Bu gerdanlık küçük kardeşinin eşi Hatice'ye hediye aldığı gerdanlıktır. O an, gözünde tekrar Çataldere'de katliamı canlanıyor. Gerdanlığı atan kadınla Papaz sayesinde iletişim kuruyor ve gerdanlığı kocası Dimitri'nin getirdiğini öğreniyor. Salih, kiliseyi yakmakla tehdit ediyor Papazı ve hainlerin nerede olduklarını öğreniyor. Deli Vılça ve Dimitri'yi kısıkvrak yakalıyor. İçinde intikam ateşi... Birinin elini, diğerinin bacağını kesiyor. Onlara bundan sonra lakaplarının "Çolak Dimitri ve Topal Veli" olduğunu söylüyor.

Salih'in içi bir nebze rahatlıyor. Ailesinin intikamını aldığı için mutlu hissediyor. Bulgarların Müslümanlardan çaldıkları ganimetleri toplayıp, kendi köyünde ve diğer köylerde zulme uğrayan diğer Müslümanlara dağıtıyor. Yine Salih, bu olaydan sonra insan eli ile yapılmış silahlara veda ediyor. Çünkü pehlivanlık eşittir yiğitlik demektir onun için. Salih bir cellat değil, yiğit bir pehlivandır.

Gönüllüler ordusu Batı Trakya Türk Cumhuriyeti'ni kurulduğunu resmen ilan ediyor. Oradaki Türk halkı rahatlıyor ve refaha kavuşuyorlar. Fakat bu huzur ortamı çok uzun sürmüyor. Kurulan bu devlete büyük devletler müdahale ediyor ve Osmanlı devletin feshedilmesi emrini veriyor. Bulgarlar toprakları alır almaz eşkıyalığa, huzursuzluğa kaldıkları yerden devam ediyor. Yöre halkını derinden sarsan bu olay onları adeta buhrana sürüklemiştir.

Yöre halkı Osmanlı'nın ihtişamlı günlerine denk gelmedikleri için hüznölüdürler. Bu hüzn onları Allah'a yaklaştırmıştır. Bulgarların zulmü onların dualarına işlemiştir.

Celal Bey her fırsatta bu zulümlerin bitmesi gerektiği savundu, anlattı. Mebus Mehmet Celal Abidinoğlu ve Dr. Kehribarov'da bu savunma da çok önemli bir yere sahiptir. Teftişe gelmişlerdir ve Türk köylerini gezmeye başlamışlardır. Köylüler başta çok korkmuşlardır. Gelenlerin niye geldiklerini öğrendiklerinde, bir bir yanlarına gelip umutsuzca derinlerini, şikâyetlerini anlatmışlardır. Bulgarların esnafları haraca bağladıkları, sürekli evlerinde arama yaparak eşyalarını yağmaladıkları, şiddet ve tecavüz uyguladıkları gerçeğini dile getirdiler.

Celal Abidinoğlu ve Bulgar asıllı Kehribarov gördüklerine, duyduklarına inanamazlar. Sofya'ya bu durumu bildirmek için gittiklerinde sadece memurların yeri değiştirilir. Oysaki Bulgar asıllı biri bu yapılanları anlatmasına rağmen, bu hususla ilgili yeterli düzeyde yardımcı olunmamıştır. Bu arada da Olukçu Pehlivan Salih'in işinin bitirilmesi emri de verilmiştir.

Olukçu, komşularından Çolak Mustafa ve Süleyman Hoca'nın oğlu Mehmed'i yanına aldı. Omuzlarında tırpanlar, baltalarla bahçelerine çit yapmak için ormana doğru yola çıktılar. Köyün başında bir düdük sesi ile

irkildiler. Asker yanlarına gelmelerini emrediyordu. Geldiklerinde ellerindeki silahları nerden bulduklarını, neden sakladıklarını sordu. Onları suçlamaya başladı. Aniden onları tutukladı. Bu tutuklama olayı tüm köylere ışıık hızıyla yayıldı. Mahkeme için Koşukavak'a götürürlerken üç mahkûmun ellerini çözdüler ve birer boş çuval verdiler. Bu çuvallara avuçlarıyla kum doldurmalarını istediler. Sonra o çuvalları yüklenmelerini istediler. Asker, "Kim çabuk gider, kurşun yemez!" emrini verdi. Koşmaya başladıkları sırada silah sesini duyan Olukçu kendinî yolun kenarındaki hendeğe attı ve gözden kayboldu. Uzun bir kovalamadan sonra şelalenin altında Olukçu'yu kısırdılar. Üzerine mermi yağdırdılar. Olukçu, vücudundan akan kanla yere yığıldı. Tılsımlı olduğuna inanıldığından süngüyü göğsünün birkaç yere saplayıp, iki insan büyüklüğünde bir taşı üzerine yuvarlamışlardır. Kısıtlı imkânlardan dolayı şehit edilenler vuruldukları yere gömüldüler.

1.1.2. Kişiler

Salih; Ana kahramandır. Pehlivanlığa 18 yaşında başlamıştır. O yaşında bile heybetli bir vücuda sahipti. Pehlivanlığa çocukluğundan itibaren başlamıştır. Sekiz- on yaşlarından beri düğünlerde ve sünnetlerde güreşmiştir. Sonrasında ise Kırkpınar gibi günümüzde de icra edilen güreşlerde başpehlivanlığa kadar yükselmiştir.

"Onların karşısında mahcup olmamalıydı." (Syf. 22) Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere sorumluluk sahibi ve bilinçli bir kafa yapısına sahiptir. Bu yönleri onun köylüler tarafından çok sevilmesine neden olmuştur.

Salih'in diğeri bir lakabı da "Olukçu"dur. Köyün değirmeninin oluğu kimse yapamazken o yapmıştır. Bu yüzden bu lakap ile de ünlenmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere becerikli, elinden her iş gelmektedir.

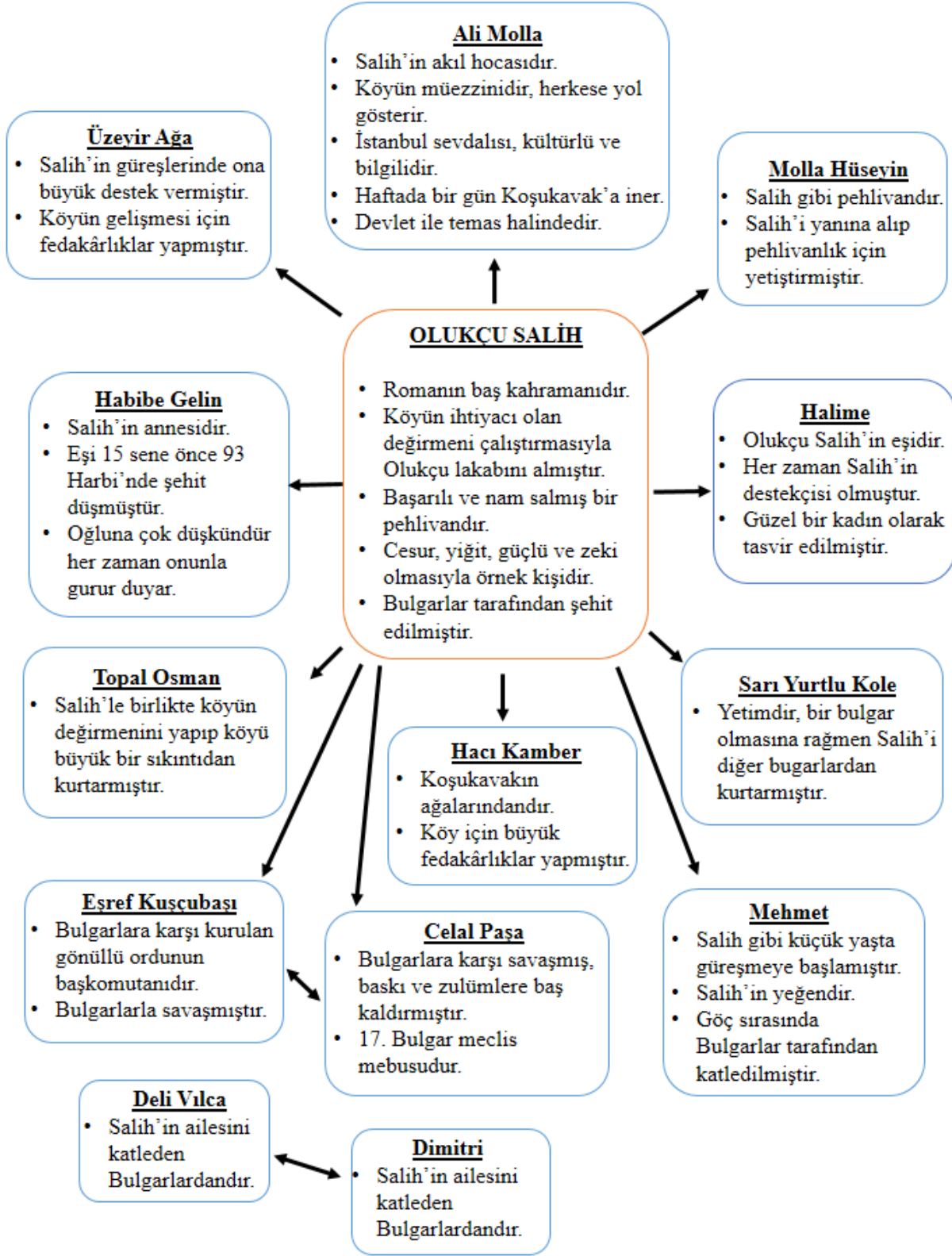
Büyüdükçe vücudu iyice olgunlaşmış, omuzları genişlemiş, iyice heybetli hale gelmiştir. Büyüdükçe olgunlaşmış, Türkçesi düzelmiştir. Ailesi çok kıymetlidir. Babasını küçük yaşta kaybetmiştir.

Salih'in Babası; 93 Harbi'nde Fındıcaklı Murat Ağa'nın çetesinde Ruslarla yapılan savaşta şehit düşmüştür.

Salih'in Annesi; Habibe Gelin. Ev hanımıdır. Oğlu Salih'i çok zor şartlarda büyötmüştür. Salih'in kazandığı başarılar karşısında çok gurur duymaktadır.

Salih'in Eşi Halime; Kara gözlü, karakaşlı, kiraz dudaklıdır. Çok güzel bir kadındır. Salih'e çok âşıktır.

Bozgun Zamanı romanının birinci dereceden kişiler ve olay şeması 1.1

İkinci Dereceden Kişiler

- Abdi Ağa
- Albay Lukov
- Bolulu Yahya
- Çırpanlılı Çingene
- Enver Bey
- Hacı Bayram
- Hacı İsmail
- Harmanlılı Molla Ağa
- Hocalarlı Şakir Ağa
- Hurşit Ağa
- Hüseyincik
- İbrahim
- Kadıköylü Kör Nazif
- Kahya
- Kel Aliço
- Koca Yusuf
- Köyün Çobanı
- Küçük Halil
- Mahmut Ağa
- Müderris Şemsi Efendi
- Ömer Efendi
- Pomak Osman
- Seyit Usta
- Tabaklılı Süleyman
- Tellâl
- Terzi Salih
- Üzeyir Ağa
- Yakup Ağa
- Yumurtacı Ahmet
- Yusufhanlı'dan Hasan

1.1.3. Zaman ve Mekân

“Gelenler gelmişti, daha fazla kimseyi beklemeyeceklerdi. Zaten Ağustos sıcakları da erken bastırıyordu.” (Syf. 9)

“Bu panayırın tarihi çok eskilere dayanırdı. Ağustos ayının son haftasına rastlayan panayırda değişen pek bir şey olmuyordu, her yıl tek değişen panayır ağasıydı.” (Syf. 11)

İfadelerinden de anlaşılacağı üzere olay, ağustos ayının son haftasında düzenlenen panayırda başlamıştır.

“İlkbaharın her yere yeşillere bürüdüğü bir günün sabahı atın eğeri vurdu ve yola çıktı. Günlerde pazartesiydi.” (Syf.72)

Kırkpınar güreşlerine ilk defa ilkbahar ayında gidilmiştir.

“Buğdayların ambara girdiği, tarhanaların sergiden toplandığı günlerde kışlık odun tedariği de sona ererken, köye de askerlik çağında olan gençlere, Kırcaali Redif Tümen’inde eğitim için silahaltına alınacaklarına dair celpelerin geldiği yayıldı.” (Syf. 87)

Yine zaman olgusu söz konudur. Zaman, yaz bitimidir. Artık kışlık hazırlıklar bitmiştir.

“Köyün yaşlıları bu yıl ayva çok olduğuna göre kışın erken geleceği ve sert geçeceği tahminlerini yapıyordu. Onların tahminlerinin tutacağı ekim ayı ortalarında sabahları kırağı düşmeye başlamasından belliydi.” (Syf. 88)

Sosyal tecrübenin yanı sıra olayların artık yaz mevsiminden çıkarak kışa mevsimine geçildiği anlaşılmaktadır.

“Yaz ortasıydı. Geçen yıl kopan Birinci Balkan Harbi’nden yaklaşık dokuz ay geçmişti.” (Syf. 105)

“Ağustos ayında geceler kısa olduğu kadar, uyunmayacak kadar sıcaktı da.” (Syf.134)

Olaylar ilerlemiş ve zaman 1912-1913 yıllarının yaz aylarını göstermeye başlamıştır.

“1914 yılının kışı pek sert geçmemişti ve düşen karlar erken erimişti.”
(Syf. 198)

Yıl 1914. Olayların farklı bir yöne evrildiği tarihtir.

1.1.4. Fiziksel Mekânlar

“Karşıdaki tepenin eteğindeki Yağbasan köyünün altındaki çay boyunca uçsuz bucaksız düzlüğe kurulan panayırda, davul-zurna, meleyen koyunlar, böğüren hayvanların seslerine bir de bağırıp çağırarak malını satmaya çalışan esnafın sesi karışınca, tasviri güç bir manzara oluşuyordu.”

“Doğu Rodoplar’ın bu yöresinde köyler büyük değildi. Her köyün on on beş hanelik birkaç mahallesi vardı. Köylerin sık olmasından dolayı, insanların birçoğu birbirleriyle tanışıyorlardı.” (Syf. 10)

“Molla Hüseyin’in evi yüksek duvarlarla çevriliydi, evin bir de yüksek ve geniş çift taraflı portası vardı.” (Syf.21)

“Burgaz deresi boyundan Geren’e oradan da Arda yamacına ve ver elini Hasköy ovası...”

İkinci üzere Fındıcak’ taydı.” (Syf. 41)

“Sultanyeri... Doğu Rodoplar’ın doğusunda, hayvancılığa el verişli Burgaz çayı ile Söğütlü Çayı havailisini kapsayan Edirne vilayetine bağlı olan bölgenin adı.” (Syf. 71)

“Karatepe eteklerinden batıya doğru ilerleyen birlik Papazköy’de mola verdi.” (Syf. 120)

“İlk olarak birbirine çok yakın olan Külcüler ve Sağırlar’a, ardından da Balabanlı’ya uğradılar.” (Syf. 185)

Yağbasan Panayırı, Arda Boyu, Doğu Rodoplar, Atalan’ın Sünnetçiler mahallesindeki Molla Hüseyin’in evi, Sindelli Köyü, Deli Ahat (Değirmenin oluşu için Salih’in çağırıldığı yer.) Büyük Yağcılı köyü. Ada köyü, Burgaz Çayı, Sultan yeri, Seymenlik köyü, Cevele Tepesi; göç edecek kafilenin buluşacağı yerdir. Selimiye Camii, Karatepe etekleri, Papazköy.

Salih'in Bulgarlardan hesap sormaya gittiği kilise. Pakrovan Meydanı. Çataldere, katliamın gerçekleştiği mekândır.

Külcüler, Sağırlar, Balabanlı, Kırcaali Hayranlı köyleri ilk teftişin yapıldığı mekânlardır.

1.1.5. Algısal Mekânlar:

Heyecandan uçsuz bucaksız bir vadide uçmaya başladı. İrtifa kazandıkça davul sesleri giderek uzaklaştı.” (Syf.23)

Seyit Baba Panayırı

“Esnafın dışında kadınlar bölgesine bir erkek girmeye görsün, zaptiyelerin hışmına uğrar, dayaktan geçirilirdi. Bu yörede kışlık giyeceklerin tedarik edildiği son büyük panayırdı Seyit Baba. Saraçların komşulukları, bakırcıların kalaylı kap kaçağı, yemencilerin sergilerinde çeşit çeşit ayakkabıları, demircilerde de sacayağından baltasına, makasından bıçağına tezgâhlardaki harika görüntüyü, esnafın her yaptığı el emeği göz nurunu seyretmeye doyum olmazdı.” (Sy.23-24)

“İlkbaharda ormanlar daha yeşil, daha bir güzeldi. Yol ara sıra ormanlıktan çıkıyor, çayırılık ve tarla kenarlarından geçiyordu. Tarlalarda mısır kazanlar, bostanlıklarda çalışanlar var güçleriyle yaz işlerine sarılmışlardır.” (Syf.72)

Yazar yaptığı mekân tasvirleri anlatıma ve mekâna farklı bir boyut kazandırmıştır.

1.1.6. Başlıca Fikirler ve Mesajlar

1.1.6.1. Dinî Unsurlar

“Hazreti Peygamber misali, her Müslüman'ın güreşebilmesini, savaşta iyi silah kullanabilmesini, gereğinde derin sulardan yüzerek geçebilmesini öğütüyordu.” (Syf. 6)

“... sonra abdest alıp sabah namazını kıldı.” (Syf.7)

“Yemeklere besmele gattığımdan hep zelletli olur.” (Syf. 8)

“Allah’ın verdiği canı bir Allah alır. Güreceğim. Kuvvetim yeterse, yeneceğim de. Ben Osmanlı’nın torunuyum, ceddime ihanet edemem.”
(Syf.47)

Dinî yaklaşımın yanı sıra Salih, ceddine, tarihine, milletine son derece bağlıdır. Bu bağın ona yüklediği sorumluluğu da açık yüreklikle almaktadır.

“Hacı Kamber yemek duası yaptıktan sonra kalktılar.” (Syf. 74)

Verilen nimetler için şükür edilmiştir.

“Allah Allah İllallah

Erler çıktı meydana,

Biri birinden merdane.

Biri ak biri kara,

Mevlam her birine kuvvet vere,

Kırklar, yediler seyranıdır.

Nice koç yiğitler bu meydandan geçti,

Acı tatlı suyun içip göçtü.

Atlar gibi tepişelim,

Arsıanlar gibi kapışalım,

Ya Muhammed ya Ali,

Pehlivanların piri Hazreti Hamza-yı veli,

Dellal çıksın aradan,

Hepsine kuvvet versin Yaradan.” (Syf.85)

Dinî unsurların yanı sıra kültürel ve folklorik unsurlara yer verilmiştir. Bu dua, güreşlerin ne kadar anlamlı olduğunu göstermektedir.

“Çocuk sevindirmenin büyük bir hayır olduğunu bilenler, kuşaklarına bonbon doldurur, yol boyunda çocuklara dağıtırlardı.” (Syf. 98)

Dinî boyutu bir yana bir ‘Güzel insan’ örneğidir. Anlaşıldığı üzere yöre halkının çok güzel adetleri vardır.

“Allah’ım sen bizleri Bulgar mezaliminden koru! Sen bizleri bir daha Bulgar çetecilerinin tecavüzüne uğratma, keferenin hışmından muhafaza eyle...” (Syf. 158)

Batı Trakya Türk Cumhuriyeti’nin feshedilmesi ile kasvetli bulutlar tüm köyü kaplamıştır. Halk çaresiz bırakılmıştır ve yine halk ‘çaresizlerin çaresi’ Allah’a sığınmıştır. Bulgar zulmü insanların dualarına kadar nüfuz etmiştir.

“Hele de Bulgar ordusunun toplarından ünlü Mimar Sinan’ın şaheseri Selimiye Camii’ne düşen güller, bedenime aldığım kurşun kadar yarısından ziyade acı veriyordu.” (Syf. 161)

Kral tarafından Selimiye Camisi’ne yapılan saldırının yüreklerde ne kadar derin izler bıraktığı âşıkârdır. Müslümanların evine, kutsal gördüklerine camiye böylesine bir saldırı ile Müslüman toplumu en hassas noktadan vurmuşlardır.

1.1.6.2. Kültürel Unsurlar

“Hoşgeldiniz safa geldiniz erler meydanına!

Şeref verdiniz, yeşil Yağbasan’a!

Besmele ile;

Kispetleri çektiniz ince bele.

Okudunuz, üflediniz Hazret-i Pir’e

Söğüt dalından odun olmaz

Bulgar kızından gadın olmaz

Her ananın doğurduğundan pelvan olmaz” (Syf.13)

Bu tekerleme ile Bulgar kültürü işlenmiştir.

“Hey! Hey!

Allah allah illallah

Hayırlar gele inşallah

Pirimiz Hamza pelvan

Aslımız, neslimiz pelvan

İki yiğit çıkmış meydana

Biri birinden mardane

Biri here, biri kara

İkisininde zoru para

Alta geldim diye erinme

Üste çıktım diye sevinme

Alta gelirsen apış

Üste çıkarsan yapış

Vur sarmayı kündeden at

Gönder Muhammed'e salavat.

Seğittim gittin pınara

Allah ikinizinde işini onara!.." (Syf.14)

Kültürel unsurların yanı sıra dini, folklorik ve sosyal unsurlara da değinilmiştir.

"Uzuncaova, yirmi küsur seneden beri Bulgar idaresinde olmasına rağmen, güreşlerde eski Osmanlı adetleri devam ediyordu. (Syf.48)

Uzun yıllar Osmanlı'nın hâkimiyeti altında olan Bulgarlar'da hala Osmanlı'nın izleri devam etmektedir.

"Ardanın boyunda kırmızı erik,

Helime'nin ardında on yedi belik

Ah annecim, ah annecim yaktına beni,

Bu genç yaşta denizlere attına beni.

Aliverin feracemi annecim diksin,

O giymatlı İsmail'e kendisi gitsin.

Uyan uyan İreceb'im senin olayım,

Ardalar aldı ya nerde bulayım.” (Syf. 54)

Babası tarafından sevdiği adama verilmeyen Halime'nin kendimi Arda sularına atmasının hazin türküsüdür. Yerel ağız unsurlarının yanı sıra Halk edebiyatının bir örneği niteliğindedir.

1.1.6.3. Sosyal Unsurlar

“Bizim köyümüzün bir âdetidir bu. Çoğunun lakabı olur. Ağa dediğimiz her kişinin, ağılıkla beylikle alakası yok. Bu insanlara hitabetimizin gereğidir.” (Syf.9)

Dönemin insanları için saygının anlamı ve önemi bu ifadeyle aktarılmıştır.

“Ana gene bubamı göödüm uryamda. Asker urbasınnandı, kılıcı da vaadı.”

“Ana ni, decen küleşte yüzünü gara çıkaman diil mi?” (Syf.7)

“Ştoda, göödüm, göödüm! Çok fena kuvvetli. Salih Agam onu yene mi?” (Syf.27)

Yerel ağız motifleri ve deyimlerle anlatım güçlendirilmiştir.

“Bugünden itibaren bir ay burada kalacaksın. Adamlarım yatağını hazırlasınlar, bağı bozduk, üzüm hasadı güzel, pekmez de çıkarıldı. Kovanlıktan bal da getirdik. Bugün zaten kışlık kavurma için birkaç davar da kesilecek.” (Syf.21)

Toplumun yazdan başlayarak kışa nasıl hazırlandığını aktarmıştır. Yine anlaşıldığı üzere toprağın verimliliği gözler önündedir.

“Zaten bu yörenin insanları ufak tefekti.” (Syf.22)

Yöre insanlarının fiziksel özellikleri açıkça belirtilmiştir.

“Köy, rakımı oldukça yüksek, ova denecek kadar düz ve etrafı-batısı hariç- açık, havadar bir yerde. Arazisi verimli, ormanları gür... Bağcılık, hayvancılık, tarım ve arıcılıkla geçinen köylünün tek derdi tarlalarından

tedarik ettiği tahılın öğütölmesi için gereken değirmenin eksikliğiydi.” (Syf. 31)

Köy ve coğrafyası, geçim kaynakları, toğrağın verimliliği ve değirmen yetersizliği gibi toplumun sorunları detaylı bir şekilde işlenmiştir.

“Başörtüsünü düzeltip, feracesini sırtına giyen annesi, dışarı çıktı, oradan da ahıra indi.” (Syf. 59)

Yörenin kadınlarının nasıl giyindiği hakkında bilgi verilmiş ve kılık kıyafeti tasvir edilmiştir.

“Kısa sürede söz kesildi, düğün kasıma bir ay kala diye kararlaştırıldı. Bir süre sonra düğün hazırlıklarına başlandı. Kız tarafı adetten nişanlık olarak beşibirlik, bir çift altın küpe, iki lira, altı yorgan, altı döşek, beş çift kadın, beş çiftte erkek kundurası istedi. Kardeşleri ve annesi istenenleri çok bulsa da Olukçu, bütün istenenleri hiç sıkıntısız karşılayabileceğini söyledi. Düğüne davet için kahve paketleri hazırlandı. Karakuz çingenelerinden mehterler tutuldu. Düğün keşkeği için bulgur, hoşafılık için armut, alfat be elma kakı da hazırdu. Kesilecek hayvanlar önceden tedarik edildi ve evde besiyeye alındılar.” (Syf. 60-61)

Bu ifade, yöre insanların düğün hazırlıklarını, düğünde yapılan yöresel lezzetleri, adetlerini, kız tarafının isteklerini ve dönemin geleneklerini aktarmıştır. Yine yöre insanların yaşamı hakkında da bilgiler vermiştir.

“Sultanyeri’nin çalışkan ve cefakâr insanı hayvancılık ve tarım işlerinin ehli olduğu kadar ata sporu olan güreş tutmayı da becerir, güreşemeyenler de seyretmeye bayılırdı. (Syf.71)

Yine yöre insanların geçim kaynaklarından, ata sporundan ve eğlence kaynağından bahsedilmiştir.

“Hoş beşten sonra Edirne’nin badem ezmesi şekeri ve kahvesi ile ağırlandı.” (Syf. 77)

Edirne’nin meşhur lezzetlerine de yer verilmiştir.

“Askerlik Türk gencinin boyun borcuydu, kutsaldı. Askerlik Türk gencinin boyun borcuydu, kutsaldı. Askerlik yapmayı erkekten, doğum yapmayı kadından saymazlardı.” (Syf. 87)

Askerlik ve Türk kültürü hakkında bilgiler verilmiştir. Askerliğin önemi ve kutsallığı üzerinde durulmuştur.

“Buralarda ailelerin kızlarına damat getirdiği herkesçe bilinirdi, lakin gelinine damat getirmesini insanlar biraz garip karşılamıştı.” (Syf. 105)

Yöre halkının çeşitli davranışları, adetleri bu ve bu gibi ifadelerle okuyucuya aktarılmıştır.

“Ameet, Kuma Molla 'nın gızı Hatçeyi çur da yanımıza gelsin.” (Syf.106)

Yöre halkı, insanların noksan veya belirgin özelliklerine göre lakaplar verdiklerini görülmektedir.

“Orduda bir binbaşının nasıl atı olmaz?

Her çıkışın bir inişi varmış. Sen taa Viyana kapılarına kadar git, üç kıtada at oynat ve sonunda avuç içi kadar Anadolu topraklarına çekil? Aklım almıyor.

Sadece dış güçler değil, içten de kurt yeniği var.” (Syf. 159- 160)

Aslında Osmanlı'nın geldiği noktayı gözler önüne sermektedir. İmparatorluk seviyesine gelen ve çıkabildiği en uç noktalardan sonra geldiği konumu yöre halkı eleştirmektedir. Artık Osmanlı'nın ne adı ne güçlü bir ordusu ne de askeri malzemesi vardır. İç karışıklar, altı asır boyunca himayesinde olan devletlerden en sert darbeyi yemesi Osmanlı'yı sarsmıştır.

“Romanya'nın maruf gazetesi olan ‘Üniversal’ de bir Bulgar erinin anlattıklarına göre, Sofya'ya götürmek üzere kendilerine bin beş yüz esir vermişlerdi. Bunlardan dört kişi kalıncaya kadar hepsini subaylarımızın önünde öldürdük; yolda hangi köye girdiysek çoluk çocuk bütün insanları kestik.

Rus gazetesi ‘Zaveti’ de yazılanlar da içler acısı. Mezalimden bahsölünürken, muntazam Bulgar askeri ile Makedonyalı komitalar arasındaki farkları kaydetmek muhik olur. Vakıa askerler de tek bir kurşun

atan köyleri yakıyor ve erkeklerini öldürüyorlardı; nitekim bir Bulgar teğmeni kemali tefahürle, Kırcaali’de arkamızda hiçbir İslâm köyü bırakmadık diyordu.

Bulgarlar masum halkı katletmekle kalmadı, ellerine geçen esirleri de kurşuna dizdiler, nehirlerle atarak boğdular veya açlıktan öldürdüler.” (Syf. 162-163)

Romanda arka arkaya bu ifadelerle yer verilmiştir. Gazeteler, dergiler Türk esirlere, Müslümanlara yapılan zulmü rahatlıkla yazabilmiştir. Birçok örnekle açıklanan vahşet, bu ifadeler ile daha da gösterilmiştir. Öyle ki, yöre halkı Bulgarlar yerine Sırlara esir düşmeyi bile tercih edecek hale gelmiştir. Çünkü Sırlar, esirlere iyi muamelede bulunuyorlardı.

“Balkan Savaşı’nda güç kullanarak, Pomak Türkleri’ne cebren Bulgar ismi verdiklerini vaftizle Hristiyan dinini kabul ettirdiklerini anlattı.” (Syf. 167)

Türkleri zorla asimile etmeye zorlamışlar ve benliklerini unutturmaya çalışmışlardır.

“Birinci Balkan Savaşı’ndan hemen sonra Bulgar adı verilen ve Hristiyanlaştırılmış olan Pomak Türklerinin seçim listelerine Türk adlarıyla kaydedilmeleri ve camilerde imamların yerine getirilen papazların geri çekilmesi.” (Syf. 170)

Zorla asimile kararından sonra Türklerin hakları geri alınmıştır.

“Başım ağrıyor. Bana sarımsak ve limon getirsinler.” (Syf. 185)

Dönemin ve yörenin hatta günümüzde de kullanılmaya devam edilen baş ağrısının tedavi yöntemine dair bir ifade görülmektedir.

1.1.6.4. Folklorik Unsurlar

“Havada bulut yok bu ne dumandır,

Mahleden göçen yok bu ne figandır?

Ah o Yemen’dir, gülü çemendir,

Giden gelmiyor acep nedendir?”

“Ayva çiçek açmış yaz mı gelecek

Gönül bu sevdadan vaz mı geçecek

Yandım Allah yandım yandırma beni

Derin uykulardan kaldırma beni

Seviyorum diye kandırma beni.” (Syf. 64)

“Pencere açıldı Bilal oğlan Piştov patladı

Varın bakın Kanlı da Bilal yine kimi hakladı?”

“Tuna nehri akmam diyor, etrafımı yakmam diyor. Şanı büyük Osman Paşa, ben Plevne’den çıkmam diyor.” (Syf. 65)

“Kız kınası naz kınası

Ellerinde mum yanası

Kınayı tuzsuz karanlar

Anayı kızsız koyanlar

Yağmur yağar sicim sicim

Gelin ağlar sicim sicim” (Syf.66)

Gelenek ve göreneklerde kına gecesinde söylenen türkülerdir.

“Anam anam canım anam

Damarımda kanım anam

Ben ellerin oluyom

Boş kaldı bir yanın anam

Her derdimi bilen babam

Gözyaşımı silen babam

Senden nasıl ayrılayım

Ellerin boş kalan babam” (Syf. 66-67)

Edebîunsurlara romanda yer verilmiştir.

“Görevli kişi, Olukçu ve arkadaşlarına üç gün sürecek güreşler esnasında yemek kazanlarının pehlivanlar için kaydığını ama yemekten önce Kırkpınar’ın doğmasına sebep olan Ali ile Selim’in mezarlarının ziyaret edilmesini, sonra da Kırkpınar çeşmesinden su içmelerini tembihledi. Eğer böyle davranılırsa, yıl boyu hastalık ve sıkıntı yaşamayacaklarının söylendiğini bildirdi.” (Syf.77)

Öncelikle Kırkpınar güreşleri hakkında bilgiler verilmiştir. Sonrasında inanışlarından hareketle Ali ve Selim kardeşlerin hikâyesine de değinilmiştir.

“Olukçu’nun tılsımlı olduğundan kendisine kurşun işlemediğine inanmışlardı. Olukçunun tek başına ünlü çetecilerden bir düzinesinin hakkından gelmesi, er meydanlarında olduğu gibi silahlı savaşta da Bulgarlar’ın gözünü korkutmuştu.” (Syf. 197)

Olukçu’nun tılsımlı olduğu görüşü düşman askerlerince de duyulmuş, öğrenilmiştir. Bu ifade de bir halk inanışına değinilmiştir.

1.1.7. Değerlendirmeler

“Yağlı güreş kurallarına göre, ayakları yerden kesilip, yarım daire şeklinde döndürülen veya üç adım ileri taşınılan pehlivan yenik sayılıyordu.” (Syf. 15)

Romanda okuyucuya bilgilerde sunulmuştur.

“Te büle olur Sindelli pelvanı.” (Syf.16)

Sindelli, Mehmet Türker’in kendi köyüdür. Kendi köyüne romanında yer vermiştir. Aynı zamanda memleketi ile pehlivan gibi heybetli, güçlü bir unsuru bağdaştırmıştır.

“O an davulların cenk havaları kulağında çalınmaya başladı. Heyecandan uçsuz bucaksız bir vadide uçmaya başladı. İrtifa kazandıkça davul sesleri giderek uzaklaştı.” (Syf.23)

Mehmet Türker, sade üslubunun yanında yer yer bu ifadedeki gibi edebî ve sanatlı bir üslup sergilemiştir.

“Seyit Mehmet Baba, Orhan Gazi’nin komutanlığında bulunan Canit Beyin akıncı oğlu (1310-1377) olup buranın kurucusuydu. Maneviyattan olan bu zat-ı muhteremin panayırın yapıldığı yerde bir de türbesi vardı.” (Syf. 23)

Yazar, okuyucuyu bilgilendirici unsurlara romanında yer vermiştir.

“Salih, Uzuncaovalı olan Bulgar’ın ince, uzun boyundan biraz ürktü. Daha sonra da babasının oralarda gâvur kurşunundan ölmesini hatırlaması, içindeki kin duygusunu canlandırdı.” (Syf.28)

Türk- Bulgar savaşı bu ifadenin alt metnindedir. Sevdığı birini kaybetmenin acısı, güreş gibi bir platformda, kahramanımızda intikam hırsı olarak meydana gelmiştir.

“Bu köyün sakinleri köylerinin adinî Sindelli olarak devralmışlardır. Buralarda Sindelli’nin ne anlama geldiğini pek bilen yok. Tek bildikleri, bu köyün ilk sakinlerinin iki üç asır önce Osmanlı idaresi tarafından Anadolu’dan getirilip buralara meskûn kıldığı ve öz be öz Türk boylarından olduklarıdır.” (Syf. 31)

Tarihi bilgiler verilmiş ve Osmanlı’nın politikası anlatılmıştır.

“Osmanlı’nın akıbeti inşallah çok kötü olmaz. Kötü günler başlarsa Cenabı Allah’tan iki dileğim var; Boğazlar ve İstanbul yabancı eline geçmesin ve de Rumeli Müslümanlar’ı eza cefa çekmesin.”

Bu temenni ifadesi dönemin durumunu açıkça göstermektedir. Tarihe ışıktır. Yine aynı zamanda bu temenninin Allah’tan istenmesi, Allah’a dua edilmesi yöre insanlarının din anlayışını ortaya koymaktadır.

“Türklerin basit silahları karşısında Ruslar’ın topları vardı, fakat beklenenin aksine üstünlük Ruslar’ın olmadı.” (Syf. 43)

Türklerin imkânsızlıklara rağmen sergiledikleri başarı dile getirilmiştir. Türkler için silahlardan ve diğer aletlerden daha önemli olan şey, Türklerin içindeki güç ve kudrettir.

“Sizin saltanat çoktan bitti. Anladuk mu?” (Syf. 49)

Yerel ağzın yanında 93 Harbi'nin getirisi gözler önündedir. Bu ifadeyi söyleyen Bulgar pehlivan hem Osmanlı'ya hem de Osmanlı torunu olan Salih'e karşı kin duymaktadır.

“Türk'ün yüzünü kara çıkarmadın. Helal sana kardeşim.” (Syf. 52)

Yazar, milli şuur unsurunu açıkça ifade etmiştir.

“Bazı gazete haberlerinde Avrupa'da Osmanlı'nın adının 'Hasta Adam' diye yazıldığını okudum.” (Syf. 88)

Çok önemli bir tarihi bilgi verilmiştir. Aslında bu ifade de Osmanlı'nın eski heybetli, Kanuni zamanındaki gibi eski şaşalı hallerinden eser kalmadığını ve artık Osmanlı'nın tüm Avrupa'da “Hasta Adam” diye nitelendirildiği ifade edilmiştir.

“Osmanlı, bir zamanlar egemenliği altındaki topraklar üzerinde kurulmuş yeni ve bağımsız devletlerle savaşmış ve yenilgiye uğramıştı...

...Önce Sırbistan-Bulgaristan- Yunanistan, Karadağ- Bulgaristan, Karadağ- Sırbistan arasında dayanışma anlaşmaları yapıldı. Böylece Balkan devletleri aralarında Osmanlı'ya karşı birlik oluşturuldu. Bulgaristan ile Sırbistan'ın imzaladıkları antlaşmanın gizli ekinde iki ülke, şartlar uygun olursa, Osmanlı'ya saldırmayı ve Makedonya'yı aralarında uygun bir biçimde paylaşmayı kararlaştırmışlardı.” (Syf.90- 91)

Yıllarca Osmanlı'nın hâkimiyeti altında güvenle ve huzurla yaşayan devletler, Osmanlı'ya karşı cephe almışlardır. Hatta gizli anlaşmalarla yine gizli gizli Osmanlı'yı kendi aralarında bölüşmeye başlamışlardır. ‘Hasta Adam’ konumundaki Osmanlı art arda gelen yenilgiler ve savaşlar doğrultusunda yenik düşmeye, yorulmaya başlamıştır.

“Celbi gelen askerleri uğurladıkları günün üzerinden bir hafta geçmedi, Koşukavak pazarına gidenler beklenen harbin başladığının acı haberini getirdiler. I. Balkan Savaşı Karadağ'ın Osmanlı Devleti'ne savaş açtığını duyurmasıyla başlamıştı...

... Ve öğleden sonra Bulgar ordularının hududu Kurtkale ve Aydoğmuş'tan geçip, Kırcaali'ye doğru ilerlemeye başladıkları haberi

yayıldı. Haberi duyanların ne bir iş tutmaya hevesi kaldı, ne de yüzünde neşesi.” (Syf. 93)

Birinci Balkan Savaşı başlamıştır. Osmanlı yine bir savaşa sürüklenmiştir. Olumsuz şartlar altında bu savaşa girmek zorunda kalmıştır. Bulgarlarda köyün kapısına dayanmak üzeredirler.

“Al Bulgar’ı vur Rus’a. İkiside Müslüman düşmanıdır. Her iki milleti de iyi tanırız. Hadi Ruslar bir yana, lakin has Bulgarla aynı kandanız, onlar da Orta Asya’daki Türk boylarından ama adamların öz benlikleri silinmiş, şimdi Slav tarafı ağır basıyor. Bulgarlar 93 Harbi’ndeki anlaşmalarda da söz verdiler, ne oldu. Yüz binlerce soydaşımız, dindaşımız yollarda telef oldular.

... 1878 yılında İstanbul’daki İngiliz, Fransız, Alman, Avustralyalı ve Rus diplomatlarından oluşan bir heyet İskeçe’den Ortaköy’e, Hasköy’den Gümülcine’ye kadar 80 köyden 20’sinin Barış anlaşmasından sonra yakıldığını tespit etmiştir.” (Syf. 95)

“Türkleri bir kasap gibi doğramaya başlamıştır. Hâlbuki kuşatma süresince hiçbir Bulgar’ın kılına bile dokunulmamıştı.” (Syf.96)

Tarihi ve Plevne Savaşı hakkında bilgiler verilmiştir. Anlaşmadan sonra köylerin yakıp yıkıldığını, nice Müslümanın uğradığı zulüm dile getirilmiştir. Plevne Savaşı’nda Bulgarlara gösterilen hoşgörü Türklere gösterilmemiştir. Üzerine Türklerin bayrağını yakıp, külleri Mehmetçiklerin gözyaşları içinde rüzgâra savurmuşlardır.

“Ortaköy’den Koşukavak’a yolculuk yapanlar, Çataldere yanındaki büyük kayanın yanından ceset kokusundan geçilmediğinin ve kokunun birkaç gün önce Edirne’ye göç eden kafilenin katledilmiş olmasından kaynaklandığı yıldırım hızıyla tüm etraf köylere yaydılar...

...Üç dört günden beri şişen cesetlerin bazı organları yaban hayvanları tarafından koparılmış, karınlar deşilmişti. On iki on üç yaşlarında bir çocuğun ayağındaki süslü kunduralar, Olukçu’nun dünyasını kararttı. Önce gözleri karardı, sonra sendeledi. Kendini ayakta tutabilmek için elini bir dala uzattı. Bu kunduralar yeğeni Mehmed’indi. Kırkpınar güreşlerinde görmek

istediği Mehmed'in, Edirne'ye varmadan Bulgar çetecileri tarafından çocuk yaşta hayatına kıyılmıştı.” (Syf. 100-101)

Romanda Bulgar zulmü ilk defa bu sayfalarda anlatılmaktadır. Yaşanılan vahşet ve mekân tüm çıplaklığı ile tasvir edilmiştir. Genç, yaşlı, çocuk demeden herkesi katletmişlerdir. Böylesine nankör ve acımasızlardır. Bu acı olaylar insanın kalbine dokunurcasına romanın sayfalarına işlenmiştir.

“Benim ecdadım beş asır senin ne diline ne dinine ne namusuna ne de hayatına kastetti.” (Syf.100-101)

Osmanlı Devleti'nin ne kadar hoşgörülü olduğu ve bunun karşılığının ne kadar nankörce olduğu vurgulanmıştır.

“...Rusların Eski Zağra şehrine girmesinden sonra buradaki camileri, Müslümanlar'ın dükkânlarını, zenginlerin konaklarını soyup soğana çevirmişler, Kur'an-ı Kerim ve Cüz'leri parça parça ederek ayaklar altına almışlar. Zengince Türklerden umdukları parayı kopartamayınca, İşkenceler ile öldürmüşlerdir.

... O zaman Türkler'in cepken giymeyi sevdiklerini söyleyerek, delikanlıların kollarını ve pazılarını cepken gibi yüzmüşler, 'Artık yorulduunuz, birer sigara için' diyerek, üreme organlarını kesip ağızlarına sokmuşlar. Bir sürü Müslüman'ı kolları bağlı getirip, semiz olanların kollarından ve butlarından külbastılık kestiklerini, diri diri şişlere saplayıp ateşe attıklarını, Sütçü'nün Hafız'ı denilen ulemadan bir zatın göğsünde ateş yakıp adamı öldürdüklerini anlatırken, tüylerinin ürperdiğini fark etti.” (Syf. 103)

Bulgar ve Rus zulmü örneklendirilmiştir. Bu olay 93 Harbi zamanında gerçekleşmiştir. Tarihin tekrar tekerrür ettiğini ve Bulgarlar her fırsatta tekrar acı saçtıkları görülmektedir.

“Hele Karlova'da bir Bulgar papazının ayin yapılan günde bir demet gül çıkarak, cemaate hitaben, elindeki güllerin kırmızı renginin Müslüman çocuklarının kanları ile sulanmış olduğunu söylemesi, akla hayale

gelmeyecek kadar vahim olayların yaşandığını apaçık ortaya koyuyordu.”
(Syf. 104)

Bulgarların zulümleri dinî olarak da desteklenmiştir. Bu yapılanları da doğrular niteliktedir.

“İstanbul’un tarifini yapabilecek kabiliyetim yoktur. O şehri ben günlerce anlatsam tasvir edemem, şair bu şehrin güzelliğini haşmetini iki mısrada tamamlamış:

“Bu şehr-i Stanbul ki bî misli bahadır

Bir sengine yekpare acem mülkü fedadır.” (Syf. 108)

Ali Molla karakteri üzerinden İstanbul anlatılmış ve tasvir edilmiştir. Bu anlatım Nedîm’in bir beyti ile desteklenmiştir. Beyitte:

“Bu İstanbul şehri eşi benzeri bulunmayan bir yerdir. Onun bir taşına baştan sona bütün Acem mülkü feda edilse sezadır.” anlamına gelmektedir.

“Evet kardeşim, İstanbul’u dille tarif etmek yetmez, gidip görmeli. Ben size dünya güzeli, inci şehrin neresini anlatayım? Onlarca medresesini mi, sayısını bilmediğim camisini mi? Şehri çevreleyen yüksekliği yirmi otuz arşın, dolaşılması bir gün süren surları mı? Hele de mukaddes yerlerden Eyüp Sultan, Yûşa Tepesi, Aziz Mahmud Hüdayi ve Yahya Efendi Hazretleri’nin türbeleri... (Syf. 108)

Yazar, İstanbul hakkında önemli mekânları, önemli kişileri detaylıca tasvir etmiştir. İstanbul’a romanda iki sayfalık bir alan ayrılarak, detaylıca işlemiştir.

“Allah böyle bir felaketi bir daha kimseye göstermesin! Bereket o yıllarda bizim buralarda yakın köylerden Hidayet Paşa, Timirski Ahmet Ağa, Kara Yusuf Çavuş, Fındıcaklı Murat Ağa, Hacı İsmail Canavarlı gibi yiğitler çıkı, Ruslar’ı buradan püskürttüler.” (Syf. 111-112)

Romanda tarihi olaylar aktarıldığı kadar tarihi kişilere de çokça yer verilmiş, atlanmamıştır.

Yine romanda Edirne'nin Bulgarlara teslim olması, yaklaşık dört ay onların elinde kalan Edirne'nin hasar görmesi ve Bulgarlardan geri alan gönüllü komutanlara ve yerli Türklere yer verilmiştir.

“Lakin kendilerini beş asır idare eden ve kimliklerini muhafaza ederek, örf ve dinlerini yaşatmakta, dillerini kullanmakta hiçbir kısıtlama yaşamayan Bulgarlar, nasıl olurda bu kadar gaddar olabilirler.” (Syf. 118)

Bulgarların yıllarca hâkimiyeti altında olduğu Osmanlı'ya karşı nankörlüğü her fırsatta gözler önüne serilmiştir.

“Biraz önce gördüğümüz feci manzaradan sonra bizim yerimizde bir başka millet olsa, şimdi bunları çoluk çocuk demez kılıçtan geçirirdi.” (Syf. 119)

Çok önemli bir husustur ki Bulgarların yaşlı, genç, çocuk, bebek demeden hepsini acımasızca ve haince katletmelerine rağmen Türkler onların yaptıklarını yapmamıştır.

“Türk köylerinde de böyleydi. Çocukları kapalı analar, öküzlerin yularını bırakan babalar, kaşla göz arası yerin dibine battılar. Aylardır buralarda işlenen zulümden bıkan insanlar tavşan gibi korkak olmuşlar, ne zaman bir ses duyup, silahlı birini görseler gözden kayboluyorlardı.” (Syf. 121)

Yöre halkında müthiş bir korku, panik ve psikolojik baskı vardır. Yardıma gelen Türk birliğinden bile korkar hale gelmiştir. Türk birliği kendinî tanıttıktan sonra yöre halkı o kadar sevinmiştir ki hemen onlara ikramda bulunmuşlardır. Bulgarlardan temizlenebilme ihtimaliyle köydeki insanlardan da birliğe katılmıştır.

“Biz çoluk çocuğa masum insanların canına kıyacak kadar gaddar değiliz. Buna sizlerle birlikte ve bu toprakların üzerinde hayatlarını sürdüren diğer azınlıklarda şahit oldular. Beş asırlık idaremiz döneminde canınız da malınız da örf ve adetlerinizde yaşatıldı. Ama kendiniz iki gün hürriyet gördünüz, üçüncü gün katliama başladınız. Siz insan olamazsınız papaz efendi.” (Syf.138)

Romanın kilit ifadelerinden bir tanesidir. Aslında bu söylemin altında Osmanlı ve Bulgar hükümetinin karşılaştırılması söz konusudur. Osmanlı

hâkimiyeti altındayken Bulgarların, ne kadar özgür, hayatlarını diledikleri gibi yaşadıkları ve canlarının, mallarının güvenliğinin sağlandığı anlaşılmaktadır. İş Bulgar hâkimiyetine gelindiğinde ise bırakın özgür yaşamayı, can güvenliğini; Müslümanların canlarını acımadan almışlardır. Hoşgöründen ve insanlıktan uzak bir yaklaşım sergiledikleri görülmektedir.

“Bir avuç gönüllü Türk tarafından kurulan Batı Trakya Türk Cumhuriyet’i sayesinde Trakya ve Rodoplar’daki halk evinde rahat oturuyor, tarlasında rahat çalışıyor, camide hür olmanın şevkiyle ibadetini yapabiliyor, çoluk çocuğun namusunun güvende olmasından dolayı yarınlarına umutlu bakıyordu. Birçok ailede göç için hazırlanan çuvallar, sandıkları boşaltılmış, hayat bir yıl önceki normal seyrine dönmüştü.”

“... yeni devletlerinin siyah, beyaz ve yeşil renkli bayrağını bütün köy ve kasabalarda göndere çekiliyordu. Binlerce Müslüman yeni idarede kendi askerini, subayını ve kendi Türk muhtarını görmenin mutluluğundan coşuyordu.” (Syf. 145)

Batı Türk Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla birlikte yöre insanları refaha kavuşmuş, etrafa bir güvenlik havası hâkim olmuştur. Artık resmi olan kurulan, bayrağı olan Batı Trakya Cumhuriyet’i sayesinde Bulgarların sağlayamadığı hoşgörüyü, güvenliği Türkler fazlasıyla sağlamıştır. Aynı zamanda sosyal ve mekân tasviri yapılmıştır.

“Kurduğunuz Batı Trakya Türk Cumhuriyeti hemen feshedilmezse, başımıza gelecek felaketleri düşünmek bile istemiyorum. Edirne’ye çekilmeniz gerektiği sadece benim kanaatim değil, İttihat ve Terakki Cemiyeti üst düzey yetkilileri de aynı kanaattedir. İşte elimde irade-i seniyye de var.” (Syf. 147)

Kurulan Batı Trakya Cumhuriyeti’nin feshedilmesi ile birlikte o hoşgörülü ortamın yerini bir buhran almaya başlamıştır. Yine bu ifadede tarihi bir bilgiye yer verilmiştir.

“Büyük hayal ve ümitlerle kurulan Batı Trakya Türk Cumhuriyeti, 58 günlük bir siyasi hayattan sonra tarih sahnesinden çekildi.

Acze düşmüş, satılmış kişilerle yönetilen ‘Hasta Adam’ın akıbeti bu olacaktı. Böylece Osmanlı’nın altı asırlık Balkanlar’daki hâkimiyetinden sonra bu topraklar Bulgarlar’ın ve diğer Hristiyan devletlerin insafsızlığına terk ediliyordu.” (Syf. 150)

Romanın vazgeçilmez unsurlarından biri olan tarihi bilgiye bu ifade de yer verilmiştir. Halk bu haberin yayılması ile birlikte tekrar kasvete kapılmıştır. Osmanlı hükümetine tutumundan dolayı da ağır bir eleştiri söz konusudur. Bulgar topraklarda Türkleri kaderine terk etmiştir.

“Bütün bunlara Osmanlı Hükümetinin, başka devletlerin etkisinde kalacak kadar yönetimden habersiz, yeteneksiz kişilerden oluşması sebep olmuştur. Demek Osmanlı tarihinde Türk’ü Türk’e kırdırmayı da göreceğiz.” (Syf. 154)

Tarihi bilginin yanı sıra Osmanlı’nın tutumuna, başka devletlerin ağzına bakmasına, Bulgar topraklarında Türkleri savunmamasına karşı bir eleştiri söz konusudur.

Devamında kurulan Batı Trakya devletinin feshinden sonra, Bulgarlar toprakları geri alır ve alır almaz düzensizlik, eşkıyalık, yol kesmeler, huzursuzluk başlamıştır. Halk göçe başlıyor, daha doğrusu buna zorlanmışlardır.

“Bizleri yine insafsız katillerin eline bırakıp gidiyor musunuz?’ sorusunu soruyordu. İştahtan kesilmişler, kimse hiçbir şey yemiyor, içmiyor, hiçbirinin ağzını bıçak açmıyordu. Her biri sanki birer cenazeydi. Gökyüzündeki kurşunî bulutlar ha boşandı boşanacaktı.” (Syf. 157)

Osman Keskiöğlu da ‘‘ Bulgarlar Türklere neler yapmadılar! Şumnu-Kayalıdere köyü câmiine, Filibe Ustuna köyü câmiine bomba attılar, çeşmelere domuz eti astılar, kahveleri basıp Türkleri kovdular ve mezarlıkları çiğnediler.’’¹⁰³ Şeklinde bu durumu tasvir etmiştir.

Yöre halkının sosyal ve psikolojik durumları, yaşadıkları buhran, hayal kırıklığı açıkça tasvir edilmiştir.

¹⁰³ Osman Keskiöğlu, Bulgaristan’da Türkler, Kültür ve Turizm Bak. Yayınları, Ankara, 1985, s,14.

“Birinci ve ikinci Balkan Savaşı yıllarında Bulgar ordusu tarumar edilmişti.” (Syf. 169)

Tarihi bilgi verilmiştir.

“Kimin için geliyor bu heyet. Bir Türk parçası için.. Değer mi be, yapacakları yol masrafına değmez. Şu Türk dediğin bu dünyada olsa, olmasa da...” (Syf.184)

Bu ifadenin önemi, Bulgar’ın Türklere olan nefretini açık bir şekilde göstermesindendir.

“Yüzümü kara çıkarmadın.” (Syf.30)

“El elden üstündür.” (Syf. 34)

“Her kemalin bir zevali vardır.” (Syf. 41)

“Geleceği olanın, göreceği de vardır.” (Syf. 46)

“İyilik yap denize at, balık anlamazsa Halik anlar.” (Syf. 55)

“Yol yürümeyle, borç ödemekle tükenirmiş.” (Syf. 56)

“Zenginin karısı ölmezmiş.” (Syf. 63)

“Domuzdan post, gâvurdan dost olmaz.” (Syf. 195)

“Komşunun tavuğu kaz, gelini kız görünür.” (Syf. 108)

“Ağlatanında anası ağlar. Eden bulur.” (Syf. 118)

“Sabreden derviş, muradına ermiş.” (Syf. 134)

“Su uyur, düşman uyumaz.” (Syf. 196)

Yerel ağız motiflerinin yanında, görüldüğü gibi atasözleri ve deyimlerden sıkça yararlanılmıştır. Bu sayede anlatım desteklenmiştir. Bunların yanı sıra beyitler, türküler, tekerlemeler kullanılmıştır. Sade bir üslupla ele alınan bu eseri, bu unsurlar daha da kaldırmış ve daha ilgi çekici hale getirmiştir.

“...yaşlar su olup akar.” (Syf. 80)

“...mayıs elması gibi...” (Syf. 56)

“...hasmını dal gibi yere serdi.” (Syf. 29)

Yukarıda verilen iki ifade de mübalağa ve benzetme sanatının kullanıldığı görülmektedir. Yazar çeşitli söz sanatlarını kullanarak, eserine edebîanlamda bir tat da katmıştır.

Yöre halkının lakaplarından, giyinişlerinden, geçim kaynaklarından, adetlerinden, geleneklerinden de bilgiler verilmiştir. Yaşanılan vahşet tüm çıplaklığı aktarılmış, mekân tasvirleri ile de okuyucunun gözünde adeta betimlenmiştir. Aynı zamanda tüm bu unsurlarla 1900'lü yıllara ışık tutmaktadır.

Romanda rüya kavramı ön plandadır ve yine bu kavrama çok büyük anlam yüklenmiştir. Ana kahramanımız Salih'e ölümünün rüyasında bildirilmesi gibi kilit noktalarda rüyalar devreye girmiştir.

Güreş hakkında terimler kullanılmış ve bilgiler verilmiştir. "Büyük orta, tırpan çekmek, baş altı..." gibi. Sadece güreş hakkında değil, çoğu yerde tarihi bilgiler de vererek okuyucuya bambaşka bir kapı aralanmıştır. Konu olarak Müslüman Türklere yapılan zulüm, çekilen sıkıntılar, katliamlar işlenmiştir. Bu açıdan tarihi unsurlardan ve değerlerden çokça yararlanılmıştır. Okuyucuyu bilgilendirmiş ve düşünmeye itmiştir.

1.2. BOZGUNDAN SONRA

Bozgundan Sonra II, Mehmet Türker'in devam romanlarından ikincisidir. *Bozgundan Sonra II*'nin ilk baskısı 2008, ikinci baskısı ise 2011 yılında İstanbul'da basılmış, 260 sayfadan ve yirmi bir bölümden oluşmaktadır. Konu itibari ile Rumelilerin Birinci Dünya Savaşı'nda gönüllü olarak Çanakkale Savaşı'na katılmaları işlenmiştir.

Kitabın bütünlüğünden ve içeriğinden yola çıkıldığında büyük bir çalışmanın sonucu olduğu görülmektedir. Kurtuluş Savaşı, Bulgar zulmü, Rumelilerin örf ve adetlerine yer verilmiştir. Tüm bunlar akıcı bir üslupla ele alınmıştır.

1.2.1. Vak'a

Olukçu ve iki arkadaşının vahşice öldürülmesinin ardından Sindelli köyünü ve civar köyleri bir matem havası kaplamıştır. Köy halkı artık

Bulgarların bir sonraki adımı tahmin edemez hale gelmiştir. Ha geldi ha gelecek diye beklemektedirler. Ve bir gün o beklenen an gelmiştir. Bu sefer Bulgar çeteciler Kaymakam Hacı Kamber'i almaya gelmiştir. Hacı Kamber direnmemiştir. Değirmenin yanında bin bir çeşit işkence ile tanınmayacak hale gelmiştir. Çetecilerde Hacı Kamber'in öldüğünü düşünerek onu çalılığın içine terk etmiştir. Ertesi gün onu köylüler bulmuştur. Tanınmayacak halde olan Hacı Kamber'i temizlemişler ve kaymakam olduğunu fark eder etmez, onu kendi evine götürmüşlerdir. Ailesi dışında kimseye yaşadığından bahsetmemişlerdir. Bir hafta sonra köylülere de Edirne'ye kaçmalarını söyleyip kendi de yola çıkmıştır. O günden sonra Hacı Kamber'den bir daha haber alınamamıştır.

Osmanlı'nın yeni atadığı ateşe militeri Mustafa Kemal Atatürk, Bulgaristan'ın başkentine gelir gelmez oradaki Türklerin şikâyetini dinlemiş, çözüm yolları aramaya başlamıştır. Bulgaristan'da General Kovaçev'in kızı Miti'ye âşık olmuştur. Fakat Muskafa Kemal'in Türk olması, Miti'nin Bulgar olması dedikoduya sebep olmuştur. Miti'nin ailesi bu ilişkiyi onaylamamış ve Mustafa Kemal ile evlenememiştir. Sonrasında Birinci Dünya Savaşı'nın cereyan etmesiyle birlikte Mustafa Kemal hemen tayinini istemiş ve Çanakkale'de çarpışmak üzere on beş ay görev yaptığı Bulgaristan'dan ayrılmıştır.

Savaşta yaralanan Mustafa İstanbul'da Selimiye Kışlası'na tedavi amaçlı götürülmüştür. Mustafa kendine geldiğinde bacaklarını kaybettiğini, kötürüm kaldığını gördüğünde bayılır. Çok üzülür ama bilir ki, her şey vatan için... Günlerden hamam günü gelir çatar. Mustafa hamamda kendi köyünden bahsedildiğini duyar ve kafasını çevirdiğinde kendi öz kardeşlerini görür. Mustafa ve kardeşlerinin, hatta hamamdaki tüm insanların yüreği dağlanır. Mustafa kardeşlerinden Sindelli köyü ile ilgili her şeyi öğrenmek için bir sürü soru sorar ve kardeşlerine ailesine kendisi hakkında bilgi vermemelerini ister. Kardeşleri tekrar savaşa döner. Mustafa ise nasıl olduysa bir gün ortalıktan kaybolur. Bir daha ondan haber alınamaz. Mustafa Selimiye Kışlasında hiç emeği geçmeden dünyada hazırı yemeği kabullenemez ve intihar eder. Yine

romanda Seyit Onbaşı'nın mermiyi kaldırarak Ocean gemisini nasıl batırdığının bahsi de geçer.

Ali Mollaoğlu Mahmut'un yazdığı mektupla savaş ortamı, düşman askerleri, yemekler, askerler hakkında bilgi verilir. Savaş tüm ayrıntılarıyla tasvir edilir. Savaşın hüznü ve tüm gerçekçiliği dikilir okuyucunun karşısına...

Bölümün sonunda Mustafa Kemal Atatürk'ün şarapnel misketlerinden bir tanesi göğsüne tam saatin olduğu cebe denk gelir. Saat paramparça olur.

Anzak askerlerinin İtilaf devletleri tarafından kandırıldığı anlaşıldığında, onlar Türk askerinin safhasına geçmişlerdir. Gördükleri karşısında çok şaşırılmışlardır. Çünkü Türkler ne anlatıldığı gibi pis, barbar ne de ahlaksızlardır. Aksine vatan ve iman aşkıyla donatılmış, ölüme giderken bile gülen askerler, komutanlarının ise korkusuz, cesaretli olduğuna mektuplarında değinmişlerdir. On dört ay, on dört gün süren Çanakkale Savaşı galibiyetle sonuçlanmıştır. İstiklal şairimiz Mehmet Akif Ersoy, savaşa gitmemesine rağmen savaşı tam anlamıyla tasvir eden ve duygu yüklü “Çanakkale Şehitlerine” şiirini kaleme almıştır.

Osmanlı'da insan kaynağının bitmesiyle birlikte anlaşma ile diğer devletlerde yaşayan Türk asıllı askerler savaşa çağırılmıştır. Savaşa gidenlerin arasında Dereköylü Mehmet'te vardır. Ardında gözü yaşlı bir eş, iki de çocuk bırakmıştır. Mehmet ve arkadaşlarını Suriye Cephesine yollamışlardır. Trenden inmeye hazırlanırken bir anda Medine'ye görevlendirildikleri haberi gelmiştir. Medine, Türkler ve Müslümanlar için son derece kutsal bir mekân... Başlarında Fahrettin Paşa... Aşırı sıcak hava ve susuzluk askerleri son derece zorlamaktadır. İngilizler her tarafı çepeçevre almış, gıda ve erzak yollanmasını engellemektedir. Fahrettin Paşa, askerleri hayatta tutabilmek için erzaktan kısmış, hatta çekirge yemeğe ikna bile etmiştir. Medine'de askerler canlarına dişlerine takarak savaşırken Osmanlı'nın Mondros Mütarekesi imzaladığı haberi gelmiştir. Fahrettin Paşa'ya devletin teslim olduğu, onlarında teslim olması gerektiği haberi gelmiştir. Fakat Fahrettin Paşa bu kutsal mekânı bırakmamakta sonuna kadar direnmiştir. İngilizler, Medine'nin bir an önce boşaltılmasına, İslam âleminde

meydana getireceği yankılar dolayısıyla büyük önem verdiğinden her türlü hileye başvurmuştur ve en sonunda Medine muhafızları İngilizlere teslim olmuşlardır. Artık onlar İngilizlerin esirleridir. Haliloğlu Mehmet'te onlardan biridir.

Şefika Hanım'ın eşi Hüseyin'de savaşa gidenler arasındadır. Ardında bir eş ve henüz kundakta olan oğlunu bırakmıştır. Koskoca yedi yıl savaştan dönmemiştir. Eşi hiç umudunu kaybetmemiştir. Günler günleri kovalarken bir gün Hüseyin çıkagelir. Sanki yirmi yıl yaş almış gibidir. Gazi Hüseyin, Sarıkamış olayına şahit olmuştur ve köylüler meraklı gözlerle onun yaşadığı olayları anlatması için etrafında toplanmışlardır. Hüseyin, Arabistan'dan geri çekilen ve Güneydoğu Anadolu'dan sevk edilenler arasındaydı. Sıcak iklimi alışık olup, teçhizatları yönünden kış şartlarına hazırlıksız olduklarından bahsetti. Bunun sorumlusunun Enver Paşa olduğunu belirtti. Sarıkamış Harekâtı'nı anlatmaya başladı; kuşatma harekâtıyla düşman kuvvetlerinin arkasına düşmeyi hedef alan başarılı bir plan olduğundan, ancak zamanın iyi değerlendirilmediği, askerlerinde böyle bir harekâtı yapacak şekilde teçhizatlandırılmadığı için başarısızlıkla sonuçlandığını aktarmıştır. Askeri taktik hataları, altmış bin askerin şehit olmasına neden olmuştur. Bu olayı tarifsiz bir acı ile aktarmıştır Hüseyin. Sonra eşinin yanına, evine gitmiştir. Kundakta bıraktığı oğlu Ahmet'e sıkıca sarılmıştır.

Sultanyeri insanı her daim şehitleri anmaktadır. Yine bir gün toplanmışlardır ve gazilerin savaş anıları dinleyip, kederlendiler, kinlendiler...

Babası Olukçu Salih'in Bulgarlar tarafından şehit edilmesinin ardından evin işleri oğlu Bekir'e kalmıştı. Annesi ve ev ile Bekir ilgileniyordu. Bir taraftan da Keloğlu'nun Emine'sine yanıktı. Fakat her şey bir yana babasının intikamını alma ateşi asla bitmiyordu. Yine bir gün temel kazarken bir kese içinde tabanca ve mermi buldu Bekir.

Sanki bir küp altın bulmuş gibiydi. Tabancayı buldu bulalı her gün kimseye yakalanmadan atış yapıp, kendinî o intikama yavaş yavaş hazırlamıştır. Ali Molla, Bekir'in bu tavırlarını ve silahı fark etmiş, onu bir baba, bir hoca gibi uyarmıştır. Bekir ise kimseyi dinlemeyip Topal Kadir'in

çetesine katılmıştır. Annesi, akrabaları günlerce onu aramıştır ama o çoktan babasının intikamının peşine düşmüştür. Topal Kadir'in çetesi Bulgar çeteleri gibi değildir. İşkence etmiyor, masum insanlara zarar vermiyorlardı.

Gümölcine'deki Yunan Karakoluna saldırırlar. Karakol önünde Yunan subaya sıkar, sonrasında karakola doğru yönelince aslında sıkıldığı subayın hala yaşadığını görür ama iş işten geçmiştir. Öldü zannettikleri subayın kurşunlarına hedef olurlar. Topal Kadir ve Bekir oracıkta can verirler. Topal Kadir'in kellesini gövdesinden ayırıp, ibret olsun diye bir mızrağa geçirirler. Bekir de hayal ettiği intikamı alamadan genç yaşta yaşama veda eder.

Osmanlı'nın Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalaması ve devleti resmen teslim etmesi, Mustafa Kemal Atatürk'ü zıvanadan çıkarmıştır. Mehmetçiklerin bu vatan için nasıl çarpıştığını bilen Mustafa Kemal, devlete çok kızmıştır ve hemen gerekeni yapmak için Samsun'a çıkmış, Millî Mücadeleyi başlatmıştır. Yunanlıları hem Ege'den hem de Trakya'dan atmayı başarmıştır. Bu sırada Osmanlı'da tarihinde bir kara leke olarak kalacak olan Sevr Antlaşması'nı imzalamıştır ama bunu Mustafa Kemal ve arkadaşları bunu kabul etmemiştir. Sonrasında Bulgaristan'da yaşayan Türkler için yeni eğitim kararları alınmış, imamların ve öğretmenlerin yetişeceği Nüvvab adlı okullar açılmıştır. Bu okullarda dersler Türkçe olarak verilmiştir. Bu da millî benliğin ve şuurun gelişmesine yardımcı olmuştur.

Balkan Savaşı'ndan sonraki günler daha önceki günlerdeki gibi rahat ve huzurlu değildi. Bulgarlar Türklerin köylerine, evlerine yerleştikçe düzen bozulmuştur. Yağmacılık, hırsızlık artmıştır. Bu durum Türkleri ikiye bölmüştür. Bazıları kalmak, bazıları ise göç etmek istemektedirler.

Ertesi hafta Koca İbrahim eşyasını toplayıp, birkaç komşusuyla birlikte göç yolunu tutmaya karar vermiştir. Edirne üzerinden Tekirdağ'a gelmişlerdir. Edirne'ye geldiklerinde Selimiye Camisi'nde namaz kılmak için sabırsızlanmışlardır. Yurda dönmüş gibi hissetmişlerdir. Sonra Tekirdağ'da denizden korktukları için denizden uzak ve bir pilotun yardımıyla köy ve şehir planını da yaptıktan sonra yeni Türkiye Cumhuriyet'inde yeni hayatlarını idame ettirmeye başlamışlardır. Bu sırada da Bulgaristan'da yıllarca köylüye hocalık eden, herkesin akıl danıştığı Ali Molla hayatını

kaybetmiştir. Son isteği olan Hacı Hatip getirilmiştir. Cenaze ve defin işlemleri usulünce yapılmıştır ve Ali Molla son yolculuğuna uğurlanmıştır. Bu olay tüm köyü yasa boğmuştur.

Molla Hüseyin, elleriyle beslediği ve desteklediği Pehlivan Olukçu Salih'in vefatıyla yıkılmıştır. Bir hayli de yaşlanmıştır. Değişmeyen tek şey güreşe olan merakıdır. Yine bir güreş müsabakasını izlemek üzere Almalıyaylası panayırına gitti. Yanına gazi oğlu Mahmut'u da aldı. Panayırda Sindelli'den de yeni iki tane pehlivan çıktığını gördü. Biri Kara Ali, diğeri ise Ali Osman... İkisinin de yaşları çok genç ama Olukçu'nun yolundan gittikleri besbelliydi. İkisi de rakiplerini yere serdi ve yine Molla Hüseyin o gençleri himayesi altına aldı.

Balkan Savaşı'nın hemen ardından başlayan göç dalgası ile verimsiz toprağa sahip köylülerden göç edenlerin sayısı daha fazla oldu. Onlar göç ederlerken malını, mülkünü satacak birilerini bulamayınca eşine, dostuna, akrabalarına devrettiler.

O yıllarda gerek Batı Trakya'dan gerek Edirne'den gerek Kırklareli'nden kaçan Bulgarların Bulgaristan'da yeri yurdu yoktu. Osmanlı bu yerlerden çekilince oraların sahibi olmayı kafalarına koymuşlardı. Tek hedefleri yeni yerleşmekte olan yerlerden Türkleri arındırmaktı. Bu hedefleri doğrultusunda kısa bir sürede bir teşkilat kurarak, bu teşkilatın başına da Kiro Kaptan'ı seçerek, Türkleri göçe zorlayıp, zorla evlerine, mallarına ve topraklarına el koymayı amaçladılar. Bu huzursuz etme amaçlarının altında öldürme de tabi ki olacaktı. Bulagatlar güpegündüz Ağa ve köyün hamilerini öldürüyorlardı. Apti Ağa, Hüseyin Ağa, Fevzi Ağa bunlardan birkaçıdır.

Türkiye Cumhuriyeti, Bulgaristan'da yaşayan Türkleri unutmamıştır. Onlar için sanat, spor ve eğitim alanında çalışmalar yapmıştır.

Karakuzlu çalgıcı Çingeneler, Sarıcaören'de düğünde çalmak üzere yola çıkarlar. Geve'ye vardıklarında hava soğumaya başlamış, ayrıldıktan yarım saat sonra da yedi kişilik çalgıcı kafilesinden dördü karlara saplanmış, diğerleri ise yaşam savaşı vermeye başlamışlardır. Hepsisi soğuktan can vermişlerdir.

Bulgarların zulmüne karşın Mustafa Kemal Atatürk, 3. Ordu Kumandanı Salih Omurtak Paşa'ya, biraz Bulgar sınırını ihlal ederek gözdağı verilmesini talimatını verir. Mustafa Kemal'in bu çıkışından sonra Bulgarlar Türkleri rehin alırlar. Herkes ne olduğunu anlamaya çalışıyordu. Mustafa Kemal'in bu çıkışıyla Bulgaristan'daki Türkler rahat bir nefes almıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Bulgar topraklarındaki Türkler için farklı hiçbir şey olmamıştır. Zulümler devam etmiştir. Hatta bu zulümler artık fiziksel boyutu aşp manevi bir boyuta ulaşmıştır. Türkleri bayraklarıyla, isimleriyle, dinleriyle, inançlarıyla vurmuşlardır. Bu duruma bir başka örnek teşkil etmesi açısından Hüseyin Raci Efendi'nin Zağra Müftüsünün Hatıraları eserinde de sıkça yer verilir: *“Bulgarlar'ın verdiği talimat gereğince Müslüman yüz iki kişi seçilip samanlığa ve yüz on kişi de cami ve mektebe habs edilmiştir. Bunlar üç gün mahpus tutulduktan sonra dördüncü gün samanlığın etrafına çalı çırpı yığılarak ıslatılmış ve yakılmış Bulgarlar ise – Kebap pişiriyoruz diyerek gülermiş.”*¹⁰⁴

Şevki'nin kaynını bıçakla yaralayarak hapse girmesi ile başlıyor. Sonrasında mahpushanede tek Türk olması ve Bulgarca bilmemesinin getirisi olan zorluklar söz konusu oluyor. Şevki'ye hapiste en büyük desteği Taşo veriyor. Arkadaş oluyorlar ve Taşo, Şevki'yi yanına çekiyor. Üç yıla yakın bir zaman sonra Şevki hapisten çıkıyor ve köyüne dönüyor. Fakat köydeki baskı ve hapse girip çıkmış olmasından kaynaklanan önyargı dolayısıyla ne evlenecek bir kız ne de çalışacak bir iş bulabiliyor. Bir gün Kırcaali pazarına indiğinde, ağanın birinin çobanlık yapması için çoban aradığı ilanını duyuyor ve çoban olarak işe başlıyor. Çoban olarak gittiği köyden oldukça memnun ve alışmıştır Şevki. Yine belli bir vakit sonra kapısına Taşo'nun gönderdiği bir adam gelir ve ondan Şevki'den yardım ister. Taşo'nun adını duyan Şevki teklifi kabul eder. Ağanın eşiği ile birlikte verilen görevi yerine getirir. Taşı, hapisten çıkar çıkmaz Şevki'nin yanına gelir. O sıralar Sovyet ordusu, Tuna'yı geçip, Dobruca bölgesinden Bulgaristan topraklarına girmiştir. Taşo, bunların getirilerinden oldukça memnun Şevki'ye coşkuyla sarılmaktadır.

¹⁰⁴ Hüseyin Raci Efendi, Zağra Müftüsünün Hatıraları, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul s.169.

Çünkü Şevki, o gece eşeklerle partinin değerli üyelerinden biri olan Tsola Dragoyçeva'yı jandarmalardan kaçırmayı başarmıştı. Haberi olmadan gerçekleşen bu başarı ona başkent Sofya'nın kapılarını araladı. İki hafta sonrasında Komünist Partisi'nin Merkez Komitesi'ne davet edildi. Orada kurtardığı Tsalo Dragoyçeva ile karşılaşp, sohbet ederler. Aradan geçen kırk yıl sonrasında, komünizmin getirileri, isim değıştirme olayları anlatılmıştır. Şevki, tüm bu olanlardan oldukça üzgün ve onlara inandığı için pişmandır. Çünkü Şevki için “ad”; onun andı, namusudur.

1.2.2. Kişiler

Mustafa Kemal Atatürk; Atatürk'ün fiziksel özelliklerinden bahsedilmiştir. Onun ölçülü ve çok kibar biri olduğu üzerinde durulmuştur. Düzgün bir Fransızcası vardır. Bulgaristan'ın başkentine gelir gelmez Bulgarca da öğrenmeye başlamıştır. Öğrenmeye çok açıktır. Herkesi dinlemeyi bilir. Dansa sevdalıdır. Çok güzel vals yapmaktadır. Mustafa Kemal sağ göğsünden vurulduğunda bile askerin manevi gücü üzerinde yapacağı tesiri düşünerek, vurulmasını kimsenin duymasını istemeyecek kadar ince düşünceli biridir.

“Sarışın, mavi gözlü, çok şık kıyafetli bir genç bizi Türkçe konuşurken duyunca yanımıza yaklaştı. Çok güzel bir Rumeli şivesiyle bize yerl, Türklerden misiniz?” diye sordu.” (Syf. 17)

“Ateşenin her sözü, her hareketi ölçülü ve çok kibardı.” (Syf. 19)

Ali Molla; Kalender bir adamdır. Medrese eğitimi almıştır. Köy halkı onun engin bilgisinden yararlanmıştır.

Hacı Kamber; Kaymakamdır. Bulgarlar tarafından işkence edilerek ölüme terk edilmiştir. Sonrasında Edirne'ye kaçmak için yola çıkmış ve bir daha haber alınamamıştır.

Süleyman Askeri; Balkan Savaşı'ndan sonra Bulgaristan'da kalan üç beş Osmanlı askeri müfettişlerinden biridir.

Ali Molla'nın oğlu Mahmut; Ailesinden ilk kez ayrılıp, Birinci Dünya Savaşı'na katılmıştır. Ailesine savaşta mektup yazar ve yazdığı mektuplarda savaşın tüm yönlerini ele almıştır.

Müminköylü Yusuf; Bulgarlar kimin tarafında savaşmak istendiği sorulduğunda Türkleri seçmiştir.

Hüseyin; Yedi yıl seferberlikten gelememiştir. Sefere oğlunu kundakta bırakıp öyle gitmiştir.

Hüseyin'in Eşi Şefika Hanım

Oğlu Ahmet

Küçük Halil; Hüseyin'in eniştesidir. Sarıkamış Olayı'na bizzat şahit olmuştur.

Hörü Gelin; Hüseyin'in kız kardeşidir.

Olukçu'nun Oğlu; Babasını kaybettikten sonra tüm ev işleri ona kalmıştır. Babasının intikam ateşiyle yanıp tutuşmaktadır ve bu intikam ateşi onun sonu olmuştur.

Keloğlunun Emine; Bekir'in yanık olduğu kızıdır.

Mağmut Ağa'nın oğlu Ahmet; Babasının evinden ayrı bir yerde eşiyile yaşamak istediği için babası tarafından mirastan men edilmiştir.

Topal Kadir; Bulgarlara karşı kurulan çetenin lideridir. Kötü bir çete değillerdir. Bulgar çeteleri gibi masuma kıymıyorlardır.

Koca İbrahim; Balkan Savaşı sonrasında göç etmeye karar veren ilk ailelerdendir. Dedesi Osmanlı'nın sadık üst düzey memurlarından sancak beyliği yapan Şakir Efendi'dir. Kalender bir adamdır.

Orta Yaşlı Edirneli; Göç eden Bulgarlara çok güzel karşılamıştır.

Memur; Siyah bıyıklı, gencecik, kara yağız bir delikanlıdır. Çok ilgili biridir.

Molla Hüseyin; Olukçu'nun ölümünden sonra güreşe merakı bitmemiştir. Yaşı oldukça ilerlemiştir. Sonrasında Sindelli'nin yeni pehlivanları Kara Ali ve Ali Osman'ı himayesi altına almıştır.

Kiro Kaptan; Bulgarlar göç edince Türkleri huzursuz etmek için kurdukları teşkilatın başındaki şahıstır.

Şevki; Orta halli bir aileden gelmektedir. Mahpushaneye girdiğinde başında fesi, sırtında aba poturuyla Türk olduğu besbellidir. Bulgarcası zayıftır. Kararlı, korkusuz ve vefalıdır.

Toşo; Şevki'nin mahpus arkadaşıdır. Bulgar'dır.

1.2.2.1. Tarihi Kişiler

Kral Ferdinand; Eski Savunma Bakanıdır.

General Kovaçev ve kızı Miti; Kovaçev, kızını Avukat Georgi Hociyarda ile nişanlamıştır.

Fethi Okyar; Sofya elçisidir.

Cevat Paşa

Seyit Onbaşı; Çanakkale Savaşı'nda mermiyi sırtına alarak, Ocean gemisini batıran kahramandır.

Amiral Homilton

Donanma Bakanı Churchill

Türk- Şair Mehmet Akif Ersoy

Enver Paşa

Amiral Corden

Fahrettin Paşa

Sadrazam Ahmet İzzet Paşa

Mayın Grup Komutanı Nazmi Akpınar

Yüzbaşı Tophaneli Hakkı Bey; Karanlık limana döşettirdikten sonra heyecana kalbi dayanamamış ve vefat etmiştir.

Damat Ferit Paşa, Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa, Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa; Kurtuluş Savaşı'nda Atatürk'ün yoldaşlarıdır.

Üçüncü Ordu Kumandanı Salih Omurtak Paşa; Babası Bulgarlar tarafından hunharca şehit edilmiştir. Bu yüzden kin ve öfkeyle doludur.

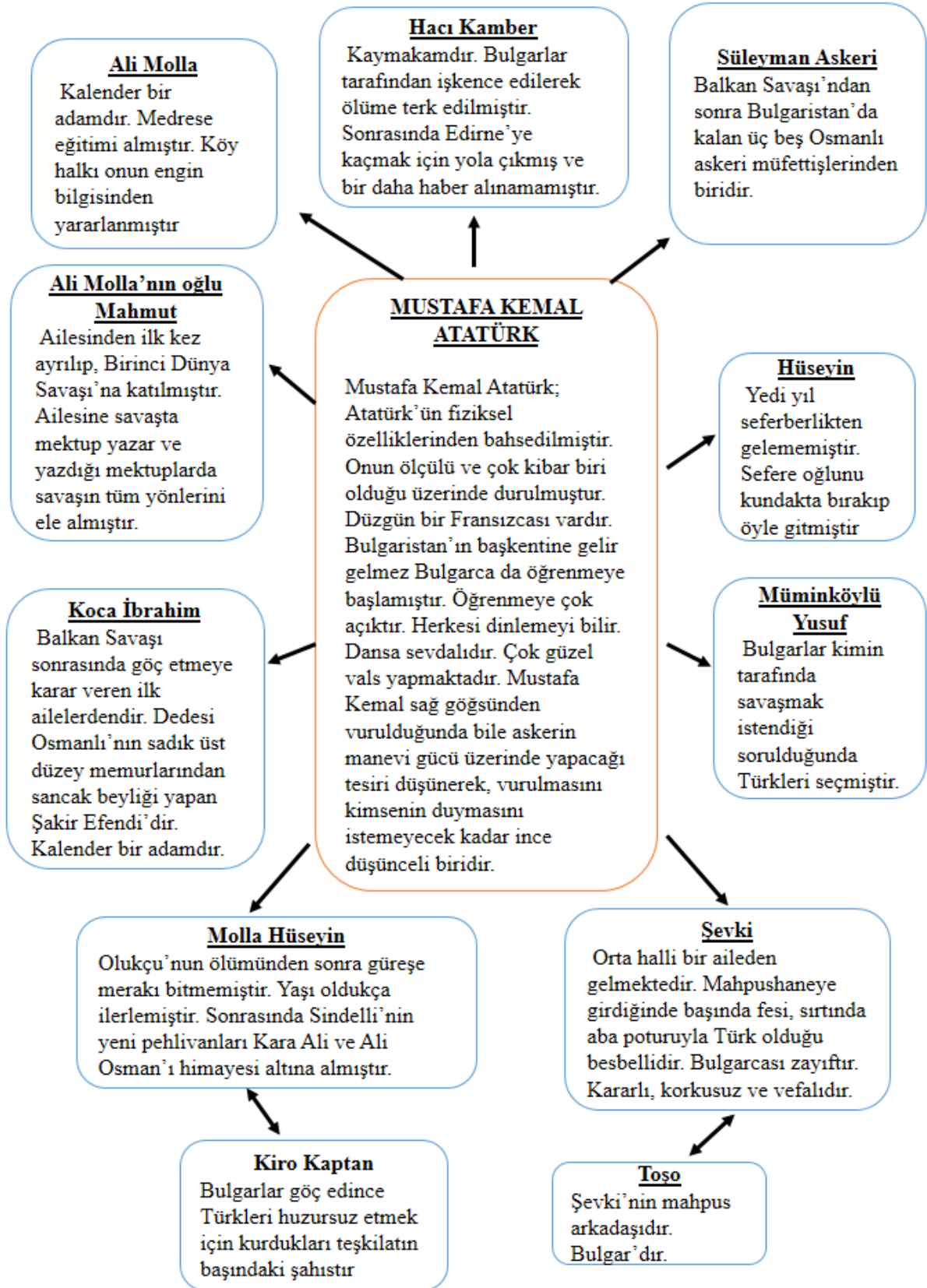
İsmet Paşa

Çar III. Boris

Maria Luiza; Çar III. Boris'in Eşidir.

Adolf Hitler

Bozgundan sonra romanı 1. dereceden kişiler

➤ **İkinci Dereceden Kişiler**

➤ Abdullah Kadir	➤ Kara Bayram
➤ Abduloğlu Bekir	➤ Konsolos Tevfik Bey
➤ Adalı Ömer	➤ Mahmud'un oğlu Muhammed
➤ Ahmet	➤ Mehmet
➤ Ali Osman	➤ Mitko
➤ Ali Osman	➤ Muhammed
➤ Apti Ağa	➤ Muhammet Ağa
➤ Arif Ağa	➤ Muhammet Efendi
➤ Ayşe	➤ Murat
➤ Baba Toksa	➤ Mustafa
➤ Cazgır	➤ Mustafa
➤ Çarıkçı	➤ Müminköy Hacıbaz Süleyman
➤ Çelek Ahmed	➤ Nehime
➤ Dereköylü Mehmet	➤ Nuri
➤ Ekşimik Ahmet	➤ Pereselerden Hüseyin
➤ Georgi Dimitrov	➤ Pereselerli Hüseyin
➤ Göçenlerden Yusuf	➤ Rahmıllı Hüseyin
➤ Göçerli Adem	➤ Rukiye Gelin
➤ Göçerli Molla Ahmet	➤ Salim Nuri
➤ Habibe Gelin'in kayını Ahmet Çavuş	➤ Sarnıçlı Ali Çavuş
➤ Hacı Hafızlar	➤ Şakir Zümre
➤ Hacı Hatip	➤ Şirket Ahmet
➤ Hacı Şakiroğlu Ahmet	➤ Terzi Salih
➤ Halil	➤ Topal Osman
➤ Hasan Hoca	➤ Tosçallı Emin
➤ Hurşit Ağa	➤ Tsolo Drogoyçeva
➤ Hüseyin	➤ Uzun Hasan
➤ Hüseyin Ağa, Fevzi Ağa, Apti Ağa	➤ Ümmü Selman
➤ Hüseyin'in annesi ve babası	➤ Üzeyir Ağa
➤ Kara Ali	

Bozgun Zamanı romanının ikinci dereceden kişiler 1.2

- Adolf Hitler
- Amiral Corden
- Amiral Hamilton
- Cevat Paşa
- Çar III. Boris
- Damat Ferit Paşa
- Donanma Bakanı Churchill
- Enver Paşa
- Fethi Okyar
- İsmet Paşa
- Kral Ferdinand
- Maria Luiza
- Seyit Onbaşı
- Seyit Onbaşı
- Türk- Şair Mehmet Akif Ersoy
- Üçüncü Ordu Kumandanı Salih Omurtak Paşa
- Yüzbaşı Tophaneli Hakkı Bey

Bozgundan sonra romanı tarihi kişiler

1.2.3. Zaman ve Mekân

“Günlerin kısaldığı o günlerde akşam erken basıyordu. Gelen eş dost vaktinde evlerine dağılırken, yağmur aynı şiddetle yağmaya devam ediyordu.” (Syf. 7)

“Ekim ayı sonuydu.”

Mevsim artık kışa doğru gitmektedir. Havalar soğumuş, günler kısaltmaya başlamıştır.

“Bu sıralarda Almanya’nın Rusya’ya savaş ilanı ile Avrupa’da başlayan savaş genişlemiş ve I. Dünya Savaşı başlamıştı.” (Syf. 29)

Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere yıl 1914’lü yıllardır.

“Mısır’ın boğucu ve rutubetli sıcaklarından buradaki Limni Adası bizim canımıza minnetti. Buranın iklimi bizim oralaradaki gibi tropikal değil. Burada sonbahar, kış, ilkbahar ve yaz diye yılın dört mevsimi oluyormuş. Hele kışın bembeyaz kar yağıyormuş. Şimdi ilkbahar. Bu mevsimde toprak rengârenk çiçeklerle bezeniyor. Havası da o kadar hoştu ki, sanki savaşa değil istirahate gelmiştik.” (Syf. 75)

Zaman tasviri yapılmıştır.

“Ekim ayında düzenlenen bu panayır yörenin son panayırlarındandı.” (Syf.195)

Mevsim sonbahara doğru gelmiştir.

“Yıl 1936... Kasım’dan 96 gün sonra... Günlerden Salı...” (Syf. 209)

Ayrıntıları ile zaman verilmiştir.

“Ve 9 Eylül 1944 gününde Sovyet ordusunun Tuna’yı geçip, Dobruca bölgesinden büyük bir tantana ile Bulgaristan topraklarına girdiği duyuldu.” (Syf. 256)

İkinci Dünya Savaşı’nın Bulgaristan’daki yankılarına yer verilmiştir.

1.2.3.1. Fiziksel Mekânlar

“Akşam üzere cenazeden dönmekte olanları sağanak yağış Hacıköy sırtında yakaladı.” (Syf. 5)

“24 Mayıs’ta Kiril Alfabeti ve Bulgar Kültürü bayramı kutlaması için Askeri Kulüp’te balo düzenleniyordu.” (Syf. 28)

“Fırkanın süvari bölüğüne, bilgi elde etmek için “Kocaçimen” istikametine hareket etmesi emrini verdi.” (Syf.61)

“Bizler Rumelili gönüllüler Anadolu kardeşlerimizle bir ailenin evladı gibi hayattayken omuz omuza çarpışıyoruz, şehit düşenlerde kucak kucağa Gelibolu Yarımadası toprağında kardeşçe yatıyorlar.” (Syf. 66- 67)

“Ertesi gün Arıburnu’ndan çemberi yaramayacağını anlayan düşman kuvvetlerinin Suvla limanından Anafartalar’a çıkartma yaptığını gören komutanlar kuvvetlerin o yöne kaydırılmasından yanadılar.” (Syf. 69)

“Cebelitarık boğazından Akdeniz’e indik.” (Syf. 74)

“Mısır’ın boğucu ve rutubetli sıcaklarından buradaki Limni Adası bizim canımıza minnetti. Buranın iklimi bizim oralardaki gibi tropikal değil. Burada sonbahar, kış, ilkbahar ve yaz diye yılın dört mevsimi oluyormuş. Hele kışın bembeyaz kar yağıyormuş. Şimdi ilkbahar. Bu mevsimde toprak rengârenk çiçeklerle bezeniyor. Havası da o kadar hoştu ki, sanki savaşa değil istirahate gelmiştik.” (Syf. 75)

“Bir solukta Haskovo’nun güneyindeki Yedibeller’i aştıktan sonra Sarıyurt’a, oradan da Eleler’e geldi. Buralar hep Türklerle meskûn yerlerdi.” (Syf. 92)

“Üç gün içinde Suriye’ye geldiklerinde inmeye hazırlanırken, yeni bir emirle bölüğün Medine’ye gideceği bildirildi.” (Syf. 95)

“Bir saat kadar sonra Hazreti Peygamberin Ravza-i Mutahhara adıyla bilinen mezarının bulunduğu kutsal Medine kentindeydiler.” (Syf. 97)

Kutsal mekân bilgisi verilmiştir.

“Kucağındaki bebeğine yarım günlük uzaklıktaki Koşukavak’ı, daha berisinde Gaziköy, pehlivaniyla ünlü Sindelli, yine bu köyün mahallelerinden Mesler’i, Âşıklar’ı, Kazallar’ı ve yamacında Sarnıç’ı gösteriyordu.” (Syf. 118)

“Sonbaharda rengârenk giysisine bürünen Rahmılı Dağ bu yıl da sanki sandığından çıkarıp giymişti yeşilli, sarılı, kızılımtıraklı yapraklarla süslenen elbisesini.” (Syf. 119)

“İkindiden sonra köylerinin yolunu tutanlarla onlar da Kilisedüzenliği’ndeki ovoidan Yağbasan çayını geçtiler Sindelli yolundan ilerliyorlardı. Pelitli sırtına doğru çıkarken yamaçta soluklanmak için kısa mola verdiler. Oturanlar kalabalık değildi.” (Syf. 122)

“...Bekir’i Musallataşı yanından Gazal meralarına doğru uğurladı.” (Syf. 150)

Hacıköy sırtı, Grand Hotel, Askeri Kulüp, Selimiye Kışlası, Kocaçimen, Gelibolu Yarımadası, Anafartalar, Arıburnu, Suvla Limanı, Cebelitarık Boğazı, Akdeniz, Mısır, Limni Adası, Haskovo, Yedibeller, Sarıyurt, Suriye, Medine, Koşukavak, Gaziköy, Sindelli, Mesler, Âşıklar, Kazallar, Sarnıç, Rahmılı Dağı, Kilisedüzenliği, Yağbasan Çayı, Gazal Maraları, Musallataşı, Kovancılar, Adaköy, Gemlik düzü, Gerenbağları, Arda, Macarlar, Edirne, Tekirdağ, Yeni Çiftlik, Sarıcaören, İreseller, Yağbasan, Terziören

“Selimiye Kışlası da ayrı ihtişamdaydı. Binlerce askerin talim terbiye gördüğü yer. Envai çeşit silah, top çeşitlerinden tut da kütüphanesi, camisi, hastanesine kadar her hizmeti içinde barındıran devasa bir mekân.” (Syf.51)

“Arap çöllerinde ilerleyen trenden etrafı izleyenlerin uçsuz bucaksız bir kum deryasından başka ne bir ağaç ne de hayvan namına bir şeyi görmeleri mümkün değildi.” (Syf. 95)

Selimiye Kışlası’nın tasvirine yer verilmiştir.

“Kuzey Bulgaristan’ın sonbaharında havalar erken serinler. Ekim ayı buralarda Doğu Rodoplar’dan çok daha serttir. Karpat Dağları’ndan kopan rüzgâr, Tuna üzerinden sonra ta koca Balkan’ın kuzeyinde mola veriyordu. Tren garının yakınındaki parkta sararan yapraklarla yüklü söğüt ağaçları

sarışın kızları andırmaktaydı. Kestane ağaçları, dimdik ayaktalardı. Gece yarısı...” (Syf. 173)

Zaman ve mekân tasviri söz konusudur. Aynı zamanda edebî bir üslupla kaleme alınmıştır.

1.2.3.2. Algısal Mekânlar

“Uçsuz bucaksız parkta ağaçların yaprakları rengârenk; yeşilden sarıya, turuncudan kırmızıya bir manzara gözler önüne seriyordu. Vitoşa Dağı sırtlarını gece düşen kar kaplamış, tepesinde saçları beyaz bir adamın kafasını anımsatıyordu. Sofya ovasının doğusundan yükselmeye başlayan cılız güneşin yansımasıyla etrafta göz alıcı bir manzara peyda oluyordu.” (Syf. 16)

Boris Parkı yoğun bir mekân tasviri ve betimlemesiyle okuyucuya aktarılmıştır.

1.2.4. Başlıca Fikirler ve Mesajlar

1.2.4.1. Dinî Unsurlar

“Okumak bilenler şehitlerin ruhuna Kur’an okuyup, bu musibetlerin bir daha başka Müslüman kardeşlerinin başına gelmemesi için dua edip, eşine ve oğluna teselli vermişlerdi.” (Syf. 6)

Dinî geleneklerin bir getirisi olarak şehitlere Kur’an okuyup, dua edilmiştir.

“Şehitler cenab-ı Allah’tan şunu isteyeceklerdir:

Ya Rabbi bizi dünyaya tekrar gönder!

Ve senin uğruna bir kere daha şehit olalım.” (Syf. 35)

Şehitlik mertebesinin kutsallığına ve Allah katındaki yerine değinilmiştir.

“Yavrularım... Aslanlarım...Biraz sonra Cenab-ı Rabbülâlemin huzuruna varacağız. Abdestsiz gitmeyelim... Haydi! Tüfeklerinizin kabzalarına ellerimizi sürüp hep beraber teyemmüm alalım.”

İleride arkadaşlarımız şehit oluyor. Hem onlar için hem vakit varken kendi cenaze namazımızı kılalım. Kâbe karşımızda. (Syf. 46)

Çanakkale Savaşı'nın en acıklı, en hüznü tarafı... Dakikalar sonra şehit olacağını bilmelerine rağmen bir an olsun kaçmayı düşünmeyen, ölmeden kendi cenaze namazlarını kılanlar ile başarıya ulaşılmıştır. Bu ifade en güzel örnektir.

“Türkler ise ‘Ya Rab, senin dediğin, senin istediğin olur.’ diyerek şükür duaları okuyorlardı. (Syf.57)

Seyit Onbaşı olayının manevi boyutu dile getirilmiştir. Bunun ancak Allah'ın yardımıyla ve iman gücüyle olabileceğinin farkındadırlar.

“Ben Peygamberimizin mezarını bunlara bırakmam. Al bayrak burada dalgalanacak.” (Syf. 101)

Türkler ve Müslümanlar için kutsal olan mekânı Fahrettin Paşa vermemekte direnmiştir. Oysaki devletin teslim olduğu haberi geliyordu ama Fahrettin Paşa, İngilizlere bırakmamakta direnmiştir. Kutsal emanetleri de (Hazreti Osman'ın ceylan derisine el yazmalı Kur'an'ı...) koruma altına alıp İstanbul'a yollamıştır.

“Dinen bir sakıncası yok. Hatta dul kadına sahip çıkmak erkeğe büyük sevap getirir.” (Syf. 122)

Hem dinî hem de sosyal bir unsura değinilmiştir.

“Bazı köy ve kasabalarda olduğu gibi Sindelliler de toplanıp bütün şehitlerini anmak ve onların ruhuna Kur'an okutmak için karar aldılar.” (Syf.132)

Halk her zaman olduğu gibi şehitlerini hiçbir zaman unutmamış. Her fırsatta onları anmıştır.

“Düşman gemilerinin boğazdan geçmesinin, Osmanlı'nın sonu olacağı herkesçe bilinmekteydi ve her erin çavuşun komutanın aklı zafere kilitlenmiş, onları bu cepheye sevk eden ‘Ezan susmasın, bayrak inmesin’ fikrindeydi.” (Syf.133)

Savaş ne kadar ağır olursa olsun, millî ve dinî unsurlardan asla vazgeçilmemiştir.

“Fırtına havada uçuşan karları ağzına burnuna doldurdu, nefes alamaz oldu ve gözleri dolu, ışıyan penceresiyle görünen evden birilerinin yardımı beklerken, etrafta sadece kendinin duyabildiği “Eşhedüenlailaheillah” diye şehadet sesi yankılandı...” (Syf. 212)

Dinî bir olgu anlatılmıştır.

“Önce ölenlerin ruhuna fatiha, sonra da kendisini bu soğuktan kurtulup evine dönebildiği için şükür duası okudu.” (Syf. 215)

Yöre halkının dinine ne kadar düşkün olduğu ve gerekli unsurları yerine getirmede ne kadar hassas oldukları gözler önündedir.

1.2.4.2. Kültürel Unsurlar

“Hatun, askerlik her erkeğin boynunun borcudur. Hani derler ya ‘Çocuk doğurmamış kadın, askerlik etmemiş erkek dünyadan bir şey anlamaz.’ (Syf. 89)

Halkın adetlerine ve ‘askerlik’ unsuru bağlamında ‘millî şuur’un üzerinde durulmuştur.

1.2.4.3. Sosyal Unsurlar

“İnge biz ne güneyiz? İnsannık öldü mü? Hiç seni kendi haline bırakır mıyız? Salih Agam şehit olduysa, biz ölmedik. Olur mu hiç böyle bir şey? Hem bilirsin şehitlen arkasından ağlanmaz.” (Syf. 7)

Sade ve akıcı üslup, yerel ağız motifleri ile desteklenmiştir. Aynı zamanda sosyal unsurun yanı sıra şehitlerin kutsallığı ve ardından ağlanmanın yerine gurur duyulması gerektiği üzerinde durarak dinî unsurlara da yer verilmiştir.

“O akşam mebus Şakir Zümre, Mustafa Kemal’i Verdi’nin ünlü Aida operasının galasına götürdü.” (Syf. 24)

“Batı uygarlığı budur hemşerim. Böyle şeylerin Türkiye’de olmadığından üzgün olduğumu belirtmek isterim. Bizim dünya güzeli İstanbul’a opera şöyle dursun, adamakıllı tiyatro bile yok sayılır.” (Syf. 24)

“Balkan Savaşı’nda yenik düşmemizin nedenini daha iyi anlıyorum. Ben Bulgarları çiftçi olarak biliyordum. Oysa adamların operaları bile var... Sanatçıları, müzisyenleri, dekoratörleri, hepsi var... Hepsi de eğitilmiş... Şu opera binalarına bak!” (Syf. 25)

Sanatın ileri seviyeye getirildiğine değinilmiştir. Hatta Mustafa Kemal Atatürk’ün Türkiye’de böyle unsurlara yer verilmediği hususundaki eleştirisi ve düşünceleri belirtilmiştir. Mustafa Kemal, Batı’nın alıp başını gittiğini, Bulgarların sanata, sanatçıya verdiği değerin onları nasıl bir seviyeye getirdiğini ve aslında birçok sonucun altında yatan gerçeğin eğitim olduğunun farkındadır.

“24 Mayıs’ta Kiril Alfabeti ve Bulgar Kültürü bayramı kutlaması için Askeri Kulüp’te balo düzenleniyordu.” (Syf. 28)

Bulgarların edebî ve sosyal faaliyetlerine yer verilmiştir.

“Hoca, Bulgar bizi veya Osmanlı’yı sevdiğinden değil de oraya gidip kırılıp ölmemiz için izin verdiğini nasıl anlayamadın?” (Syf. 36)

Köy halkından olan Abduloğlu Bekir’in sorusuna cevaben verilmiş bu yanıttan da anlaşılacağı üzere, Türkler’in Anadolu’da başlayan Birinci Dünya Savaşı’na katılabilmelerine Bulgar hükümeti izin vermiştir. Yine anlaşıldığı üzere bunu iyi niyetten değil, Türklerin o savaşta ölmeleri için yapmıştır. Yıllarca hâkimiyeti altında yaşadıkları Osmanlı’ya nasıl sırt döndükleri de görülmektedir.

“Anacığım, geldiğim günlerin birinde komutanım saçlarıma neden kına yakıldığını sordu.” (Syf. 44)

Kınalı Murat’ın annesi, savaşa yollamadan önce oğlunun saçlarına kına yakmıştır. Çünkü memleketlerinde üç şeye kına yakarlarmış; kurbanlık koçlara, evlenen kadınlara ve Allah yoluna savaşa giden yiğitlere. Kına, Allah ve vatan uğruna şehit olanlar ile bağdaştırılmıştır.

“Düşman çok gaddar. Geçenlerde esir Türk askerlerini gaz yağı ile yaktılar, oysa Türk askerleri onların yaralılarını kendilerine teslim ediyorlar. Hastanemizi bombaladılar. Bu kadar vahşi insanlarla savaşıyoruz. Onların savaş usulünü görünce içimizde merhamet kalmıyor.” (Syf. 65)

Savaş ve savaş ortamı tasvir edilmiştir. Bulgar zulmü gibi İngiliz zulmü de çok gaddarcadır.

“Anadolu’da evlerde eli silah tutan erkek kalmamış.” (Syf. 67)

Ortak bir bilinçle, vatan aşkıyla herkes savaşa katılmıştır.

“Ha geçenler düşman askerleri siperlerimize kadar yaklaştılar ki, birbirimize bir takım yiyecek atabilecek kadar yakındık. Bizim onlara attığımız incir, kuru üzüm ve cıgara kutularına karşılık onlarda yiyecek bir şeyler attılar.” (Syf. 68)

Savaş ortamı bir yerde unuttursa da “insan olmanın” bir neticesi görülmektedir. Düşman askeri ile bu bağlamda iletişim kurulmuştur.

“Yanımızdan süzülüp geçen İngiliz gemilerinin bazılarında ‘Bekle Konstantinopol biz geliyoruz. Haremlerdeki kızlarınız da hazır olsunlar!’ yazıları dikkat çekiyordu. ‘Yani bizler, İngilizlerin Osmanlı payitahtında sefa sürmesi için mi getirilmiştik?’ sorusu başımda şimşek gibi çaktı. O gün içime kurt yeniği düştü. Bunları düşündükçe moralim bozuluyor, bunalıma giriyordum.” (Syf. 76)

Anzak askerlerinde sorgulamalar başlamıştır. Neden, ne için savaştıklarını düşünmeye başlamışlardır.

“İngilizler ve Fransızlar tarafından bizlere ‘Gelin bizimle birlikte Almanlara karşı savaşın. Böylece hem para hem de halifenizi kurtarıp sevap kazanın.’ diye aldatılıp, kendi cephelelerinde savaştırıyorlar. Biz Afrikalı ve Asyalı Müslümanlara işin aslını anlatmak için Berlin’e Osmanlı’yı temsilen bizim gibi Müslüman olan Türk şair Mehmet Akif gönderilmişti. Vunsdorf’taki karargâhta toplanan biz esir Müslümanlar, Akif’i dinledikçe böyle sahtekârca aldatılmış olduğumuza teessüfler edip üzüldük, ıstıraplı gözyaşları döktük.” (Syf. 79)

Müslüman askerler gerçeği anlayınca Osmanlı’ya karşı savaşmayıp, nasıl firar edeceklerini düşünmüşlerdir. Çünkü İtilaf güçleri Müslümanı yine Müslümana kırdırmışlardır. Duydukları ezan sesiyle beraber İtilaf saflarından ayrılıp, Senagalli Müslüman askerler Türk askerinin saflarına geçmişlerdir.

“Ayrıca cepheye gidecek olan erlerin beş günlük yaşesi kendilerine aitti. O kutluk yıllarında bazı ailelerin durumu buna bile müsait değildi.” (Syf. 89)

Savaşta o kadar can verilmiştir ki, Osmanlı’da insan kaynağını tükenme safhasına gelmiştir. Osmanlı’da diğer ülkelerde yaşayan silahlı Türk asıllılara el atmak zorunda kalmıştır. Bunun neticesinde imzalanan anlaşma ile çeşitli yerlerden askerler gelmiştir. Durum o kadar vahimdir ki, gelen askerlere gerekli imkân sağlanamaz haldedir. Halk ekonomik olarak çok zor durumda olduğu için bunu karşılamaya bile güçleri yetecek düzeyde değildir.

“Müstahkem Mevki Kumandanı Cevat Paşa gece rüyasında pırıl pırıl denizin üzerine semadan nurlar yağdığını görmüş ve nurların içinde kocaman iki harf; “Kaf” ve “Vav”. Uykundan uyanır uyanmaz hemen rüya tabir edebilen birine anlatmış. Denizde gördüğü nurun burada kazanacakları zaferi müjdelemekte olduğunu söylemişler kendilerine.” (Syf.136)

Rüya motifinin yanı sıra güçlü inanç yapısı da işlenmiştir.

“Biz İngilizlere esir düştükten sonra düşmanımız, Ermeni doktorları serbest bıraktılar. Bunlar da ellerinde miller, kolları sıvalı, sabahtan akşama kadar ameliyat yapıp Türk askerinin gözünü oyuyordu. Tahminen iki binden az olmak üzere askerimizin bir kısmının iki ve bir kısmının tek gözü oyuldu, çoğunun da ayakları ve kolları kesildi.” (Syf.139)

Ermenilerin yaptığı işkencelerde konu edinmiştir. Doktorluk mesleğinin kutsallığı yok edilmiştir.

“Bu halimizle 250 gram ekmekle sabahtan akşama kadar kızgın kumlar üzerinde çalıştırılıyorduk. Yemekleri ise birlikte pişirilmiş bakla ile pırasa. Pişmeyen bakla ishale sebep oluyor. İngilizler Mehmetçik’e at ve katır eti yedirmekten zevk alıyordu. Bu etler dizanteri ve uyuz hastalıklara yol açıyordu. Bu yüzden ölen asker de az değildi.” (Syf. 140)

“Eve girdiğimizde evin ortasında, bir tas çorbanın bulunduğu sofranın başında oturmuş beyaz başörtülü, siyah feraceli yedi sekiz tane kadın gördük. Bizim girişimizden hiçbirinin haberi olmamış gibi bir halleri vardı. Tek birinin kimildamamasını yadırgadık ve yanlarına yaklaştık. Seslendik,

sesimize de cevap veren, yüzümüze bakan olmadı. Daha da ciddi bakında gördüğümüz manzara insanın kanını donduracak türdendi. Yerdekinin, kazıklara çakılı cesetten başka bir şey olmadığını görünce inanın vücudumuzdaki tüyler diken diken oldu, ürperdik. Bunca yıl savaşta silah patlatmış gazilerimiz bile, hayatlarında bu kadar feci bir manzara görmediklerini anlatmışlardı.

Böyle feci bir cinayeti sadece Sırp canileri işleyebilirdi.” (Syf. 140-141)

Romanda yer verilen bu zulümler tamamen insanlığa aykırı, iç yakıcı ve üzücüdür. Yapılanlar zulüm boyutunu da çoktan geçmiş işkenceden başka bir şey değildir. Osmanlı esirlere böyle bir eziyet yapmaz iken, İngilizler Türk esirlere ellerinden gelenlerin fazlasını yapmıştır. Sırpların yaptığı ise hiçbir şekilde insanlığa sığmayan türdendir. Masum kadınları kazığa çakmak... Görüldüğü üzere savaş sadece er meydanında devam etmemiştir. Savaş en vahşi taraflarıyla masum insanların canını çok yakmıştır.

“Adam savaştan sağ döndü amma Bulgarlar’ın hışmından kurtulamadı. Geçenlerde bayırda öldürülmüş bulundu.” (Syf. 142)

Zulmün sadece savaş ortamında olmadığını dile getirmiştir. Bu ifade maalesef buna en güzel örnektir.

“Anadolu ve Rumeli’den hemen hemen her ev, nerde olduğu dahi bilinmeyen Yemen’e en az bir koç yiğidinî kurban verdi. Zannedilir ki Yemen’de İngiliz’e yenildik! Yemen’de Müslüman Türk, sıcağa, hastalığa ve yardım alamamaya yenildi. Yemen’e ayak basan Türk askerinin yarından fazlası daha cepheye varamadan iklim ve onun getirdiği hastalığa yenik düştü.” (Syf. 143)

Tarihte sadece Türklerin İngilizlere yenildiği yazar ama bu ifade öyle olmadığına ışık tutar niteliktedir.

“Yemen harbi çok ocaklar söndürdü, nice gelinleri dul, çocuklarını yetim bıraktı. Acısı bir baştan bir başa yurdun her bir yanını sarmış, her sineden hançereler yırtılırcasına ağıtlar yükselirken duyduk yol boyunca semaya doğru.” (Syf. 144)

Savaşın acı tarafı bir kez daha okuyucunun karşısına dikilmiştir.

“Buba diil u, buba diil. Domuz u, domuz!” (Syf. 148)

Babaya karşı isyan ilk defa işlenmektedir. Aynı zamanda yerel söylem ifadelerine de sıklıkla rastlanılmaktadır.

“Esasen tedrisat Türkçe yapılacaktı ve edebiyat dersleri de okutulduğu için her öğrencinin lisanı da gelişecekti.” (Syf. 173)

Bulgaristan’da yaşayan Türkler için en önemli hususlardan biri de eğitimdi. İmamların ve öğretmenlerin yetiştirileceği Nüvvab okulunun açılışı çok ama çok büyük bir gelişmedir. Okulda derslerin Türkçe olarak verilmesi çok daha büyük bir gelişmedir. Bu millî benliğin ve şuurun gelişmesinde etkendir.

“Rumeli insanının adetlerine göre hasta ziyaretine boş elle gidilmezdi.” (Syf. 189)

Rumeli insanının adetlerine, geleneklerine değinilmiştir.

“Türkiye Cumhuriyeti’nin doğuşunun verdiği coşku sonucu Kemalistlerin önderliğinde Bulgaristan’daki Türk gençliğinin sportif faaliyetlerinin geliştirilmesi amacıyla, ılımlı milliyetçiliği savunan Turan Cemiyeti de doğmuştu.

Bundan böyle Spor Birliği “Turan” adı altında çalışmaları sürdürmüştür. Turan bayrağı altında, Türk gençleri arasında yoğun kültürel ve sportif faaliyet başlar. Kiraathaneler kurulur, spor ve tiyatro grupları meydana getirilir. Genellikle Atatürk inkılaplarını Bulgaristan Türkleri arasında yaymayı amaçlayan piyesler sahneye konulur.” (Syf. 203-204)

Türkiye Cumhuriyeti, Bulgaristan’daki Türk gençliğini asla göz ardı etmemiştir. Onlar için spor, sanat, tiyatro gibi aktiviteleri devreye sokmuştur. Bu Türkiye’nin ve Mustafa Kemal Atatürk’ün gençlere, sanata, spora ne kadar önem verdiğini gözler önüne koymaktadır.

“... Karakuzlu çalgıcı Çingeneler de köylerine hayli uzakta bulunan Sarıcaören’ de düğünün kına gecesinde çalmak için kuşluk vaktinde yola çıktılar.” (Syf. 209)

Çingeneler hakkında bilgi verilmiştir. İfadeden de anlaşılacağı üzere çalgıcı oldukları görülmektedir.

“Kral Hazretleri. İki gün önce ülkedeki benim soydaş ve can ciğer kardeşlerimin önde gelenlerini tutuklayıp meçhul bir yerlere ve ne maksatla götürüldüklerini bilmiyorum. Sayılarının da ne kadar olduğundan malumatım yok. Lakin bu mustarip kişilerden tek birinin burnu kanarsa, Türk ordusuyla sabah kahvesini Sofya’da içeriz” (Syf. 222)

Türkiye Cumhuriyeti, Bulgaristan’da yaşayan Türklerin haklarını, hayatlarını daima savunmuş ve korumuştur. Bu korumanın getirisiyle tarihin en büyük restlerinden biri çekilmiştir.

“Demek Bulgar Bulgar’ın canına okumuş!... Ben Çanakkale Savaşı’nda bunca harp yaptım ama böyle bir işkence ne gördüm ne de duydum. Bulgarın Bulgarı kesmesi! İnanılır gibi değil.” (Syf. 228)

Tarih nelere, ne sahnelere şehit olmuştur. Bu ifade de bunun en güzel örneğidir.

“Bilmenizi isterim ki kumandanlıktan gelen çok gizli bir emirle bu akşam Bulgar askerleri siz Türkleri katledecekler.” (Syf. 234)

Türklerin Gümülcine’ye yerleşmesiyle beraber bu haber duyulmaya başlamıştır. Bulgarlar huzur içindeyken bile olay çıkartmaya devam ediyorlar.

“Kumandanım Türk bayrağını indirip yerine Bulgar bayrağını çekmemi emretti.” (Syf. 235)

“Bu bayrak bizim namusumuzdur; bizi öldürmeden sizin bayrağınızı buraya dikemezsiniz.” (Syf. 235)

Türkleri en hassas noktadan vurmuşlardır. İfadede belirtildiği gibi Türkler için bayrak, namustur.

“Artık Türk azınlığının elinde alınacak bir canı kalmıştı. Canlarına da pek kıyacakları sanmıyordu. “Domuz derisinden post, Bulgar’dan dost olmaz.” atasözünü hatırlayan...” (239-240)

Türlere yapılan zulümler bitmemiş, artarak devam etmiştir.

“Ezanla verilen adlarımızı zorla kullanarak Bulgar adıyla değiştirmek istiyorlar. Olacak şey değil kardeşim. Senin yanına derdimi dökmeye geldim.” (Syf. 247)

Yapılan zulümler fiziksel boyuttan çıkıp, manevi bir boyut almaya başlamıştır.

“1937 yılında Paşmaklı' da “Derujba- Rodina” cemiyeti kuruldu, yayın organı "Rodopi" dergisi de çıkmaya başladı. Yeni kurulan cemiyetin amacı Müslümanları Hristiyan yapmakla onlar da Bulgarlık şuuru uyandırmaktır. Müslüman adlarını Hristiyan adlarıyla değiştirmek, Türkçe konuşmayı yasaklamak, başımızdaki fes, yaşmağı attırıp, aba potur ve şalvar yerine Bulgar kıyafetlerini yaygınlaştırmaktır. En çok rahatsız oldukları konu ise adını bile duymak istemedikleri sünneti yasaklamak.” (Syf. 248)

Müslümanları zorla Hristiyanlaştırmak için bir cemiyet bile kurmuşlardır. Kısacası Türkleri ‘Türk’ yapan her şeyden uzaklaştırıp, benliklerinin kaybolmasını amaçlamışlardır.

“Bu arada Bulgaristan’ın Almanya’ya harp ilan ettiğini duyanlar şaşırıp kaldılar. O yaz Alman askerleri Koşukavak yöresine kadar geldiler. Türklere “Sen Mohamedan?” diye hitap ederek hoşgörüsüyle yaklaşıyorlardı.” (Syf. 255)

“Mohamedan” ifadesi İngilizce “Müslüman” demektir. Alman askerleri Bulgarlar gibi Türklere kötü davranmamışlardır. Hatta zaman zaman aldıkları yumurtaların parasını bile kuruşu kuruşuna vermişlerdir.

1.2.4.4. Folklorik Unsurlar

“İstanbul’un hanımları

Sedeflendir nalları

Adı güzel Şükrü Paşa

Hep dul koydun gelinleri.” (Syf.13)

Karakuzlu çalgıcı çingenelerin ağızlarından düşmeyen türkünün bir dörtlüğüdür. Bireyin yalnızlığı, binlerce şehit ve eşlerinin yaşadığı karamsarlık teması söz konusudur.

“Ağamı gönderdim Yemen eline

Çifte tabancalar takmış beline

Ayrılmak zor gelir taze geline

Dön gel ağam döngel dayanamirem

Ağam öldüğüne de inanamirem!” (Syf. 143)

Yemen’den dönerken Anadolu’nun çeşitki köy ve kasabalarından geçen genç gelinlerin dilindeki türküdür.

“Şu Yemen elleri

Ne de yamandır

Burası Muş’tur

Yolu yokuştur

Giden gelmiyor

Acep ne iştir.” (Syf. 144)

Meşhur Yemen türküsüdür.

“Kovan içi petektir

Omzumdaki tüfektir

Aslan yârim gelmedi

Çanakkale sebeptir

Çanakkale boğazı

Dinmez yürekte sızı

Yeri göğü kapladı

Gelinlerin avazı” (Syf. 147)

Romanda yer verilen başka bir türküdür.

“Bu diyardan yıllar evvel geçmişti Olukçu diye bir pehlivan.

Vurdu mu sarmayı künden den atardı,

Getirirdi Hazreti Muhammed Mustafa’ya salavatı,

Dediğinde inlerdi yedi kat gökler,

Titrerdi en güçlü rakipler.

Allah Allah! İllallah!

Dualarla şu yiğitlere değelim maşallah!” (Syf. 196)

“Hoş geldiniz safa geldiniz erler meydanına!

Şeref verdiniz, yeşil Almalyayla’ya!

Besmeleyle;

Kispetleri çektiniz ince bele.

Okudunuz, üflediniz Hazret-i Pir’e

Söğüt dalından odun olmaz,

Uruz gızından gadın olmaz

Her ananın doğurduğundan pelvan olmaz.” (Syf. 196-197)

“Hey! Hey!

Allah Allah İllallah

Hayırlar gele inşallah

Pirimiz Hamza Pelvan

İki yiğit çıkmış meydane

Her biri birbirinden merdane

Biri here, biri kara

İkisinin de zoru para

Alta geldim diye erinme

Üste çıktım diye sevinme

Alta gelirsən apış

Üste çıkarsan yapış

Vur sarmayı kündeden at

Gönder Muhammed'e salavat.

Seyirttim gittim pınara

Allah ikinizde işini onara !..” (Syf. 197)

Güreşe başlarken Cazgır'ın ifadelerine yer verilmiştir. Bu esnada dinî kişilere ve ünlü pehlivanlara değinilmiştir. İfadelerden de anlaşılacağı üzere dualar ile güreşe başlanılmaktadır.

“Bir fırtına tuttu bizi deryaya kardı

O bizim kavuşmalarımız a yârim mahşere kaldı.” (Syf. 212)

Gelin alayları kalırken çalınan türküdür.

1.2.4.5. Edebî Unsurlar

“Bülbüller burada savaştan habersiz değil bence. Ötmeye başladığında sesinde hüznün hissediliyor. Yerliler bu bülbüllerin savaştan önce bu kadar hazin ötmediğini söylüyor.” (Syf. 68-69)

“Bu Osmanlı askeri bütün doğunun gizemini kendinde toplamış diye düşünmeden edemiyordum.” (Syf. 78)

“Sonbaharda rengarenk giysisine bürünen Rahmılı Dağ bu yıl da sanki sandığından çıkarıp giymişti yeşilli, sarılı, kızılımtıraklı yapraklarla süslenen elbisesini.” (Syf. 119)

Savaş ortamının tasvirinin yanı sıra edebî bir üslup ve duygu yoğunluğu vardır.

“Şu Boğaz Harbi nedir? Var mı ki dünyâda eşi?

En kesîf orduların yükleniyor dördü beşi,

-Tepeden yol bularak geçmek için Marmara'ya-

Kaç donanmayla sarılmış ufacak bir karaya.

Ne hayâsızca tehaşşüd ki ufuklar kapalı!

Nerde -gösterdiği vahşetle “Bu: Bir Avrupalı!”

Dedirir- yırtıcı, his yoksulu, sırtlan kütmesi,

Varsa gelmiş, açılıp mahbesi, yâhud kafesi!

Eski Dünyâ, Yeni Dünyâ, bütün akvâm-ı beşer,

Kaynıyor kum gibi, tûfan gibi, mahşer mahşer.

Çehreler başka, lisanlar, deriler rengârenk;

Sâde bir hâdise var ortada: Vahşetler denk.

Kimi Hindu, kimi yamyam, kimi bilmem ne belâ...

Hani, tâ ’ûna da züldür bu rezîl istîlâ!

Ah o yirminci asır yok mu, o mahlûk-i asîl,

Ne kadar gözdesi mevcûd ise hakkıyla sefîl,

Kustu Mehmedçiğin aylarca durup karşısına;

Döktü karnındaki esrârı hayâsızcasına.

Maske yırtılmasa hâlâ bize âfetti o yüz...

Medeniyet denilen kahbe, hakikat, yüzsüz.

Sonra mel ’undaki tahrîbe müvekkel esbâb,

Öyle müdhiş ki: Eder her biri bir mülkü harâb.

Sarılır, indirilir mevki ’-i müstahkemler,

Beşerin azmini tevkîf edemez sun ’-i beşer;

Bu göğüslerse Hudâ ’nın ebedî serhaddi;

“O benim sun ’-i bedî ’im, onu çiğnetme” dedi.

Âsım ’ın nesli... diyordum ya... nesilmiş gerçek:

İşte çiğnetmedi nâmûsunu, çiğnetmeyecek.

Şühedâ gövdesi, bir baksana, dağlar, taşlar...

O, rükû olmasa, dünyâda eğilmez başlar,

O, rükû olmasa, dünyâda eğilmez başlar,

*Yaralanmış temiz alnından, uzanmış yatıyor;
Bir hilâl uğruna, yâ Rab, ne güneşler batıyor!
Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş, asker!
Gökten ecdâd inerek öpse o pâk alnı değer.
Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor Tevhîd'i...
Bedr'in arslanları ancak, bu kadar şanlı idi...
Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
“Gömelim gel seni târîhe” desem, sığmazsın.
Herc ü merc ettiğin edvâra da yetmez o kitâb...
Seni ancak ebediyyetler eder istîâb.
“Bu, taşındır” diyerek Kâ'be'yi diksem başına;
Rûhumun vahyini duysam da geçirsem taşına;
Sonra gök kubbeyi alsam da ridâ nâmıyla,
Kanayan lâhdine çeksem bütün ecrâmıyla;
Sen ki, İslâm'ı kuşatmış, boğuyorken hüsrân,
O demir çemberi göğsünde kırıp parçaladın;
Sen ki, rûhunla berâber gezer ecrâmı adın;
Sen ki, a'sâra gömülse taşacaksın... Heyhât,
Sana gelmez bu ufuklar, seni almaz bu cihât...
Ey şehîd oğlu şehîd, isteme benden makber,
Sana âgûşunu açmış duruyor Peygamber.” (Syf. 84-85-86)*

İslam'ın şaiiri imanın zaferine en muhteşem abideyi dikmiştir. Romanda Çanakkale Savaşı'nın kazanılmasıyla birlikte Mehmet Akif Ersoy'un ağlayarak “Çanakkale Şehitlerine” şiirini yazdığı anlatılmaktadır.

1.2.5. Değerlendirmeler

“Yıllardır yedi düvelde ‘Hasta Adam’ lakabı yakıştırılan Osmanlı devletimiz olmasa, bu Bulgarlardan her zulümlük beklenir, işte oracıkta Arda’nın Meriç’e döküldüğü orada bizim hamimiz bir devlet var. Bugünlerde Batılı devletlerin yetkili adamları Osmanlı devletimize ne kadar bu lakabı yakıştırmaya çalışsalar da o hasta adamın nefesi bile bunları korkutmaya yeter.” (Syf. 9)

Yaşanılan her şeye rağmen Türkler, Osmanlı topraklarını vatan gibi görür. Aslında Osmanlı’nın, Batılı devletlerin yakıştırması baz alındığında, ‘hasta’ hali bile hala onları korkutmaya devam etmektedir.

“Sırplar, Romenler, Bulgar’ı hedef seçmişler. Düne kadar Edirne’de Türk askerinin canına okuyan, İstanbul’a göz diken Bulgar devletinin Osmanlı’dan imdat bekler vaziyete düştüğü söylendi.” (Syf. 10)

Devranın döndüğü yere gelinmiştir. Türklere eziyetler, zulümler yapan Bulgarların yaptıkları ayağına takılmaya başlamıştır.

“Reis bu Türkler yedi canlıdır, ölmeyebilir de.” (Syf. 14)

Bulgarların Türklere karşı olan nefreti bu ifadede açıkça görülmektedir.

“Önceki gün tanıştığı ve kendisinden çok etkilendiği Osmanlı’nın yeni atadığı ateşe militteri Mustafa Kemal’i dostlarına anlatmaktan zevk alacaktı. Sofya’daki Bulgaristanlı Türk mebuslarının yanında kendilerine gurur ve güç verecek bir Türk temsilci olmasına Şakir Zümre kadar onlar da sevineceklerdi. Bulgarlarında hasta adam olarak nitelendirdikleri Osmanlı devleti hala vardı, ayakta idi ve yaşıyordu.” (Syf. 16)

Verilen tarihi bilgilerin yanı sıra romana ilk kez Mustafa Kemal Atatürk girmiştir. Mustafa Kemal ile güç ve gurur gibi ifadeler bütünleştirilmiş, onun imdada yetişen bir kurtarıcı olduğu vurgulanmıştır.

“Osmanlı İmparatorluğu’nun bunca yıl ayakta kalması onu yönetenlerin siyasi zekâsındandır. Onuruna düşkün Türkleri güçlü yapan, onların tarihte bir başkasının müstemlekesi durumuna düşmemesindendir. Türkler ikinci sınıf olmamıştır ve olmayı da kabul edemeyen bir millettir. Üç kıtadaki

başarısını sağlatan muzaffer ruhu onların ihtiraslı yüreğe sahip oluşundandır.” (Syf. 35)

Osmanlı Devleti’ne ve Türklere karşı olan sevgi, saygı dile getirilmiştir. Bağımsızlığına son derece düşkün, toprağını her daim savunan ve üç kıtaya hükmeden Türklerden övgüyle bahsedilmiştir.

“Kiminin sırtında Balkan Savaşı’ndan sonra Bulgarlar’dan gizledikleri tüfekler, kiminde tabanca... Kiminde bıçak bile yoktu. Her biri eline ne geçirdiyse kapıp yola çıkmış. Sırt baş da ona keza; yırtık, yamalı poturlar, kimi don gömlek, ayakta çarıklar, başlarında fes, fesi olmayan külahını geçirmiş başına. Silahlı olan da olmayan da mangal gibi yürekli, sert adımlarla ilerliyorlardı.” (Syf. 38)

Birinci Dünya Savaşı’nın ne kadar çetin olduğunu ve Bulgar’da yaşayan Türklerin ne kadar vahim durumda olduğunu, bu ifade ortaya koymuştur.

“Cephanemiz kalmadı efendim.” deyince efrada:

“Cephaneniz yoksa süngünüz var.” (Syf.62)

“Size ben taarruzu emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum. Biz ölünceye kadar geçecek zaman zarfında yerimize başka kuvvetler kumandanlar kaim olabilir.” (Syf. 63)

Mustafa Kemal Atatürk’ün meşhur sözlerinden birine yer verilmiştir. Çanakkale Savaşı’nda askerlerin cephanesi kalmamıştır ama Mustafa Kemal sonuna kadar direnmeleri gerektiği söyleyerek onları yüreklenmiştir. Aslında bu ifadelerden, Çanakkale Savaşı’nın ne zorluklarla kazanıldığını da ortaya koymaktadır.

“Bir süre önce burada bizi Avustralya- Yeni Zelanda Kolordusu olarak birleştirdiler ve adına ANZAK dediler.” (Syf. 73)

“1915 yılı Ekim ayında Almanya ve Avusturya kuvvetlerine Bulgar ordusunun katılmasıyla Sırbistan istila edilmişti. İtilaf kuvvetlerinin ilerlemeleri karşısında Makedonya Cephesi kurulmuştu.” (Syf. 87)

“Malûmunuz, 93 Harbi ’nde Kars, Sarıkamış, Ardahan gibi doğu illerimiz Urus işgali altına girdi.” (Syf. 124)

“Sultanyeri insanı buralara yerleşeli kim bilir kaç asır geçmişti ama böyle facia, kara günler görmemişti. Balkan Savaşı sırasında Edirne’de, Bulgarların eline esir düşenlerin çoğu evlerine dönememişti. Akabinde patlayan Birinci Cihan Savaşı sırasında Osmanlı yedi cephede savaşımaya başlayınca Bulgaristan sınırları içinde kalan Türkler, bizim anavatanımız elden giderse, biz de buralarda iflah olmayız diyerek silahlarını kapıp yayan yapıldak soluğu Çanakkale’de, Kars’ta, Hicaz’da aldı. Bu iki savaş sonrası, yörede erkek namına insan kalmamış denecek kadar çok zayıat verilmişti. Çocuklar babasız, gelinler eşsiz... (Syf.131)

“Mondros Mütarekesi ile silahlı çatışma sona ermiştir. 1. Dünya Savaşı’nı bitiren bu antlaşma çok ağır şartlar taşıyordu. Mondros Mütarekesi Osmanlı Devleti’nin yıkılışını öngörmekteydi. İtilaf Devletleri’ne Osmanlı İmparatorluğu’nun herhangi bir bölgesine, güvenliklerini tehdit edecek bir durum nedeni ile işgal hakkını tanımaktadır.” (Syf. 162)

“26 Ağustos günü Türk ordusunun Büyük Taarruz’u, Genel Kurmay Başkanlığı’nca TBMM’ye bildirildi. Bu haber Meclis’i coşturdu ve heyecanlı gösterilere vesile oldu.” (Syf. 167)

“30 Ağustos taarruz harekâtı Türk ordusunun kesin zaferi ile sonuçlandı. Buna başkomutanlık Meydan Muharebesi dendi.

...Bu gurur verici zafer ile Mustafa Kemal, kaçabilen düşmanların takip edilmesini ve üç koldan Ege’ye doğru ilerlemesini uygun buldu. “Ordular ilk hedefiniz Akdeniz’dir. İleri!” diyerek, Eylül’ün ilk günü tarihi emrini verdi.” (Syf. 168)

“Osmanlı Devleti için ebedi bir leke olan Sevr Antlaşması’nı imzaladı.” (Syf. 169)

“Yeni alfabenin Türkiye’de henüz resmi olarak uygulanmasına gelmeden önce, “Türk Muallimler Cemiyeti” 1928 yılında Lom şehrinde düzenlediği kongrede, yeni ders yılında Türk okullarında yeni alfabe ile eğitime geçilmesi kararını aldı.” (Syf. 204)

“19 Mayıs 1934 tarihinde bir darbe yapan Bulgar ordusu, kurdurduğu geçici hükümet sayesinde Hitler Almanya’sının safında yerini almış, Bulgaristan Türkleri arasında yaygınlaşan ‘Turan Gençlik ve Spor Cemiyetleri Birliği’ne’ karşı polis takibatına geçip işkenceyle öldürmeler çoğalmıştı.” (Syf. 216)

“Sabah kahvesini Sofya’da içecekmiş beyefendi! Zor içersin!” deyince durakladı. Birden geçmişte Osmanlı’nın Viyana kapılarına dayandığını hatırladı. O ihtişamlı günler aklına gelince biraz önceki düşüncelerinden vazgeçti.” (Syf. 223)

“Biz Bulgar milletini çok yakinen tanırız. Tarihte de ırki yakınlığımız geçer. Ayrıca asırlarca bir arada yaşadık. Millet olarak sizin gelişmenize, bekanıza saygı gösterdik.” (Syf. 237)

“İkinci Dünya Savaşı, Avrupa’yı kasıp kavuruyordu. Alman orduları, başta Hitler ile Polonya’dan sonra gözünü Sovyetler Birliği topraklarına dikmişti. Savaş günlerinde binlerce ölüden bahsediliyordu.”

Tarihi bilgiler verilmiştir. Bu tarihi bilgiler savaşın acı ve gerçek tarafını ortaya koymaktadır. Osmanlı Devleti için çok aşır şartlar içeren Mondros Ateşkes Antlaşması hakkında bilgiler verilmiştir. Tarihi olaylara, tarihi sözlere de yer verilmiştir. Hala daha Osmanlı’nın yaptığı şeyler diğer ülkelerin içine korku salmaktadır.

“Yağlı güreş kurallarına göre, ayakları yerden kesilip, yarım daire şeklinde döndürülen veya üç adım ileri taşınılan pehlivan yenik sayılıyordu.” (Syf. 198)

Güreş hakkında kaidelere, bu ifadedeki gibi sıklıkla değinilmiştir.

Roman Çanakkale Savaşı ile başlayıp, Kurtuluş Savaşı’na değindikten sonra İkinci Dünya Savaşı ile son bulmuştur. Bu içeriğiyle o yıllara, o savaşırlara ışık tutmuştur. Bu vatanın kolay kazanılmadığını, imkânsızlıkları ve Türk askerinin cesur duruşunu en ince ayrıntısıyla yer verilmiştir.

“Komutan, bu savaşta Türk milletini yakından tanıyabileceğimiz zannediyorum. Türkü bir asker gibi birkaç sözle değerlendirsem, benim için

Türk askeri ile savaşmak bir mutluluktu. Sizin insanınız fakir; buğday kırığından yapılmış çorba en önemli yiyeceğiniz. Sağlıklı su içiyorsunuz, çamur barınaklarında yatsa da en modern silahlarla donanmış düşmanlarına karşı aslanlar gibi savaşıyorlar. Bu insanların kalplerinde sadece ve sadece ulvi bir vatan sevgisi var. Ölümü onlar kadar gülümseyerek giden bir millet daha var mıdır?" (Syf. 70)

"Birinde bile korkudan eser yok. Okuma bilenler Kur'an-ı Kerim okuyor ve Cennet'e gitmeye hazırlanıyor. Bilmeyenler Kelime-i Şehadet getiriyor ve ezan okuyarak yürüyorlar. Ortalık kaynıyordu. 20 düşmana karşı her siperde bir nefer süngü ile çarpışıyor. Ölüyor, öldürüyor. Bu çatışmayı izleyen Mustafa Kemal, içinden "İşte bu Türk askerindeki ruh kuvvetini gösteren, dünyanın hiçbir askerinde bulunmayan, tebrike değer bir örnektir. Allah şahidim olsun ki, bu yüksek ruh, bu muharebeyi bize kazandıracaktır." diye düşünüyordu. (Syf. 71)

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere, Türk askeri insanüstü bir çaba sarf etmiştir. İçlerinde bulunan iman sevgisi onlara zaferi getirmiştir. Gerek düşman gerek Mustafa Kemal onların içindeki bu ışığı görmüştür.

"Bizim memlekette yağmur Mart'ta damlamasın, Nisan'da dinmesin." (Syf. 7) (Yerel Atasözü)

"Görünen köy kılavuz istemez." (Syf. 8)

"Bu dünyada aç mezarı yok, genç mezarı var derler ya!" (Syf. 148)

"Tut keli perçeminden!" (Syf. 163)

"... İnsanın aslı neyse, nesli de odur." (Syf. 184)

"Erken kalkan yol alır, erken evlenen döl alır." (Syf. 188)

"Alma mazlumun ahını çıkar aheste aheste." (Syf. 222)

"Domuz derisinden post, Bulgar'dan dost olmaz." (Syf. 239)

"Sabrın başı altındır." (Syf. 251)

"Sabrın derviş, muradına ermiş." (Syf. 251)

"Bir millet cahillikle hiçbir yere varamaz." (Syf. 176)

Zaman zaman bu ifadedeki gibi okuyucuya sosyal mesajlarda verilmiştir.

Yerel ağız motiflerinin yanında diğer romanlarında olduğu gibi atasözleri, deyimler ile anlatım desteklenmiştir. Bunların yanında türküler vs. ile de anlatım bambaşka bir yere götürülmüştür. Yöre halkının lakapları, giyim tarzları, adetleri, gelenek ve görenekleri detaylıca aktarılmıştır. Savaşlar da aynı şekilde işlenerek, tam anlamıyla okuyucunun kafasında betimlenmiştir. Yine aynı şekilde mekân ve zaman tasvirleri çok etkilidir. Yazar, romanını sade bir üslupla kaleme almıştır. Romanın amacı okuyucunun düşünmesini sağlamak, onu bilgilendirmektir.

1.3. VATAN YASAK ÖZGÜRLÜK UZAK

Vatan Yasak Özgürlük Uzak, Mehmet Türker'in devam romanlarından sonuncusudur. 2010 yılında İstanbul'da basılmıştır. 373 sayfa ve otuz dört bölümden oluşmaktadır. Konu itibari ile 1944'ten günümüze uzayan baskı ve zulüm dolu yılları işlemiştir.

“Koridor kapısının yanındaki boş koltuğa oturan kızla göz göze geldiler, kız on yedi on sekizindeydi. Siyah, kısa kesilmiş kıvrıkcık denecek kadar dalgalı saçları vardı. Dışarıdaki tabiatın tazeliği vardı yanaklarında, dudakları kirazı andırıyordu. Bir yarısı üst, bir yarısı alt dudağındaydı. Kahverengi gözlerinde yeşil hareler bir o kadar da güzellik veriyordu yuvarlak beyaz yüzüne.” (Syf. 111)

Namık'ın kız arkadaşı Methiye'nin fiziksel özellikleri edebî bir üslupla aktarılmıştır.

1.3.1. Vak'a

Azınlıkta olan Türk halkının gönlünün kazanılması için bazı reformlar gerçekleştirildi. Bunların başında yoksulları topraklandırma, sağlık güvencesi verme gibi insani güvenceler verildi. Bu sırada Türklerin en önemli sorunu eğitimdi. Bu sorun çeşitli çalışmaları beraberinde getirmiştir.

Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nin başında görev yapacak Türk asıllı yoldaşlar belirlenmiştir. Bunlar komünizmin yayılmasında misyoner misali çalışacaklardır.

O dönem durumları çok kötü olan Muhammet Efendi ve babası komünist partisine üye olmaya karar verirler. Çünkü üye olanlara erzak yardımı yapılacaktır. Muhammet Efendi muallim olduğu için diğerleri içinden hemen sivrilmiş ve ona misyonerlik yapması ve bunun içinde eğitim alması gerektiği teklifi yapılmıştır. Muhammet Efendi, babasıyla da konuştuktan sonra kabul etmek durumunda kalmıştır. Toplantılara katılan Muhammet Efendi, bazı haberlere, gelişmelere sevindiği gibi bazılarına da çok üzülmüştür. Çünkü bilmektedir; bunlar zamanla Türklere karşı bir silah olarak kullanılacaktır.

Beş altı yıldır halkın karnı doymaya başlamış, sırtı elbise görmüş Türk halkı yaşayıp gitmekteydiler. Türk halkı, Sofya yönetiminin onlar için düşündüklerinden haberi bile yoktu. Türkleri çeşitli Bulgar köylerine sürgün ederek asimile çalışmaları başladı. Bu düşündüklerinden yalnızca bir tanesiydi. En sonunda Türklerin Türkiye'ye göç etme kararı alındı. Halk düşünceliydi. Geriden gelen nesiller bir Türk gibi ayakta kalabilecekler miydi?

Bulgar göçe izin verir vermez gördü ki, halkın büyük bir çoğunluğu göç etmeye başladı. Bu da ekonomiyi kötü etkilemeye başladı. Anlaşıldı ki; verilen karar yanlış. Bu kararı iptal etme kararı aldılar ama o kadar insanı bunun samimiyetine inandırmak çok güç olduğundan çareyi Nazım Hikmet'te buldular. Nazım Hikmet'in Türk halkı üzerindeki etkisinden faydalanmaya karar verdiler.

Nazım Hikmet bu siyasi ideolojiyi yaymak adına Bulgaristan'ın çeşitli köylerinde kasabalarında konuşmalar yapmaya başlamıştır. Türkleri göç etmekten vazgeçirmek için o yılların Türkiye'sini aktarmıştır.

“Türkiye Cumhuriyeti sizlerin tasavvur ettiği gibi cennet bahçesi değil. Orada da grçim sıkıntısı yaşayan milyonlarca aç insan var.” (Syf. 45)

“Sırtına elbise, ayağına yakkabı alamayanlar, hatta kösele bulup çarık giyemeyenler var.” (Syf. 46)

“Ben de sizler gibi anavatanımı seviyorum, ama orada eşit hak yok. Fakirle zengin arasındaki uçurumu sözlerle tarif edemem size.” (Syf. 46)

Bu tarz ifadelerle Nazım Hikmet, insanların aklında soru işareti oluşturmaya başlamıştır. Kimi bir Türk'ün anavatanını böylesine aşağılayan adama anlam veremezken kimisi ise Balkan Savaşı'ndan bu yana ilk kez gün gördüklerini, Bulgar meclislerine Türk mebus gönderdiklerini, Türkçe gazetelerinin olduğunu, çocuklarının bedava okutulduğunu ve daha iyi şartlarda olduklarını fark ederek bu göçten vazgeçmişlerdir.

Muhammet Efendi komünist partisi için çalışan - çalışmaya mecbur bırakılan – bir muallimdi. Fakat bu yaptığıнын aslında ne kadar kötü bir şey olduğunu geç fark etmiştir. Farkında olmadan halkın yararına değil zararına çalışarak, Müslüman kardeşlerini imandan uzaklaştırmıştır. Anlaşıldığı üzere komünistlerin amacı ülkede Osmanlıya dair maddi ve manevi tüm unsurları yok etmektir. Bunları fark eden Muhammet Efendi Türkiye'deki devlet yetkililerine mektup yazar ama bu mektup görevlilerce yakalanır. Muhammet Efendi de casusluk suçundan 20 yıl hapse çarptırılır. Hapiste şartlar çok ağırdır. Yaz kış çeşitli işler yaptırılır. Tüm bunlara dayanamayanlar intihar ederler. Muhammet Efendi bu ölenlerin ailesine teslim edilmediğini, domuzlara atıldığını duyar ve kendinî kahreder.

Kadınlar öncesinde farece, şalvar giyerlerken bunlar komünistler tarafından yasaklanmıştır. Manevi duyguları yansıtan her şey gibi. Yöre halkının kadınları bu durumdan oldukça rahatsız olmuşlardır.

Köye gelen komisyon ekibi ahırları tek tek dolaşp beş koyundan ve bir inekten fazlasını kayda alıp, kalanların hemen devlete teslim edilmesi emredildi. Koca İbrahim'den başka kimsenin gıkı çıkmadı. O da köyün bilgisi Mahmut Ali Mollaoğlu'nun yanına gidip akıl danıştı. Aynı durumda olan bir başka kişide Kör Âdem'di. O da zoru zoruna aldığı hayvanlarından vazgeçmek istemiyordu.

Yeni komünist rejimi, 1 Mayıs'ı Dünya Emekçiler Bayramı ilan etti. Bu bayram her tarafta çiçeklerle ve büyük bir coşkuyla kutlandı. Bugünde şarkılar, Nazım Hikmet'ten şiirler okundu ve insanların hasret kaldığı güreş yeniden o topraklarda –tabi daha modern hale getirilerek- hayat buldu.

Durum öyle bir vaziyet aldı ki, artık çocuklara, öğrencilere bile kendi politikalarını fark ettirmeden dayatmışlardır. Kendi benliğini kötüleyen

şiiirleri çocuklara ezberletmişlerdir. Bunu fark eden Muhammet Efendi, çocuğa kızmadan, onu yargılamadan zamanında bizlere yapılan eziyetleri, başımıza gelenleri, Türklerin ne kadar cesur olduklarını, ölümün Türkler için sevgiliye kavuşmak olduğunu, şehitlik mertebesini, Atatürk'ü bir ders niteliğinde anlatmıştır. Namık çok gururlanmış ve sınıfta kalacağını bilse dahi bir daha o şiiri okumamaya karar vermiştir.

Namık, kendi dilini, edebiyatını ve tarihini daha iyi öğrenebilmek için Sofya Üniversitesi'nde Şarkiyat bölümüne başvurdu. Arkadaşı Beşir ise şoförlük yapmaya başladı. Bu yüzden en yakın arkadaşı Namık'ı içten içe kıskanıyordu.

Üniversiteyi kazanan Namık, diğer gençlerle birlikte pamuk topluyor, pancar çıkarıyor hem okuyor hem de devletin ekonomisine katkı sağlıyordu. Türk dili hususunda tüm derslerden rahatlıkla geçiyordu. Türk edebiyatı temsilcilerinden Mehmet Akif, Necip Fazıl gibilerine önem verilmemesi ama Nazım Hikmet, Orhan Kemal gibi isimlere çokça yer verilmesinden rahatsız oluyordu. Öyle böyle derken okulunun son senesine geldiğinde içini bir kaygı kapladı. Öğretmen olacaktı ama onların siyasi rejimlerine hizmet eden, etmek zorunda kalan bir öğretmen... Kaygı ve hüznün resmen yer kapmaca oynuyordu içinde...

Tuna boyundaki geziye katılan Namık, dönüşte otobüste bir kız gördü. Kızla birbirlerinden çok etkilendiler ama ayrılık vaktiydi. Ertesi gün Namık trene atlayıp kızın yaşadığı köye gitti. Babası kızını vermeye hiç niyetli değildi. Zaten vermedi de. Namık'ın ciddiyetini fark edince babası Libya'ya tüm ailesiyle çalışmak için gitti.

Namık'ın okul arkadaşı Beşir'e BKP üyesi olması ve sosyalist devletin huzurunun ve güvenliğinin sağlanmasında rol oynaması için teklif götürülür. Çocukluğu boyunca takım elbise, kravat ve çanta merakı olan Beşir bu teklifi kabul eder.

Türkiye'den ziyarete gelen Çarıkçı büyük bir ilgi ile karşılanmıştır. Adet gereği gelirken tadımlık yiyecekler, kadınlara ve çocuklara da ufak tefek

hediyeler getirmiştir. Yine çocuklardan birine getirdiği üzerinde ay yıldız bulunan bir dolma kalem onu adeta suçlu yapmıştır. Ki zaten başlı başına Türk olmak bile suçken...

Yıllarca göç etmek için bekleyen Ağalar'ın Hayri 68 Göçü ile birlikte Türkiye'ye adımı atmış ve Eskişehir'e daha önce göç eden ailesinin yanına yerleşmiştir. Hayri sınırdan geçtiğinde işlemler esnasında 'Tunç' soyadını almıştır.

İkinci kez hapisten çıkan Muhammet Efendi artık kime ne konuştuğuna dikkat etmeye karar vermiştir. Çünkü taş hep yakınım dediklerinden gelmiştir. Cumaya giden Muhammet Efendi gördükleri karşısında çok şaşırır. Adetler değişmiş, geleceğin temsilcisi gençlerin konuşmaları Türkçe kılığından çıkmış... Bunları gören Muhammet Efendi'nin içini bir fenalık kaplar, bu duruma çok üzülür.

Koca Dere Köyü'nde yaşayan Hacı Mehmetlerin Hasan'ın evlatları yıllardır kullandıkları isimlerin Bulgar ismiyle değiştirilmesi olayından sonra her gün nasıl Türkiye'ye gidecekleri düşünmeye başlamışlardır. Bir gece karar vermişler ve Hasan'ın Zeki, Hayri, Hüseyin, Hüseyin'in eşi ve çocukları sınırı geçmeyi başarmışlardır. Babaları sabah uyandığında onları evde bulamayınca polise gider. Poliste gece tellerin kaldırıldığını fark edince Hasan'ın başına geleceklerden evlatlarının sorumlu olduğunu söyleyip, onu yolluyorlar. Sonra haber geliyor evlatları Türkiye'ye yerleşmiş. O kadar mutlu oluyorlar ki... Hasan'ın üzüldüğü tek şey diğer evlatları Mümin ve Niyazi'nin Bulgar'ın elinden çekeceği eziyetlerdi. Bir gün parçalanmış aileler için göç anlaşması olursa, bu kategoriye girecekler ve burada kalanları kurtaracaklarına seviniyorlardı.

Bulgarlar Türkleri asimile etme yolunda Türkçe konuşmayı ve okutmayı yasaklamayı, Türk çocuklarını küçük yaştan itibaren takibe almaları, aile yapılarına, annelere kadar inmeleri, dinî hiç çekinmeden kullanıp bir nesli kendi maddi ve manevi değerlerine yabancılaştırmayı amaçlamışlardır.

Bu yolda çeşitli adımlar atmaya başlamışlardır.

Namık, akıl hocası Muhammet Efendi’yi ziyarete gelmiştir. İkisinin de canı epey sıkındır. Çünkü civar köylerde artık isimler Bulgar isimleriyle değiştirilmeye başlamıştır ve onlar devamında neler geleceğini çok iyi bilmektedirler. Yine de örgütlenmeye çalışmışlardır. Örgütlenip bir şeyler yapmak isterler ama ellerinde hiçbir şey yoktur. İsyan çıkarmaya çalışsalar, Bulgarlar herhangi bir isyana karşı çok hazırlıklar, o da olmaz. Çünkü her Türk’ün peşine bir sivil polis takmışlardır. Adının değiştirilmesine asla razı gelmeyen şair Ömer Osman bile kahrola kahrola adını değiştirmiştir. İki hafta içinde çoğu köyün tamamında isimler değiştirilmiştir.

BKP’ nin bunca yıldan beri Türkleri eritme çalışmaları Namık’ın gözünden kaçmamıştı. Tüm bunlara seyirci kalamayacağı için bir şeyler yapmaya karar verdi. Mestanlı’da da halkın sokağa dökülmesinde çok etkin bir rol oynamıştı. Bu rol onun tutuklanmasına sebep oldu. Koğuşta dünyanın dayacağını yedi. Onlarca kez sorguya girdi ve devlet kurmakla, hainlik yapmakla suçlandı. Sonra onu ve diğer mahkûmları Belene Adası’na götürdüler.

Bulgarların Türklerin isimlerini değiştirme olayını medyaya Türklerin Bulgar isimlerini seve seve kabul ettikleri gibi gülünç iddialar ortaya atmışlardır. Çünkü Bulgar yönetimin hayali, ismi değiştirilen Türklerin, göç ümitlerini de kaybedip millî ve kültürel benliklerini unutmalarıdır. Türkiye ise oradaki insanların unutmamış ve Bulgaristan’ı yükümlülüklerini yerine getirmeye davet etmiştir.

Muhammed Efendi babasını kaybetmiştir. Babasına bir cenaze merasimi bile düzenleyememiştir. Birkaç kişiyle odada cenaze namazı düzenleyip, helallik istedi. Sonrasında daha acısını yaşayamadan içeri alınmıştır. Ne bir haber ne de bir yardım gelmektedir. Koğuşta 24 saat Bulgarca yayınlar, komünizm başarıları ve bol bol Bulgar müziğinden başka bir şey dinlenmiyordu. Gazetelerde insanların, şairlerin, aydınların Bulgar ismi almalarından gayet mutlu olduklarını yazılıyordu. Muhammet Efendi ise o ismi asla kabullenemiyordu. İşte tam burada Bulgar yetkililerin mobbing uygulaması devreye giriyordu. “*Halen Türk olduğunuzu iddia etmekte misin?*” (Syf. 237) gibi sorular sorarak, son kalanların, son direnenlerinde

inançlarını yıkmaktaydı. Muhammet Efendi için koğuşta geçen zor günlerde en iyi gelen şey aziz dostu Halil İbrahim’le buluşmalarıydı.

On iki köyün muhtarı, komsomol ve parti sekreteri, Vatan Cephesi başkanları, okul müdürleri ve üst düzey yöneticiler Gökviran’daki okuma evi salonunda toplandılar. Konuşmalar yapıldı. İnsanlar dinî nikâh, sünnet, dinlerine uygun şekilde cenaze yapmamaları, çocuklarına Türkçe isim vermeme hususunda uyarıldılar. Bunları yapmadıkları takdirde cezalandırılacaklarını da onlara iletiler. Namık’ın yakın arkadaşı Beşir, antalı iş sevdasındaiken bu yolda muhtar bile olmuştur. Yine bu yolda itirafçı olup, Türkleri satmıştır. Köylere domuz besleme zorunluluğu getirilmiştir. Suna Hanlı Muhtarı Cem, köyünde domuz beslemek istemediği ve bunu belirttiği için muhtarlık görevinden alınmıştır. Fakat Cem çok mutludur. Artık komşularına ya da komşuları ona Bulgar ismiyle hitap etmeyeceği ve domuz beslemeyeceği için çok mutludur.

Bulgar rejimi bir milletin maddi ve manevi hislerinden, güçlerinden ve inançlarından uzaklaştırmamanın en kolay yolunun, o milleti dininden uzaklaştırmak olduğunun farkındadır. Bununla ilgili çalışmalara ara vermeden devam etmektedir.

Kırcaali halter takımı hocası Koşukavaklı Tolumoğlu Enver, haltere çok yatkın olan Naim Süleymanoğlu’nu keşfetti ve onu yarışmalara hazırlamaya başladı. Naim, on yedi yaşında şampiyonlar şampiyonu unvanını aldı. 84 yılında ilk dünya şampiyonluğunu kazandı. Yine 84 yılında Türk isimleri Bulgar isimleriyle değiştirilirken, Naim 85 yılında hala düzenlenen yarışmalarda Türk adıyla yarışmaktaydı. Fakat Bulgar yönetimi Naim’in Türk ismiyle yarışmasından çok rahatsızdı. BKP Merkez Komitesi’nin kararıyla Naim’in adı Naum Şalamanov olmuştur. Bunu duyan Naim beyninden vurulmuşa dönmüştür.

Bu Naim için son noktaydı. Avustralya’ya yarışmaya giden Naim Süleymanoğlu, tıp öğrencisi olan Beyhan Bahar yardımıyla onca korumaya rağmen kaçmayı başarıyor. Turgut Özal onun için özel bir uçak yollayıp, Türkiye topraklarına getirtiyor. Ailesi için endişelendiğini söylediğinde Turgut Özal, onları da aldıracağını söylüyor.

Naim'in Türkiye'ye kaçması aslında Bulgaristan'daki durumun vahimliğini de ortaya koymasından dolayı oldukça önem arz etmektedir.

Kadri, başarılı bir hikâye yazarı ve öğretmendir. Aynı zamanda Nevriye ile güzel bir evliliği de vardır. İsim değiştirme olayına tepki gösterdiği için öğretmenlikten azledilmiştir. Sonrasında geçim sıkıntısı nedeniyle tekrar tayinini istemiş ve atanmıştır. Sonrasında ise sebep gösterilmeden istifa etmesi istenmiştir. Bu Kadir'in çok zoruna gitmiştir.

Öğretmenlere resmen ajanlık görevi verilmiştir. Öğrencilere Bulgar isimleri iyice belletilecek, görev yaptıkları yerlerde insanlar gözlemlenecek, aykırı bir durum sergileyen, yasaklanan durumlara uymayan insanlar yetkili kişilere ihbar edilecek, pencereden evde Türkçe konuşuluyor mu vs. diye insanlar dinlenecek gibi görevler verilmiştir. Bu durum öğretmenlerin onuruna dokunmaktadır. Fakat geçim derdinden ötürü ses çıkaramamaktadırlar.

İçişleri Bakanlığı'ndan il emniyet müdürlüklerine bölgelerindeki Türk milliyetçisi 'asi'lere ivedilikle sınır dışı edilmeleri için pasaport verilme talimatı verildi. Muhammet Efendi'de sınır dışı edilecekler arasındaydı. Muhammet Efendi, Bulgar zulmünden kurtulacağı için o kadar mutluydu ki... Evet, yanlarına sadece bir tane bavul alabileceklerdi ama olsun yurtlarına döneceklerdi. Bulgaristan'dan sınır dışı edilenler Viyana'da toplanmıştır. Türk Hükümeti soydaşlarımızı sahipsiz bırakmamış ve uçak yollamıştır.

O gün İstanbul Havalimanı hiç olmadığı kadar kalabalıktı. Herkes, tüm medya onları bekliyordu. Gelen göçmenler eğilip toprağı öpüyorlardı. Hele kaldıkları ilk gece ezan sesini duyanlar, hayatları boyunca hiç olmadığı kadar duygusaldılar.

Neredeyse tüm Bulgar Türkleri göç etmek için can atıyorlardı. Yıllardır emek emek çalışıp aldıkları evler, arabalar umurlarında değildi. Tek amaçları kendilerini bir an önce anavatana atıp bu rejimin zulmünden kurtulmaktı. Bulgaristan bu meseleye asla 'göç' dememektedir. "Bulgaristan vatandaşı arzu ettiği her ülkeye gitme ve yaşama hakkına sahiptir." Mantığıyla hareket etmektedirler.

Bulgaristan'ın Devlet Başkanı Jivkov devrilmiş yerine yeni devlet başkanı Petır Mladenov geçmiştir. Bu olaylardan sonra isimlerin iadesi kararı alınmıştır. Halk 'soya dönüş' harekâtını başlatanlardan hesap sormak istemektedirler. Onlardan alınan her şeyin ama her şeyin geri verilmesini talep etmekteler.

Namık göç ettiğinde en yakın arkadaşları Mehmet Halil ve Yılmaz Tunç ile buluşmuştur. Zaman zaman İstanbul'a Muhammet Efendi'nin yanına gitmiştir.

Namık yıllar önce âşık olduğu kadın ile aynı konutlarda oturduğunu öğrenmiştir. Namık, Türkolog olduğu için Methiye'nin babası zamanında vermeye razı olmamıştır. Namık diretince de babası ailesini de alıp Libya'ya taşınmış, izini kaybettirmiştir.

Namık yıllar sonra, anavatana döndüğünde Methiye ile aynı konutlarda oturduğunu öğrenmiştir. Hatta kocasını ve çocuklarını bile görmüştür. Büyük bir yıkım yaşamış ama asla karşısına çıkmamıştır. Onu uzaktan uzağa, her sabah yedi de balkonundan seyretmiştir. Hasta olduğundan dolayı soğukta durmaması gereken Namık, kız kardeşinin uyarılarını umursamamış ve bir sabah vefat etmiştir.

Muhammet Efendi anavatana döndüğünden beri huzurla ibadetlerini gerçekleştiriyor, dinî ve millî bayramları hakkıyla kutluyordu. Son kırk yılının en mutlu günlerini geçiriyordu. Bir gün yakın arkadaşları Osman Kılıç ve Osman Keskinoglu ile buluşup, birbirlerine neler yaşadıklarını anlattılar, dertleştiler. Hepsi çocukları, torunları ve kendileri için o kadar mutluydular ki...

Huzura kavuşan Muhammet Efendi, ay yıldızlı Türk bayrağının altında gururla, sevinçle "Bayrak" şiirini okuyarak hayata veda etmiştir. Torunu Ümit ise, dedesinin ölümünden habersiz, al bayrağı göndere çekiyordu ve tüm öğrenciler hep bir ağızdan İstiklal Marşı'mızı okuyordu...

1.3.2. Kişiler

Muhammet Efendi: Romanın ana kahramanıdır. Muallimdir. Yoksulluktan mecburen komünist partiye üye olmuştur. Bulgarların

yaptıklarını, Komünist Partisi'nin aslında dayattığı şeyleri fark edip Türkiye'ye mektup yazınca, casusluk suçundan yirmi yıl hüküm giymiştir. Sonra serbest kaldığında yazdığı bir şiir yüzünden tekrar hapse girmiştir. Gençlerin bozuk bir Türkçe ile konuştuklarını duydukça içine fenalık basmıştır. Tüm bu olanlara fazlasıyla üzüyor, eline geçen göç fırsatlarını değerlendiremediği için pişmandır.

Osman Kılıç: Muhammet Efendi'nin yakın arkadaşdır. Miting günü Türklere Bulgarca çeviri yapacaktır. Komünistlerin isteğini kabul üzerine çeşitli komplolar kurulmuştur. Çok zeki biridir ve öğretmendir. Sonrasında ise hapse girmiştir. Aydın Türklerdendir.

Georgi Pırliçev: Belediye başkanıdır. Türk dostu bir Bulgar'dır.

Nazım Hikmet: Fiziksel Özellikleri: Mavi gözlü, çok yakışıklı, gür saçlıdır. Büyük bir şair ve hatiptir. İstanbul doğumlu ve Sovyetler Birliğinde okumuştur. Sonrasında Türkiye'ye dönmüştür. Komünist diye defalarca hapse atılmıştır.

“Şiirinin şekline ait bütün nüansları en derin inceliklerine kadar önceden hesap etmektedir.” (Syf. 41)

Şiirlerini bir terzi işçiliğiyle işleyen bir tarza sahiptir.

Namık: Muhammet Efendi'nin ayaküstü verdiği bir dersle tüm hayatı değişen çocuktur. Sonrasında sınır dışı edilmiştir. Polisler halkı korkutmak büyük bir gösterişle evden almışlardır. Namık, atandığı Bilecik'te derste beyin kanaması geçirdi ve felç kalmıştır. Malulen emekli edildi.

Methiye: Namık'ın otobüste görüp çok etkilendiği kızdır.

“Koridor kapısının yanındaki boş koltuğa oturan kızla göz göze geldiler, kız on yedi on sekizindeydi. Siyah, kısa kesilmiş kıvrırcık denecek kadar dalgalı saçları vardı. Dışarıdaki tabiatın tazeliği vardı yanaklarında, dudakları kirazı andırıyordu. Bir yarısı üst, bir yarısı alt dudağındaydı. Kahverengi gözlerinde yeşil hareler bir o kadar da güzellik veriyordu yuvarlak beyaz yüzüne.” (Syf. 111)

Beşir: Namık'ın okul arkadaşıdır. Üniversiteye gidememiştir. Liseyi bile açıktan okumuştur. Şoförlük yaparak geçinmektedir. BKP üyeleri tarafından aralarına alınmak için teklif götürülmüştür. Beşir'de kabul etmiştir.

Jivkov: Bulgaristan Başkanıdır. En büyük hobisi avdır.

Halil Uzunoğlu: 1950 yılında göç ederek Bursa'ya yerleşmiştir. İlk yıllarda inşaat ustalığı yapmıştır. Necmettin Erbakan'ın Millî Selamet Partisi'nin önde gelen kurucularındandır. Çok baskılar uygulanmıştır.

Halil İbrahim: Uzun boylu, beyaz dalgalı saçlı, yüzünden asalet fişkıran biridir. Muhammet Efendi'nin ezeli dostudur.

Naim Süleymanoğlu: Vücut yapısı olarak haltere çok yatkındır ve hocası tarafından keşfedilmiştir. 17 yedi yaşında şampiyonlar şampiyonu unvanına sahip oldu. 84 yılında ilk dünya şampiyonluğu kazandı. Mestanlılı'dır. Naim'in de ailesinin ismi değiştirilmiştir ama 85 yılında Naim hala kendi Türk ismiyle yarışmaktaydı.

Beyhan Bahar: Avustralya'da birinci sınıf tıp öğrencisidir. Naim Süleymanoğlu'nun kaçmasına yardım etmiştir.

Turgut Özal: Naim'i aldirmek için özel uçak yollamıştır. Bulgar Türklerini hep düşünmüştür.

Yılmaz Tunç: Akraba göçünde Türkiye'ye gelmiştir. Eskişehir'e yerleşmiştir. Namık'ın çocukluk arkadaşıdır.

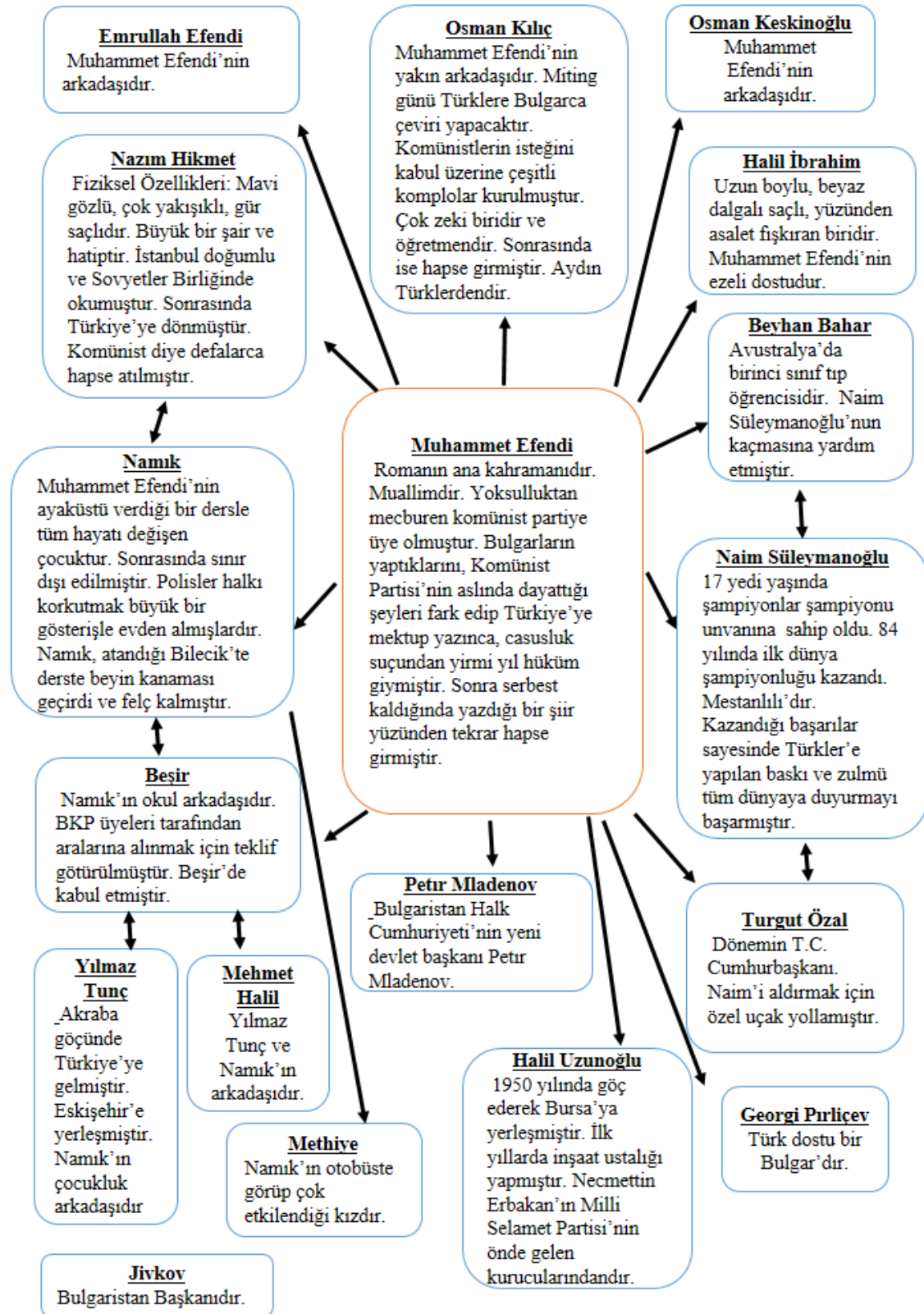
Mehmet Halil: Yılmaz Tunç ve Namık'ın arkadaşıdır.

Ümit: Muhammet Efendi'nin erkek torunudur.

Osman Keskinoglu: Muhammet Efendi'nin arkadaşıdır.

Emrullah Efendi: Muhammet Efendi'nin arkadaşıdır.

Petr Mladenov: Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nin yeni devlet başkanı Petr Mladenov.

Vatan yasak özgürlük romanı uzak kişi şeması

- Aleksandır Vırbanov
- Dimitır MilçevStalin
- Hayriye
- Ivan Abacıev
- Kahraman-Tırkoş
- Kemal Şentürk
- K r Adem
- Mehmet Bahadır
- Mesut Yılmaz
- Nuri Adalı
- Ömer Osman
- Petır Maldenov
- Sadık Naci
- Süleyman Sır 
- Şevki Hafızov
- Tsola Dragoyçeva
- Yorgunski

Vatan yasak 2. dereceden kişiler

1.3.3. Zaman ve Mekân

“Temmuz ayının son günlerinde Moskova’da havalar epey ısınmış, kışın bile buzları kırıp suya girmekten çekinmeyen Ruslar, Moskovska nehri kenarındaki plajda yaz günlerinin tadını çıkarırlarken, Kremlin’de Bulgaristan başbakan yardımcılar Anton Yugov ile Vilko Çervenkov, Stalin’in kabinesi önündeki salonda kabul için beklemekteydiler.” (Syf. 33)

“Dört yıl, dört gün kadar kısa sürdü sanki.

Yetmiş üç yılıydı.” (Syf. 110)

Olaylar 1973 yılında meydana gelmektedir.

1.3.3.1. Fiziksel Mekânlar

“O gün bazı Şumnu köylerinde de tercümanlık yaptıktan sonra bir süre sonra da Kubadin’a davet edildi.” (Syf. 17)

“Osman Kılıç belli bir saatte şehir merkezinde bulunan “Odeon” salonunda bir müsamereye davet edildi.” (Syf. 19)

“Temmuz ayının son günlerinde Moskova’da havalar epey ısınmış, kışın bile buzları kırıp suya girmekten çekinmeyen Ruslar, Moskovska nehri kenarındaki plajda yaz günlerinin tadını çıkarırlarken, Kremlin’de Bulgaristan başbakan yardımcılar Anton Yugov ile Vilko Çervenkov, Stalin’in kabinesi önündeki salonda kabul için beklemekteydiler.” (Syf. 33)

“Osman Ağa ve Hafız Efendi köye geldiğinde Nazım’ın ertesi gün Koşukavak’a geleceği haberi Sindelli gibi tüm köylere yayıldı.” (Syf. 40)

“Köyde yaz işleri sona erince, kadınların genci yaşlısı toplanır şifa niyetine Arda boyundaki Soğuksu’ya giderlerdi.” (Syf. 59)

“Âşıklar biraz ilerde Konacık, Yağbasan boyunda da görünmeyen Kazallar mahalleleri de bu merkez köye dâhil edildi.”

“Biraz daha kuzeyde ise Koşukavak, ardında dev gibi yükselen Celeve Tepesi ve onun ardı da görünmeyen Ortaköy ve devamında Edirne. Gözleri

keskin olanların güneşin batmasına az kala, berrak bir günde Selimiye camiin kubbesinin parladığını gördükleri anlatılır hep buralarda.” (Syf.95)

“Türküsünü tutturarak, Mestanlı’ya doğru yol alıyordu.” (Syf.117)

“Doğu Rodoplar’ın ortalarında dev gibi yükselen bir dağ vardır-Rahmılıdağ.” (Syf. 130)

“Koca Dere Köyü adı kadar büyük sayılır.” (Syf. 185)

“Kuzey Bulgaristan’a geçmişlerdi, oradan da mahkûmların gideceği yer daha önceden de belliydi-Belene Adası.” (Syf. 226)

“O mahşeri kalabalığın arasından sıyrılıp öğrencisinin kiraladığı taksilerle Güneşli’ye gittiler.” (Syf. 316)

“Ertesi gün Namık Mehmet Halil’in Kırklareli Göçmen Kampı ziyaretinde kendine refakat etti.” (Syf. 348)

Kubadın, Odeon Salonu, Moskova, Moskovska Nehri, Kremlin, Koşukavak, Sindelli, Arda Boyu, Burgaz Çayı, Ada Köy, Soğukpınar, Soğuksu, Geren Ovası, Âşıklar, Konacık, Yağbasan Boyu, Kazallar Mahallesi, Celeve Tepesi, Edirne, Mestanlı, Doğu Rodoplar, Rahmılıdağ, Koca Dere Köyü, Gökviran’daki Okuma Evi, Kırcaali, Anavatan Türkiye, Güneşli, Kırklareli, Kocaeli, Bilecil, İstanbul

“Muhammet Efendi sırtını avlu duvarına dayamış, köyün batısında bütün heybetiyle yükselen Tepe’ye bakıyordu. Dünyaya göz açtığı ilk gördüğü yükselti tepe’ydi. Çocukluğunda oralarda koyun, kuzu otlatmış, ekseriyeti gürgen ve meşe ağaçlarıyla kaplı ormanda kuş yuvası aramışlar, yaz boyunca saklambaç oynamışlardı. Köye en yakın ve en yüksek yer olduğundan yağmurlar hep oradan başlar, sonra da köyü tutardı. İlk kar hep tepenin zirvesinde tutunur, güneş hep oradan batardı. Tepe köyün güvencesiydi, hani zor günlerde sırtını verebileceğin büyük bir duvardı. Kışın kar sularıyla bağrını doldurur, ilkbaharda gövdesinden önce çiğdemler, sonra ak kesercikler fışkırırdı. Yılın ilk çiçeklerini toplamaya koşan çocuklar, baharın gelmesine ilk burada sevinirlerdi. Tepe'nin baharı müjdeleyen çiçekleri sadece çiğdem, ak kesercik değil, bir de onların ardından açan mor sümbüller, mor menekşeler vardı. Her çiçeğin kendince bir güzelliği olur ama

havaalar biraz daha ısınınca açan menekşelerin burcu burcu kokusu yok muydu, adamı bayıltır, başını döndürür, o küçücük çiçeğin yanından ayrılması gelmezdi insanın.” (Syf. 207)

Mekân tasvirlerinin yanı sıra coğrafi bölgeler hakkında bilgi de verilmiştir.

1.3.3.2. Algısal Mekânlar

“Muhammet Efendi sırtını avlu duvarına dayamış, köyün batısında bütün heybetiyle yükselen Tepe'ye bakıyordu. Dünyaya göz açtığında ilk gördüğü yükselti Tepe'ydi” (Syf. 207)

1.3.4. Başlıca Fikirler ve Mesajlar

1.3.4.1. Dinî Unsurlar

“Ortak sofraya kurup en yaşlısının “Bismillah” deyip yemeye başlamasını beklediler.” (Syf. 60)

Büyüklerle saygının önemi üzerinde durulmuştur.

“İşte Müslümanlar ibadeti çağırıldı. İsteyen namaza gidebilir. Bu sosyalist sistemde demokrasi vardır. Herkes istediği dine inanır, ibadetini yapmakta serbesttir. Komiser inançsız olabilirler, ama diğer inananlara da saygı duyarlar.” (Syf. 87)

İnsanların inançlarına karşı hoşgörü ile yaklaşmışlardır.

“Ezanı duyamazsınız artık. Dün emir gelmiş, bundan böyle Cuma öğlen hariç camide beş vakit namaz için ezan okumak yasaklanmış.” (Syf. 101)

Türkleri yine imanlarından yani en hassas noktalarından vurmuşlardır. İnsanoğlunun kötü bir huyu vardır. Alışmak... Alışınca unutmak. Uygulamak istedikleri tam olarak budur. Türkleri bir arada tutan en büyük manevi gücü ortadan kaldırmaktır.

“Yemekten sonra sofraya duası yapıldı.” (Syf. 125)

Müslüman Türkler hala daha adetlerini korumaktadırlar.

“Birkaç yıl sonra İslâm dinine çok ciddi baskı yapmalıyız.

Biz onların bu özelliğini kökünden kazımalıyız ve usul usul dinlerinden uzaklaştırmalıyız.” (Syf. 263)

Bir milleti değerlerinden ve özünden uzaklaştırmanın en kolay ve etkili yolu, onları inandıkları dinlerinden uzaklaştırmaktır. Bulgarların uyguladığı politikada budur.

“Dinle şu ezanı. Kaç yıl oldu hasretini çektiğimiz, özlediğimiz şu kutsal sesi.” (Syf. 317)

Bulgaristan’dan sınır dışı edilen Türkler, anavatana geldikleri ilk gece sabah ezanını duyunca çok özlediklerini fark etmiş ve hürriyetin tadına varmışlardır.

1.3.4.2. Sosyal Unsurlar

“Zaten Muallim olarak aldığın maaş ne ki, bizlerin yanında görev aldığın takdirde maaşın üç dört kat olacak. Böylelikle sen de geçim sıkıntısı çekmezsin.” (Syf. 9)

Ekmeğin bile karneyle satıldığı bu dönemde insanları vaatlerle, yüksek miktarda paralarla kandırıyorlar.

“Sadece şunu söylemek isterim ki, bu komünistlerin bir prensibi vardır, ‘Bizimle olmayan, aleyhtarımızdır’ Onun için hiç tereddüt etmeden tekliflerini kabul etmeni isterim. Aksi takdirde mimlerler ve bir daha Günyüzü göremezsin.” dedi.” (Syf. 11)

Komünistler hakkında bilgiler verilmeye ve halk üzerindeki etkisi görülmeye başlanmıştır.

“Sofya’ya giderken de döndüğünde de göreve başladığında da bu kıyafeti değiştireceğine inanıyorum, yani özellikle şu fesle sarıği kastediyorum.” (Syf. 12)

Fes, sarık... Kıyafetler yani bunlar kültürün sembolüdür. Çıkartılmasının istenmesi de ilk asimile çalışmalarıdır.

“Malumunuz köylü Türkler, Bulgarca bilmediğinden Kolaov yoldaşın konuşmasını onlara Türkçe’ye tercüme edecek bir tercüman için buradayız.”
(Syf. 16)

Sosyal bir tespit söz konusudur.

“Bu arada Türk halkını da kazanabilmek için, iktidarın talimatıyla Türklerin ileri gelenlerini partiye kaydetmek çabası içindeydiler. Sağdan soldan partiye giren Türkler oluyordu, lakin ileri gelen Türklerden bu işe yanaşan yok gibiydi.” (Syf. 17)

Komünist Partisi her fırsatı değerlendirip daha doğrusu kullanarak Türk halkını kazanmaya, yanlarına çekmeye çalışmışlardır.

“Ülke içinde Türklük bölgelerinde bazı aileleri Bulgar bölgelerine sürgün ederek onların oralarda Bulgarlaştırmasını sağlamak da diğer bir yol olacaktı.” (Syf. 29)

“Yani sizin anlayacağınız, bundan böyle bu ülkede azınlıklar, yani Türkler, Çingeneler, Ermeniler, işte hangi millettense insanların karnı doyacak ama maneviyatı kökünden kazınacak. Yani giderek Bulgarlaştırılacakmışız gibi bir durum ortaya çıkıyor.” (Syf. 76)

“Ey halaskar yiğit ordu

Sen kurtardın bu yurdu.

Faşistlere vardır sorgu

Yaşasın bu Kızıl Ordu.”

“Traktorlar gürlesin

İhtiyar öküz dinlensin.

Sana âşık olsun desin

Sevgili önder Çervenkov.” (Syf. 88)

“On, on iki yıl önce bu yörede Pomakların adları Bulgar adıyla değiştirildiği gibi Türklerinkilerin de değişeceği söylentisi dolaşmaya başlamıştı.” (Syf. 185- 186)

Tüm bunlar Türkleri asimile etme çalışmalarıdır. 1 Mayıs Dünya Emekçiler gününde söylenen bu şarkıyla beraber bu çalışmalara devam edilmiştir.

“Bırak bu işleri Ispas yoldaş, insanın gözü neede açıldısa orası güzeldir. Sen de bilirsin, bülbülü altın kavese goymuşla da gene memleketim demiş” (Syf. 31)

Anlatımı kuvvetlendirmek adına atasözlerinden ve yerel ağız motiflerinden sıkça yararlanılmıştır.

“O yıllarda Belene’de cezasını çeken 25 kadar Türk’ten hemen hemen yarısına yakını ilim ve irfan yuvası Nüvvab mektebinden çıkanlardı.” (Syf. 58)

Türklerin eğitim alması için kurulmuş bir okuldu Nüvvab. İfaden de anlaşılacağı üzere her şey zamanında ilmek ilmek işlenmiştir. Bu sonuç yapılanların göstergesidir.

“Köyde yaz işleri sona erince, kadınların genci yaşlısı toplanır şifa niyetine Arda boyundaki Soğuksu’ya giderlerdi.

Akşamdan bohçalar hazırlandı, sabah ezanında yola düşüldü. Burgaz boyundaki köylerden geçerken, köy çobanları henüz sürüleri otlağa çıkarıyorlardı.” (Syf. 59)

Yöre halkının ve kadınların adetlerine de yer verilmiştir.

“Tütünler yazın toplanıp kurutulduktan sonra çatıların altına asılır, sonbaharın sisli ve rutubetli havalarında da pastal yapmak için tava gelmesi beklenirdi.” (Syf. 70)

Tütünün işlenme şekli ve yine tütünün geçim kaynağı olduğu belirtilmiştir.

“Ne olsun be komşular. Öğleye kadar yeni tedrisat, cebir, fen, tarih dersleriyle, öğleden sonra da eski usul Kur’an öğretmeyle vakit geçiriyoruz.” (Syf. 72)

Eğitim hayatı hakkında bilgiler verilmiştir.

“O yıllarda Sindelli’nin içmeye suyu bile yoktu.” (Syf. 84)

Komünist rejiminden önce Sindelli halkının durumunu ortaya koymuştur.

“Bu adetler nerden çıktı? Bizde ölenlerin ardından Fatıha okunur” diye bir nevi istişare etmek istedi. Abdüloğlu da: “Bunnar yeni, gâvur icadı Alaga. Bakalım ileri duuru ta nile göcez?” diye söylendi.” (Syf. 86)

Yavaş yavaş sosyal bir değişim yaşanmaya başlamıştır.

“O yıllarda yağlı güreşlere paydos denmişti. Şimdi yeni modern, puanlı güreşler vardı.” (Syf. 89)

Halkın ataların kalma güreşte artık farklı bir görünüm kazanmıştır. Özü değiştirilmiştir.

“Elbet bir gün Osmanlı tekrar güçlenip buralara dönecek.” (Syf. 95-96)

Osmanlı Devleti’nin halk üzerinde o kadar çok etkisi vardır ki, hala daha bir gün döneceğini umut etmektedirler.

“Hem böyle bir kalemin sınıfta tek kendisinde olacağından, hem de üzerinde ay yıldız olduğundan mutluluktan uçuyordu.” (Syf. 126)

Çarıkçı’nın hediye olarak getirdiği dolma kalem bile millî duyguları canlandırmaya yetmiştir ama bu küçük hediye bile beraberinde çeşitli sorunlar getirmiştir. Ki zaten Türkiye’yi düşünmek, başlı başına Türk olmak bile suçken; bu kalem ciddi bir problem halini almıştır.

“Buralarda köylerin meraları genelde ortaktır.

Bütün yörede kendinden büyük erkeklere ‘aga’, Ağalar sülalesinden olanlarsa ‘aga’ yerine ‘ağabey’ diye hitap edildiğinden...

Altmışlı yılların ortalarında yörede artık kıtlık ve yoksulluk aşılmıştı.” (Syf. 133)

Bu ifadeler okuyucuya dönemin sosyal özellikleri bakımından verimli bir bilgi vermiştir.

“Gördüğün şu insanların çoğu Türk. Bunlar her gün bir Türk olarak eridiklerinden habersiz. Gülüyorlar, oynuyorlar, çocuk doğuruyorlar. Sonra Bulgar adetlerinden olan ad günü, doğum günü, soy günü, yılbaşı, sekiz mart

derken eğlenip gidiyorlar. Bu da yönetimin hoşuna gidiyor. Erkekler düşünmesin diye her köy ve mahalleye birer kırçma dedikleri meyhane açtılar ki bizimkiler her akşam soluğu orada alıyor. Aralarında konuştukları ya uçkur muhabbetidir ya futbol: Levski mi? SSKA MI?” (Syf. 144)

Türkleri asimile etme çalışmaları artık çalışma boyutundan çıkıp, gerçekten olmay başladığını kanıtıdır bu ifade. Adetler, gelenekler unutulmuş, yerine bambaşka şeyler gelmiş. Dinen yasak olan unsurlar artık normal kabul edilmiş. Türkler benliğini kaybeder hale gelmişlerdir.

“Süleymancığım, seni tebriklerim. Bir Osmanlı torununa yakışır bu davranışı sergilediğinden dolayı çok mutlu oldum. Biz Osmanlı’nın hoşgörüsünü yıllardır bu Bulgar millete anlatamadık, belki de anlamamaktan yanalar, neyse. Biz hep bize taş atana ekmek atarak cevap vermişiz. Bunca asır, Bulgar halkını adeta kucağımızda korumuşuz ki, bir avuç Bulgar beş asır dilini konuşmuş, dinî ibadethanelerini inşaa etmiş, ibadetlerini yerine getirmiş, örf ve adetlerini yaşatmış, geliştirmiş. Bizim atalarımız, dağ doralarında taşların üzerinde bin bir çileye katlanarak ömür geçirirken, Trakya Ovası, Güller Vadisi’nde verimli arazilerde hep Bulgarlar yaşamış. Hal böyleyken yine Bulgarlar tarih kitaplarında Osmanlı döneminde olmayan köleliği dile getirerek, Türklere karşı kin ve nefret aşılamaktadırlar.” (Syf. 178-179)

Bu ifade aslında birçok şeyin özeti niteliğindedir. Türklerin ne kadar hoşgörülü olduğunu, Bulgarların ise bir o kadar vefasız olduğu gözler önündedir. Osmanlı’nın elinin ayağının çekilmesiyle başlayan zulümler, işkenceler, haksızlıklar bunların göstergesidir.

“Bulgaristan’da 404 resmi imam var, bunların 49’u bizim ajanımız ve 96’sı da güvendiğimiz kişiler. 440 Türk muhtar var ve bunların 51’i ajan, 179’u da güvenilir kişilerdir.

Anaçkov’un verdiği bilgilere göre şu anda ülkemizde Türk kanadında çalışan üç binin üzerinde ajanımız var.

“Şu anda ajanların yüzde 6’sı kadınlardır.” (Syf. 193)

Müslüman Türklerin arasına ajanlarını yerleştirmişler, aslında atılan her adımdan haberleri vardır.

“Gençlerin dinî nikâhı için halâ hocalara başvurulduğu haberleri geliyor bizlere. Ayrıca adlarını burada söylemeyeceğim, onlar kendilerini bilir ama bazı aktivistlerimizin ailelerinde Türkçe konuştukları bilgisi de geliyor merkeze ki, buna da son verilmezse idari cezalar gelecek, bunu da böyle bilesiniz” diye bu giriş konuşmasından sonra gündemin konusu-yeni isimlerin uygulanmasına geçecekti.” (Syf. 254)

Bulgar idareyi tamamen ele aldıktan sonra sosyal hayatta köklü değişikliklere gitmiştir. Türklerin âdeti, dinlerinin bir gereği olan dinî nikâh yapılması, evde bile Türkçe konuşulması yasaklanmıştır. Bunların devamı söz konusu olursa da bunun karşılığının ‘ceza’ olarak döneceği belirtilmiştir.

“Mahalle içine indiğinde bakmış ki, hâlâ başında gabalak taşıyan biri var. Bütün kararlılığıyla, hiç tereddüt etmeden gitmiş, adamın başından gabalağını çekmiş almış ve ayağının altında ezmiş. İşte sadık komünist böyle olmalı” dediğinde masanın başındakiler alkışlarken, sıraların arasında da sadece birkaç el onlara katıldı.” (Syf. 255)

Sözde özgür bir ideolojiye sahip olan komünistlerin tutumu ifadede net bir şekilde görülmektedir. Zorbalıkla halk idame ettirilmektedir.

“Bir yerde sünnet olayı duyarsak, bunun cezasını sünnetçi kadar çocuğun velisi de çekecektir. Sünnet yaptırmanın cezası hapistir. Bunları köylerinizde insanlara da açıklayın.” (Syf. 255)

Yine dinlerinin bir gereği olan sünnet yasaklanmıştır.

“Yine bize intikal eden haberlerde bazı aileler yeni doğan çocuklara iki isim veriyormuş, biri resmî olan Bulgar, diğeri de aile ve akraba aralarında kullanılan Türk ismi.” (Syf. 256)

Halk arasında olan, hatta direkt insanların evlerinde olan şeylerin hepsinden haberdarlardır. Türklükle alakalı hiçbir unsura izin verilmemektedir.

“Birçok ailede haberler halen Türkiye radyolarından dinleniyor. Türkiye'nin bizim işlerine karışmaya hakkı yoktur ve bizim başlattığımız ‘soya dönüş’ faaliyetimizi uluslararası platformlarda gündeme getirmesi de bizi yıldırmayacak.” (Syf. 257)

Bulgar Türklerin, Türkiye ile ilgili her şeyden uzak durmaları gerekmektedir. Bulgarların başlatmış olduğu ‘soya dönüş’ faaliyeti tamamen Bulgar özüne dönüştür. Onların topraklarında, onların kurallarıyla...

“Gündemin ikinci ana konusu köylerde domuz beslenmesiydi.” (Syf. 258)

Dinimizce domuz eti yemek kadar domuz beslemekte haramdır, yasaktır. Bulgar hükümeti yine Türklerin en hassas noktasına basarak her köyde domuz besleme zorunluluğu da getirmiştir.

“Buradaki köylerde meftayı biz yetkililer önünde elbise giydiriyorlar, tabuta koyuyorlar, mezarlığa doğru ayakları önde taşıyor. Buraya kadar her şey normal seyrediyor. Cenazeye katılanlar mezarın başından ayrılınca ne oluyor biliyor musunuz? İmam ve yakını tabuttan çıkarıp elbiseleri kefenle değiştiriyorlar, tabutu da ayakla kırıp, yan tarafa atıyorlar. İşin gerçeği bundan ibarettir”. (Syf. 260)

Tüm hayali çantalı bir iş olan Beşir, sonunda muhtar olmuştur. Düzenlenen bu toplantıda cenaze hususunda itirafçı olmuştur. Artık Türk’ün Türk’e güveni kalmamıştır. İçler acısı olan bir diğer durum ise insanların ne şartlar altında yakınlarını defnettikleridir.

“Çok şükür, köylüler gizli kaçak dana, ya da koyun kes tiklerinde haberimiz olduğunda ancak et yiyebiliyoruz. Ama bizim insanlarımız kebabçe buldu mu kaçırıyor, böylece bazıları için et dert değil” diye cevapladı.” (Syf. 299)

Sosyal bir konu ve yaşam ele alınmıştır. Çünkü insanlara domuz eti satılıyor, dayatılıyor. İnsanlarda ete bir yerde hasret kalıyorlar. O hasreti kaçak koyun, keçi vs. kesen insanlardan temin ediyorlar.

“Affedin dede, baba. Ömrünüz Osmanlı gelecek, bizi kurtaracak diyerek geçti. Osmanlı gelmedi. Bize de beklememizi tembihledin, çok bekledik ve

artık tahammülümüz kalmadı. Senin dediğin o halâskar Türk ordusunu daha bekleyemeyeceğiz, istesek de imkânımız yok, az sonra bu ülkeden kovuluyoruz. Mal, mülk ulu ortada kaldığına üzölmüyorum, üzöldüğüm tek şey sizlerin ve tüm ecdadımızın mezarını sahipsiz bırakmak. Nereye gideceğimiz meçhul. Elbette ilk fırsatta imkânı olursa, hedefimiz anavatan Türkiye olacak.” (Syf. 311)

Sınır dışı edilen Bulgarların en çok üzöldüğö nokta ecdatlarının mezarlarının sahipsiz kalacağıydı.

“Bilindiğı üzere bizde hiç kimsenin tercih ettiğı inancından dolayı baskı yapılmadığı da bilinen bir gerçektir.” (Syf. 328)

Bulgar rejimi hiç utanmadan, sıkılmadan Bulgar Türklerinin gözlerinin içine bakarak yalan söylemiştir. Ama bilinmektedir ki; sünneti yasaklayanlar, domuz eti yedirmeye çalışanlar, cenaze namazı bile kıldırmayanlar, ezan okutturmayanlar ile bu ifadeyi dile getirenler aynı kişilerdir.

“Giderlerken yanlarında neler alabilirler? Bu açık seçik bellidir. Yanlarında 500 levadan fazla para bulunduramazlar. Evlerini satmaları yasaklanacak, belediye ye kalacak. Bence bu evlere el koymalıyız. Evleri belediye değeriendirecek. Evin değeri 50 bin leva ise kendilerine 2-3 bin leva verilecek. Eğer ev sahibi dönerse, o paralarla kendi ne başka ev yapacak. Bu evleri oralara çalışmaya gidenlere tahsis edeceğiz. Yani, ülkede karmaşa yaratmayacağız. Her belediye pasaport verdiğı kişilerin bir yere borcu olup olmadığını kontrol etmeli, tüm borçlarını kapatmadan bir yere gidemezler. Deliorman Bulgaristan'ın en verimli toprağıdır. Tolbuhin'den de güzel. Çünkü Deliorman'ın arazisi sulak tır. Oralara gidecek genç aileler bulacağız, bedava ev tahsis edeceğiz.” (Syf. 334)

Göç edenlere, sınır dışı edilecek olanlara uygulanan yaptırım ifadedeki şekildedir.

“O yaz aylarında yüz binlerce Türk'ün anavatanları Türkiye'ye sığınmasıyla, Bulgaristan'da ekonomi tamamen felce uğramış, siyaset çıkmaza girmişti. Kırsal kesimde yaşayan Türk köyleri yarı yarıya boşalınca, tarım ürünlerinin hasadı tarlada kalmış, fabrikaların çoğı boşalmıştı.

Türklerden boşalan işyerlerine Bulgar memurların geçmesi beklenen olumlu sonucu vermemişti.” (Syf. 338)

Türklerin Türkiye’ye gerçekleştirdiği göçlerin sonuçlarıdır. Her fırsatta tepelerine çöktükleri, her fırsatta eziyet ettikleri Türkler gidince Bulgarların hali ortadadır. Yine bu ifadeden çıkarılan bir diğer sonuç, Türklerin Bulgarların ekonomisine olan katkısıdır.

1.3.4.3. Folklorik Unsurlar

“Kalk gidelim Varna ’ya, Varna ’ya

Kırmızı şalvar almaya.

İkimizde bir boyda baygın Azimem

Sarılalım yorgana.” (Syf. 62)

“Hani Ali, hani Veli, nerde pehlivanların evveli?

Bu köyden yıllar önce geçmişti bir Olukçu pehlivan,

Vurdu mu sarmayı kündeden atardı,

Getirirdi Hazreti Muhammet Mustafa ’ya salavatı” (Syf. 90)

“İki yiğit çıkmış meydana

İkisi de birbirinden merdane.

Biri here, biri kara,

İkisinin de zoru para.

Alta geldim diye erinme,

Üste çıktım diye sevinme.

Alta gelirsen apış,

Üste çıkarsan yapış.

Vur sarmayı kündeden at,

Gönder Muhammed’e salavat.

Seğirttim gittim pınara,

Allah ikinizin de işini onara!..” (Syf. 91)

Ata sporumuz olan güreş, ne kadar değiştirilmeye çalışılsa da cazgırların okuduğu manilerle özü korunmaya çalışılmıştır.

“Yar saçların lüle lüle

Yar benziyor beyaz güle...” (Syf. 117)

“Bu akşam yapayalnızım gel Süleyman aga

Ne anam var ne bubam, sen gel Süleyman aga.”

“Yorgunluk kahvesini pişirdin mi Cemilem?

Pişirdim, yine pişiririm sen gel Süleyman aga.”

“Döşekleri de serdin mi beyaz Cemilem?

Serirdim, yine seririm, sen bi gel Süleyman aga.” (Syf. 154-155)

Pomaklara ait bir türküdür ve rejim bunlardan bile rahatsız olmuştur. ‘Türk kahvesi’ bile demek yasakken bunlar onları epey rahatsız etmiştir.

“Bayram gelmiş neyime

Kan damlar yüreğime...” (Syf. 357)

Muhammet Efendi Türkiye’ye geldikten sonra dinî ve millî bayramları itina ile kutlamıştır. Fakat yüreğine geçmişteki kısıtlamalar, yasaklamalar içinde geçirdiği bayramların ağırlığı geliyordu. Bu türkü ile de o ağırlık dile getirilmiştir.

1.3.4.4. Edebî Unsurlar

““Bu arada yine Türk çocukları için ‘Eylülcü Çocuk’ ve gençler için ‘Halk Gençliği’ gazeteleri yayın hayatına girdi.” diye müjde vermişti.” (Syf. 15)

Gazeteler, edebî faaliyetlerin geldiği noktayı göstermektedir.

“Önceki gün buranın kazası Popköy’e gittik. Oraya Nazım Hikmet adında bir Türk geldi. Kendi şairmiş.” (Syf. 38)

Nazım Hikmet’ten ilk kez bahsedilmiştir.

“Rodop dağları engindir

Yaylaları serindir.

Altın tütün ekiler

Tarlaları zengindir.”

“TeKeSe’ler kuruldu,

Tarlaları sürüldü.

Sosyalizm kuruldu,

Fakir zengin bir oldu.

Be güzelim çalışalım olmaz mı,

De güzelim işleyelim olmaz mı?” (Syf. 83)

Kadriye Lâtifova’nın söylediği türküler dönemin siyasi, toplumsal yönlerini ortaya koymaktadır.

“Kapıları çalan benim,

Kapıları birer birer

Gözünüze görünemem,

*Göze görünmez ölüler Hiroşima’da öleli oluyor bir on yıl kadar
Yedi yaşında bir kızım,*

Büyümez ölü çocuklar Saçlarım tutuştu önce,

Gözlerim yandı kavruldu Bir avuç kül oluverdim,

*Külüm havaya savruldu Benim sizden kendim için hiçbir şey istediğim
yok*

Şeker bile yiyemez ki kâğıt gibi yanan çocuk

Çalıyorum kapınızı, teyze, amca, bir imza ver

Çocuklar öldürülmesin şeker de yiyebilsinler” (Syf. 88-89)

Nazım Hikmet’in halk üzerindeki tesirinin farkında olan komünist rejimi
1 Mayıs Dünya Emekçiler Bayramı’nda onun bu şiiri okutmuşlardır.

“Koridor kapısının yanındaki boş koltuğa oturan kızla göz göze geldiler, kız on yedi on sekizindeydi. Siyah, kısa kesilmiş kıvrıcık denecek kadar dalgalı saçları vardı. Dışarıdaki tabiatın tazeliği vardı yanaklarında, dudakları kirazı andırıyordu. Bir yarısı üst, bir yarısı alt dudağındaydı. Kahverengi gözlerinde yeşil hareler bir o kadar da güzellik veriyordu yuvarlak beyaz yüzüne.” (Syf. 111)

Yazar, kişi tasvirini edebî bir üslupla ele almıştır.

“Peki, yazar Sait Faik, ‘Yazmasaydım çıldıracaktım’ demişti.” (Syf. 144)

Bir durumun izahı için Türk edebiyatının önemli yazarlarından olan Sait Faik’e atıfta bulunulmuştur.

“GERÇEKLEŞMEYEN RÜYA

Özlemiştim doğup büyüdüğüm yeri.

Tütmüştü gözlerimde hasreti.

Görmek için gittim baba diyarı.

Zindan oldu özlemimin baharı.

Kırk yıl geçmiş idi aradan,

Vazgeçmedi gönül deli sevdadan.

Ahatları tekrar görmek istedim,

Kelepçeler vurdular zindana girdim.

İnancım yüceldi ezgi altında,

Rumeli'yi canım gibi severim.

Allah huzurunda doğru yolunda,

Kardeşlere yardım idi emelim.

Kendini doğrudan sapıtmış kullar,

Başımda dimdik durdu polisler.

Onlar sordular ben suskun kaldım,

Çareyi duada, inançta buldum.

*Sönmüş güneş ısıyordu bir yerde,
Gözlere çekilmiş simsiyah perde.
Oysa esas gerçek gizli kandadır,
İmanımız saklı candadır.
Bu inançla tam bir ömür yaşadım,
Üç buçuk yıl hücrede kaldım.
Çelikleştım hem de yüceldim,
Milletimdi benim inancım.” (Syf. 171)*

Halil Uzunoğlu’nun Nuri Turgut’a okuduğu şiirdir. Halil Uzunoğlu’nun tutumu şiirinden de anlaşılmaktadır.

*““Bir gün tutunduğun tüm dalları kıracağım,
Altında kalacaksın çürüyen enkazının;
Bana "Bulgarsın" diye haykıran pis ağzının
İçine doğru avaz avaz haykıracağım!”
"Bir tutan yok elimden niçin ya Rabbim neden?
Yok bir damla özgürlük bir bücür refah neşe
Belki bir akşam dağlar el ederken güneşe
Simsiyah örümcekler beni götürecekler
Ve ben görmeyeceğim
Baba seni bir daha
Emanet ol Allah'a
Başladığım bu şiir yarıda kalabilir
Son dizenin acıdan inleyen son hecesi
Kâğıda dökülürken bu zemheri gecesi
Kapımı çalabilir üç beş silâhlı kâfir
Ve ben tamamlayamam*

Şiirimi bir daha

Emanet ol Allah'a." (Syf. 220- 221)

İsminin Bulgar ismiyle değiştirilmesini istemeyen şair Ömer Osman'ın şiiridir. O da şiirinde düşüncelerini ve hislerini açıkça belli etmiştir.

"Sen bir sigarasın benim elimde,

Ben, başkasının elinde sigara.

Ben dert yakıyorum seni yakarak,

Başkası beni yakıp aferin kazanıyor." (Syf. 242)

Şair Ömer Osman'ın şiiridir.

"Başbakanlık basın yayın müdürlüğünün katkılarıyla eski diplomat Bilâl Şimşir'in 'Türk Basınında Bulgaristan Türkleri' adlı 800 sayfalık kitabında Ocak-Nisan 85 yılında tüm basında yayınlanan yazılar yer almaktadır." (Syf. 267)

Bulgaristan Türkleri hakkında detaylı bilgilerin olduğu önemli bir esere romanda yer verilmiştir.

".....

Ve Mestanlı meydanından

Binlerce Rodoplu'nun ağzından

Bir ses yükseldi.

Kılıçlar gibi keskin,

Seller gibi gür bir ses:

"Bunların yanına kalacağını zannetme sakın,

Bak uzaklardan göz kırıyor bize gelecek.

Temerküz kamplarıyla kuşatsan da bu yurdu,

Doğup öleceğiz, ölüp doğacağız

Çilemizin hesabını görünceye dek..." (Syf. 296)

Yazıyorsun: Bir haftadır hep açız,

Açıktayız, güldüğümüz bir an yok...

Ekmek için taş kırmaya muhtacız

Bize burda , ''kimsin'' diye soran yok.'

"Cevap" şiirinde ise:

Yeni hayat yaşıyoruz vatanda

Yüz yıllığı on'a katmak şevki var!

Neşe dolu emekçiler kalbinde,

Dimitrofça çalışmanın zevki var!

Partiyamız bize ana ve ata,

Yurdumuzun hayat veren güneşti!

Yeni gözle bakmaktayız hayata

Hür kalplerde, yanan-mertlik ateşi! (Syf. 300)

Romanda bu şiirlere yer verilmiştir. Yine romanda geçen;

"Şair ve yazar her zaman halkının yanında olur, onun acılarının, istiraplarının tercümanı olur." (Syf. 296)

Bu ifade aslında şairlerin halkın durumunun en büyük şahitleri olduğunu ortaya koymaktadır.

"Kara tiren geliyor

Kara duman bürüyor

Kara tiren içinde

Pasaportlar geliyor.

Makinemin kolu yok

Yaptırmanın yolu yok

Türkiye'ye gideceğiz

Çaresi yok, yolu yok." (Syf. 369)

Bulgar Türklerinin içinde bulunduğu durumu çok net bir şekilde ifade etmektedir.

*“Ey, mavi göklerin beyaz ve kırmızı süsü,
Kız kardeşimin gelinliği, şehidimin son örtüsü!
Işık ışıltı, dalga dalga bayrağım,
Senin destanını okudum, senin destanını yazacağım.*

... ..

Dalgalandığın yerde ne korku ne keder...

Gölgede bana da bana da yer ver!

Sabah olmasın, günler doğmasın ne çıkar.

Yurda ay yıldızın ışığı yeter.” (Syf. 372)

Muhammet Efendi, son nefesini verirken gözü ay yıldızlı al bayrağa kayar ve dudaklarından Arif Nihat Asya'nın “Bayrak” şiiri dökülür.

“Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;

Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.

O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;

O benimdir, o benim milletimindir ancak.” (Syf. 373)

Muhammet Efendi'nin torunu Ümit, dedesinin ölümünden habersiz, Türk Bayrağını göndere çekiyor ve hafifçe esen lodosta ay yıldızlı bayrak süzülerek göğe yükselirken, millî şair Mehmet Akif'in yazdığı İstiklal Marşı'nın dizeleri öğrencilerin dilinden dökülüyor, etrafa dalga dalga yayılıyordu. Roman bu dizeler ile son bulmaktadır.

1.3.4.5. Siyasi Unsurlar

“Köy okulunda ilkokul öğrencileri birinci sınıfla birlikte “Çavderçe” denilen örgütle teşkilat işlerine ilk adımlarını atmış oldular.

Bu öğrenciler üçüncü sınıfa geldiklerinde bir üst örgüt olan “Piyoner” teşkilatına dâhil edilirdi.

Ortaokul son sınıfa geldiklerinde ise Dimitrovçu Komünistleri Gençlik Birliği (DKMS) teşkilatına girilirdi. Bu teşkilatta kalma süresi otuz yaşlarına kadar devam ederdi. DKMS’ de iyi çalışmalarla kendinî ispatlayanlar aile siciline de bakılarak daha sonra BKP üyesi olurlardı.” (Syf. 105)

Siyasi propagandalar aslında insanlara çok küçük yaşlardan itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Bu ifadeler ve terimler bunu kanıtlamaktadır. Çekirdekten daha kendilerine hizmet edecek bireyler yetiştirmişlerdir.

“Bozgundan sonra ilk ciddi siyasi rahatsızlık Aleksandır Stanboliyski hükümetinin faşist darbecilerce düşürülmesinden sonra yaşanıyor ve akabinde 1927’lerde de ciddi bir göç oluyor.” (Syf. 130)

“Ertesi yılın sonbaharında TeKeZeSe’yi kuracak olan komisyon üyeleri evleri dolaşp ailelerin mal varlığını tespit etti.” (Syf. 132)

“68’de Türkiye ile Bulgaristan arasındaki siyasette beklenmedik bir gelişme yaşandı.” (Syf. 134)

Önemli siyasi bilgilere yer verilmiştir.

“Evet, bu devlet buralara birtakım yenilikler getiriyordu, ama buna paralel bu insanları bir adım daha bulgarlığa da yaklaştırdığının farkında olmayan Türkler de vardı.” (Syf. 139)

Devlet aslında verdiğinin karşılığını, Türklere Türk olduğunu unutturarak fazlasıyla alıyordu.

“Rodoplar’da Türklerin yoğun olarak yaşadığı Kırcaali bölgesinde, Türk halkı arasında parti propagandasının etkisini güçlendirmek için, haftada üç gün yayınlanan yerel ‘Nov Jivot’ gazetesinin dört sayfasından biri Türkçe, basılıyordu.” (Syf. 178)

Her sayfasında partinin çalışmaları manşetten veriliyor. Her sayfası komünizmin yöre halkına getirdiği demokrasi, demokrasinin sayesinde ulaşılan refah seviyesini yansıtmak gibi amaçlara hizmet etmektedir. Yine bu gazete de hiç Türkiye’ye gitmeden, oradaki hayatın olumsuzluklarını tarif edilenlerin yazıları bile rahatlıkla yayınlanmıştır. Gazete propaganda için kullanmıştır.

“Yoldaşlar, sık sık tekrarladığımız sözlerden de bilirsiniz, bizler partimizin birer neferiyiz. Parti ne karar alırsa doğrudur, bu tartışılmaz, bunu hepimiz çok iyi biliyoruz. Partimizin himayesi altında hepimiz akşamları evimize ekmek götürebiliyoruz.” (Syf. 174)

Partiye bağlılıkları ortadadır.

“... Türk devleti Bulgaristan Türklerinin sorunlarını uluslararası platformlarda gündeme getirip bize zorluk çıkarırsa, bizde onların Kürtleri asimile ettiğini ve çifte standart uygulandığını açıklarız ama bunun için gerekli araştırmayı yapmalıyız. Bununla ilgili yedek programlar hazırlamamız gerekecek.” (Syf. 195)

“Türk devleti kendi ülkeleri dışında her nerede Türk yaşıyorsa, orasının kendi toprağı olduğunu telkin ediyor. Bütün bunların ülkemizdeki Türkleri etkilediği de bir gerçektir.” (Syf. 197)

Türlklere ve Türkiye'ye karşı siyasi planlar yapılmıştır.

“Mağazalarda, restoranlarda Türkçe konuşarak alışveriş yapmak istiyorsa, hizmet verilmemeli. Bulgaristan'da her yerde sadece Bulgarca konuşulmalı.

Okullarda Türkçe okutulmamalı. Varsa da tamamen kaldırılmalı.

Onlar sürgün edilmekten çok korkarlar. Türk milliyetçilerini sürgün etmeliyiz.

Çocukları anaokulundan itibaren takibe alabilirsek, sorunu büyük ölçüde çözmüş oluruz.

Buna paralel Türk kadınları- anneleri- de eğitilmeli. Annenin ailedeki faktörü önemlidir. Bu konuda bu halkın arasında daha çok erkeklerle çalışıyoruz, oysa kadınlar da ailenin başıdır, ailede çocukları anneler yetiştiriyor, onlar terbiye ediyor.

Gelin bu olaylara maddi teşvik verelim. Karışık evlilik yapanlara 100'er, 200'er leva fazla ödeyelim.

Her Türk'ü potansiyel düşman olarak görmekten de vazgeçelim artık.

Kilise ve camilerde din adamları da bizim politikamızı yürütmelidir. Komünist olmayabilirler, ama bizim politikamızın dışında kalamazlar. Okullarda öyle dersler uygulansın ki, İslam dinî aforoz edilsin. Türkiye ile çok işimiz olacak.” (Syf. 199-201-206)

Bulgarların Türkçe konuşmayı ve Türkçe okutulmasının da yasaklanması, dili tamamen köreltmek demektir. Türk çocuklarını daha ana okuldan itibaren takibe almaları, bir nesli ve gelecek diğer nesilleri tamamen Türklükten soyutlamaktır. Annelere, kadınlara kadar inilmesi direkt aile yapısının bozulması demektir. Tabi ki dinî kullanmaları çok olağan bir durumdur. Din devre dışı bırakıldığında yepyeni bir toplum yapısı oluşmaya başlar. Bulgarlarda gelecek bir nesli kendi istekleri doğrultusunda yetiştirmek için bu unsurlara başvurmuştur.

“ ‘Hani komünizm sisteminde hürriyet vardı. Mensup olmadığım bir milletin adını, soyadinî dayak zoruyla vermeye kimin hakkı var?’ diye sordum.” (Syf. 211)

Komünizmin zorbalıkla, şiddetle kendi getirilerini kabul ettiği ortadadır.

“Onların da böyle kanunu olduğunu ve son göçte 200 bine yakın Bulgaristan vatandaşının ülkelerine girer girmez isimlerinin değiştiğini de söyledim. Evren'e, bizler onların anaya sasından bazı maddelere yorum getirmeden basınımızda yer versek, ne tepki vereceğini hatırlattım. Onların anayasasında daha Atatürk'ün döneminde Türkiye'de her vatandaş kiminle evlilik yapmış olursa olsun, hangi etnik gruba mensup olursa olsun, otomatikman Türk olduğu maddesi şimdi de muhafaza edilmiştir. Bu hiçbir milleti tanımayan dünyada tek ülkedir. Orada 9-10 milyon Kürt, Arap olsa da onları kabul etmezler.” (Syf. 245)

Atatürk dönemine eleştiri vardır.

“Birkaç ay önce ABD'de de 'Türk dostları' adın da bir teşkilât kuruldu. Bu teşkilâtın amacı ise Bulgaristan Türklerini kurtarmaktır. Avustralya ve Batı Almanya'da da 'Bulgaristan Türkleri' birlikleri mevcuttur. Basın yayın organlarından özellikle 'Tercüman' ve A7 Hürriyet' gazeteleri de yer

verdikleri yazılarla bu kampanyanın güçlenmesine katkıda bulunmaktalar.” (Syf. 267)

“Bize ulaşan haberler arasında özellikle etkili olarak yayın yapan ‘Türkiye’nin Sesi’ radyosu da özel diziler başlatarak, bundan böyle Bulgarların soykırımını belgeleme çalışmalarını başlattığını belirtmeden geçemeyeceğim.” (Syf. 267)

Türkiye, Bulgaristan Türklerini kurtarmak için elinden geleni yapmaktadır. Gazetelerle, radyo programlarıyla birçok şeyi kanıtlamak için çalışmalar peşine düşmüşlerdir.

“Ha, bir de Turgut Özal’ı söylediklerini hatırlatayım sana, Bulgaristan Türklerini kastederek ‘Bir sepet yumurtanın üzerine bir yılan çöreklenmiş, biz tek yumurta kırılmadan yılanı etkisiz hale getireceğiz’ demişti.” (Syf. 295)

Turgut Özal’ın bu ifadesi Türkiye’nin Bulgaristan’daki Türkler hakkındaki tutumunu ortaya koymaktadır.

“Diğer belirtmek istediğim konu ise: Müslümanlıktır. Bu çok büyük bir ideolojidir. Şu anda dünyada hâkim olan bir inançtır. Bu fanatizm dünyada bir milyar kişiyi kapsamaktadır. Biz bu siyasete devam edersek, ak gün gibi bellidir ki, kesinlikle dayanamayız. Büyük diplomatlar, siyasetçiler olabiliriz, fakat dayanamayız. Bu insanların yandığını anla malıyız. Ne anlatsanız, sizi anlamazlar. Kardeşim kadar yakın hissettiklerim oldu, arkadaşlık, temiz ve namuslu kişilerdi, seninle konuşuyor, bir şeyler anlatırken, yüzüne bakmıyor, yani kabullenemediği apaçık belli ve bazı şeyleri söylemeye çekiniyor. Yani onlardan isteyenlere göç etme izni vermek zorundayız.” (Syf. 307)

Sonunda bir şeyler idrak edilmeye başlanmış ve göstermelikte olsa çeşitli çalışmalar için kollar sıvanmıştır.

1.3.5. Değerlendirmeler

“Atacağın adımlara dikkat et. Adam harcamakta ustadırlar. Seni bugün ileri sürerler, omzunu okşayıp, senden büyüğü yok derler ama arkandan kuyunu kazarlar.” (Syf. 18)

“Komünist idare sayesinde fakir zengin arasında fark kalmadı. Herkesin işi var, aşu var.” (Syf.85)

Bu ifade komünistlerin asıl amacını ortaya koymaktadır. Her konuşmada muhakkak komünistliğin getirilerinden bahsedilmiştir. İnsanları en zayıf noktalarından yakalamayı başarmışlardır.

“Emniyet teşkilatında çalışanların bir taktiği de tutukladıkları kişiyi bir hücreye atıp, bilerek orada ‘unutmaktı’”. (Syf. 20)

“Daha sonraki günlerde açlık rejimini denediler, ardından uykusuzluk rejimini de soktular.” (Syf. 23)

“Bulgar köylerine elektrik verirken, Türk köylerini atlıyorlar.” (Syf. 33)

Zulümlerin diğeri bitmeden bir diğeri başlamıştır. Görüldüğü üzere işkencenin her türlüüne başvurulmuştur.

“Türklerin kökünü kazıyacağız.” (Syf. 22)

“Yok, bir Türk’ü asmak zevkini ben tatmak istiyorum.” (Syf. 27)

“Ovada Türk öldürmek

Benim için büyük zevk

Esareti kaldırmak

Kurtulmak eşsiz bir zevk.” (Syf. 97)

Bu şiiri henüz iradesi oluşmayan çocuklara, öğrencilere ezberletmişlerdir. Bir Türk çocuğu bunu gururla okumaktadır. Henüz çocuk yaştaki bireyleri kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaktan çekinmemişlerdir.

“Mesela çıkarma dersi mi. İşte bir örnek size: Şipka Savaşları’nda Süleyman Paşa’nın ordusunda 5 bin asker vardı. Bulgarlar bunların 3 binini öldürdü. Süleyman Paşa’nın kaç canlı askeri kalmıştır. Türünden sorular. Böyle saçmalıklara bir yandan gülümsedi, bir yandan da bu ruhta terbiye edilen bırak Bulgar çocuklarını, Türk çocukları bile zamanla Türklüğünden utanır, adından da dininden de vaz geçer diye düşünürken içini tarif edilmez bir burukluk sardı.” (Syf. 109)

İfade de görüldüğü üzere eğitimi bile buna alet etmişlerdir. Akıl almaz örnekler vererek çocukların bilinçaltına politikalarını işlemişlerdir.

“Sen öğretmen olmakla kendini bir şey mi sandın? Sen bir Türk parçasısın be. Burasını kendi devletin mi zannediyorsun? Şuracıkta canına okusam, kimsenin de haberi olmaz, olsa da hesap sormazlar.” (Syf. 225)

Bu ifadelerden Türklere ne kadar nefret dolu oldukları anlaşılmaktadır.

“İdamlık mahkûmlar hüküm giyer giymez diğerlerinden ayrılırlar, umumi koyan çıkarılır, zincire vurulup tek kişinin sığabileceği ölüm hüccesine kapatılır. İç ve dış dünyadan tamamen tecrit edilen bu mahkûmların görüp görecekları tek canlı mahlûk, akşam sabah kapısına gelen siyah elbiseli gardiyandır.” (Syf. 26-27)

İdamlık mahkûmların gördüğü muameleye yer verilmiştir. Sistem adeta Orta Çağ’dan kalma bir sistem gibidir.

“Tuna’nın on iki adasından en büyüğü olan ‘Persin’ komünistlerce 1945-46 yılında keşfedilmiş ve 49 yılında da hapishane olarak ‘hizmete açmıştı.” (Syf. 28)

“Her şey dıştan güzel görünse de halkın farkında olmadığı, büyük ümitlerle iktidara gelen yönetimin önüne yeni bir sorun da çıkmıştı: Soğuk Savaş. Bulgaristan.2ın jeopolitik konumunda Türkiye’yle olan coğrafi yakınlığının da ayrı bir önemi vardı.” (Syf. 29)

“Burjuva yönetiminin hemen hemen tekmili ölüm adası olarak bilinen Belene’nin karşısındaki Tuna’nın en büyük adası “Persin”e hapsediliyordu.” (Syf. 30)

“O yıllarda Bulgaristan’ın nüfusu altı milyondur. Bunun altı yüz bini, yani onda biri Türk’tü.

...Türkler dil, din, gelenek ve duygu ile Türkiye’ye bağlıdır...” (Syf. 33)

“... Bulgaristan Komünist Partisi Merkez Komitesi Bulgaristan’da yaşayan Türkler’in Türkiye’ye göçünü serbest bırakarak teşvik edilmesini içeren bir karar aldı.” (Syf. 35)

“Ploterya, başta Lenin olmakla 1917 yılında ayaklanıp, Ekim İnkılabı’nın başarıyla sonuçlanmasıyla dünyada ilk kez sosyalist sistemi iktidar yaparak, devlet yönetimini işçi sınıfı ele geçirdi.” (Syf. 44)

“Moskova bugün on beş devletin yönetiminin merkezidir. Bu ülkelerin arasında bizim öz Türk kardeşlerimizden Kırgızlar, Türkmenler, Azeriler, Özbekler, Kazaklar var.” (Syf. 44)

“34 yılında Sofya’da bir kitap yayınlandı. Kitabın adı ‘Rusya Temezküz Kampında’, yazarı bizzat GULAG adalarında yatmış olan Rus siyasetçisi Soloneviç’ti.” (Syf. 66)

“Bunca şehit ve gaziye karşı Edirne kurtuldu emme, Koşugavak Bulgara galdı, çok yazık oldu. 1913’te Gümülcine payitat olduğunda Padişah Batı Trakya Cumhuriyeti’ni gurannarı İstanbul’a çağırıp teslim etmeseydi, şimdi bu toprakla da biz de ay yıldızlı bayrağımızın altında olacaktık.” (Syf. 72)

“Bu gördüğünüz yıllar önce başkent Sofya’da yayınlanmaya başlayan ‘Işık Gazetesi’. Sizin Latince dediğiniz yani Türkçedir. Bilirsiniz Atatürk, Cumhuriyeti kurduktan sonra ilk icraatlarından biri Türkçeye pek uygun olmayan Arapça alfabe yerine Latin harflerinden meydana getirilen Türkçe alfabeyi uygulamak olmadı.” (Syf. 74)

“Ertesi gün Bir Mayıs Emekçiler bayramıydı.” (Syf. 82)

“Yeni komünist rejim 1 Mayıs Dünya Emekçiler Bayramı’nı resmî tatil günü ilan etti.” (Syf. 84)

“...Türkçe ve Bulgarca ‘Yaşasın 1 Mayıs Emekçiler Günü’, ‘Vatan Cephesi- BKP el ele’, ‘Yaşasın BKP’ gibi şiarlar yazılıydı.” (Syf. 85)

“68’deki göç anlaşmasında bölünmüş ailelerin Türkiye’deki akrabalarının yanına göçü on yıl sürmüş, o zamandan beri Türk nüfusunun artışı devam etmişti.” (Syf. 192)

“Koparmada ilk hakkında 137.5 kg’la birinci oldu. İkinci hakkında 143 kg kaldırarak, dünya rekoru kırdı ve üçüncü hakkını kullanmadı ve dünya şampiyonluğunu elde etti.” (Syf. 276)

“Naim üçüncü kez şampiyon olarak halterde dünyada üç kez altın madalya sahibi olan tek sporcu olmuştur.” (Syf. 278)

Millî halterci Naim Süleymanoğlu romanda detaylı bir şekilde işlenmiştir. Onun Türkiye’ye kaçmasının Bulgaristan’daki Türkler için ne kadar mühim olduğuna değinilmiştir.

Diğer romanlarında da olduğu gibi yazar tarihi bilgilere yer vermiştir. Bulgaristan’daki Türkler asimile edilmeye çalışılsa da onlar hala tüm hisleriyle Türkiye’ye bağlıdırlar. Bu tarihi bilgilerin içine yazar zaman zaman eleştirel bir bakış açısı da eklemiştir.

“Bilirsin Türkler için vatan her şeyden öncedir. Atatürk bile ne demiş ‘Vatan mevzubahissse, gerisi teferruattır’. Türkiye’de bugün bile bir Türk’ün, yakınıni şehit olarak kaybettiğinde, başsağlığı dileyenlere ‘Vatan sağ olsun’ dediğini sen de benim kadar iyi bilirsin.” (Syf. 134)

Türkler için ‘vatan’ kavramının ne denli önemli olduğunun üstünde durulmuştur.

“Ne de olsa kul sıkışmadan hızır yetişmezdi.” (Syf. 8)

“Bundan böyle benden ne köy olur ne de kasaba.” (Syf. 11)

“Seni sulu dereye götürüp, susuz getirirler.” (Syf. 18)

“Bülbülü altın kafese koymuşlar yine memleketim demiş.” (Syf. 31)

“Aç tavuk rüyasında mısır tanesi görürmüş.” (Syf.32)

“Ölenin ardından üç gün ağlanırmış.” (Syf. 37)

“Mal canın yoncasıdır.” (Syf. 64)

“Taş yerinde ağır basar.” (Syf. 130)

Yerel ağız motiflerinin yanında diğer romanlarında olduğu gibi atasözleri, deyimler ile anlatım desteklenmiştir. Bunların yanında türküler vs. ile de anlatım bambaşka bir yere götürülmüştür. Yöre halkının lakapları, giyim tarzları, adetleri, gelenek ve görenekleri detaylıca aktarılmıştır. Savaşlar da aynı şekilde işlenerek, tam anlamıyla okuyucunun kafasında betimlenmiştir. Yine aynı şekilde mekân ve zaman tasvirleri çok etkilidir.

Yazar, romanını sade bir üslupla kaleme almıştır. Romanın amacı okuyucunun düşünmesini sağlamak, onu bilgilendirmektir. Tarihi ve siyasi bilgiler ile de okuyucuyu bambaşka bir serüvene dâhil etmiştir.

Okuyucu romanın sonuna geldiğinde başlık ile romanın içeriğinin ne kadar uyumlu olduğunu fark edecektir. Bulgar Türklerine Türkiye'ye gitmek yasaktı. Hatta Türkçe konuşmak bile yasaktı. Çünkü Bulgar Türklerinin bir yanı hep eksik, acılı ve buruktu... Vatan yasak, özgürlük uzaktı onlara...

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANI KİTAPLARI

1. BELENE ADASI

Mehmet Türker tarafından, sürgünden vatanına kavuştuğu yıllarda yazmış olduğu ilk eseridir. Yazar, yirminci yüzyılın sonlarında Jivkov Sisteminin Türklere karşı dayattığı ideolojik baskıyı ve dayatmaları Belene toplama Kampında yaşamış bir mahkûm olarak daha sonra sürgünde geçirdiği hatıralarını kaleme almıştır. Olay örgüsü komünist Bulgaristan döneminde gerçekleşirken kitapta yer alan hatıraların Bulgaristan Türklerinin yaşadıklarını çarpıcı bir şekilde gözler önüne sermektedir. Yazar bu eserini Bulgaristan’da Türklüğü yaşatma davasında hayatını kaybedenlere ve özellikle 1984-1989 yılları arasında tutuklu kader arkadaşlarına ve ailelerine atfetmiştir. Mehmet Türker 16 ay Belene’de, 13 ay Bobovdol kasabasındaki tutuk evinde, 16 ay sürgünde geçirdiği zamanı, Türkiye’ye olan göçünü psikolojik, fiziksel, sosyal ve siyasal açıdan kronolojik sıra ile anlatmıştır. Kitapta yer alan genel muhteva 1944 yılından itibaren Bulgaristan Hükümetinin komünist iktidarını, beraberinde Türklere karşı ideolojik tutumunu ve Türk vatandaşlara karşı uyguladığı asimilasyon politikasını kapsamaktadır. Bir başka kültürü ve kimliği, çeşitli zorbalıklar ve baskılar ile kabul etmeyen insanların ortak duruşunu gördüğümüz eserde yer alan temel unsurları başlıklar halinde örneklendirerek olursak:

1.2. Muhteva: Baskı Altında Zor Yıllar

Kitap, tutuklanan Türklerin arabada nereye gittiklerinden habersiz yolculukları ile başlar. Yazarın ağzından anlatıldığı üzere tutuklanmalarının ikinci günüdür ve bir önceki geceyi karakolda işkence görerek geçirmişlerdir.

“Karakolda geçirdiğimiz gece anamızdan emdiğimiz sütü burnumuzdan getirmişlerdi.”¹⁰⁵

¹⁰⁵ Mehmet Türker, Belene Adası, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2010, s.1

Millî benlikleri ile hemfikir olan bu insanlar birlikte tutuklanmış ve Jivkov sistemi için tehlike arz eden insanlardır.

Bulgaristan Komünist Partisi aldığı karar ile Bulgaristan’da Türk ismi ve varlığının anılmasının yasak olduğu bu dönemde sisteme karşı herhangi bir direniş faaliyetinde bulunan insanlar cezalandırılır. Bulgarlaştırma politikalarına karşılık millî bilincinin farkında olan yazar Mehmet Türker de kendisine verilen yeni kimliği ve ismi kabul etmeyen bit Türk’tür. Hükümet güneyde yaşanan protestolardan sonra oluşabilecek yeni direnişleri engellemek adına tehlike olarak gördüğü insanları tutuklamaya başlar. D. Stayanov’un ağzından:

“Belene bize sınırsız imkânlar sağlayamadığı için, isimleri değiştirilecek insan sayısı az olan Plovdiv, Sliven, Stara Zagora gibi bölgelerde gözaltında olanlar, İl Emniyet Müdürlüklerinde tutulacaktır. Cezaevlerinin bulunduğu bölgelerde, güvenli olduğu için cezaevlerinde kalacaklardır. Güney Dobruca’nın üç merkezi olan Tolbuhin, Silistre ile Varna ve de Razgrad, Tırgovişte, Şumen üçgenindekiler, gerek duyulduğunda Belene’ye gönderilecektir”¹⁰⁶

Yazar devamında Belene Kampına getirildiklerini ve cezaevinin şartlarını anlatır. Belene kampına geldiklerinden habersiz olmalarıyla beraber, hapishanenin kötü şartlarına maruz kalmışlardır. Bu noktada Belene kampından ve mahkûmların şartlarından bahsetmek lazım gelecektir.

Belene Adası’ndaki Belene Toplama Kampı ile Belene Cezaevi arasındaki mesafe 10-15 kilometredir. Cezaevinde maruz bırakıldıkları koşullar hem ısınma, yeme, tuvalet, hijyen, hem de koğuşlardaki kişi sayısı bakımından daha sonra nakledildikleri Belene Toplama Kampı’na oranla çok ağırdır. İntihar girişiminde bulunanlar da olmuştur. Tanık-katılımcıların sözlü tarih anlatılarında Belene Adası’ndaki Cezaevi Binası “Birinci Obekt” olarak da geçmektedir. Belene Toplama Kampı’ndan önce Belene Cezaevi’nde tutulmuş olan tanık-katılımcılar Belene Cezaevi’nde en çok “tuvalet, yemek

¹⁰⁶ Bulgaristan Türklerinin 1984-1989 Eritme Politikasına Karşı Direnişi, Zeynep Zafer

ve soğuk” nedeniyle çok büyük sıkıntı ve zorluklar yaşadıklarını dile getirmişlerdir.¹⁰⁷

Polislerin sorgularında sorulan sorulara istedikleri gibi cevap verilirse oradan kurtulacakları belirtilir. İstedikleri cevapları alamayan yetkililer bu sefer Bulgarlaştıramadıkları mahkûmları işkenceye tabi tutulurlardı.

“Sille, tokat, cop acısı birkaç saatte geçmezse de ertesi güne kalmazdı. Ama şu soğuk havaların hiç de sonu gelmiyordu. Günlerce büzülüp titremekten usanmıştık. Sorguların sıkıcı olduğunu bilsek de yine de birkaç saatliğine sıcak odada kalmak iyiydi. Zaten sordukları da saçma sapan şeylerdi”¹⁰⁸

Tutuklular mahkûmluk hayatlarında Bir yandan da Türkiye’den umutludurlar. Türkiye’nin bu duruma sessiz kalmayacağını, ortak bir kamuoyu oluşturacaklarını düşünmüşlerdir. Görevli polisler ise bu umutların aksine sürekli olarak psikolojik baskıyı esirgememiş, “Kenan Evren’den ümidinizi kesin” gibi söylemlerde bulunmuşlardır.

“Bulgaristan Türklerine yapılan zorla isim değiştirme olaylarının Türkiye’de duyulması aralık ayı sonlarında, daha önceden gelmiş olup Türkiye’de yaşayan, göçmen kökenli vatandaşlarımız sayesinde olmuştur. Bu kişiler, Bulgaristan’da yaşayan akrabalarından öğrendikleri durumu devlet adamlarımıza anlatarak acil önlem alınması gerektiğini vurgulamışlardır. Konuyla ilgili olarak, TBMM Başkanı Necmettin Karaduman’a, Halk Partisi Başkanı Necdet Calp’e ve Milliyetçi Demokrasi Partisi Başkanı Turgut Sunalp’e ziyaretler yapılmıştır.”¹⁰⁹

Belene kampında insanlık dışı muameleyi Mehmet Türker şöyle anlatmıştır.:

“Bu meçhul yere geleli 1 hafta olmuştu. Aç ölmememiz için sabahları yağı alınmış, buzağılardan artan süt ve fırından taze çıkan ekmekleri gece ayazda dondurup bize veriyorlardı. Sabahleyin bize verilen buzlanmış ekmeği

¹⁰⁷ Bulgaristan Halk Cumhuriyeti’nde siyasi otorite ile ulusal Türk azınlığı arasındaki güçlü ilişkileri bağlamında Belene Toplama Kampı (1985-86), Vildane Özkan

¹⁰⁸ Mehmet Türker, Belene Adası, İstanbul, Çağrı Yayınları, S.13,2010

¹⁰⁹ “Bulgaristan Göçmenleri Karaduman’dan Yardım İstedi”, Tercüman, 17 Ocak 1985, s. 3.

soğuk koğuşlarda koltuk altımıza alıp, yumuşatmaya çalışıyorduk. Koparabildiğimiz parçacıkların içinde envai çeşit kurtçuklar ve böcekler bolcaydı. Bu şartlarda iğrenmek olmuyordu. Zaten günlerdir etli, yağlı yemekten mahrumduk, verilen ekmek de yetersizdi ve her geçen gün kuvvet kaybediyorduk.”¹¹⁰

Mahkûmların aralarında konuşmalarında bazı komünizm eleştirilerine de rastlıyoruz.

*“Komünizm ideal bir sosyal ve ekonomik sistemdir! Size okutulan kitaplarda her şey tozpembe gösterilse de gerçekler hiç de öyle değildir. Hak, hukuk, eşitlik sadece kitaplarda yazılı olarak vardır. Sen neden buradasın? Kendinin Bulgar değil Türk asıllı olduğunu bildiğin için ve bu ülke yaşadıkça, Türk ismiyle kalmak istediğin için bu hücrelerde bu cefayı çekiyorsun. Bak, hoparlördeki isimlerin arasında ne kadar çok Türk var. Oysa kitaplarsa Bulgaristan’da Türkler azınlık, cezaevlerine bakılınca çoğunluk. Biz Türkler çok mu namussuz, ahlaksız?”*¹¹¹

Hapishanedeki yetkililerin mahkûmlara Bulgarca isim almalarına karşılık dilekçe dağıttığında Mehmet Türker duyduğu hissi şu şekilde dile getirmiştir:

*“Ama yine de o andan itibaren artık adımın Mehmet olarak okunmayacak olması müthiş zoruma gidecekti. Bu kurşundan daha acı bir yaraydı. Bunca yıl atalarımızdan ezanla aldığımız Türk adlarını, asırlarca Osmanlı’nın uşaklığını yapan Bulgarlar bir çırpı da silip süpürüyordu. Bu içimize sindirilebilecek türden bir olay değildi”*¹¹²

Koğuşa her gelen mahkûm başından geçenleri anlatıyor, nasıl tutuklandığını ve hangi işkencelere maruz kaldığını anlattığını görüyoruz:

“Koşukkavak Karakolunda üç gün kaldım, dünyaya geldiğime pişman ettiler. Sekiz polis birden çullanıyordu üzerime. Beni top yerine kullandılar. En çok da hayalarımaya saldırdılar. Sonra devlet ve güvenlik şeflerinin yanına götürdüler. Dayanamaz oldum, benim de eşim, çocuğum çocuğum var diye

¹¹⁰ Mehmet Türker, Belene Adası, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2010, S.13,

¹¹¹ TÜRKER, Mehmet, age.S.20.

¹¹² TÜRKER, Mehmet, age.S.27

yalvardım. Adamların bana ‘Getir karını, çocuğunu da...’ Demeleri beni çıldırttı. Bugüne kadaro anın acısını içimden atamıyorum” (Damat Şükrü)¹¹³

Daha önce tutuklanmış olan mahkûmlar dışarıdan ve gündemden habersiz olduklarından her gelen mahkûmdan eşi, dostları ve dünya basınından haberler alırlar. Umutlarını bu şekilde tazelerler. Yeni gelen mahkûmun da hikâyesi dinlendikten sonra Mehmet Türker’in de komünizm eleştirisini vermek isterim:

“Bu tür vahşi olayları burada her gün dinlememize rağmen, belki kendi canımdan birisinin bunları yaşaması beni bir kat daha duygulandırdı. Koğuşuma gittiğimde yarım asırdır dinlediğimiz komünizm teorisinde böyle bir gaddarlığın, zorbalığın, katliamın bu vahşetin adı bile geçmiyordu. Hani komünist sistemde insanlar hür, baskıcı olmayan kanun önünde herkes eşitti? Ben son kez Komünizm buysa, alın başınıza çalın, ben almayayım. Hepsi sizin olsun!”¹¹⁴

Mehmet Türker, kampı Türklük Akademisi olarak değerlendirir. Hükümet herkesi Bulgarlaştırmaya çalışırken tutukluların arasında geçen sohbetlerin, aynı kaderin Türk kültürünün gelişmesinde ve Türklük duygularının uyanmasında etkili olduğunu söyleyebiliriz. Tutukluların işe gitmemesi, yemeği protesto etmesi, namaz kılmasının sonucunda tecrit hücrelerinde kalmalarıyla sonuçlanır. Mehmet Türker de bir öğle yemeği domuz etinden yapılan yemeği yememesi üzerine tecrit hücrelerine atılmıştır. 1 hafta lağım fareleriyle dolu hücrede kalan yazar, hapishanenin bütün zor koşullarını görmüştür. Tecritten çıktıktan sonra koğuşa yeni gelen kişi, buraya üçüncü defa gelen kişi Nuri Efendidir. Buradan iki kez sağ çıktığını, bu sefer de sağ çıkacaklarını söyleyerek herkese umut olur ve kampın eskiden hangi koşullarda olduğunu anlatır. Mehmet Türker Nuri Turgut ile yapılan sohbetlerde kendisinin siyasi ve tarihi bilgilerinden istifade etmiştir. Daha sonra Nuri Turgut’un Vidin sancağında Skomble köyüne sürgüne gönderildiğini ve toplam hapis ve tutukluk süresinin toplam 23 yıl olduğunu

¹¹³Türker Mehmet Age., s.39

¹¹⁴ TÜRKER, Mehmet, age.S.40

kitaptan öğrenmiş bulunuyoruz. Diğer tutuklulara moral ve cesaret veren Nuri Turgut eski tutukluluk yıllarını şu şekilde dile getirir:

“İşte bakın! Türk casusu olarak suçlandığım zaman şu temerküz kampına gönderildim. Şu gördüğünüz bentler o zaman yapıldı. Biz orada çalışıyorduk. El targalarıyla toprak taşıyarak yapıldı şu bentler. Kampın etrafı derin su kanalıyla çevriliydi. Yüzme bilmeyenlerin geçebilmesi mümkün değildi. Benti bitirdik yine toprak kazıp taşıyorduk. Niye taşıdığımızı da bir sorun?

Kazdığımız toprağı bir yere taşıyıp döküyorduk, ertesi gün de döktüğümüz yerden alıp kazdığımız yere dolduruyorduk. Terimiz sabahtan akşama kadar kurumuyor, sırtımızda elbiseler meşin misali kirli, yırtık, yamalı... İşte bu eziyetlere maruz kalmıştık senelerce! Şimdi o günlerin ne kadar vahim olduğunu hatırladıkça, burnumun direğı sızlıyor. Ne acıklı günlere şahit olmuştuk o günlerde. Açlık kol geziyordu. Söylemeye dilimde varmıyor., size yalan, bana gerçek, hayvan necasetini domuz yağı ile kavurup yiyenler vardı. Ot otlayan, yılan yiyenler, çöplüklerde soğan kabuğu toplayanları görmüştüm o günlerdeç her gün bir koğuştan ölü çıkıyordu. Üstelik ölenleri yakınlarına da vermezlerdi.”¹¹⁵

Geçen zaman diliminde kamptaki kişilerin yapılan zulme karşı zaman zaman açlık grevine de girdiğini yazan Türker kampta en çok psikolojik baskı yapıldığını vurgular. Genellikle Bulgar yayınlarının verilmesi, sık sık yapılan toplantılarda komünizm ilke ve inkılaplarının anlatılması bu baskıya örnek verebilecek niteliktedir. Yaz mevsiminde mahkûmların mısır kazma işinde yazar Mehmet Türker, bir başka mahkûm ile tanışıp anlattıklarına hayret içinde kalmıştır. Mahkûmun 2 yaşındaki torununu Kirli'deki direnişlerde öldürüldüğünü anlatan gözü yaşlı dede “İki yaşındaki bebeğe kurşun atılan bir ülkeden ne beklenir?” diye de sormuştur. Bir gün sayım zamanı gardiyana laf söyleyen Şumnu'lu Ormancı tutuklunun başına üşüşen polisler, dayak ve copla, yumrukla pestilini çıkartmışlardır. Irkçı Bulgar milliyetçilerinin bu şekilde kinlerini kustuklarını belirten yazar, hapis günlerindeki hatıralarını aktarmaya gözlemleri ile devam eder. Bulgarlar bir milleti yok sayarak, orada yaşayan herkesin bu zamana kadar Bulgar olduğunu kanıtlamaya yönelik

¹¹⁵TÜRKER, Mehmet, *age.*, 52.

tezleri ile asimilasyon politikalarına kılık- kıyafet, yaşayış biçimine kadar oyun hamuru gibi oynamaya devam ederler. Şalvar giyenlere elbise giydirmesi, kasaba ve köylere meyhaneler açması bu duruma örnek gösterilebilir.

“Tek millet yaratma heveslisi olan Bulgar yönetiminin dinî yaşamı kısıtlamaya yönelik uygulamaları, 1963 yılının Ekim ayında Smolyan (Paşmaklı) şehrinde yerel yöneticilerin Müslümanlık emareleri taşıyan kıyafetlerle alışverişi yasak hale getirişleriyle zirveye ulaşmıştır. Müslüman kadınları belediye binasında sık sık toplanarak kıyafetlerini değiştirmeleri hususunda yönlendirilmiştir. Köylerde kadınların şalvarla çalışmalarına izin verilmemiştir. Bu yasaklara uymayan Müslüman kadınlara, toplum önünde dayak veya çıplak bırakma gibi insanlık dışı uygulamalar yapılmıştır.”¹¹⁶ Mehmet Türker’in en zoruna giden asimilasyon baskısı ise mezardaki ölülerin adinî değiştirip, mezar taşlarında Arapça ve son yıllarda yazılan Türkçe yazıların kazıtılması olmuştur.

Bulgarlar, 1984 sonbaharında büyük Türk kitleleri üzerine yürüyerek zorla ve kanlı bir şekilde onların üzerine yürümeye başladılar. 1985 başlarında Bulgaristan’dan gelen haberlerle Türk ve dünya kamuoyu sarsıldı. Bu ülkede yaşayan Türklere karşı ad değiştirme baskı, zulüm ve katliamlar doruk noktasına çıkmıştı. 1984 -1985 kışının çok ağır geçmesi tüm yerleşim birimlerinin dışarı ile bağlantılarının kesilmesine neden olmuş Türk bölgeleri, yabancılara kapatılmış ve mühürlenmişti. Daha sonra asker ve milisler, Türk bölgelerine girerek zorla ad değiştirmeye başlamışlar, kabul etmeyenler veya karşı gelenler ise, katliamlara maruz bırakılmıştır. 1985 Martına kadar 3,5 ay içinde katledilen Türk sayısı 800-2500 arasında olmuştur.¹¹⁷

Belene’de tutuklu öğretmen Mustafa Nuri de 1984’ün aralık ayında 23’ü 24’e bağlayan gecede çok sayıda polis ve askerin köyleri bastıklarını ve insanlara işkence ettiklerini, kaçanları yakalamak için dağları silahlarla taradıklarını, zorla Bulgar kimliği verdiklerini koğuştakilere anlatır.

¹¹⁶ Jivkov Döneminde Bulgaristan Türkleri ve Türkiye’ye göç olayı (Türk Basınına Göre, Rüşü Yolmaz, Ankara, 2008)

¹¹⁷ 1984-199 yılları arasında Bulgaristan Türklerine yönelik uygulanan asimilasyon politikaları ve göç deneyimleri, Seçil Yorulmaz,2012

Köylerdeki herkesin kendi millî benliğini savunduğunu da ekler. Kaçmayı başaran cesur ve millî benliklerini satmayacak olan erkekler ise 25 Aralık'ta olan direnişe davet ederler. Bu şartlar da karın altında doğum yapan kadınların varlığından söz eden Mustafa Nuri anlattığı vahşet ile diğer tutuklu insanları etkilemiştir. İnsanların dayaktan geçirilip sabaha kadar isimleri değiştirmesi de bu zorbalığın en mühim kanıtlarındandır. Mehmet Türker de koğuştta 27 Aralık gecesini düşünür. Mestanlı'da polislerin ablukası altında BKP'yi lanetleyen insanları nasıl çember içine aldıklarını, görev yaptığı okulda Bulgar Öğretmenlerin ders verdikleri öğrencilerin ailelerine nasıl dayak attıklarını hatırlar. Türklerin isim değiştirmeleri 1 ay gibi kısa bir sürede tamamlanır ve cezaevlerinde koğuşlar Türkler ile dolup taşmıştır. Hasan Şenyurt, Milliyet gazetesindeki köşe yazısında ad değiştirme uygulamasını şöyle anlatmaktadır.

“1984 sonbaharında ve kışında, Bulgaristan Türk kitlesine karşı bir yok etme savaşı açıldı. İşe önce güney bölgelerden başlandı. Kırcaali, Mestanlı, Eğridere, Darıdere bölgeleri yasak bölge ilan edildi. Bulgar silahlı kuvvetleriyle çevrildi. Her kasabaya, her köye, her Türk evine silahlı baskınlar düzenlendi. Her aile reisine önceden bastırılmış dilekçe formları verildi. Bu formlarda adlarının Bulgar adları olarak nüfusa geçirilmesi isteniyordu. Bu basılı formların oracıkta derhal imzalanması istendi. İmzalamak istemeyenler dayaktan geçirildi, işkenceye tabi tutuldu, hücrelere tıkıldı ve hatta öldürüldü. Adlarını değiştirmemek için dağlara çıkanlar oldu. Bunların peşine polis köpekleri salındı. Direnenlere, polise ve askere karşı gelenlere ateş açılması emri çıkarıldı. Köylerden kasabalardan kaçanlar, dağa çıkanlar, yasalara karşı gelen isyancılar olarak görüldü. Türklüğünden vazgeçmeyen ve Bulgar adı almamak için kendi canlarına kıyanlar oldu.”¹¹⁸

Dışarı da Türklere karşı zulüm devam etmektedir. Öğretmenler, öğrencilerin Türkçe konuşmasına izin verilmemesi, Müslümanların ibadetlerinin yerine getirmemeleri için sıkı denetim sağlanmıştır. Dışarı da benliğini unutup, kendinî halkını hiçe sayarak “Ben Bulgar'ım” diyen insanların varlıkları içerideki yurttaşlarının morallerini bozmuştur. Türkçe

¹¹⁸“Belgeler Yalan Söylemez”, Milliyet, 8 Şubat 1985, s.3

isimlerin değiştirilme direnişlerine büyük katkı sağlayan Alvanlar Köyünden tutuklu Ahmet  obanoğlu da o gün gördüklerini içeride bulunan mahkûmlara anlatır. Köyde bulunan herkesin Bulgar teşkilatlanmasına karşı tek yumruk bir direniş gösterdiklerini belirten Ahmet  obanoğlu, en son helikopterlerle saldırdıklarını anlattıktan sonra içeriye alındığında Emniyet müdürlüğünde yer kalmadığını ve 1 ay boyunca soğuk garajda, bir parça ekmek ve tuzlu peynir ile beslendiklerini anlatır. Hava almak için kapının altından gelen boşluk için sıraya girdiklerini ve yapılan hiçbir işkencenin adlarının tekrar tekrar sorulması kadar yıpratmadığını da anlatır. Bulgar hükümetinin ‘yeniden soya dönüş’ ve ‘uyanış’ siyaseti Türklere yaşanmaz bir hal bırakmıştır. İkinci cezaevi olan Bobovdol’a gidişlerini anlatan Mehmet Türker, yine gittikleri yeri bilmeden her tarafı kapalı bir otomobile bindiklerini anlatır. Tarih 9 Nisan 1986 yılıdır. Mahkûmlar Belene’de ölmedikleri için ş krederken her gün işe giderek geçirirler. Mehmet Türker bütün bu mücadelenin yanında bu zulmü kabul eden, kendi halkını satan Türklere karşı yapılan muameleyi müstehak görür. Hatıralarında bahsettiği üzere öğretmenlik yıllarında Türk velilerin çocuklarının Türkçe eğitim almamasını istemeleri Türker’ i yaralayan durumlardan herhangi biridir. Mehmet Türker’in görev yaptığı okulda okul müdürü (Bulgar) Georgiev’in  ğrencileri Türkçe okumaya devam ederlerse sınıfta kalacakları ile tehdit etmesi yazarın hatrında kalanlardır. O dönem de sadece Bulgar Hükümeti görevlilerinin değil, Türklere aslını unutturmak Bulgar medyasının da işiydi. Belene de yapılan Komünizm anlatılanlarına Bobovdol’da da devam edilir. Mehmet Türker’in hocası Emil Boyev, cezaevine konuşma yapmaya gelir ve Bulgaristan Türklerinin Bulgar asıllı olduğunu anlatması Mehmet Türker için hayal kırıklığı olmuştur. Cezaevinde yetkili polis subayların Bulgarlığı kabullendirme çabalarına bir yenisi daha eklenir ve ranzaların yanına bulgar isimlerinin yazılı olduğu kimlikleri konur fakat bütün mahkûmlar kimlikleri tuvalete atarak tepki gösterirler. 1987’nin Nisan ayında Mehmet Türker Dragoviştitsa Köyüne sürgüne gönderilir. Sürgüne gönderildiği ilk gece çocukluk yıllarını düşünen yazar, ilk yıllarda komünizmin halka cazip gösterildiğini hatırlar.

“Kızıl Ordu’nun yardımıyla Bulgaristan’da iktidara gelen komünistler, ellili yıllardan sonra da Müslüman Türklere oldukça hoş ve iyi niyetli yaklaştılar”¹¹⁹

Mehmet Türker okula başladığı yıllarda Türkçe eğitim aldığını fakat daha sonra bu eğitimin Bulgarca olduğunu belirtir.

“Komünizmin ideal bir sistem olduğu bizlere okulda aşılıyor ve biz de öğretmenlerin, parti yöneticilerinin dediğine inanıyorduk. Yarım yamalak Bulgarcamızla herkesin eşit olduğunu, hür yaşayacağını anlayabiliyorduk. İyi bir sistem olduğunu söylüyorlardı ama fakir fukaralığın önüne bir türlü geçilemiyordu. Sırt baş yamalı.”¹²⁰

Çocukluk yıllarında kooperatifleşmenin köylerine geldiğinden bahseder ve köylünün malını devlete bağışlamak istemediğinden bahseder fakat halkın devletten kaçamaz olduğunu da belirtir. Kooperatifleşme, Sovyetler Birliği örneği gibi gayrisi olmayan bir sistemdi. Köylerine elektrik 1966 yılında gelmiştir ve yazar yoksul bir çocukluk geçirmiştir ve erken yaşta para kazanmanın yollarını aramıştır. Sürgüne geldiği köyde devletin belirlediği evde barınmak, iş de ise çalışmak zorunlu idi. Mehmet Türker de diğer sürgündeki arkadaşları gibi belirlenen iş de çalışmak zorunda idi. Köyde tanıştığı Kiril Petrov, Mehmet Türker’in yaşadıklarını yaşamış biri olarak kendisine destek olur. Köyde ikinci çocuklarını kucaklarına alalı 1 hafta olmuştu ki hastane de bebeğin sağlıklı olmasına karşılık Bulgar hastanesi ve yönetimi bebeğiniz hasta demiştir. Bu yalan üzerine Mehmet Türker çocuğu hastaneden çıkarmıştır. Mehmet Türker’in eşi de öğretmendir ve o dönemde bir öğretmenin mesleğini icra edebilmesi için Bulgar yönetiminin aynası olmak ve Türk çocuklarına her gün Bulgar olduğunu söyletmeleri gerekmektedir. Yeni nesilleri bu minvalde aşılayacak olan öğretmenlere büyük görev düşüyordu.

“1959 yılından itibaren Bulgar okullarıyla Türk okullarının birleştirilmesinden sonra Türk çocuklarını asimile etme faaliyetleri artmıştır. Örneğin, 1960 yılında Bulgaristan’da 112.733 Türk çocuğu okula gitmiştir.

¹¹⁹ Mehmet Türker, Belene Adası, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2010, S.137

¹²⁰ TÜRKER, Mehmet, *age.*,138

Bunlardan 111.933'ü yalnızca Bulgarca; geriye kalan 800 Türk çocuğu da kısmen Bulgarca, kısmen Türkçe ders görmüştür. Ertesi yıl bu öğrenciler Bulgarca eğitime tâbi tutulmuş, böylece Türkçe okuyan Türk çocuğu kalmamıştır.”¹²¹

Bizim şerefimiz vardır diyerek ne Mehmet Türker ne de eşi mesleklerini icra edememişlerdir. O dönemde Bulgar Hükümetinin bulduğu mezarlar da yalan politikalarının örneklerindendir. Bulgar olmayan köylerde her gün bir Bulgar mezarı bulunuyordu. Bizans ve Ceneviz döneminden kalan tarihi eserleri de Bulgarlaştırmışlardır.

1988 yılının mart ayında Bulgaristan'da genel seçimler yapılır fakat oylamaya katılan tek parti aynı Jivkov teşkilatıdır. Mehmet Türker o gün oy kullanmamıştır. 1988 yılı Köstendil'de güncel sorunların ele alındığı, ileri gelenler ile bir toplantı yapılır ve kırk yıldır parti komitesinde yer alan bir üye yaptığı konuşması komünizm eleştirisi niteliğindedir:

“Bugün bazı olaylar beni düşündürüyor. Biz dağda savaşırken, halka, iktidar bizim olunca herkes eşit haklı olacak demiyor muyduk? Seçimler serbest, fakir, zengin olmayacak da demiştik. Böyle demiştik ve insanlar bize inanmıştı. Bugün gerçekler böyle mi?

...

Kırk beş yıldır Bulgaristan'ın yönetimi yaşanmadı mı? Aramızdan onların yerini alabilecek gençler yetişmedi mi? Neden biraz da gençlerin yönetmesi için şans tanımıyorsunuz? Jivkov, Balev, Penço yaşanmadılar mı?”¹²²

Bu söylerinin üzerine görevinden alınmış ve köyüne gönderildiği de eser de belirtilmiştir.

1988'in aralık ayının ilk haftalarında Bulgar Hükümeti'nin baskıcı tutumuna karşılık gösterdiği eylemler gerekçesiyle tutuklanan Ali Osman'ın intihar ettiği haberi duyulmuştur. Mehmet Türker ise tutuklu koşulların intihar

¹²¹ Bilal N. Şimşir, “Bulgaristan Türkleri”, Türk Kültürü Dergisi, Bulgaristan Türkleri Özel Sayısı, Sayı: 263, 1923, s.147

¹²²Mehmet Türker, Belene Adası, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2010, s.187

etmeye müsait olmadığını yazmış ve bu ölümü Jivkov sisteminin şehidi kabul etmiştir. Bulgar medyasından da bahsetmek gerekir. Naim Süleymanoğlu, Türkiye'ye döndükten sonra hakkında yalan haberler çıkarmışlardır. Türkiye'ye gittiğinden beri idman şartlarının sağlanmadığını, yıkanmaya su bile bulamadığını basınlarında yer vermişlerdir. Naim Süleymanoğlu'nun başarıları ise Bulgar medyasının ne kadar yalan olduğunu doğrular niteliktedir. Mehmet Türker'in sürgün hayatı bitmiştir ve artık köyüne dönmüştür. Kimisi Türklük mücadelesine yıllarını vermiş hemşerisini bağrına basarken, kimisi görünce görmemezlikten geliyordu. Köyün Türk olduğunu unutan muhtarı Türker'e iş bulmasında yardımcı olabileceğini söyleyince Mehmet Türker:

“Üzgünüm beni tanıyamamışsın. Ben ne senden ne bu devletten iş isteyecek kadar aciz değilim. Bir isteğim var. O da bir an önce bu mahpushane ülkesinden başka bir ülkeye çıkmak. O da senin elinde olmayan bir şey”

Muhtarın Mehmet Türker'e “hiç değişmemişsin” tepkisi üzerine Mehmet Türker de düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir:

“Evet, dediği doğrudu. Ben değişmemiştim. Onlar Türk'tü, Bulgar oluverdiler. Devlet onlara Bulgar yerine Çingene ol deseydi kabul ederlerdi. Çünkü kendi fikirleriyle, kendi kafalarıyla düşünemeyecek, kendi benliğini bilemeyecek kadar cahildirler. Adam babasına bile camiye gitmeyi yasaklayacak kadar Jivkov yanlısıydı. Bayram günleri mezarlığa gidenleri geri çevirdiğini, birçok kişinin nüfus cüzdanlarına el koyup işe gitmesini engellediğini anlatmışlardı. Onun gibilerin tek hedefi. Oturdıkları sandalyeyi bir başkasına kaptırmamaktı. Ama oturduğu sandalyenin ayakları kırık ve yakında onun gibileri kışkırtı yere çakılacaklarından habersizdi.”

“Daha önce yapılan uygulamalara karşı Türk azınlığın tepkilerinden ve tepkiler sonucu maruz kaldıkları baskı ve zulümlerden bahsetmiştik. İşte bu dönemde (Aralık1984-Mart 1985), başta Kırcaali, Mestanlı ve Yablonova olmak üzere ülkenin çeşitli yerlerinde azınlığın isim değiştirme uygulamasına

karşı düzenlediği barışçı kitlesel gösterilerin yanı sıra, bazı Türkler de örgütlü eylemlerde bulundular.”¹²³

Mehmet Türker, Nisan ayı başlarında Türk azınlıkların katıldığı direnişlerine katılmak için Podkova’ya gitmiştir. O dönemde kurulan (nisan) İnsan Hakları Derneği her gün üye sayısını arttırmaya devam ediyordu. Mehmet Türker bu derneği üye olmamayı, Türklüğü inkâr etmek olarak kabul ettiğini yazmıştır. O günler de Türk’lerin barut gibi olduğunu ve bir kıvılcım aradığını da yazar. Polis ise yapılan teşkilatlanmalara üye olmamaları konusunda halkı uyarıyordu. Eğer katılmazlarsa da ülke sınırına çıkmalarında yardımcı olabileceklerini de ekliyordardı. Kuzey Bulgaristan’dan açlık grevinin başladığının haberi yayılınca Bulgar Hükümeti bu durumun yayılmasından ve olası ayaklanmalar bastıramamaktan korkmuştur. 15 Mayıs’ta Mehmet Türker’in evi aranmış, bazı eşyalar alınmıştır. Jivkov yönetimi, kendi yönetimini tehdit eden unsurların önüne geçmek için İnsan Hakları Derneklerine üye olan, açlık grevine katılan, eylemlerde faaliyet gösteren Bulgar Türklerini sınır dışı etmeye resmen karar vermiştir. Bu yönetim ve baskıya daha fazla dayanamayacak durumdaki Bulgar Türkleri, acele bir şekilde toparlanmışlardır. Mehmet Türker, bu Jivkov sisteminden kurtulup nereye gideceğinin önemli olmadığını yazmıştır. Yıl 1989, Bulgar Türklerinin göçü başlamış bulunmaktadır. Bulgaristan’ın Türk azınlığına uyguladığı zorunlu göç politikası devam ederken, Bulgaristan Devlet Başkanı Todor Jivkov 29 Mayıs 1989 tarihinde televizyonda yaptığı bir konuşmada, Türkiye’nin Bulgaristan’dan göç etmek isteyen Türklere kapılarını açmasını istemiştir. Turgut Özal cevap olarak bizim kapılarımız herkese açık demiştir. Bulgaristan Hükümeti Türk azınlığına yaptığı asimilasyon politikalarına ve zorunlu göç tutumuna dünya kamuoyundan tepkiler doğmaya başlayınca “Türkiye’ye tatile gidiyorlar” açıklaması yapmıştır.¹²⁴ Türklerin anavatanlarına hızla göç etmesiyle Bulgaristan’da iş gücü açığı ortaya çıkmış ve ekonomik sıkıntılar başlamıştır. Bu durumun faturasını da Bulgaristan’da kalan Türk vatandaşlara eziyet ederek faturasını çıkarmıştır.

¹²³Bulgaristan’dan Türkiye’ye 1989 Göçü, Fevziye Maral

¹²⁴ Türkiye’ye tatile gidiyorlar”, Cumhuriyet, 16 Haziran 1989, s.12.

Türkiye'ye yolculukları başladığında tüm paralarını yanına alıp zulümden kaçan insanlar Gümrüğe yaklaştıklarında onlara bir miktar döviz verileceği söylenmesine karşılık Gümrükte para verilmeyeceği açıklanmıştır. Üstelik fazla paraları da ellerinden alınmıştır. El çantalarıyla yeni bir hayata başlayacak olan bu insanlar genelde akrabalarının yanında geçici olarak konaklamaya başlayacaklardır. Daha çok Trakya Bölgesi, Bursa ve İstanbul'a göç eden ve sayıları hızla çoğalan Türkler, Cumhuriyet yönetimi türlü imkânlar sağlamasına rağmen bazı maddi sıkıntılar çekmişlerdir. Geçici iskân yerlerinde ev kiralalarının hızla yükselmesi, işsizlik gibi sıkıntılar baş göstermiştir.

Türk hükümeti soydaşlarımız için “Kendi Evini Kendin Yap” projesi başlatarak alt yapısı hazır arsalar taksitle satılmaya başlanmıştır. Kurulacak yapı kooperatiflerince kredi açılması ve konutların yapımında soydaşlarımızın işçi olarak çalışması planlanmıştır. Bu uygulamadan ilk başta 11 bin ailenin yararlanması amaçlanmıştır.¹²⁵

Bulgaristan'a tekrar maddi, manevi sıkıntılardan dolayı göç eden insanlarda olmuştur. Kapıkule sınır kapısında niçin döndükleri sorulan 84 yaşındaki Nazmiye Haşimova ve kızı 54 yaşındaki Fatma

Haşimova ağlamaktan kan çanağına dönmüş gözlerini silerek şöyle demişlerdir: “Çocuklarımızın yarısı Bulgaristan'da kaldı. Diğer yarısı da buradadır. Geleli iki buçuk ay oldu. Cebimizdeki para bitti. Çocuklarımız iş bulamadı. Günlerce kiralık ev aradık bulamadık. Yürümekten tabanlarımız şişti. Birkaç kuruşumuz vardı, o da bitti. Önümüz kış. Ne yapacağımızı şaşırdık. Tek bir ümit dönüşte kaldı. Bile bile zulme gidiyoruz. İşkenceye dönüyoruz. Sonumuz belli değil. Belki bizi dayaktan gebertecekler. Belki de ülkenin öbür ucuna sürecekler. Ama ne yapalım? Son çaremiz bu. Öyle de kötüyüz böyle de...”¹²⁶ Devlet Bakanlığı yapan ve göçmenlerle ilgili kurulan Koordinasyon Kuruluna başkanlık eden Ercüment Konukman ise sınırın kapatılmasına ve vize uygulamasına karşı çıkmıştır. Konukman, “Daha önce defalarca sınırın kapatılmayacağını açıkladık. Şimdi bu kararımızdan

¹²⁵ Jivkov Döneminde Bulgaristan Türkleri ve Bulgaristan'a göç olayı, Rüştü Yılmaz

¹²⁶ “Kalmak da Zor Gitmek de”, Tercüman, 22 Eylül 1989, s. 1 ve 8.

vazgeçersek güvenirliliğimizi yitiririz. Bu dış itibarımızı sarsar. Bulgaristan'daki soydaşlarımızı Bulgar zulmüne terk etmeyi doğru bulmuyorum, başka çözüm yolu araştırılsın” demiştir.¹²⁷

Keza Bulgaristan'a döndüklerine pişman olan Türkler de olmuştur.

1.3. Dinî Unsurlar

Bulgarların asimilasyon politikalarında dil ve kimlik değiştirme çabalarının yanında din de gelir. Hristiyan kültürüyle donatarak ülkedeki tüm İslam azınlıkları asimile etmeyi amaç edinen Bulgaristan'da kurulduğu ilk yıllardan beri dinî yaşam kısıtlanmıştır. Camiler çeşitli bahanelerle kapatılırken yerine farklı mekânlar açılmıştır. Örneğin kurulduğu ilk yıllarda 82 cami bulunan Sofya'da, 1985 yılı başlarında sadece bir cami (Banyabaşı camii) kalmıştır. Bir yandan da İslam devletlerin tepkisini almamak için Bulgaristan'da 1300 caminin varlığını beyan etmişlerdir. Sadece camiler kapatılmamış özellikle büyük asimilasyonun olduğu yıllarda Türklerin dinî inançlarını yaşaması da engellenmiştir. Dinî bayramların kutlanmasına engel olunmuş, namaz kılanlar tutuklanmış, çocuğunu sünnet ettiren ailelere baskı yapılmıştır. İslamiyet'i kötüleyen çok sayıda haber ve makaleye Bulgar basınında yer verilmiştir.¹²⁸ Belene'de de tutukluların hepsi Müslüman olmalarına rağmen bu duruma saygı duyulmaz aksine yetkililerce baltalanır. Zaman zaman koğuştada dua eden insanları görebilmek mümkündü. Mahkûm Kara Ahmet'in mevlit ve Kur'an-ı Kerim'den sureler okuduğunu da görüyoruz. Mahkûmların ağır işlerde çalışmasının yanında beslenme olanakları sınırlı ve zorunlu tutulmuştur. Yemeklerde İslamiyet'te yenmesi haram kabul edilen domuz etinin kullanılması şartları zorlaştıran sebeplerden biridir.

“1984–1989 yılları arasında kalan camilerin de kapatılması hızlandırılmıştır. 1980'li yılların sonunda Müslümanların yaşadığı büyük şehir ve köylerdeki cami sayısında büyük bir azalma olmuştur. İbadete açık olan camilerde bile müezzinin sesi yasaklanmıştır. Camilerin bu şekilde köy

¹²⁷ Bulgaristan'dan Türk Göçü (1985-1989), Ayşegül İnginar, İstanbul, 2010

¹²⁸ Jivkov Döneminde Bulgaristan Türkleri ve Türkiye'ye göç olayı, Rüştü Yılmaz, Ankara, 2008

ve şehirlerden kaldırılması dayanışma ve kaynaşmayı önemli ölçüde azaltmıştır. Güneybatı Bulgaristan'da gözlemci olarak seyahat eden bir kişi bu bölgelerde 600 yıldan beri Müslümanların yaşadığını düşünmenin oldukça zor olduğunu hemen fark eder. Çünkü Müslümanlara ait her şey yok edilmişti. Bu girişimler Türk ve Müslümanların dinî inançlarını yerine getirmelerinde büyük aksamalara yol açmış, özellikle gençler arasında dinî inançların azalmasına neden olmuştur. Böylece din, sadece yaşlılar için önemli bir unsur haline gelmiştir. Yine de bunlara rağmen

Müslümanlar dinî bayramlarını kutlamaya devam etmişlerdir. 1989 yılından sonra komünist rejim tarafından din üzerinde uygulanan bütün bu baskılar kalkmıştır.”¹²⁹

Mehmet Türker ile tecrit koğuşunda kalan Recep'in tecrit şartlarında bile beş vakit namazını aksatmadığını da yazılmıştır. Hapishane de birinci binada alt katta serbest hücreyi namaz kılmak için kullananların da arasında olduğu Recep ve diğer mahkûmlar bir daha o mescitte namaz kılamamıştır çünkü gardiyanlar kapısına kilit vurmuştur. Burada namaz kılanlar da tecrite alınmıştır. Bobovdol'da ramazan ayında oruç tutan mahkûmlar, sahurda sadece zeytin ve peynirle oruç tutmak zorundadırlar. Gündüzleri inşaatta çalışanlar için ramazan zor geçse de yine de dayanırlar.

Mehmet Türker Dragoviştitsa Köyüne gittiğinde en çok domuz eti yemekten kurtulduğuna sevinir. Dinî açıdan Komünistlerin din algısına Mehmet Türker şu şekilde dikkat çeker:

“Komünistlerin en önemli vasfı da ateistliği savunmaktı. O açıdan Bulgaristan devletinin en büyük düşmanları da din adamları ile Türkoloji mezunlarıydı. Din adamlarını inanç açısından karşılarına almışlardı. Türkologları da Türk Milliyetçisi olarak görüyorlardı. Bu bakımdan devlet yetkilileri benden hem Türkolog olduğum için hem de babamın hafız olmasından dolayı iki kat nefret ediyorlardı.”¹³⁰

¹²⁹ Bulgaristan Müslümanlarının Dinî ve Sosyal Hayatı, Ahmet Lutov, Bursa, 2006

¹³⁰ Mehmet Türker, Belene Adası, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2010, S, 142

Sürgünde geçirilen ilk bayramda ailesini köye gönderen yazarın aklına çocukluğundaki bayramlar gelir:

“55-60 yılları arasında geçen çocukluk dönemimde Bulgaristan’da komünist sistem hâkimdi. O zaman böyle bir baskı yoktu. Okullarımızda Türkçe yasağı yoktu. Bazı mahallelerde köy hocaları din dersi de okutuyordu. Din derslerine gitme sırası bana geldiği zaman tamamen yasaklar başladı ve bana hocanın dizinin dibine oturmak nasip olmadı.

...

O zaman köyümüz kırk elli aileden ibaretti. Öğle geçerken başladığımız çörek toplama işi akşamüzeri sona eriyordu. Arife günü akşam namazından önce mezarlığa ziyarete gidilip ölenlerin ruhuna Fatiha okunurdu.

...

Bayramların birinci sabahı etraf köylerden de bizim camiye bayram namazına gelenler çoktu. Biz çocuklar önceki günün yorgunluğuna rağmen yine erken kalkıp, camiden çıkanlardan şeker toplamak için birer mendil hazırlar, camiinin çıkışında erkeklerin çıkmasını beklerdik. Namazdan sonra bayramlaşma başlar, Kurban Bayramı’nda ise kurban kesilirdi.”¹³¹

Hanımının anlattığı, Jivkov sisteminin uyanış devrindeki bayramlar da ise camilerde vaazlar Bulgarca okunması için baskı yapıldığını, kurban kesmenin yasak olduğunu belirtir. Belene’de kaldığı günlerde el ve inşaat işlerini iyi öğrenmesinden köyde de inşaat işleri yapıyordu. Gittiği işlerde tek şartı verilen öğle yemeklerinde domuz olmaması ve içeceklerin alkolsüz olmasıdır. Yazarın burada dinî hassasiyetini görebiliyoruz. Hristiyan geleneklerinde gusül abdesti olmadığı için evlerde banyo kültürü de yoktu. Şehirdeki umum banyolarda ise erkekler anadan doğma banyo yaparlardı ve bu da Müslüman kültüründe yer almayan bir durumdu. Jivkov sistemindeki dinî kısıtlamalar ile alakalı bazı görüş ve gözlemlere yer vermem gerekmektedir.

¹³¹ Mehmet Türker, Belene Adası, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2010, S,161

Şükrü Altay: “Cenaze törenlerine gelince 84 yılına kadar pek o işlerine karışmıyordu devlet. Yani eğer komünist partisine üye değilsen, sıradan bir işçi veya köylüsün dikkat çekmiyordu. Veya partide herhangi bir devlet işindeysen belirli özellikleri vardı ona göre yapacaksın ne yapacaksın. Fakat 84’den sonra mümkün değil Müslümana yakışır bir şekilde defnetmek tamamen polisiye, muhtarıyla veya gözlemcileriyle bakıyor takip ediyor. Ve mezar taşına da Bulgar ismi yazdırıyor.”¹³²

Havva Kılıç: “Biz orda kendi kendimize Bulgarlaşmıştık yani. Çünkü okumuyorduk. Türkçe okunmuyordu okullarda. Bu çok önemli, Türkçe okumadık yasak. Bir tane dua öğretmedi kimse bize ben buraya geldim. Mevlüte gittim. İhlstan başka babaannemin öğrettiklerinden başka bir şey bilmiyordum. Daha 89’da burada Fatıha’yı öğrendim.”¹³³

Emine Hocaoglu: “Büyüklerimiz asla namazı ihmal etmemişlerdir. Hatta namazı genç nesiller ben kendi çocukluğumda orda her ramazan ayında oruç tuttuğum için ne ramazan ne Kurban Bayramı dinî bayramlar bana hiç değişik bir şey gelmedi. Zaten biz o şekilde büyümüştük. Ama daha sonra baskılar olmaya başladı. Asimileye kadar herkes tarlasının kenarında bir öğlen namazı bir ikindi namazı kılabilirdi. Zorunlu asimileden sonra bunlar tamamen yasaklandı. Köy mescitleri vardı onlar kapatıldı. Camilerde ezanlar susturulmaya çalışıldı yani bir anlamda Türk nüfusunun aşırı oranda artışı, Bulgarlar’da bizdeki kadar artış gözlenmiyordu. Neredeyse Türk nüfusu onları geçmek üzereydi. Belki bunun bilinci altında sonraki dönemde Osmanlı İmparatorluğu’na geçiş olacak Türkler bizi geçecek korkusuyla mı yaptılar bilemiyoruz ama biz bunu hissettik yani. Bizim çokluğumuz varlığımız ordaki Türkler’inde eğitime önem vererek istihdam sağlamaları bize karşın baskılar arttı. Öldüründe oldu ölümlerde oldu işte zorunlu göçe tabii tutulanda belene kamplarında cezaevlerinde çok farklı bir çilekeşin içinden geldik.”¹³⁴

Asimilasyon sürecindeki kısıtlamaları bu şekilde dile getirmişlerdir.

¹³² 1989 Bulgaristan Göçmenlerinin yerel kültüre ve tarihe ilişkin algıları, Gürer Gülsevin, Bursa, 2014

¹³³ Gürer Gülsevin age.

¹³⁴ Gürer Gülsevin age.

1.4. Sosyal Hayat

Mahkûmların diğer koğuşlar ile teması mümkün olmadığından kendilerince koğuşlar arası bir haberleşme yöntemi geliştirmişlerdir. Kelimeler kurmak için harflerin alfabe sırası kadar duvara tıkladmaları az da olsa iletişim kurmalarına yardımcı olmuştur. Mahkûmların zorlandıkları bir konu da Bulgarların taharet anlayışından kaynaklı tuvalet ihtiyacıdır. Türklerin ibrik kullanmasını ahlaksızca bulan Bulgarlar gazete kâğıdıyla temizliklerini yapıyorlardı fakat mahkûmlar bu şarttan da yoksundurlar.

Şükrü Altay (Şükrü Süleyman Mehmet):

"Hapishanenin binasında bir kere asla çok kötüydü, istemem bir daha öyle yerlere düşmek, çok kötüydü, Kamp binası ya o da kötülerin iyisi hani derler ya, şimdi en iyi olan yeri Hapishaneden çıkıp Kampa götürdüklerinde en azından geceleri tuvalete istediğin saatte, istediğin zaman girebiliyordun, tuvalet meselesi çok önemli, gıdadan daha önemli, çünkü bir odanın içinde 30-40 kişi veya 15-18 kişi, kapının arkasında bir kova ve herkesin gözünün önünde oraya tuvaletini yapıyorsun Allah kimseyi düşürmesin. Kampta tuvalet normal, açıp kapıyı gidiyorsun. Kamp binasının içinde de tuvalet var, Kamp binasının dışında bahçede de tuvalet var. Geceleri içerdeki tuvalet, kapılar kapandıktan sonra 8'de kullanılıyor... Cezaevine göre Zastava'da [Tecrit Kampı'nda] koşullar daha iyiydi, orada da tuvalete gidebiliyorsun gece istediğin zaman"¹³⁵

Mahkûmların birbiri ile olan konuşmalarında görüyoruz ki birbirileri ile olan iletişimleri umut vaat eden söylemlerdir. Silistre'den yeni gelen mahkûmların "Bulgarların barbarlığını bütün dünya duymuş ve bizim durumumuz bu günlerde bütün radyo ve televizyonların haber gündemini oluşturmuş" demesi koğuşta bayram havası yaşatmıştır. Bir yandan öldürülme korkusu, bir yandan geride bıraktıkları ailelerini düşünen mahkûmlar sürgünlerde ve koğuşlarda kader ortaklığı yapmışlar ve birbirlerine destek olmuşlardır. Mahkûmların beslenme olanaklarının yetersiz olduğu kendilerinin bakımsız olduğunu anlatan Türker, eserinde

¹³⁵ Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nde siyasi otorite ile ulusal Türk azınlığı arasındaki güçlü ilişkileri bağlamında Belene Toplama Kampı (1985-86), Vildane Özkan

Belene kasabasına inşaat işlerine gönderildiklerini yazar. Ağır şartlarda enerji sarf etmelerine karşın temel yaşam ihtiyaçları da karşılanmamaktadır. Bu insanların meslek gruplarından da bahseder. Aralarında öğretmen, doktor, mühendislerin bulunduğu mahkûmlar bu zor şartlarda perişan olmaktadır. Görüş günlerinin başlamasıyla ailelerini görebilme imkânı bulan mahkûmlar yine Türkçe konuşma yasağının zorluklarını yaşamışlardır. Gelen ziyaretçilerin çoğu Türk köylerinden geldiğinden Bulgarca bilmemektedir, dolayısıyla görüşmeler sessiz, sedasız geçmektedir. Mahkûmlar çeşitli işlerde çalıştırılır. Yaz mevsiminde mısır kazmaya sonbahara doğru kasabaya tenekecilik, binaların üzerine teneke kaplamaya giderler. İşten geldiklerinde can sıkıntılarına, özlemlerine ve ağır şartlara katlanarak, dayanışma ile birbirlerine moral olurlar. Mahkûmlar, hapishanelerde boş zamanlarını çeşitli el işleriyle uğraşarak geçirirler. Zeytin çekirdeklerinden teşbihler, farklı nesnelerden kalemler yaparak geçirirler. Sevdiklerine yaptıkları bu hediyelikler tutukluların psikolojisine iyi gelmiştir. Kışın kampta kalanlar ise soğan soyarak yemek parası kazanmaya çalışır. Kamptan evlerine gönderilenler de diğerlerinin ailelerine haberler verir. Bu durum mâhkumlar arasında moral ve motivasyon sağlar. Bobovdol'da da işe gitmedikleri zamanlarda hediyelik yapan mahkûmlar, iyi havalarda sporla uğraşıyorlar ve televizyon izliyorlar. Bulgarlar, Türkiye'nin olumsuz taraflarını göstermek için filmler açsalar da mahkûmlar filmleri sadece filmin Türk yönüne dikkat ederek izlerler. Bobovdol'dan sürgüne giderken yollarda gördüğü halkı gözlemleyen yazar, bizlere insanların kılık kıyafeti ile ilgili bilgiler sunar. Kıyafet reformunun 1960'ta kooperatifleşme reformundan hemen sonra yapıldığını ve şalvar, ferace giyen Türk, Pomak ve Müslüman Roman kadınlarına eski tarz giyimin yasaklandığını belirtir. Bu reformu kabul etmeyen insanların öldürüklerini de ekler. Kendi ağzından:

“Aynı dönemde bizim gelin kızlarımız düğünlerinde gelin alayı tarafından erkek evine at üzerinde al, yeşil, mor, tüllerle getirilirdi. Atın yularını da erkek ailenin saygın kişisi yedeklerdi. O kıyafet reformu hemen birkaç günde gerçekleşmedi. Parti komiteleri tarafından evlenen kızlara erkek evine kapalı

gitmeleri yasaklanmıştı. Tutucu aileler tarafından bu uygulama kabul edilmiyordu”¹³⁶

İki buçuk yıl kapalı kaldıktan sonra Mehmet Türker, sürgüne gedildiğinde eşinden ilk isteği dünya basınına dinlemek için radyo olmuştur. Dinlediği haberlerde Bulgaristan Türklerine yapılan bu zulmün anlatılması yazarı duygulandırıyordu. Köyde yaşam düzenlerinin oturmasıyla hemşerilerinin uzak yerlerden ziyarete gelmesi, gelenlerin maddi manevi yardımlarının olması Mehmet Türker ve ailesine moral olmuştur. Köyde inşaat işleri için evlere gittiğinde hiçbir evde banyo olmadığını fark eden yazar, ecdadının Bulgar halkına yıkanma kültürü kazandırdığını düşünmekten kendini alamamıştır.

1.5. Edebî Unsurlar

Belene Adası Ömer Osman Erendoruk’un dizeleriyle başlar:

Ufuklardan inen akşamlar ölü

Kavaklar bir öykü fısıldar sessiz

Burada binlerce ceset gömülü

Belene bir mezar mı esrarengiz?

Belene adası, eserde ölüm adası olarak tasvir edilmektedir. Ömer Osman da diğer Türklerin kaderini yaşamış, ömrünü sürgünlerde hapisanelerde geçirmiş Bulgaristan Türklerini yansıtan ve sanatını ancak anavatanında var edebilmiş bir Türk yazar/şairdir. Belene cezaevinde de yatmış olan sanatçı zulüm gördüğü yılları ve hislerini eserlerine taşımıştır.

Mehmet Türker’in ilk kızı kendisi hapiste iken doğmuştur. Ailesine duyduğu özlem ve doğmuş çocuğunu görmemiş mahkûm Türker, gece koğuşta şu şiiri yazmıştır:

“Doğumun huzursuz yıllara rastladı kızım.

İlk nefes alacaktın dünyada 22 Ocak’ta,

¹³⁶ Mehmet Türker, Belene Adası, İstanbul, Çağrı Yayınları, s.129, 2010

Bir ölüm kalım savaşı başlamıştı Bulgariya’da

85’in üçüncü günü kelepçelendi ellerim,

Ertesi gün Belene Kampı oldu meskenim.

Dışarıda hava kış, kıyamet,

Koğuştaki buza bakıyordu Kara Ahmet,

Köşe de gırla gidiyordu sohbet,

Termometre yine eksi yirmi dokuzda,

Kurda kuşa cennet, insana cehennem bu ada.

Haberini bekledim kızım altmış gece uykusuz,

Sonunda oyun etti Bulgar deyyus.

Dün ulaştı hemşerilerimiz, bir kafil,

Doğum müjdeni verdi Hamdi hele,

Böyle bir gün de baba olmak da nafile.

Ben burada biçare sizsiz,

Eminim, iyi günleri yakında göreceğiz.

Umutlarım şahlanmış yarın, yarınları bekleyeceğiz.”¹³⁷

Mehmet Türker’in baba olması şerefine diğer mahkûmlar Rumeli Türküsünü de söylemişlerdir:

“Mahpushane çeşmesi yandan akıyor yandan,

Mahpusluk bir şey değil, ayrılık var bir yandan

Ben verem oldum, sarardım soldum”¹³⁸

Bu sevincin üzerine gardiyandan ikaz alırlar, çünkü Türkçe konuşmak, şarkı söylemek yasaktır. Şair Osman Erendoruk da Jivkov sisteminin getirilerini şöyle ifade eder:

“Bulgar ’ın ihtiyarı, genci, kadını, kızı,

¹³⁷ Mehmet Türker, Belene Adası, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2010

¹³⁸ Mehmet Türker, age.

*Ayırt edebilse de haklıyı ve haksızı,
Gene öter durur leş kargası gibi gak gak...
Ortalığa bir çığlık yayılır: yasak yasak.
Türkçe söylemek yasak, Türkçe yürümek yaya,
Türkçe işitmek yasak, Türkçe bakmak dünyaya,
Türkçe sevinmeyecek, Türkçe gülmeyeceksin,
Alnundan akan teri Türkçe silmeyeceksin*

.....

*Türkçe bağlamak yasak ayakkabı bağını,
Türkçe ayırmak yasak solunu ve sağını,
Sofrada ekmeğini Türkçe dilmeyeceksin,
Türkçe yaşamayacak, Türkçe ölmeyeceksin.¹³⁹*

Yaz ortasında tarla işine giden mahkûmlardan Molla'nın yazdığı dörtlük Mehmet Türker'in hatırında kalmıştır. Eserinde de yer vermiştir:

*“Belene mahpusu üzerinde büyük bir yazı
Duydu bütün dünya bizden çıkan avazı
İmdat yok kimseden ederiz niyazı
Kaldık Bulgar'ın baskısında ağlarınız bazı...”¹⁴⁰*

Belene de geçen günleri tasvir eden bir şiir de şair Ömer Osman'ın şiiridir:

*“Burası sayfiye değil, ne yalı
Buradadır Bulgar zulmünün hası,
Burası Belene ödüm Adası...
Ada baştan başa kan boyalı.*

¹³⁹ Mehmet Türker, age. s.50

¹⁴⁰ Mehmet Türker, age. s.50

Gelmez pazartesi başlar da Salı

Haftaların uzar gider arası,

Burası belen ölüm adası

Öykü değil, ne de çocuk masalı”

Mestanlı Emniyet Müdürlüğü karakolunda, hücreye gelen polislerin Bulgar şairi İvan Vazov’un ‘Bulgar Çocuğuyum’ şiiri zorla ezberlettiriliyor ve okutuluyordu. Bilenler söyleyince dayak atılıyor, bilmeyeler veya okumayanlar olunca yine işkenceye maruz bırakılıyordu. Polisler mahkûmların başlarını duvarlara vuruyorlardı. Su isteyen bir mahkûmun tuvalet için kullandığı kovadan su içmesi de bu sorgularda gerçekleşe herhangi bir hadiseydi. Mahkûmların asla unutamayacakları bu işkenceler hafızalarına kazınmıştı.

1989 Bulgar Türklerinin anavatanlarına olan yolculuğu başladığında Mehmet Türker, mezarlığa son kez bakarken bu topraklarda yaşamış olan atalarının seslerini duyduğunu hayal etti:

“Nereye gidiyorsun oğul? Ben ki Yemen çöllerinde, Çanakkale’de savaştım, benim neslimin huzurlu yaşaması için. Senin huzurun kaçmış olmalı bu diyarda. Beni bırakıp, bu topraklardan göç ederken kolumdan yediğim kurşun yarası sızlıyor.

....

Sizleri, burada biçare mi bıraktılar evlat, var git sağlıcakla!

...

Var git, Anadolu’ya. Orası bizim de vatanımız. Bizler de dedenle Anadolu toprakları için savaştık. Kimimiz öldü, ben burunsuz kaldım, deden kurşun yarasıyla kurtuldu”¹⁴¹

¹⁴¹ Mehmet Türker, Belene Adası, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2010, S.217

1.6. Yeniden Doğuş: Türkiye

“Sabaha karşı hoparlörden yükselen ezan sesiyle uyandık. O sabah bizden mutlusu olamazdı. Biz artık anavatan Türkiye’deydik. Elimizde ikişer bavulla yeniden doğmuşçasına yeni bir hayata başlıyorduk”¹⁴²

Mehmet Türker ve ailesi için İstanbul’da ilk gün, tarih 31 Mayıs Çarşamba. Veznecilerde bulunan Balkan Kültür ve dayanışma derneğ’in’de Mehmet Çavuş ile tanışma fırsatı bulan yazar sohbet esnasında Türkçe konuşmasının kusursuz olduğuna şaşılınca şöyle demiştir:

“Ben Türk’ü, Türkçe’yi ve Türkiye’yi sevdiğim için kırk beş ay temerküz kamplarında ve sürgünlerde süründüm”

İstanbul’da kaldığı süre zarfında yazar eş, dost, akraba ve diğer kader arkadaşlarıyla buluştuktan sonra Bursa’ya geçmiştir. Bursa’da geçirdiği zamanın çoğunu da BAL-Göç’te geçirmektedir. O günlerde Bulgaristan’a yoğun bir göç başlamıştır. Birkaç Bursa’da kaldıktan sonra İzmir’e akrabalarının yanına geçer ve orada aldığı habere şaşırır. 27 Mayıs’ta Bulgaristan çıktıklarında Mehmet Türker’in sakatlandığı, Çocuklarından bir tanesinin de öldüğü haberi yayılmıştır. TRT televizyonunu arayarak konuşma yapmak üzere İstanbul’a geri döner. Yazar, İstanbul’da iş ararken Kamuran Abacıoğlu tarafından gazetede çalışmak üzere görüşmeye çağrılır. 10 yıl bu gazete de görev yapar. 1989 yılı sonlarında Bulgaristan’da Jivkov Hükümeti düşer ve Türklere ellerinden alınan haklar iade edilir. Ahmet Doğan’ın başkanlığında çoğunluğunu Türkler’in oluşturduğu Haklar ve Özgürlükler Hareketi de kurulmuş olur. İş gereği bütün Türkiye topraklarını, farklı ülkeleri de gezen Türker, çocukluk hayali gazeteciliği yapıyordu.1991’in yazında ise Mehmet Türker ailesiyle birlikte Bulgaristan’a ilk ziyaretlerini yapmışlardır. Mehmet Türker, kitabında Türklere uygulanan baskıların yurt dışında ve Türkiye genelinde duyurulması için radyolarda sık sık yayın yapan Mümin Gençoğlu’da yer vermiştir. BAL-GÖÇ Derneği başkanı Gençoğlu Bulgaristan’da Türklere yapılan zulmün durması için de oldukça büyük bir

¹⁴² Mehmet Türker, Belene Adası, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2010, S.222

aba sarf etmiştir. 1992 yılında Bursa BAL-GÖÇ dernek binasının açılışında o zamanın başbakanı Mesut Yılmaz'ı beklerken şunları söylemiştir:

“Ey arkadaşlar, şu Allah'ın işine bir bakın, nereden başladık nereye geldik. Avrupa'da insan haklarının ihlalini bütün dünyaya anlattık. şimdi Bulgaristan'dan gelen kardeşlerimizle beraber bu büyük çatının altında birlikteyiz”¹⁴³

10 yıl Türkiye gazetesinde çalıştıktan sonra Ekonomi vitrini şirketinde aylık ekonomi dergisi Ekovitrin'de 3 yıl yazılar yazdıktan sonra Türker, Ekonomi vizyon televizyon programlarının hazırlanmasında da çalışmıştır. Yazılarını yazmak üzere de bu işletmeden ayrılmıştır.

2.2. HAZANDA SON YOLCULUK

2.2.1. Muhteva

Hazanda Son Yolculuk isimli eser, Mehmet Türker'in 34 yıllık dostu, ağabeyi, sırdaşı Ömer Osman Erendoruk'un hayatı ve anılarını yazmak üzere hazırlamış olduğu eseridir. Eserde şairin ölüm haberini aldıktan sonra, cenazenin defnedilişine kadar geçen sürede şairin aklından geçen hatıralar kaleme alınmıştır. Genel muhteva açısından inceleyecek olursak eserden anlaşılacağı üzere şairin hayatı, edebikimliği, anıları ve ideolojik duruşu esas alınmıştır. Erendoruk, Bulgaristan topraklarında doğmuş bir Bulgaristan Türküdür. Koşukkavak bölgesinde 24 yıllık öğretmenlik mesleğini icra etmiştir. Jıvkov rejiminin dayatmalarına boyun eğmeyen, Ulus- millet bilincine sahip şairin ömrü bu mücadele yelpazesinde geçmiştir. Üç buçuk yıl Eski Zağra Cezaevinde, altı ay Belene Ölüm Kampında, üç yıl Roman sürgünlüğünden sonra 1989 yılında anavatanına kavuşmuştur. Komünist düzenin bütün zorluklarına dayanmasının sebebini ise Türk olmak ve Türk kalmak şeklinde ifade etmiştir. Bir yazar olarak baskının ve zulmün en ağır şartlarında eserlerini gizliden gizliye icra etmiş ve yakınlarına okutmuştur. Bulgaristan'dan gelen sağlık problemleri yazarı anavatanında da yalnız bırakmamıştır; keza ölümü de kalbinin artık dayanamayacak oluşundan

¹⁴³ Mehmet Türker, Belene Adası, İstanbul, ağrı Yayınları, S.246, 2010

kaynaklanır. Mehmet Türker'in Türk olmayı ondan öğrendiğim dediği Erendoruk, 60'lı yıllarda hikâyeler yazmaya başlayarak yazın hayatında yerini alır. Tüm eserlerinin genel muhtevası da Bulgaristan Komünist Partisi'nin kendinden gayrı olan, tehlike olarak gördüğü Türklere karşı yaptıkları ıstıraptır. Hazanda Son Yolculuk eserini irdelemek için temel unsurları başlıklar halinde çeşitli kaynaklardan yararlanarak sunacağım.

2.2.2. Dinî Unsurlar

Yazar Mehmet Türker'e şair Ömer Osman Erendoruk'un ölüm haberi eserde belirtildiği üzere 19 Ekim, Ramazan ayının 27 günü, Kadir Gecesinde sabahında gelir. Kadir gecesi İslam inancına göre Kur'an-ı Kerim'in indirildiği mübarek gecedir.

Mehmet Türker, Bulgar sisteminin bütün eziyetinden kurtulduktan sonra Ömer Osman Erendoruk ile anavatanlarına kavuştuğu sıralarda şiirlerini yayımlatacak edebiyat dergisi aradıklarını yazar. Şiirlerini kimseye kabul ettiremeyince bir kanepeye oturup Ezan-ı Muhammediye dinlerken Şairin 'sen sabırlar ver' dediğini yazmıştır. İslam Kültüründe Müslümanlar için ezan vakti duaların ve ibadetin zamanı olan ezan sesinde şairin Allah'tan yardım dilemesi dinî öğelere örnektir. Kendi söylemlerine de yer vermek isterim:

"Evet, bizi yadırgadıklarına gelince sağ olsunlar. Ama unutmamak gerek ki, herkesin Allah'ı var. Ya bir de boğulmazsak, eli olan, ellerini çırpıp, kanadı olan, kanatlarını açar; kimi yürür kimi uçar. Elbet bizde buluruz yürümenin bir çaresini. Yerimizde sayacak değiliz ya!"

Ömer Osman Erendoruk anavatanına kavuştuğu gün Edirne'dedir ve Türker şairin hayatında geçirdiği en rahat gecenin İmam Hatip Okulunda olduğunu söyler. Bulgar'ın tüm baskı ve asimile politikaları geride kalmıştır, ertesi gün herhangi bir camide değil Selimiye Camiinde namaz kılınacaktır. Osman Erendoruk duygularını şu şekilde aktarır:

“Allahım! Sen istedikten sonra her şey mümkün. Benim dokuz sene işkenceden sonra Edirne’nin Selimiye camiinde ikindi namazı kılabilmemi ancak sen nasip edebilirsin. Bir tek sen... Bismillahirrahmanirahim...”¹⁴⁴

Türkiye’ye geldiklerinde haz duydukları şeylerden biri de kendi ülkelerinin camiinde soydaşları ile özgürce namaz kılabiliyor oluşlarıdır. Bulgaristan’da zulmün altında sadece kimlikleri asimile edilmeye çalışılmamış aynı zamanda dinleri de kırılmaya çalışılmıştır.

“1984-1989 yılları arasında kalan camilerin de kapatılması hızlandırılmıştır. 1980’li yılların sonunda Müslümanların yaşadığı büyük şehir ve köylerdeki cami sayısında büyük bir azalma olmuştur. İbadete açık olan camilerde bile müezzinin sesi yasaklanmıştır. Camilerin bu şekilde köy ve şehirlerden kaldırılması dayanışma ve kaynaşmayı önemli ölçüde azaltmıştır. Güneybatı Bulgaristan’da gözlemci olarak seyahat eden bir kişi bu bölgelerde 600 yıldan beri Müslümanların yaşadığını düşünmenin oldukça zor olduğunu hemen fark eder. Çünkü Müslümanlara ait her şey yok edilmişti. Bu girişimler Türk ve Müslümanların dinî inançlarını yerine getirmelerinde büyük aksamalara yol açmış, özellikle gençler arasında dinî inançların azalmasına neden olmuştur. Böylece din, sadece yaşlılar için önemli bir unsur haline gelmiştir. Yine de bunlara rağmen Müslümanlar dinî bayramlarını kutlamaya devam etmişlerdir.

1989 yılından sonra komünist rejim tarafından din üzerinde uygulanan bütün bu baskılar kalkmıştır.”¹⁴⁵

Mehmet Türker eserinde Şairin cenazesini anlatır. İmamın hakkınızı helal ediyor musunuz? Sorusuna herkesin hep bir ağızdan helal olsun deyişini ve birkaç gün önce Mehmet Türker’e söylediklerini yineler.

“Allah’ım ben doğdum doğalı sana karşı gelmedim, kendimi senden ayrı tutmadım ve seni yaradanım olarak kabul ettim. Neden bana bu acıları, bu ıstırapı çektiriyorsun?”¹⁴⁶

¹⁴⁴ Mehmet Türker, Hazanda Son Yolculuk, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2007, s.51

¹⁴⁵ Ahmet Lutov, Bulgaristan Müslümanlarının dinî ve sosyal hayatı, Bursa, 2006

¹⁴⁶ Mehmet Türker, age. s.84

Şair defnedilirken İmam Yasin-i Şerif, okur. İslam kültüründe ölmek üzere veyahut ölen kişinin ardından azabının azalması için okunan duanın ardından Mehmet Türker, şairin ailesinin Erendoruk'un çocukken hafız olmasını istediklerini yazar fakat sonra Bulgar sistemi başa geçince vazgeçtiklerini yazar ve şair medreseye gitmez. Bu noktada o zaman var olan nüvvab eğitiminden bahsetmek gerekir.

“1908 yılında Bulgaristan bağımsızlığını ilân edince, Bulgaristan'daki Müslüman-Türk halkının ilmî, dinî ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak için birçok ilim ve din adamına ihtiyaç vardı. Halkın ihtiyacı olan gerekli kadroları yetiştirmek için bir ilmî ve dinî kuruluşa ihtiyaç duyuldu. İşte bu ihtiyaçları karşılamak üzere, 1922 yılında Deliorman'ın merkezi sayılan Şumnu şehrinde “Nüvvab” adında bir okul açıldı. Nüvvâb Okulu esasen dinî bir mahiyet taşımakla beraber, hiçbir zaman eski manada bir medrese olarak kabul edilemez. Nüvvab bu özelliği ile müstesna bir ilim ve irfan ocağıdır. Onun tek kusuru, programının çeşitli dersleri içine alması ve haddinden fazla yüklü olmasıdır. Türk Tarihi ve Türk Edebiyatı Tarihi gibi konuları da ihtiva etmiş olmasına rağmen, Nüvvab Okulu'nu sadece din okulu diye yanlış tanımlayanlar da olmuştur. Bu medresede Arapça, Türkçe, Fen dersleri ve dinî eğitim yapıyordu. Nüvvab Okulu, Bulgaristan Müslümanlarının eğitim hayatında çok mühim ve müspet bir rol oynamış ve yıllarca ilmî ve dinî ihtiyaçlarını karşılamıştır.”¹⁴⁷

Daha sonra şairin ailesi bu kararından vazgeçer.

“Şimdi devletin başına gelen bu komünistler Allahsızdır. Bu çocuk hafi olursa genç yaşta mimlenir, Allah göstermesin bir de hafızlığı bozulursa, o günahın altından kalkılmaz. Onun hafız olmaması daha hayırlı olur”¹⁴⁸

Keza yerinde de bir karar olur çünkü şairin yetişkinlik döneminde Bulgaristan Komünist Partisi tek tip bir millet minvalinde yasalarını koyar. Farklı din, dil ve ırkı mensuplarını asimile etmek için çeşitli zorbalıklara başvurur. Osman Erendoruk yine de Türklük mücadelesinde Bulgar yönetimi

¹⁴⁷ Bulgaristan Şumnu'daki MEDRESETÜ'N-NÜVVAB'IN İSLÂM DİN EĞİTİMİ TARİHİNDEKİ YERİ, Konya, 2011

¹⁴⁸ Mehmet Türker, Hazanda Son Yolculuk, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2007, S.144

tarafından mimlenmiş ve bedel ödemiş bir kişiliktir. Hayatının hiçbir alanında dininden, dilinden ve soyundan vazgeçmemiştir.

2.2.3. Sosyal Hayat

Şair Ömer Osman Erendoruk ile hatıralarını okuduğumuz yazarın, günlük yaşamlarından ve sosyal hayatlarından izlere de rastlıyoruz. Mehmet Türker okulların ilkbaharda okulların tatil olmasıyla doğada bir canlılık olduğunu ve çocuklarla hayvanların peşinde olduklarını yazar. O zaman yenilik olarak sayılan portatif radyo insanların eğlencesi olduğunu da belirtir. Sofya Radyosundan Türkçe yayınları hiç kaçırmadıklarını da ekler.

Gençliğinden bu yana hayalinde büyüttüğü, kitaplarını okuduğu Üstat şairin çocukluğundan izleri de görebiliyoruz Hazanda Son Yolculuk eserinde. Bizden biriymiş ifadesinin devamında Osman Erendoruk'un hayatından bahseder. Bu anlatımında yazarın, şairin hayatıyla ortak noktalar bulunduğunu görebilmek de mümkün. Sefalet içinde geçen çocukluk, hayvanların bakımı, yoğurt yayığından çıkan ayran gibi örnekleri Ömer Osman'ın hayatının çoğu Rodoplu insan ile aynı olduğunun göstergesidir.

“Türkler Anadolu'daki şehirler de olduğu gibi Bulgaristan'daki şehirlerde de Osmanlı döneminde kurulan çarşı ve pazarların etrafında kurulan mahallelerde yaşamaktaydılar. Türk mahallelerindeki evler kuzey de ahşaptan, Kırcaali-Rodop bölgesinde daha çok taştan yapılmaktaydı. Sokaklar dar ve taş döşelidir. Bulgaristan'daki Türk evlerine en güzel örnek Filibe (Plovdiv)'deki tarihi Türk mahallesidir. Bulgaristan'da Türkler ekseriyetle köy de yaşamakta ve geçimlerini tarımla sağlamaktadırlar. Köylerdeki Türk evleri iç ve dış avlu olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. İç avlu asıl evin yani köylülerin oturdukları kısımdır. İç havlu da genellikle çiçek ve ağaçların ekili oldukları bir bahçe bulunmaktadır. Dış avlu ise tarımla uğraşan köylünün tarım araçlarının ve ahırların bulunduğu ve sokaktan yerine göre kerpiç, taş ve ağaçtan yapılan duvarla çevrili kısımdır.”¹⁴⁹

¹⁴⁹Erhan Vatansever, Osmanlı İdaresinden Sonra Bulgaristan Türklerinin Sosyokültürel Hayatı, Edirne, 2008

Mehmet Türker, dostunun hayatta vazgeçemediği dört şey olduğunu söyler: okumak, yazmak, kahve, sigara. Birlikte çok kez seyahatlere gittiklerini ve üstadının Türk sanatından çok etkilendiğini de yazar. Aynı zamanda üstadın her akşam belli bir kanalda izlediği diziler olduğunu, samanyolunun filmlerini sevdiğinden bahseder.

2.2.4. Siyasi Süreç

Mehmet Türker dostunu, tanıdığı yıllardan itibaren onun önsezilerinin her zaman kuvvetli olduğunu ve bu farkındalığından dostunu kaybetmekten her zaman ürktüğünü belirtir. Nitekim Osman Eren Doruk, Jivkov rejiminin baskı yıllarında sinsice başlatılan soykırımı sezmiş ve dostu Mehmet Türker’e bildirmiştir. Türk isimlerinin Bulgaristan topraklarında artık yasaklanıp, kimliklerin değiştirilmeye başlandığı 1984 yılında da şairin güçlü önsezileri ispatlanmıştır. Bu noktada Jivkov iktidarının uygulamak istediği isim değiştirme politikasından bahsetmek gerekmektedir. Yönetim, Bulgar nüfusunun yanında tehdit arz eden, çoğunluk gördüğü Türklerin millî bilincini yok etmeye çalışarak kendi varlığını güçlendirmek istemiştir.

“Türk azınlıkların ülkedeki azınlıklar içinde büyük orana sahip olması Bulgar yönetimini endişelendirmiştir. Yaptıkları asimilasyon politikalarına tepki olarak kendilerini Türk olarak tanımlamaya başlayan diğer azınlıkları sindirmek için bir dizi önlemler almaları gerektiğine inanan Bulgaristan Komünist Partisi, 1962 yılının Nisan ayında “Türk Olmayan Müslüman Azınlıkların Kendilerini Türk Olarak Tanımlamalarına Karşı Alınacak Önlemler” başlıklı bir karar almıştır. Alınan bu kararın uygulamalarından biri de Türklerin diğer azınlıklar üzerindeki etkisini azaltmak için geniş ölçüde ikna kampanyaları başlatılması olmuştur.”¹⁵⁰

Türkiye ile siyasi ve ekonomik ilişkilerinin üst düzeyde olduğu doğru zamanı, asimilasyon politikalarını sürdürebilmek için yuva belleyen 1984 Kasım ayını seçmiştir.

¹⁵⁰ Rüştü Yılmaz, Jivkov Döneminde Bulgaristan Türkleri ve Türkiye’ye Göç olayı, Ankara, 2008

Hasan Şenyurt, Milliyet Gazetesindeki köşe yazısında ad değiştirme uygulamasını şöyle anlatmaktadır:

“1984 sonbaharında ve kışında, Bulgaristan Türk kitlesine karşı bir yok etme savaşı açıldı. İşe önce güney bölgelerden başlandı. Kırcaali, Mestanlı, Eğridere, Darıdere bölgeleri yasak bölge ilan edildi. Bulgar silahlı kuvvetleriyle çevrildi. Her kasabaya, her köye, her Türk evine silahlı baskınlar düzenlendi. Her aile reisine önceden bastırılmış dilekçe formları verildi. Bu formlarda adlarının Bulgar adları olarak nüfusa geçirilmesi isteniyordu. Bu basılı formların oracıkta derhal imzalanması istendi. İmzalamak istemeyenler dayaktan geçirildi, işkenceye tabi tutuldu, hücrelere tıkıldı ve hatta öldürüldü. Adlarını değiştirmemek için dağlara çıkanlar oldu. Bunların peşine polis köpekleri salındı. Direnenlere, polise ve askere karşı gelenlere ateş açılması emri çıkarıldı. Köylerden kasabalardan kaçanlar, dağa çıkanlar, yasalara karşı gelen isyancılar olarak görüldü. Türklüğünden vazgeçmeyen ve Bulgar adı almamak için kendi canlarına kıyanlar oldu.

... 1984 yılı sonuna kadar güney Bulgaristan’da Kırcaali, Mestanlı, Darıdere, Eğridere ve Hasköy yörelerinde 129.000 Türk’ün adlarının zorla Bulgar adlarıyla değiştirildiği hesaplandı. Bu hesaplamada, şimdilik biraz yanılma payı olsa bile bu yaşanan gerçekleri fazla değiştirmez. Ad değiştirme kampanyası tüm Bulgaristan’ı kapsamıştır. Güneyde, kuzeyde, doğuda, batıda, Bulgaristan’ın hiçbir köşesi bu kampanyanın dışında kalmamıştır...”¹⁵¹

Mehmet Türker ise eserinde bu günleri şöyle anlatmıştır:

“Hiç unutmam. 26 Aralık 1984 günü öğretmenlik yaptığım Mestanlı kasabasındaki lisede dersim olmadığı için köyde kalmıştım. Öğleden sonra kasabadan gelen köydeşlerimiz Mestanlı’da binlerce kişinin ayaklanıp, sokağa çıkarak isimlerin değiştirilmesini protesto ettikleri haberini getirmişlerdi. Kasabada olayı görenler bazı kadınların kucaklarında bebekleriyle kendilerini tankların önüne attıklarını, galeyana gelen genç kızların silahlı asker ve polislerin karşısına geçip, ‘Bulgar gibi yaşamaktansa,

¹⁵¹ Hasan Şenyurt, Bulgaristan Türkleri’nin Dramı, “Bulgarlaştırma” Politikası Nasıl Uygulanıyor? Milliyet, 23 Şubat 1985, s. 11

Türk gibi ölürüz. Cesaretin varsa vur.’ Diye bağırıklarını anlatınca tüylerim ürperdi. Bu habere inanamayacak kadar çok sevinmişim, ama akşam gelen yürüyüşlerde birkaç ölü olduğu haberini getirdiklerinde sevincim kursağımda kaldı.”¹⁵²

Bu süreçte dostunun elinde sadece kalemi ve milletine olan sevgisinin var olduğunu söyleyen Mehmet Türker, şairin gizliden gizliye yakın çevresini bilinçlendirmek adına eserler kaleme aldığını yazar. Irkının Bulgarlaştırılmasına göz yummayacağını belirtir.

Erendoruk’un çevresinde bulunan insanların millî bilince sahip ve kimliklerine sahip çıktıklarına dikkat çeken Mehmet Türker eserinde, şair dostunun arkadaşı Ahmet Mehmet’i örnekler. Ahmet Mehmet de Pomak olduğu gerekçesiyle isim değiştirme politikasına uydurulmak istenmiş fakat direnince öğretmenlik mesleğinden atılmıştır. Bu duruş Türklük şuurunun gelişmesine örnek teşkil edebilecek bir vaziyettir. Aynı bilinci yaşatmak uğruna ödeyeceği bedelleri göze alan insanlardan biri olan Şair, yıllarca yazmadığını iddia etse de bir gün yazdıklarını Mehmet Türker’e okutur ve Türker hayretler içerisinde kalarak bu insanı bir deha olarak görür. Yazarın hayretini kendi ağzından vermek isterim.

“Roman’da Bulgaristan’da sosyal, ekonomik, kültürel, gelişmeler bütün çıplaklığıyla yazılmıştı. Ben gerçeklerin açık açık yazılışını hele de Bulgaristan komünist Partisi’ne faşistleşmiş sıfatını yakıştırmasını okudukça, korkudan ürperiyordum. Günlük Bulgar basınında hiçbir yerde o günlerdeki sosyalizm düzenize dair bir aksaklık, menfi bir olay yazılmıyor, bu ülkede her şey güllük gülistanlıkmiş gibi gösteriliyordu. İçimden de bu eserlerin kem gözlerden uzak kalması için dua ediyordum. Toplam bin sayfaya kadar bir yazıyı bir haftada bitirdim ve ertesi hafta aynen Ömer Ağabey’e iade ettim. Bu eserlerinde üstadın ne kadar verimli olduğunu görmekle birlikte, o günün siyasi rejiminin Türk halkını yutmakta olan bir canavar olduğunu öğrenmiş oldum”¹⁵³

¹⁵² Mehmet Türker, Hazanda Son Yolculuk, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2007, s.4

¹⁵³ Mehmet Türker, age., s.15

Mehmet Türker, şairin yazdıklarını okuduktan sonra bu kadar hissi yüreğinde nasıl bastırıldığına hayret eder ve o zamandan sonra şairi her an kaybetme korkusuyla yaşar. Bulgaristan’da Türklere yapılan zulmün arttığı dönemde parti ve istihbarat yetkilileri Ömer Osman Erendoruk’un yazdıklarına dair bir soruşturma başlatılır. Şairin tutuklanması üzerine Mehmet Türker bu tutuklanmamanın sebebinin el yazmaları olduğunu bilir ve polisin her an kendi kapısını çalacağından da haberdardır. Kendi evinde bulunan siyasi olmasa bile Türkiye’de yayımlanan kitapları yakmak zorunda kalır. Bulgar teşkilatına göre Türkçe okumak bir yana Türkçe konuşmak bile tehlike arz eden bir durumdu. Jivkov sisteminin uygulamış olduğu Tek millet yaratma ve yeniden doğuş politikalarına dair Ahmet Alpay (Ahmet Ali Osman Ahmet), şunları dile getirmiştir:

“Şimdi o kendiliğinden gelişen bir olay değildi, bilinçli yapılan bir olaydı. Bulgar hükümetinin, Bulgaristan Komünist Partisi’nin almış olduğu bir karardı. Bu kararı neden aldılar? İlk önce belki sorulması gereken soru da buydu. Bu kararı almalarının sebebi, büyük olasılıkla Bulgaristan’da doğum oranlarıyla ilgiliydi. Bulgar halkı arasında doğum oranı çok düşüktü. Türkler arasında ise doğum oranı yüksekti. Çünkü Türkler sürekli artan bir azınlık halindeydi. Türklerin dışında da azınlıklar vardı ama Türkler çok büyük bir çoğunluk oluşturuyordu. Bulgaristan nüfusu sekiz milyon olduğunda en az iki, iki buçuk milyon civarında Türk olduğu tahmin ediliyordu. Bu %25 civarında, %25’in üzerine çıkan bir orandı. Onun için Bulgar derin devleti tarafından yapılan araştırmalarda, hesaplamalarda ve incelemelerde belirli bir süre sonra örneğin 2030, 2040 yıllarında Bulgaristan’da Bulgar halkının azınlık durumuna düşme tehlikesini sezmişlerdi. Çünkü doğum oranları farklı olduğundan dolayı, Bulgar nüfusu artmıyor, aynı zamanda Türk nüfusu sürekli artıyor. Artan nüfus var ve azalan bir nüfus var. İki tarafta bu tahterevallî gibi biri azalırken biri çoğalıyor. Belirli bir zaman sonra bu dengelenecek, bu dengede kalmayacağını düşünerek daha sonra azınlık durumuna düşmemek için böyle bir projenin hazırlandığını, bilinçli bir şekilde hazırlandığını, karar alınarak uygulanmaya sokulduğunu düşünüyorum. İlk aşamada bunun belirli bir aşamaları var. O aşamalarda da belkide Bulgaristan’da yaşayan Türklerin ilk önce kendi bilinçlerini ortadan

kaldırmak çabası vardı. Çünkü bir ağacı kurutmanız için ilk önce köklerini kesmeniz gerekiyor. Eğer köklerini kesmiyorsanız, bu dallarını ve gövdesini besliyor demektir. Bir milletin kökleri nedir? Geçmişidir, tarihidir, kültürüdür, gelenekleridir, görenekleridir, dilidir, edebiyatıdır. Eğer bunlar yaşarsa siz o gövdeyi kurutamazsınız. Kurutmanız için bunları ortadan kaldırmanız gerekiyor. Bence 70'li yıllarda buna çok ağırlık verildi. 70'li yıllardan önceki 1944 ile 70'li yıllara kadarki dönemde belki yoğun bir şekilde hissedilmedi. Niye hissedilmedi? Çünkü Bulgaristan'da yaşayan Türklerin yeni sisteme entegre olmaları için o kültürü kullanmalarına izin verildi. Burada bir kültür değişimi yapmaya çalıştılar. Çünkü sosyalist içerikli bir kültür olması gerekiyordu. O dönüşümü yapmaları için o dili kullanmaları gerekiyordu, ama daha sonraki zamanlarda, 70'li yıllarda artık o Türk dilini kullanmadan da Bulgar dilini de bir araç olarak kullanarak yapabileceklerini fark ettikten sonra yavaş yavaş Türk dili, Türk kültürü arka plana düştü. Arka plana düştüğünden dolayı yavaş yavaş da bizim özümüzden koparılmaya çalışıldı. İlk önce bahsetmiştim, gazetelerde tahribat yaratıldı. Bulgarca yazılar daha çok çıkmaya başladı. Türkçe yazılar azaldı. Türkçe kitaplar basılmamaya başlandı. Okullarda Türkçe yavaş yavaş ortadan kaldırıldı. Sokaklarda konuşurmamaya başladılar. Türkçe radyolar dinlenmemeye başlandı, yasak oldu dinlenmesi. Televizyon zaten yasaktı. Ve 80'li yıllara geldiğimizde artık tamamen Türklük reddedildi, yani böyle bir azınlık olmadığını ortaya koydular ve en sonunda İsim Değiştirme bahanesiyle bu noktayı vurmaya çalıştılar. Bu, biraz önce de bahsetmiştik, tek millet yaratma projesiydi. Yani düşündüklerine göre 80'li yılların sonunda belki Bulgaristan'da artık hiç başka azınlık olmayan tek bir millet olduğunu dünya kamuoyuna bildirmeye, duyurmaya çalışıyordu. Hâlbuki 80'li yılların ortalarında bunu yapmaya çalıştılar ama maalesef bu tarihi inkâr etmekte, tarihin akışına bir engel koymaydı, olmadı ve olmayınca da sistemi ayakta tutmak için yapılan bir proje o sistemin daha hızlı, daha çabuk çökmesine neden oldu."¹⁵⁴

¹⁵⁴ Vildane Özkan, Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nde Siyasi Otorite ile Ulusal Türk Azınlığı Arasındaki Güç İlişkileri Bağlamında Belene Toplama Kampı (1985-86), Ankara, 2010, s.70

Mehmet Türker’de şairin yakını olarak sorguya alınır. Özellikle 1970’ten sonra çok ciddi şekilde takibe alının Ömer Osman Erendoruk kendisine bir şey olsa da geride bıraktığı eserleri ve Türklük mücadelesi ona umut oluyordu. Sorguya alındıktan sonra Mehmet Türker Bulgaristan’dan kurtulmak, bir şekilde anavatanına kavuşmak için yollar denese de çabalarının sonuç vermediğini yazmıştır. Şairin soruşturmaya alındıktan sonra mahkemesini de eklemiştir. Duruşmanın şehir parkının içinde sinema salonunda yapılması Jivkov iktidarının bilinçli bir mesaj verme isteğinden kaynaklandığını yazan Türker, şairin 5 yıl hapis cezası aldığını da yazar. Komünist sistemi tehlikeye düşürecek her durum ve kişi tespit ediliyor ve adil olmayan cezalara çarptırılır. Devlet düzeni sadece Bulgar gibi yaşamayı öğretmek, insanları kendi benliklerinden uzaklaştırarak sistemini ayakta tutmaya çalışır. Baskı ve zulüm ile uyguladığı asimilasyon politikaları ile caydırıcı olabileceğini düşünen sistemin unuttuğu tek şey ise Türklerin sahip olduğu Ulus bilincidir. Bu bilinç ki köklerimizden bugüne bizi ayakta ve bir olmayı öğreten bilinçtir. Devlet yaşamın her alanında var olmaya çalışırken halkın arasına saldırdığı ajanlar ile de halkı kontrol eder. Ömer Osman Erendoruk da daha nice Türk de devletin ajanları ile takip edilmiştir. Şair kendisini takip eden pantova isimli kadını, başından geçen bir olayı hatıralarında şu şekilde aktarır:

“Bu kadın kesin bir maksatla bana gönderilmiş olabilir, dikkatli olmalıyım. Epey zaman sonra Pantova bana karşı samimiliğini ilerletmeye devam etti. Kuşkularımı kanıtlayan ilk sorular gelmeye başladı: Ne yazıyorsun? Sen yazmadan duramazsın. Biliyorum ki sen gerçek bir edebiyatçısın...vb. bir yandan da üyesi olmaya devam ettiği komünist rejimini eleştiriyor, dilini Bulgaristan yöneticilerine kadar uzatıyordu. Siyasi fıkra anlatmasıyla daha da ileri gidiyordu. Ben ona bu tür tutumundan dolayı Mata Hari adinî verdim. Hiç gücenmedim. Ben ne desem alınmaz görünüyordu. Dikkatimi çeken şey, sorularının en çoğu ne yazdığıyla ilgiliydi. Demek benim yazdıklarım parti ve devlet adamlarını çok ilgileniyordu.”¹⁵⁵

¹⁵⁵ Mehmet Türker, Hazanda Son Yolculuk, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2007, s.26

Ağabey'i, dostu olarak gördüğü Osman Erendoruk ile ilk ayrılışlarını 80 yılında tutuklanıp Eski Zağra cezaevine gönderildiği zaman olarak belirtir Mehmet Türker. Cezasını çektikten sonra şair Koşukkavak'a geri döner fakat öğretmenlik yapması yasaklanmıştır. 1984 yılında Koşukkavak'ta da Türklerin isimleri değişmiştir. Şairin adı da 7 Ocak 1985'te Bulgar adıyla değişir. Mimlenen kişiler o süre zarfında Belene Ölüm kampında toplandığından Ömer Osman Erendoruk da sırasını beklemeye başlar, Mehmet Türker bu tarihte Belene Temerküz kampındadır. Muhalif kişilerin geleceğini duyunca üstadinî görecektir olmak Türker'i heyecanlandırır zira Türklüğü ve Türkçe'yi Ömer Osman'dan öğrenmiştir. Bekleyiş uzun sürmez Ömer Osman da 7 Mart 1985 yılında Belene'ye gelir. Mehmet Türker'in kendi ağzından Ömer Osman ile ilgili düşünceleri:

"Hayatta Ömer Osman ile buluşmam, Mevlâna Celâlettin Rumi'nin Şems-i Tebriz'i ile buluşması kadar önem arz eder. Bana Türklüğü, Türkçeyi ve Türk Millî kimliğimi aşıl原因, ufkumu açan hiç şüphesiz ki Ömer Osman oldu. Allah'a beni bu ender kişiyle buluşturduğu için minnettardım. Onu bir güneş olarak kabulleniyordum ve saçtığı ışınların aydınlığında istikbalimi görebiliyordum. Bu suçun cezasını dışarıda gizli servisin kısıkaçları arasında çekmektense, burada -29 derecede buzdolabı gibi koğuşlarda kalmaya dünden razıydım. Bu adada uygulanan genel baskılar beni yıldırıyor, bilakis Ömer Ağabey'in fikirlerini hatırladıkça cesaretleniyor, yarınlar ümitle bakıyordum."¹⁵⁶

Yine Mehmet Türker kamptaki bulunduğu koşulları şu şekilde anlatır:

"Bir türkü vardır 'ağlatırsa Mevlam yine güldürür' diye... biz ağlayanlar ağlayıp durmadık. O kampa geçtikten sonra, görüş günleri de başladı. Görüşmeler çok sıkı kontrol altında geçiyordu. Türkçe konuşmak yasaktı. Bizim analarımızın Bulgarca konuşmayı bilmemeleri bir yana, canlı Bulgar gördükleri bile yoktu. İki ay önce Bulgar adı verilmekle Bulgar mı olunuyordu? Görüşmelerin bir o kadar da trajik bir tarafı vardı ki, içler acısıydı. Görüşme esnasında birçok ana veya baba hiçbir kelime söylemeden,

¹⁵⁶ Mehmet Türker, Hazanda Son Yolculuk, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2007, s.42

duvarda resme bakar gibi vaktini geçirip ayrılıyordu. Kurallara uymayanların görüşmesi de yarıda kesilip, sona erdiriliyordu.”¹⁵⁷

Mehmet Türker, öğretmenlikten menedilip burada, bu kampta, soydaşlarıyla aynı kaderi paylaşmaktan gurur duyduğunu da ekler. Şehirde kalıp Türk çocuklarına Bulgar oldukları gibi bir yalana inandırmaya çalışmaktansa inandığı dava uğruna bedel ödeyişinden memnundur. Şartlar ne kadar ağır olursa olsun, gerçek olmayan bir şeye inanmıyorlar aksine gerçeği savundukları için, yeniden uyanış programlarına uyarak kendi milletine ihanet etmedikleri için haklı bir davanın kavgasını verdiklerini düşünürler.

“Jivkov’un Bulgarlaştırma propagandasını desteklemektense, Belene Adası’nda arkadaşlarımla ana dilimde konuşuyor, Türkçe ağılıyor, Türkçe gülüyordum.”¹⁵⁸

“Türkleri Bulgarlardan ayıran en belirgin özelliklerden birisi de Türkçe konuşmaları olduğundan 1985 yılı Ocak ayından itibaren Türkçe konuşmaları çeşitli şekillerde yasaklanmıştır. Yasaklamalar genelde idari olarak yürütülmüştür. Türkçe konuşanlardan genellikle beş leva ceza alınmakla beraber, bu cezalar zaman zaman elli levaya kadar artırılmıştır.”¹⁵⁹

Mehmet Türker eserinde 1988 yılında (sonbahar) Bulgaristan’daki siyasi makumların serbest bırakıldığını yazmıştır. Ömer Osman da serbest bırakılanlar arasındadır. Aynı zamanda Bulgar Hükümetine karşı (Kuzey Bulgaristan’da)kurulan Demokratična Liga örgütü duyulmakta ve günden güne üye sayısı artmaktadır. Örgütlenme 1989’un ilkbaharında büyük boyutlara varmıştır.

“Mustafa Ömer ve arkadaşları, “İnsan Haklarını Koruma Örgütü”nü (Demokratik Liga) kurdular. Kırcaalili olan Mustafa Ömer, Türk adlarının değiştirilme sürecinde Belene’nin de içinde olduğu farklı bölgelere sürgün edildi, mahkûm edildi. Çalıştığı işten çıkarıldı. Kısa zaman içinde örgütlerine

¹⁵⁷ Mehmet Türker, Hazanda Son Yolculuk, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2007, s.45

¹⁵⁸ Mehmet Türker, age., s.46

¹⁵⁹ Rüştü Yılmaz, Jivkov Döneminde Bulgaristan Türkleri ve Türkiye’ye Göç olayı, Ankara, 2008

birçok kişi katıldı. Açlık grevleri yaptılar. Bulgarların baskılarına karşı mücadeleleri Batılı ülkelerin radyolarında yayınlandı. 1989 Mayıs ayında Türkiye'ye siyasi mülteci olarak gelmek zorunda kaldı. Örgütün diğer yöneticilerinden bazıları da yine Türkiye'ye sınır dışı edildiler. Türkler direnişten Bulgaristan yönetimi de baskıdan vazgeçmiyordu. Bulgaristan hükümeti, "İnsan Hakları Derneği" üyesi olduğu gerekçesiyle Sabri Hamdi Mehmet, eşi ve kızını sınır dışı etti. Durmak bilmeyen baskıları protesto eden 200 Türk açlık grevine gitti. Demokrasi döneminde Şumnu bölge müftüsü görevine getirilecek olan Osman İsmail, 20 Mayıs 1989 tarihinde Şumnu'da Türklerin haklarının ve adlarının iade edilmesiyle ilgili bir yürüyüşe katıldı. Bu gösteriye önderlik eden Osman İsmail sorguya alındı ve eziyet edilerek bazı yazılı belgeleri silah zoruyla imzalamak zorunda kaldı. 5-10 yıl arasında hapis cezası verilebileceği bildirildi. Evinden dışarı çıkmama cezası aldı. Jivkov'un iktidardan düşmesi ile ancak evinden çıkabildi. Direnişlerde Bulgar güvenlik güçleri acımasızca silah kullanmaktadır. Fransız AFP ajansının haberine göre baskıyı protesto edenlerin gösterisinde güvenlik güçlerinin ateşi sonucu 6 Türk öldürülmüş, 7 Türk yaralanmıştır. Aynı günlerde fırsatını bulup ülkeyi terk ederek, farklı ülkeler aracılığıyla Türk elçiliklerine sığınanlar vardır. Viyana ve Belgrad elçiliklerine Bulgaristan'dan kaçan yaklaşık 500 Türk sığınmıştır."¹⁶⁰

Siyasi mahkûmların sınır dışı edilmeye başlandığında Mehmet Türker ilk listede olduğunu ve 31 Mayıs 1989 günü Viyana'dan İstanbul'a geldiğini yazar. Nitekim 1991 yılında da komünist sistem çökmüştür. Ömer Osman da sürgün ve hapis yıllarından sonra artık anavatanındadır. Edirne'ye ayak bastıktan sonra şairin fark ettiği bir şey vardır ki bu kadar çileye katlanmasının, bu kadar yıl mücadele içinde umut doğurmasının tek sebebi Anavatan sevgisidir. Türk olma, Türk kalma sevgisidir.

"Çok sayıda kişinin öldüğü ve birçok kişinin de yaralandığı bu olayların ardından Devlet Başkanı Jivkov, Türk azınlık sorununu kökünden çözmek amacıyla 28 Mayıs 1989'da televizyonda yaptığı bir açıklamada

¹⁶⁰ Komünizm döneminde Bulgaristan'da Türkiye Algısı ve Bulgaristan Türklerine Yönelik Asimilasyon Politikaları, Trabzon, Aralık 2018

“geçmişte zorla Müslümanlaştırılan Bulgarlardan” dileyenlerin pasaport olarak Bulgaristan’dan ayrılacaklarını belirtti ve Türkiye’den sınırlarını açmasını istedi. Jivkov’un bu açıklamalarına cevap veren Başbakan Turgut Özal, Türkiye’nin Bulgaristan’dan gelecek olan Türk göçmenlere sınırlarının açık olduğunu, zaten Türkiye’nin bu kitleye karşı sınırlarını hiçbir zaman kapatmadığını, Türk göçmenlerinin tümünün ülkeye kabul edileceğini belirterek Bulgaristan’a karşı geniş kapsamlı bir göç antlaşmasının imzalanması çağrısında bulundu.”¹⁶¹

Türkiye’ye göç eden insanlar zulümden kurtulsalar da kendi ülkelerinde bazı zorluklarla karşılaştığından bahseden yazar, gelenlerin çoğunun ilk önce Türkiye’de akrabalarında konakladıklarını daha sonraları ise kendi düzenlerini kurmak üzere çaba gösterdiklerinden bahseder.

“Bulgaristan’dan sürgün edilen Türklerin yaşadıkları sorunlar daha Türkiye’ye gelmeden üzerlerindeki paraların Bulgar yetkilileri tarafından alınması ile başlamıştır. Böylece her şeylerini Bulgaristan’da bırakan soydaşlar, Türkiye’ye hiçbir güvenceleri olmadan gelmişlerdir. Bulgaristan’dan Türkiye’ye göç eden Türklerin en büyük sıkıntılarından biri Bulgaristan’da bıraktıkları yakınları olmuştur.”¹⁶²

Bulgaristan’dan Türkiye’ye sadece valizleriyle gelmiş olmalarına karşın ev kiralarının pahalılığı ve ev sahiplerinin göçmenlere ılımlı yaklaşmıyışı göç sonrası zorluklardan sadece birisidir. Ömer Osman Erendoruk da bunca yıl Türklük mücadelesi verip ülkesinde hayret edici manzaralar ile karşılaşmıştır. Bir gün bir Bulgaristan göçmeni başka bir vatandaş Türkiye’yi eleştirince üstadın tepkisi de sert olur:

“Bu memleketin beğenilecek bir anadili, Türkçesi var. Geleneklerini engelsiz uygulayabilme özgürlüğü, demokrasi var. Her çeşit iş bilen işini yapabilme imkânı var, para kazanabilme imkânları var. Daha sayayım mı?”¹⁶³

¹⁶¹ Fevziye Maral, Bulgaristan’dan Türkiye’ye 1989 Göçü, İstanbul, 2010

¹⁶² Ayşegül İnginar, Bulgaristan’dan Türk Göçü, İstanbul, 2010

¹⁶³ Mehmet Türker, Hazanda Son Yolculuk, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2007, s.57

Ömer Osman Erendoruk Bulgaristan’da Türkçe konuşabilmek, Türk gibi yaşamak için Komünist boyunduruğun altında büyük bedeller ödemesinin sonucunda anavatanında huzur ve düzen arayışında iken karşılaştığı durumlara ve diyaloglara hayretler içinde kalır; tüm dünyanın tanıdığı, komutan kabul ettiği Atatürk’e gâvur diyenlere rastlar. Yıllarca kendi ülkesinin ve ülkesinde yaşayan halkın özlemini yüreğinde barındıran, en zor şartlarda bile bu kavgadan vazgeçmeyen Erendoruk, anavatanında aynı sevginin muhafaza edilmediğini gördüğünde konu hakkındaki görüşlerini şu şekilde açıklar:

“Ben bir memleketi bütünüyle bir sofraya, insanlarını ise bu sofranın etrafına oturmuş, kardeşçe yemek yiyen bir aileye benzetirim. Bu sıcak anlayıştan yola çıkarsak yüzyıllar önce bizim dedelerimiz ‘elhamdülillah yarabbi şükür’ deyip o sofradan kalkmışlar. Sizin dedelerinize allaha ısmarladık deyip Rumeliye varmışlar, gerekeni yapmışlar, yani yapmışız ve şimdi tekrar anavatanımıza dönmüşüz. Dedelerinizin kalktığı sofraya oturup, ekmeğinize, suyunuza, katığınıza, ortak olacağımızı sandıysanız aldanıyorsunuz. Bu basit gerçeği anlamak o kadar mı güç? Oysa sizin sıcacık bir bakışınız, sevgi dolu gülümsemeniz, ahengine hasret kaldığımız tatlı bir Türkçe ile söylemenizi beklediğimiz sıcacık bir hoş geldiniz demeniz, Bulgar zulmünün bitmek tükenmek bilmeyen sağanak yağmurlarıyla sıırıslıklam olmuşluğumuzu silmek için ana eli kadar yumuşak bir mendil olabilirdi. Bunu bizden esirgediniz. Oysa sevgi ve sıcaklık, vermekle bitmeyen, tam aksine verdikçe üreyen, çoğalan eşsiz bir nesnedir. İstanbul’un, İzmir’in, Bursa’nın ve başka yerlerin birçok mahallerinde, Allah selamımızı, ‘Başımıza bela geldiniz, sizi çağırdık mı da geldiniz, buraya ne aramaya geldiniz’ gibi düşmancıl sözlerle karşıladınız. Bulgar Komünisti bizi dövdü, vurdu, kırdı, ezdi, dağıttı ve elimize birer bohça eşya verip sınır dışı etti. Anavatanımız var. Anavatanımızda kardeşlerimiz var, dedik, kendimizi avuttuk. Buraya gelince bir de baktık ki, karşımızdakiler yani sizler, kardeşliğinizi unutmuşsunuz. Ama bizim başka gidecek yerimiz, yuvamız, yurdumuz yok!

Biz, sizin başınıza bela değiliz.

Biz size yük olmuyoruz.

Şükürler olsun Allah'ımız bizim elimizi, ayağımızı düz; aklımızı, fikrimizi uz yaratmış. Çalışıp çabalıyoruz, ekmeğimizi kazanıyoruz. Biz yurdumuza binlerce öğretmen, doktor, mühendisle döndük. Siz, bizim kardeşlerimiz olduğunuzu unutmuşsunuz. Günahı sizin boynunuza... Biz böyle bir hata işleyecek kadar nankör değiliz. Rumeli'den getirdiğimiz bitmek tükenmek bilmeyen sevgimiz, sıcaklığımız avucumuzda, size doğru uzatılmaktadır. O sevgi ve sıcaklığı geri itmeyin. Sizi, içine düştüğünüz soğukluğun tutsaklığından ancak bizim sıcaklığımız kurtarabilir. Sıcaklık hayat, soğukluk ölümdür.”¹⁶⁴

Ömer Osman Erendoruk göçmenlerin dışlanması, gördüğü uzaklığı aktarmıştır.

“Bulgaristan'dan gelen soydaşlarımızın yaşadığı sıkıntılardan bir diğeri, kendilerine ucuz iş gücü gözüyle bakan işverenlerin göçmenlerin bulundukları durumdan faydalanmak istemeleri olmuştur. Bulgaristan'da yaptığı iş için 200 Leva alan bir göçmene aynı iş için Türkiye'de 70-75 Leva yani 100 bin ila 150 bin TL arasında ücret teklif edilmiştir.³⁷⁶ Aynı yıl örneğin Edirne'de bir evin kirası ortalama 150 bin lira civarındaydı. Dolayısıyla göçmenlere teklif edilen maaş, ancak bir evin kirasını ödeyebilecekleri kadar olmuştur. Göçmenlerden bir kısmının teklif edilen bu ücretlere tepki göstermesi üzerine, dönemin Edirne Valisi Ünal Erkan göçmenlerle çadırkentte yaptığı bir toplantıda, “Türkiye'de sizler gelmeden önce de işsizlik vardı. Ama herkesin sizlere sevgisi, sempatisi olduğu için imkânları zorlayıp sizlere iş yaratıyoruz. Lütfen iş beğenmemezlik etmeyin, sizlere önerilen işleri kabul edin” demiştir.”¹⁶⁵

Osman Erendoruk yine de hiçbir zaman halkına karşı aksi duygular beslememiş, sevgiyle kucak açmıştır. Şairin canını sıkan, kanını donduran başka bir mevzu da 30 Ocak 1994 tarihli Hürriyet gazetesinde Yalçın Pekşen'in sorusu olmuştur: ‘Acaba soydaşların Ana dili Türkçe mi sayılmalı, yoksa Bulgarca mı?

¹⁶⁴ Mehmet Türker, Hazanda Son Yolculuk, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2007, s.61

¹⁶⁵ Ayşegül İnginar, Bulgaristan'dan Türk Göçü, İstanbul, 2010

Bu soruya cevap niteliğinde üstadının mektup göndermek istediğini belirten Türker, şairin 268 sayfalık bir kitap yazdığını söyler. Osman Erendoruk Yalçın Pekşen'e adeta tarih dersi verdiğini yazar Mehmet Türker aşağıdaki yazısıyla:

“Biz Balkanlar’a Anadolu’dan göçtük. Müslüman Türk kültürümüzü, Müslüman Türk adlarımızı ve anadilimizi koruduk. Bulgaristan’da ve bütün Rumeli’de hiçbir Türk anası veda babası evlatlarına Türkçe ’den başka dil öğretmedi. Onlarla Türkçe’den gayri dil de konuşmadı. Birkaç yıl öncesine kadar biz de dâhil olmakla, orada kalan iki milyon Türk asırlardan beri Balkanlar’da Türkiye’nin bekçiliğini yaptık. Bulgar Komünistlerinin 1989’da bizi zorunlu göçe tabi tutmalarının nedeni, bu görevimizi Müslüman Türk olarak yapmak direnişinde bulunuşumuzdur. Bu gerçekleri bilmeyişiniz cahilliktir. Fakat bu, bizi Hristiyan Bulgarlarla bir kefeye koyup gazete sayfalarında hakkımızda hakaret savurmanızı haklı çıkarmaz. Ne de gerçeklerden bir zırnık koparmaya yeterlidir.”¹⁶⁶

Mehmet Türker 2003 yılında Türkiye’ye göç eden, zamanında Jıvkov sisteminde zulüm görmüş, Belene kampından gönderilen insanların Bulgaristan devletine tazminat davası açmak için toplantı yapmak üzere Osman Erendoruk birlikte yola çıktıklarını yazar. Toplantıda Bulgaristan’da yargısız hapsedilenlerin haklarının aranması konusunda yapılan çalışmaların ele alındığını da belirtir.

Mehmet Türker, Bulgaristan Komünist Parti’sinin çöküşünün on üçüncü yılında köyü Sindelli de hatıralarını yazarken yöre köylerde vatandaşların serbest seyahat hürriyetine kavuştuktan sonra Amerika’dan Avustralya’ya kadar göç ettiklerini ve yüzlerce köyde nüfusun yarıya indiğinden söz eder. Köyler de Jıvkov sisteminde kapatılan mescitlerin açılması, camilerin beş vakit namaz için açık olması da yazarın gözlemleri arasındadır. Bu gelişmeleri olumlu bulsa da yapılması gerekenin anadilde eğitim olası gerektiğini de vurgular.

¹⁶⁶ Mehmet Türker, Hazanda Son Yolculuk, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2007, s. 63

2.2.5. Edebî Unsurlar

Mehmet Türker, şairin ölüm haberini aldıktan sonra üstüne vazife olanları hatırlayıp yer yer atasözlerine eserinde yer verir.

*“Ölenle ölinmez”*¹⁶⁷

*“Hastalık şaşırtır ölüm yıkarmış”*¹⁶⁸

*“İyi dost kardeşten de yakındır”*¹⁶⁹

Mehmet Türker, anılarını hatırlarken 1984’ün son aylarında Bulgar asimilasyon politikalarına tepki olarak halkın sokağa dökülmesi ve direniş göstermesine takiben Üstat Ömer Osman’ın yetmişli yılların başında kaleme aldığı ve yayımlanmamış olan ‘Dinamit’ hikâyesini hatırlar. Bu hikâyede Türk halkının bu zulüme dayanmayacağı ve bir gün dinamit gibi patlayacağı anlatılmaktadır. Şair Ömer Osman bu direnişi tahmin etmiştir ve şiirlerine de yansımıştır.

“Ve işte göründü ufukta bir bulut

*Ah umut... Ah umut... Ah umut...”*¹⁷⁰

Bu dizelerden 5 yıl sonra demokrasiye kavuşacak olan azınlığında müjdecisi niteliğindedir.

Şairin yaşamı Bulgar sisteminin baskı ve zulmünde geçtiğinden iç dünyası da beraberinde acı, ıstırap, umut gibi hislerle bürünmüştür. Komünist yapının kendine ve Türk halkına olan getirilerini önceden sezen şair, bu sistemin çok uzun sürmeyeceğini de şiirlerinde dile getirmiştir.

“Ko aksın gönüllerin sevgi yüklü ırmağı

Kıskaçları suyuyla birer birer boğarak,

Günde birkaç kez ölüp yeni baştan doğarak

*Devireceğiz bir gün önümüzdeki dağı”*¹⁷¹

¹⁶⁷ Mehmet Türker, Hazanda Son Yolculuk, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2007, s.2

¹⁶⁸ Mehmet Türker, age., s.2

¹⁶⁹ Mehmet Türker, age., s.3

¹⁷⁰ Mehmet Türker, age., s.4

¹⁷¹ Mehmet Türker, age., s.5

Genel itibariyle eserlerinin konusunu Türk milletinin acısı oluşturur. “Anam Uyuyor mu?” hikâyesinde bu sistemde nasıl eritildiğini ve Türkiye Cumhuriyeti’nin bundan habersiz oluşunu yazar. Bulgaristan yönetiminin Türklerin kimliklerini yok etme ve onları eritme politikası sembolik olarak hikâye edilir. 1974-1980 yılları arasında Ömer Osman Bulgaristihbaratını kandırmak için birkaç Lenin ile alakalı şiir dışında bir şey yazmamıştır an azından yazmadığını iddia eder. Yakın çevresi yazdığını bilse de şair soranlara aksini söyler. Mehmet Türker ise yakın dostu olarak, şairin yazdığını, yazmazsa çıldıracak olduğundan hep yazdığını bilir.

Şairin şiirlerinde ise genel duygu Bulgar rejiminin Türk halkına uyguladığı baskı ve asimilasyon politikalarının meyvesidir; yalnızlık, umut, umutsuzluk, ıstırap...

Ülke yönetiminde takip edilen bir kişi olduğu için, sırf Türk olduğundan bedeller ödediği için, bu durum şiirlerine yansımıştır. Hayatın Çarkı şiirinin ilk dördlüğü bu ajanlı hayata örnektir.

“Sen bir sigarasın benim elimde,

Ben, başkasının elinde sigara.

Ben dert yakıyorum seni yakarak,

Başkası beni yakıp aferin kazanıyor”¹⁷²

Şair, İstanbul’da özlemini çektiği, şiirlerini yayımlatma arzusuyla bir yer bulamayınca gözyaşları ile İstanbul’un sokaklarını ıslatmıştır. Dilinden dostu şair Süleyman Adalı’nın dizeleri dökülmüştür.

“Görmedin mi bacım görmedin mi

Adalı’nın mahallesinde çeşme taşını?

Yıl 1985 mevsimlerden yaz.

Artık tüm mahalle halkı kalksa durduramaz

Sökülen mermerin ağlayışını.

¹⁷² Mehmet Türker, Hazanda Son Yolculuk, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2007, S.27

Ben parçalanın mermerde dörtlük

Avutamam suya gelen yavruyu.

Parmağı ağzında, boynu bükük,

*Ben parçalanın beyaz mermerde dörtlük.*¹⁷³

Kiralık evine dönen şairin ağzından şunlar dökölür:

“Yarı mezarıma gömölü

Dedim bir kere daha haykırayım S.O.S!

Sanırsın koca dünya ya sağır ya da ölü,

*Yankılanıp döndü de önümde can verdi ses.*¹⁷⁴

Eski Zağra Cezaevinde yazdığı şiirlerini anavatanında kitap halinde görmeyi hayal etse de beklediği ilgiyi görememiştir. Osman Erendoruk büyük bir hayal kırıklığına uğramıştır. Mısraları da bu hissiyatının kelimelere dökölmüş halidir.

“Ben öyle çok ağladım, o kadar çok ağladım

*Yüreğim boşluklarda çarpınan sarkaç oldu”*¹⁷⁵

Şair kendisinin yazmış olduğı eserleri Bulgaristan Türklerinin aynası olarak görür.

Anavatanlarına kavuşmalarını anlattıktan sonra Türker eserinde 1993 yılında şairin dedesinin yazmış olduğı zafer marşına yer verir.

“Edirne’nin köprüleri taştan mı dede?

Ak sakalın sırlıklam, yaştan mı dede?

Bulgar seni esir almış diyorlar,

Bu felaket içten midir dıştan mı dede?

Edirne’nin yiğitleri yaşlı mı dersin?

Kılıçları kınlarında paslı mı dersin?

¹⁷³ Mehmet Türker, Hazanda Son Yolculuk, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2007, s. 31

¹⁷⁴ Mehmet Türker, age., s. 32

¹⁷⁵ Mehmet Türker, age., s.32

*Düinkü uşak Çatalca 'ya dayanmış
İstanbul'da gözü varmış aslı mı dersin?
Düşman haşin, düşman gaddar, hırçındı dede;
Sana rahat uyku demek borcumdur:
Ay yıldızlı bayrağımız hep Edirne 'de!¹⁷⁶*

Türkiye'de bulundukları zaman zarfında göçmenlere karşı yapılan bazı dışlamalara Osman Erendoruk Bayrağım şiiriyle cevap verir:

*“Ben dede yadigarı topraklardan kovulmuş
Öz vatanım Trakya 'mda, Anadolu 'mda kalan
Cancığer bellediğim kardeşi soğuk bulmuş
Bu yüzden kahrolmuşum.
Canım İstanbul 'umda, gözümler Anadolu 'mda
Sevgi kırıntıları ararken yorulmuşum.*

*.....
Benim sonsuz Rumeli sevgim başımda tacım!
Ne paraya ne pula
Ne soğumuş bir kula
Ben insancıl duyguya ve ilgiye muhtacım!
Bayrağım, sen parlayan ayınla yıldızınla
Benim Türk olduğumu simgeleyen nabzınla
Annemin beni seven eli kadar sıcaksın
Akıncı dedelerim gibi cesur ve paksın.
Ölsem de mezarımın başucunda dört mevsim
Nazla,
Derin bir hazla,*

¹⁷⁶ Mehmet Türker, Hazanda Son Yolculuk, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2007, S.52

Yüzümü sıcak bir el gibi okşayacaksın.

Osman Erendoruk bir yazısında şiiri şu şekilde tasvir etmiştir:

“Şiir oluşmaya başlayınca şair, doğum sancılarına tutulur, kıvrılır, kıpırdanır, tepeden tırnağa ağrı, acı kesilir; baştan ayağa sızıya, eleme, derde, kedere düşer. Yalnızlığı arar, Tenhalara koşar, tekleşir, içinde yavaş yavaş kabaran duygularının yakalayabildiklerini sözcüklerin kalıbına sokup kâğıt üstüne yapıştırır, tokuşturur, çarpıştırır dizer ve... bir de bakar ki, buğusal bir tül altında sıcacık, yumuşacık, pırıl pırıl bir şiir tütmektedir.”¹⁷⁷

Ölmeden önce mezar taşında yazacak olan şiiri de kendisi yazmıştır ve Mehmet Türker kendisine acelece verdiğini söyler. Mehmet Türker şairin titiz bir şair olduğundan bahseder.

*“Yalnızlık, ıstırap, sel sel gözyaşı,
Derken yavaş yavaş boşaldı içim.
Başucumda duran şu mezar taşı,
Çiğnene çiğnene aldığım biçim.
Göğsümü yırtan eller sökemez inancımı,
İnancım varım yoğum elimde avucumda.
Ölsem de düşmanlardan almak için hıncımı
Savaşan mezar taşım olmalı başucumda.
Çimenler altımda yeşerirdi dün
Üstümde yeşerir oldular bugün.
Ey yolcu, inan ki, bu kara toprak
Günahtan gayrıyı hep saklayacak.”¹⁷⁸*

Şair ölmeden iki yıl önce öldüğü gün gün ışığına çıkarması üzere Mehmet Türker’e iki dördlüğünü vermiştir.

“Kimse acı duymasın ben ölünce sakın ha!

¹⁷⁷ Mehmet Türker, Hazanda Son Yolculuk, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2007, S.77

¹⁷⁸ Mehmet Türker, age., s.84

Benim için sokmasın kimse başını derde.

Hesabımı vermeye gidiyorum Allah'a

Biraz oyalandım dünya denilen yerde.

Ve sönünce içimde yanan ilahi ocak

Varolmuşluk sembolüm kalacak bir resimde

Kiminizin (belki de) yaş olacak,

*Kiminiz dedikodu yapacak adresimde.*¹⁷⁹

Mehmet Türker şairin vasiyet şiirine de yer vermiştir.

“Ve benim de gelecek sıram günün birinde;

Yüreğim durulacak, yumulacak gözlerim.

Yıldızım da kaydı mı gecenin bir yerinde

La ilahe illallah... olacak son sözlerim.

Köyümün yağmuru ile yıkayın cesedimi,

Kurulayın bir tutam gürgen yaprağı ile.

Öyle kalsın silmeyin gözlerimdeki nemi,

Gökyüzünün balkıyan mavisini gelsin dile.

Anamın seccadesi kefen olsun naaşıma;

Çullayın üzerimi ayyıldızlı bayrakla.

Uzun bir yolculuğa çıkayım tek başıma,

*Haşrolup üzerinde dolaştığım toprakla.*¹⁸⁰

Eserde Nuri Adalı'nın da mezar taşında olmasını istediği şiire yer verilmiştir.

“Ben göçerken bu dünyadan siz dökmeyin gözyaşı

Seve seve koyum kabre gün görmeyen bu naaşı

¹⁷⁹ Mehmet Türker, Hazanda Son Yolculuk, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2007, S.86

¹⁸⁰ Mehmet Türker, age. s..87

Belki kabrim de bulunmaz bu vahşet ülkesinde

Gönül ister kabrim olsun bir ağaç gölgesinde.”¹⁸¹

Ömer Osman Erendoruk’un 70. Yaş gününde yapılan organizasyonda üstadın edebîkimliği hakkında sunum yaptığından bahseden Türker o gece ünlü ses sanatçısı Osman Aziz’in üstadın şiirlerinden Vicdan Yargıcı şiirini okur.

“Yürüdüm sarp yollarda ilahi bir ilhamla,

Vicdanımın emrine verip sevgi bendimi.

Yağmur nasıl yağarsa toprağa damla damla

Öyle verdim çilekeş milletime kendimi.

Sevinci sevincimdi, acısı dinmez acım,

Ağladım o ağlarsa, o gülüyorsa güldüm.

Erkeğe biraderim dedim kadına bacım,

Direndim direnenle, öldürülenle öldüm.

Milletime doğuştan bağlıyım bin düğümle,

Korudum şerefini, şanını adım gibi.

Aynı yolda yürüdük el ele büyüğümle

Küçüğünü bağrıma bastım evladım gibi.

Gözüm görürken beyaz diyemezdim siyaha,

Hep bu yüzden ezildim zulmün cenderesinde.

Diyenlere destekçi çetesi kalktı şaha:

Falsolu homurtular hep birinin sesinde!

Koparmışsa bağını Türklüğü ile bir şair,

Sağır kalmışsa yürek sızlatan feryadına,

Övgüler yağdırmışsa kalemi zulme dair,

¹⁸¹ Mehmet Türker, Hazanda Son Yolculuk, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2007, S.99

*Suç benim mi ihanet deniyorsa adına?
Neylersin ki itibar şakşakçılardan yana,
Acıdan yüreğimin dalları gıcım gıcım.
Hoşgörülü olamam zulme çanak tutana,
Rahat bırakmaz zira beni vicdan yargıcım.¹⁸²
Şair kendisi de programda Rumeli marşını okur.
“Asırlarca ata yurdu Rumeli
Evimizdi, barkımızdı, bağımız;
Çekilince Plevne’den Türk eli
Elin oldu koca Balkan dağımız.
Nakarat: Tunca gamlı, Kamçı dertli, Arda küs,
Senelerdir Tuna yetim, biz öksüz
Ötüken’den başlar bizim aslımız
Ecdadımız Bilge Kağan, Mete Han,
Atatürk’le devam eder neslimiz
Türk kanıdır kalbimizde akan kan.
Nakarat: her köşende savaşlardan anı var
Toprağında şehidimin kanı var.
Genzimizde hala barut kokusu
Hala sızım sızım kanar yaramız.
Bitsin artık bu gaflet uykusu
Ve çınlasın üç kıtada naramız.
Nakarat: büyütelim yeni yeni Muratlar
Şaha kalsın Kosova’da kıratlar.”¹⁸³*

¹⁸² Mehmet Türker, Hazanda Son Yolculuk, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2007, S.113

¹⁸³ Mehmet Türker, Hazanda Son Yolculuk, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2007, S.117

Şairin yakın dostu Süleyman Adalı'nın yazmış olduğu şiiri de bu başlık altında vermek isterim.

Üstü Kalsın

Ömer'e

Nerelerde kaldın be adam,

Şu korunun haline bir bakar mısın? kuşlar dağılıp gitmiş tun tun,

Dağ gölcüklerinin suyu çekilmiş,

Ağaçların boynu bükük.

Sen, ey bu korunun isim babası,

Nasıl sezemezsin

Nasıl görmezlikten gelebilirsin

Bu yası?

Hadi, durma

Şefkatli ellerini korunun yüzüne sür.

Hem bilmelisin

Ağaçlar sevgiyle büyür.

Dokunuver de ırsın gözbebekleri

Senden güç alsın.

Sonra, sevgiler çal, sevgiler bula

Ağaçlara, yapraklara, dallara

Biraz da cömert ol üstü kalsın.

Geçmiş ve gelecek zaman diye bir şey yok.

İçerisinde bulunduğumuz an var,

Mesele o anı yaşamakta

Gerisi masal.

Kardeşim,

Akasya Korusu'nun öksüzlüğü sana ersin

Dağ gölcükleri yine maviye çalsın

Göğersin

Sen de kal.

Mayıs 20006, Koşukkavak¹⁸⁴

Hazanda Yolculuk eserinin son bölümünde Mehmet Türker, üstadının şiirleri için yapmış olduğu yorumlara yer verir.

Dostunun yazdığı eserlerde ana tema Bulgaristan asimilasyonu olsa da insancılığın önde gedildiğini söyler. Öykülerinde Bulgaristan'daki Türklüğün yok edilmesini konu edinir. Onu ayakta tutan şeyin manevi duygular olduğunu belirtse de bazen şairin Bulgar zulmünden kaçamayacağı hissine kapıldığını belirtir ve şiirini örnek olarak sunar.

“Göğsümü yırtan eller sökemez inancımı

İnancım, varım, yoğum elimde avcumda

Ölsem de düşmanlardan almak için hincımı

Savaşan mezar taşım olmalı başucumda”¹⁸⁵

Şairin yaşamı boyunca yazmış olduğu farklı türdeki yazınlar külliyatı 17 kitapta yayımlanmıştır. Mehmet Türker, Niyazi Yıldırım'ın üstadın kitapları hakkındaki görüşlerine de yer vermiştir.

“Kitaba şöyle bir göz gezdirdiğimiz vakit, Ömer Osman'ın usta bir şair, Türkçeye hâkim bir kalem olduğunu hemen anlıyorsunuz. Bulgaristan'da doğup büyümüş bin bir baskı altında hayatını sürdürmüş bir insanın, Türkçe'mizi bu kadar güzel kullanması ve yazması, şiir tekniğimize bu kadar vukufiyet... ‘Bulgaristan'da Türk yok’ diyen alçaklara cevap olarak tek başına yeter”¹⁸⁶

Mehmet Türker'in yorumlamış olduğu birkaç şiiri de vermek isterim:

¹⁸⁴ Mehmet Türker, *Hazanda Son Yolculuk*, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2007, S.127

¹⁸⁵ Mehmet Türker, *Hazanda Son Yolculuk*, age., s.153

¹⁸⁶ Mehmet Türker, *Hazanda Son Yolculuk*, age., s.164

*“Yüreğim korumayı başardığım tek varım,
Allah’ım var içimde, Türklüğüm, Anadilim.
Onlar benim düşmana yol vermeyen duvarım
Yürüdüğüm tek yolumu aydınlatan kandilim”¹⁸⁷*

Mehmet Türker bu dörtlükte üstadın hayatta neye önem verdiğine dikkat çekmiştir; Allah sevgisi, Türklük, ana dili olan Türkçesine karşı duyduğu sevgi.

1984 yılında Bulgarların silahlı kuvvetler ve zorbalık ile Türklerin isim değiştirildiği sıralar da Türker içinde bulundukları durumu şairin “Adsız Bebek” destanında anlatıldığını belirtir.

*“Bulgar’sınız siz dedi şaklatarak copunu,
Hapsetti sürgün etti aydınların topunu.
Gık diyeni ağzından kan gelinceye dövdüler,
Ana, avrat, kız, gelin hayâsızca sövdüler.
İssız kalınca köyler
Çatır çatır kırdılar kilitli kapımızı,
Küskülerle söktüler duvar ve yapımızı.
Başlayan soykırım sürüyor tüm hızıyla
Eriyip gidiyoruz içimizde sızıyla”*

Bulgaristan Türkleri için büyük bir kayıp olan Ömer Osman Erendoruk, geride kalanlar için de Türklük mücadelesi adına güzel bir örnek ve umut olarak hatırlanmıştır.

¹⁸⁷ Mehmet Türker, Hazanda Son Yolculuk, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2007, S.164

BEŞİNCİ BÖLÜM

MEHMET TÜRKER'İN DİĞER KİTAPLARI

1. TIMRAŞ'IN AHMET AĞASI

Mehmet Türker, Tımraş'ın Bulgaristan haritasından silinmiş bir Pomak köyü olduğunu, bununla ilgili doğru dürüst kaynak bir eserin olmamasından mütevellit ilgisinin arttığını bununla birlikte, Rodopluların ve Ercan Çobankir'in yazdıklarından ve anlattıklarından da yararlanarak eseri kaleme almıştır. Bu anlamda akademik bir çalışma olmaktan ziyade inceleme-araştırma kitabıdır Tımraş'ın Ahmet Ağası. 128 sayfadan oluşmuş ve İstanbul merkezli Çağrı Yayınlarından yayımlanmıştır.

Eserde, olayların geçtiği yer olan Rodop Dağları'nın yüz ölçümü, yüksekliği, Rodoplarda yaşamış kavimler, yaşam tarzları ve yönetimleriyle ilgili bilgiler verilmektedir. Kaynaklara bakıldığında Rodop Dağlarında milattan 2-3 bin yıl önce Trakların olduğu belirtilmektedir.

Kitaba da ismini veren ve aynı zamanda başkahraman olan Tımraşlı Ahmet Ağa bir Pomak'tır ve Mehmet Türker Tımraş Konusundaki araştırmalarında en çok Bulgar Angel Vilçev ve Prof. Dr. Kemal Gözler'den yararlanmıştır.

Yazar, Bulgarların Osmanlı yönetiminde Ortodoks Patrikhanesine bağlı olarak yaşadıklarını yazar. Rusların kışkırtması ile ulusçuluk hareketleri görülse de bu hareketler Slav çetecilik hareketleri olarak görülür. Mehmet Türker bu ulusal uyanışın öncüsünün Ukraynalı Panistlavist ve folklor araştırmacısı Yuri Venelin olduğunu söyler. Bulgar Rus yakınlaşmasını sağlamak için 'Ruslara Siyasi, Etnografik ve Dinî İlişkilerin Işığında Eski ve Günümüz Bulgarları' isimli bir eser yayımlar. Bu eserden sonra Bulgaristan ile ilişkileri yakınlaşmıştır Rusya'nın. Bulgar öğrencileri Rusya'da eğitim görmeye başlar ve ülkesine döndüklerinde Bulgar Milliyetçisi olurlar.

Dolayısıyla da Bulgar aydınlanmasının öncüleri olmuşlardır. Ülkerline döndükleri gibi, aldıkları eğitim ve yıkanmış bilinçleri ile isyan hareketleri de

çıkarmaya başlamışlardır. İlk bilinçlenme ve ayrılık hareketleri dinsel olgular minvalinde ortaya çıkmıştır.

1790-1813 yılları arasında birçok Bulgar Araştırmacı Türkerleri karalayıcı sıfatlarla öne çıkarırlar. Bu dönemde yaşayan Rodop Pomakları da kendilerini güvence altına almak için 1832 yılında Tımraşlı Ahmet Ağa başkanlığında örgütlenme faaliyetlerine giderler. Mehmet Türker, Türkler hakkında yazılanlar ile alakalı Georgi Rakovski'nin cümlelerine yer verir. Araştırmacı Aşkın Koyuncu'ya göre bu söylemler Osmanlı'ya karşı isyan için gün sayan Bulgarlara sonsuz moral kaynağı olur.

‘Parazit gibi yaşayan, Hristiyan kızlarına tecavüz eden Asyalı Barbarlar. Dünyada Türkler kadar insanoğluna karşı mezalimde bulunmuş başka bir halk yoktur. Türkler bizim ebedi düşmanımızdır. ‘¹⁸⁸

Mehmet Türker alıntıladığı söylemler ve belirttiğim üzere bağımsızlık öncesi Bulgar aydınlarının Türkler hakkındaki düşüncelerine bir resim çizmiştir. Osmanlı'nın vergi politikasına ve yönetime karşı ayaklanmalar bürokrasinin bütün alanlarına sıçradığını belirten yazar 1876 Nisan ayaklanmasının bu hareketlerin doruk noktası olduğunu yazar. Bu algı bir bütün olarak Osmanlı döneminin karalanmasına neden olmuştur. İç isyanlarla başa çıkma dehasını gösteren Mithat Paşanın başarıları sonucu ufak ayaklanmalar başarısız olmuştur.

Eserin sonlarına yaklaşıırken Osmanlı-Rus savaşı, Osmanlı Devleti'nin savaştığı cepheler, cephelere gönderilen askerler ve her iki tarafın içinde bulunduğu siyasi, sosyal, ekonomik bazı durumlardan bahsedilmektedir.

Osmanlı'nın yenilgiyi kabul etmesi üzerine 3 Mart 1878'de imzalanan Yeşilköy anlaşmasıyla bu bölge Bulgar ve Rus tehlikesi altında kalmıştır. Rodoplarda bağımsız bir devletleşme kararı almışlardır. Bağımsızlıklarının nedenlerini de tüm devletlere açıkça beyan etmişlerdir.

¹⁸⁸ Mehmet Türker, Tımraş'ın Ahmet Ağası, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2019, s.33.

*‘ ‘Bu antlaşmadan sonra Ruslar ve Bulgarlar memleketimizi istila ettiler. Biz ise hükümete kaldık. Ruslar ve Bulgarlar girdikleri yerlerde sayısız mezalim ve ağza alınmayacak cinayetler işlediler. ’ ’*¹⁸⁹

Vergi sistemi ve bu sistemin getirmiş olduğu tartışma ve huzursuzlukları da dile getiren Türker, Balkan Savaşı ve Tımraş'ın sonu olarak ele aldığı bölümde: Rumeli bölgesinin büyük bir kısmını kapsayan Balkan Savaşı Rodoplar'a doğru ilerlemiştir. Bu bölgede aynı zamanda Bulgar toprakları da yer almaktadır. Savaş Rodop bölgesine doğru ilerlerken Tımraşlı bölge halkı tedirgin olmuştur ancak ilk etapta henüz köyünü terk etmemiştir. Türk subayları ne kadar güçlü olduklarından bahsettikleri için bölge halkına güven aşılamışlardır. Halkın çoğu Türk Ordusu yanında düşmana karşı çatışmak istemiştir ancak gelen bir emirle köyle ortalama 1 saatte boşalmış ve ormana doğru yayılıp çeşitli coğrafyalarda yaşamlarını sürdürmüşlerdir ve Tımraş'ın kurulumadığı gerçeğini anlatmaktadır.

Kafilenin bir kısmı Konya merkezde kalır. Diğer bir kısım ise Karaman bölgesine yerleşim kurduklarından bahseder. Kapağında Ahmet Ağa'nın temsili bir resmi olmasının yanı sıra eser, hacim olarak büyük bir yekûn tutmasa dahi birçok tarihi, siyasi, sosyal ve kültürel bakımdan bilgi vermektedir.

2. SİNDELLİ

“Sindelli” eseri 2016 yılında Çağrı Yayınları tarafından İstanbul'da basılmıştır. Yazarın doğduğu köye ait bir monografi çalışmasıdır. Eserde Sindelli'nin coğrafi konumu, tarihi, dili, halk edebiyatı, örf ve adetleri, hayatın geçiş dönemleri, köyden yurt içi ve dışına yapılan göçler ile sülaleler hakkında bilgiler verilmiştir.

3. GÖLGEDEKİ KAHRAMAN

Gölgedeki Kahraman, 23 yılını cezaevlerinde geçirmiş, hayatının büyük bölümünü sürgünlerde geçirmiş Bulgaristan Türkleri'nin millî kahramanı

¹⁸⁹ Mehmet Türker, Tımraş'ın Ahmet Ağası, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2019, s.64.

Nuri Turgut Adalı'nın hatıralarının toplandığı eserdir. 2009 yılında Çağrı Yayınları tarafından İstanbul'da basılmıştır.

Eser, yazarın Nuri Turgut Adalı gibi hayatında önemli yer tutan Ömer Osman Erendoruk'un dizeleriyle başlar:

“Mısralara sığar mı bir ömür boyu zulüm,

Bu nasıl ölçülürdü neyle kıyaslanırdı?

Anahtar deliğinden kaç kez sırttı ölüm,

Elimde demir âsâ olsa paslanırdı.”¹⁹⁰

Şair yaşamış olduğu baskı ve zulümün şiddetine yoğun bir şekilde vurgu yapmış bu acıyı ve somut gerçekliği mısralara dahi nasıl sığdıracağını sorgulamıştır. Kader ortaklığı ve benzer acıları yaşayan Mehmet Türker'ede bu mısralar çağrışım yapmıştır.

Ömer Osman ölümle birçok kez burun buruna gelmiş ve yaşadıklarının ne kadar yıpratıcı olduğunu edebî bir üslupla son dizede de belirtmiştir. Kendisi ile yaptığımız yap röportaj esnasında hayatındaki Şems adinî verdiği Eren Doruk için bu dizelerde kendine bir pay çıkarması pek tabiidir ona göre Ömer Osman Erendoruk hayatının bir dönüm noktasıdır. 1972 senesinde tanıdığı Erendoruk ona ilham olmuş ve fikri hayatının oluşmasında önemli bir etkene sahiptir. Yazar daha sonra Belene Adası'nda kitaba da ismini veren ona göre Gölgedeki Kahraman yani Nuri Turgut Adalıyla tanışacaktır. Kitap Mehmet Türker'in gözaltına alınması ve sosyal ve psikolojik tasvirlerle başlar.

Türklerin gözaltına alınması insani şartlardan uzak ve çok ağırdır. Birçok kişi küçük bir arabada üstüste alınmaya götürülmüş karın üstünde tamamen çırılçıplak soyunup gayri ahlaki ve insani şekilde arama ve suçlamalar yapılmıştır.

Yazar bu kitabında gözatına alındığı zamanı, kaldığı cezaevlerini, özellikle Belene Adası ve Nuri Turgut Adalı ve bizzat yaşadığı hadiseleri ele alır. Cezaevi ve yaşam hakkında siyasi, sosyal, mekânsal tasvirler yapardı.

¹⁹⁰ Türker, Mehmet, Gölgedeki Kahraman, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2009, s. 7.

“Koğuşlarda soba veya kalorifer türünden ısıtıcı yoktu kış ayazında buzdolabından farkedildi.”¹⁹¹

“Bulgar cezaevine düşen bir genç bir yılda on yıl kocar. Yemekler vitaminsiz beslenme yetersiz. Önce dişler dökülmeye başlar birbir sonra avurtlar çöker yanaklar derinleşir.”¹⁹²

“Sofya’da gelen bir müfettiş benim uyurken de rüya görürken de suç işlediğimi görüyor doğru mu?”¹⁹³

Sık sık iç monolog ve psikolojik tahliller yapan yazar ilköğrencisi iken adını duyduğu “kahraman” olarak nitelendirdiği Nuri Turgut Adalı ile karşılaşır.

“Gecenin yarısı geçmiş gözler tavana dikili hâlâ Nuri abiye düşünüyorum. Mevsim kışsa anaların sabahları pişirdiği sıcak tarhanayı bir tas turşuyu hatırlarsın.”¹⁹⁴

“Bir de bayramlar vardır köylerde kurbanlar kesilir sayısız sonra da misafirlikler başlar üç gün üç gece...”¹⁹⁵

Cezaevine koğuşlara doğru ilerlerken Nuri Turgut Adalı ile karşılaşır tanışan yazar adeta umut ile dolar.

“Otuz beş yıl önce adını duyduğum kişiyle şimdi karşı karşıyaydım. Yüzüne bakıp konuşmasını can kulağıyla dinlediğim Nuri Ağabey’in her kelime ölçülü olduğu kadar mânâlıydı da.”¹⁹⁶

“Onun hayat tecrübesi siyasi ve tarih bilgileri hele de cezaevlerinde geçirdiği günlerin hatıralarını dinlemek canımıza minetti.”¹⁹⁷

Belene Adası’ndaki geçirdiği günleri anlatan Adalı Bulgarların Türklere yaptığı zulmü asimilasyon politikası ve siyasi olaylardan bahseder:

¹⁹¹ Mehmet Türker, age., s. 8.

¹⁹² Mehmet Türker, Gölgedeki Kahraman, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2009, s. 16.

¹⁹³ Mehmet Türker, age. s. 57.

¹⁹⁴ Mehmet Türker, age. s. 14.

¹⁹⁵ Mehmet Türker, age. s. 16.

¹⁹⁶ Mehmet Türker, age. s. 22.

¹⁹⁷ Mehmet Türker, age. s. 22.

“Ayaklarımdan tavana asıldığımı mı, elektikli sandalyeye oturtulduğumu mu? Ellerimdeki kelepçelerle on dört gün ceza hücresinde kaldığımı mı ?”¹⁹⁸

“Söylemeye dilimde varmıyor, size yalan, bana gerçek hayvan necasetini domuz yağı ile kavurup yiyenler de vardı. Ot otlayan yılan yiyenler, çöplüklerde soğan kabuğu toplayınları görmüştüm o günlerde.”¹⁹⁹

Baskı işkence zor şartlar ve cezaevlerindeki birçok olumsuz durumu anlatan Adalı aynı zamanda mekân tasviri de yapmaktadır.

“Şu gördüğünüz bentler ozaman yapıldı. Biz orda çalışıyorduk. El sedye ile toprak taşıyarak yapıldı şu bentler. Kampın etrafı derin su kanalıyla çevriliydi.”²⁰⁰

Bu sıkıntılı ve olumsuz zamanlarda bile davasından vazgeçmemiş hem kader arkadaşlarına moral olup bazı olumlu hadiseleri de söylemekten geri durmamıştır. Özellikle Eski Zagra Cezaevi’nde bulunduğu zamanları bir fırsat ve nimet sayan yazar *“orada gösterdiğim isyanın, söylediğim sözlerin dışarıda kesinlikle bir hecesini bile söyleyemezdim. Çünkü millî bir acının ötesinde bir kudurmuşlukla yüz yüze kalmıştık. Onlarca kardeşimiz vahşice katedilmişti.”²⁰¹*

Hayatının neredeyse üçte birini cezaevi sürgün ve kamplarda geçiren Adalı şerden hayır çıkarmayı bilmiş ve içinde bulunduğu zorlu şartlarda dahi mücadele etmeyi birlik ve beraberliğin mümkün olduğu şu şekilde ifade eder:

“Özellikle siyasi cezaevleri birçok aydınlar için bir akademidir. Burada bilgili insanlarla buluşulur ve bol bol da kitap okuma imkânı vardır.”²⁰²

İnsanlık dışı vaziyetlere farklı bir cezaevine götürülürken kendilerine eşlik eden Alman subaylar da şahit olmuştur.

¹⁹⁸ Mehmet Türker, age, s. 23.

¹⁹⁹ Mehmet Türker, Gölgedeki Kahraman, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2009, s. 25.

²⁰⁰ Mehmet Türker, age, s. 23.

²⁰¹ Mehmet Türker, age, s. 25.

²⁰² Mehmet Türker, age, s. 27.

“Alman subaylarının ‘Domuzlar!’ ‘Domuzlar!’ Niye böyle bir yere tııldık bizim temiz hava teneffüs etmeye hakkımız yok mu? Bu şekilde hayvanlar bile kapatılamaz! Dediğini aktardılar.”²⁰³

Türker sevk edilirken Stilân Toşev’e gelen kokuyu ve sandıkların içindeki cesetleri ne yapıyorlar diye sorduğunda kan donduran Bulgar mezalimi tüm vahşetiyle gözler önüne serilir:

“Gemide büyük sandıkların içinde cesetler gördüm. Ne diye onları buraya taşıyorlar?”

Cevabı şu oldu:

“Bu adada devlet domuz çiftliği vardır oğlum. Memleketin hapisanelerinde ölenlerin cesetlerini buradaki domuzlara yedirirler.

Yerimde donakaldım.”²⁰⁴

Tüm bu olumsuzlukların akabinde yazarın da kitabında “Türklerin Lale Devri” şeklinde adlandırdığı bölümde de belirtildiği üzere Bulgaristan Türklerinin hal ve yaşamları ile ilgili sevindirici ve müsbet gelişmeler olmuştur. Bu dönem Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra Çiftçi Birliği’nin iktidara geçtiği anda görülür. Çiftçi Birliği elbette bunu da siyasi bir politika olarak görmüş, Türklerin sempatisini ve desteğinin kazanabilmek amacıyla yürürlüğe sokmuştur. Bu dönemde Neuilly Barış Antlaşması’nın maddeleri gereğince Bulgaristan’da bulunan azınlıkların bütün millî hakları verilmiş ve Berlin Antlaşması’yla kesin bir şekilde karara bağlanmıştır.

Bu hak neticesinde Türkler için çok önemli olan Nüvvab okulların açılması da mümkün olmuştur. Bu kurum Türklerin hem dinî hem de ilmî olarak en yüksek eğitim kurumudur. Bu kurum kökü manasıyla islâmî ve dinî öğretiler eğitimi veren bir kurum şeklinde adlandırılabilir da bir medrese ya da eski çağa ait bir kurum olarak düşünülmemelidir. Türklerin dini, örfî ve gelenek hayatının devamını sürdürmesine yardımcı olan bu kurum aynı zamanda millî bir şuurun devamına ve imkân sağlamıştır.

²⁰³ Mehmet Türker, age. s. 34.

²⁰⁴ Mehmet Türker, Gölgedeki Kahraman, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2009, s. 37.

Nüvvab'ta yetişen öğrenciler dinî eğitim yanısıra, edebiyat, tarih, hukuk ve politika dersleri de alıp memleketine faydalı birer kişi olmuş tatil, toplu meclisler ve toplantılarda halkın eğitimi için büyük çaba göstermişlerdir.

Diyanet işleri eski başkanı Tayyar Altıkulaç, Bulgaristan'da yetişen din adamları hakkında *“Biz islâmı doğudan beklerken, o batıdan geldi”* şeklinde iltifatta bulunmuştur.²⁰⁵

Osman Kılıç'da Nüvvab öğrencisidir ve Nüvvab'ı şu şekilde anlatmıştır:

*“Nüvvab okulu Türk azınlığının kalbi olmuş milletin nabızı burada atıyordu. Bu da çok tabî idi. Çünkü Türk azınlığının en güzide bilim adamları burada toplanmıştı.”*²⁰⁶

Bulgar hükümetinin başına gelen Dimitrov'un talimatıyla ilk iş olarak Türkleri yeniden asimile etme süreci başlar. Türklerin okulları kapatılır, isimlerinde değişiklik yapılmaya zorlanır ve Türkçe yazıp konuşmak kademe kademe yasaklanmıştır. Daha sonraki süreçte Bulgarlaştırma ve asimilasyon politikalarının her yere sireyet etmesi için yalandan bir yapay tarih yazılıp Türklerin aslında Bulgar kökenli vatandaşlar olduğu herkese kabul ettirmeye çalışılır. Bununla birlikte asimilasyon politikası devam ettirilir. Kuban kesmek ve dinî ibadetler yasaklanmış, Türklerin evlerinde bugünlerde buzdolabında kurban eti araması dahi yapılmıştır.

Tüm bu zulme kayıtsız kalamayan Adalı bu konu ile ilgili yazı ve şiirler yazarak yeniden cezaevine gönderilmiştir.

*“1986 yılında Gorbaçev'in başlattığı devrim diğer ülkelere de yansıdı. Sürgünde bulunanlar, yıl sonuna doğru siyasi mahkûmlar da cezaevlerinden çıkartılmaya başlanmıştır.”*²⁰⁷

1989 yılında esaretten kurtulan Adalı'ya cezaevi ve kader arkadaşı Ömer Osman Erendoruk, Nelson Madela'yı emsal göstererek bir mektup yazar. Bunca sıkıntı millî şuur ve Türklük mücadelesi veren Adalı'nın gerek Türk hükümeti gerek aydın kesim tarafından yeterli ilgi ve hürmeti görmediğini

²⁰⁵ Mehmet Türker, Gölgedeki Kahraman, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2009, s. 69.

²⁰⁶ Mehmet Türker, age, s. 69.

²⁰⁷ Mehmet Türker, age, s. 111.

sitemde bulunur. Kendisi ile yaptığımız röportajda Mehmet Türker de Erendoruk ile aynı fikre sahip olduğunu ve bu denli değerli bir aydın ve Türk milliyetçisinin tarihe geçmesi ve kıymetinin bilinmesi maksadıyla kaleme aldığını ifade etmektedir.

“Pek muhterem Nuri Abi,

Sen son yıllarda Nelson Mandela adında bir adamdan sık sık bahsedildiğini işittin mi? İşitmişsindir elbette.”²⁰⁸

“Nelson Mandela’yı dünya, Güney Afrika Cumhuriyeti zencilerinin lideri olarak tanıyor, kabul ediyor; seni ise Nuri Abi, bu dünyayı oluşturan devletlerin hiçbiri, hattâ Türkiye Cumhuriyeti bile, Bulgaristan Türklerinin haklarını savunmuş bir kişi olarak tanımak istemiyor.”²⁰⁹

Esere ismini veren Gölgedeki Kahraman cümlesi edebî bir uslûp taşıyıp keşfedilmemiş ve herkesçe bilinen kahraman vasıf ve görünürlüğünün aksine saklı ve önemli bir kıymete işaret etmektedir.

Ayrıca Türker röportajımızda Adalı için şu sözleri söylemiştir:

“Benim hayatımda mutluluğum cezaevinin kapısından babamın evine kadar sürerdi” diyen Adalı hayatında en mutlu anı Kapıkule Sınır Kapısı’nda yaşadığını şu sözlerle ifade eder:

“Anavatan Türkiye sınırından girdiğimde dünyanın en mutlu insanıyım. Bir de Hac’a gittiğim zaman çok mutlu olmuştum”.

Dostluk konusunda Adalı en samimi dostlarının cezaevindeki kader arkadaşları olduğunu ifade ederken, “O dostlarımın arasında birçok da Bulgar vardı” diyor. Komünist rejim çöktükten sonra Belene Adası’nda düzenlenen anma törenlerinde cezaevi arkadaşlarıyla buluşur ve çok mutlu olur ve onlar hakkında şu duygularını paylaşmaktan çekinmez:

En ağır rejimde kardeşçe geçindiğim bu arkadaşlarımın birisi için on Türkü feda ederim. Doğrusu da budur. Beni defalarca müzevirleyenler

²⁰⁸ Mehmet Türker, Gölgedeki Kahraman, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2009, s, 130.

²⁰⁹ Mehmet Türker, age. s. 131.

Bulgarlar değil, Türkler'di. Mahkemelerde benim karşıma hep Türkler çıktı, Bulgarlar çıkmadı” diyor.

Nuri Turgut, 1985 yılında Belene'ye üçünü kez getirilmiştir. Bir gün buraya gelen Kırcaali Emniyet Müdürlüğü'nden Lambrev kendisiyle ilk defa yüz yüze gelmiştir.

“Burada kendinî nasıl hissediyorsun?” diye sorar.

Nuri Turgut'un cevabı:

“Fevkalâde” olur.

“Bu vahşet adasında olmaktan mutluluk duymana bir anlam veremiyorum. Bunu açıklar mısın?”

“Çok açık ve net konuşacağım Lambrev yoldaş. Sizler köyde komşularımı o kadar çok korkutmuşsunuz ki, onlar benimle konuşmak bir yana, evime bile bakamıyorlar. Burada ise kader arkadaşlarımı buldum. Bu kalabalığı görünce iftihar etmemem elde değil. Şimdi onların arasında bulunuyorum. Bilmediklerini soruyorlar, ben de anlatıyorum” diyor.

Lambrev:

“Onlar artık Bulgar, nesini anlatacaksın?!”

“Bilakis, onlar asıl buraya düştükten sonra Türk oldular” deyince, Lambrev yutkunmaktan başka bir şey yapamamıştı...

4. KALEM KILIÇLAŞINCA

Türker'in Ömer Osman Erendoruk'un edebi kimliği ve yaşamının ele aldığı “Kalem Kılıçlaşınca” adlı eseri Ufuk Ötesi Yayınları aracılığı ile okuyuculara sunulmuştur.

272 sayfa olan bu eserin kapak tasarımını Ilgaz Babacan yapmıştır. 20 bölümden meydana gelen bu eser ön sözünde Erendoruk'un hayatı, çocukluğundan, gençliğinden, cezaevi anılarına dek olan süreç hakkında bilgiler verilmiştir. Türkiye'de 14 senede 15 kitap yayınlayan Erendoruk'un bu duruma karşı şaşkınlığını ve hayal kırıklığını anlatır.

*“Bu memlekette her şey yapılıyor, her şey satılıyor, her iş görülüyor, ancak yapılmayan bir şey var kitap okumak!”*²¹⁰

Yâd Ellerdeki Edebiyatımızda Ömer Osman Erendoruk’un Yeri:

Adlı bölümde, Türk zulmünde herkesin mücadele şekli farklı olmuştur. Erendoruk’un da mücadelesi kalemiyle gerçekleşmiştir. Ona göre halkı desteklemek için şiirler öyküler romanlar yazmak gerekir keza bunu da yapmıştır. 60lı yıllarda şiirleriyle edebiyat âlemine adım atan yazar daha sonra Bulgaristan’ın en sevilen kalemlerinden biri olmuştur. Ünlü yazar Paraşkef Paruşev onun için Dostoyevskivari hikâyeciliği var demiştir.

Ayrıca 20. Yüzyıl Bulgaristan Türkleri şiiri antolojisinde hikâyeciliğinin Çehovvari olduğunu okuyoruz şeklinde belirtilmiştir.

Erendoruk’un Şiir Anlayışı bölümünde:

Serbest nazımla şiir yazmaya başlayan Erendoruk’un şiir anlayışında Ahmet Haşım’ın etkisi görünür. Ayrıca aruz vezni ve ölçülü şiirinin bütün şekillerinde şiirler yazmıştır. Ona göre Türk edebiyatında serbest nazımda başarılı olan tek şair Nazım Hikmet’tir. Çocuk şiirlerinden de örnekler sunan yazar eserinde bazı şiirleri inceleyerek örnekler verir. Ayrıca Halk türkülerinden esinlenerek de şiirler yazmıştır.

Merdiveni kırk ayak,

Kırkına vurdum dayak,

Bu sabah yâri gördüm

*Ne el tutar ne ayak,*²¹¹

Erendoruk, şiire olan ilgisizlikten kırılganlığını da ilgili bölümün son satırlarında belirtmiştir.

Ana vatan Türkiye’de yayınladığı ilk kitabı olan “ S.O.S veya üçüncü mezar” adlı eseri hakkında bilgiler vermektedir.

²¹⁰ Mehmet Türker, Kalem Kılıçlaşınca, İstanbul, Ufuk ötesi Yayınları, 2004, S.10.

²¹¹ Mehmet Türker, a.g.e. s.21.

Erendoruk'un Romancılığı:

Erendoruk'un romanlarının konusu: Bulgar zulmü, komünizm, milli bilinç, Türklerin anavatan sevgisini mücadelelerini etrafında toplanmıştır. Komünist parti politikasına karşı konuları ele aldığı romanlarında gerçek dışı ve devleti yıkma amaçlı değerlendirilip cezaevine gönderilmiştir. Burada kendisi ile aynı fikirde olan kader arkadaşlarını tanımış ve daha sonra bunlara romanlarında da yer vermiştir.

Romanlarındaki kahramanlar oturması, kalkması, selamlaşması, baskı altında inim inim inlemesi ve diğer unsurlarla ayrıca olay ve mekânlarla da okuyucuyu adeta o hissiyatı yaşatıp, kahramanları kendi tanıdıklarından ailelerinden biriymiş gibi hissettirmiştir. Eserinde romanlarını kahramanlarını zaman, mekân ve üslup detaylı şekilde inceleyip okuyucuya sunmuştur.

Hikâyeciliği ve Hikâyeleri:

Erendoruk'un ilk hikâyesi olan yaralı güvercin gerçek hayattan alınma bir öyküdür. Yazarın hikâyelerinde kendi deyimi ile insani duygular önemli yer tutmaktadır. Hikâyeleri bir av ve avcılık serüveninden, komünist rejimi eleştiren, Türkleri asimile politikasından, Türk dilinin öneminden, baskı ve zulmün insanlar üzerindeki psikolojik ve fiziki etkisinden, iki genç arasındaki bir aşk hikâyesine kadar geniş bir yelpazede ele almak mümkündür.

Ayrıca S.O.S veya Üçüncü Mezar kitabı, Sabır Duası ve Ölmeden Ölmek kitaplarında destan türüne ait örnekler vermiştir.

Bulgaristan Türk mücadelesi dönemini konu alan ElifNine Destanı örnek gösterilebilir.

Bir tek kayısı vardı şimdi ElifNinenin

Mehmet onlarla mıydı gelir miydi evine

İkircimlik içine düşmemek için nine

*Bak dedi yardımına ihtiyacım var senin*²¹²

²¹² Mehmet Türker, a.g.e. 2007, S.91.

5. CEZAEVİ MEKTUPLARI

Kaleme aldığı mektuplardan örnekler yayınlanmıştır. Kızına nasihat, anne sevgisi, bilgi birikiminin önemi ve yazarın eski zağra cezaevinde eşine ve babasına gönderdiği el yazısı ile yayınladığı mektuplar eserde fotoğraflanmış ve döneme ait farklı görsellerle okuyucuya sunulmaktadır.

Hatıralar, Gözlemler, Çocuk şiirleri, Çocuk masalları gibi türlerde de zengin örnekler veren yazar, yazdığı tiyatroları ile de ses getirmiş ve sevilmiştir.

Örneğin “Bebek”adlı piyesi Türk televizyon kanallarından olan TGRT’de yayınlanmıştır.

Erendoruk’un eserlerinin konusu Bulgar zulmü, komünizm, Türk halkının acıları, yönetimin hilesi, sahtekârlığı, Türklük, Türk dilinin önemi, milli birlik beraberliktir. Erendoruk’a göre sanat sanat için değil toplum içindir. Ayrıca evrensellik, insan sevgisi, aşk gibi konulara da yer vermeyi ihmal etmemiştir. Bulgar zulmü ve cezaevi zamanları hakkında eserinde detaylıca bilgi ve örnek vermiştir. Bununla birlikte Erendoruk’un vatan sevgisi, ana dile olan bağlılığı ve önemsemesi, sıra özlemi, itikat ve inancı ve özellikle anavatanda kitaplara karşı olan ilgisizliğin yarattığı acı Türker’in gözünden kaçmamış eserinde bunlara detaylıca yer vermiştir.

Kendisi ile yapılan röportajda daha öncede belirttiğimiz gibi hayatının “Şems”i dediği Erendoruk için bu denli titiz davranması pek tabiidir. Eserde üzerinde durulan her konu anlaşılır bir dil ile açıklanmış, çeşitli belgeler, fotoğraflar, çizim ve dönemin kartpostallarıyla ve belgeleriyle okuyucuya nitelikli bir şekilde sunulmuştur.

SONUÇ

İnsan ve onu konu alan hemen her şey sosyal bilimlerin konusu olmuştur. Çalışmamızın amacında da belirttiğimiz üzere Bulgaristan’da yaşamış ve orada meydana gelen olumsuz birçok olaya, yazmanın araştırmanın ötesinde bizzat şahit olmuş Türker’in eserlerinde bu bilimlerdeki disiplinlerin neredeyse tümüne temas ettiğini görmekteyiz.

Pandemi şartlarından dolayı bahsedip sunmaya çalıştığımız mekânları ziyaret edemememiz çalışmamızın esas zorluğunu oluşturmuştur. Ancak gerek telefon, gerek video, gerekse yazarın olayları bizzat yaşamasının meydana getirdiği avantajlar tam anlamıyla kullanılmıştır.

Bu değerlendirmeyi yazma amacımız hem bu alanda uzmanlaşmış bir yazarın şahit olduklarını anlatmak hem farkındalık yaratmak hem de bu bağlamda böyle bir çalışmanın ilk kez yapılmış olmasıdır.

Mehmet TÜRKER, Bulgaristan Türk edebiyatının roman, hikâye, hatırat, inceleme ve türlerinde başarılı eserler vermiş olan önemli bir isimdir.

Medrese eğitimi almış, evine âlim ve aydınların ziyareti eksik olmayan Türker bir yandan da iyi bir gözlemci olmuş ve bulunduğu köyde geleneklerine bağlı yetişmiş bir fikir insanıdır. Bunun birçok avantajı olmuştur okuyup Türkolog olmuş ve daha sonra çeşitli yazılar yazmıştır.

Türker Rus politikasına destek vermediği için cezaevlerine atılmıştır bizim için kırılma noktası burada başlar. Yukarıda da bahsettiğimiz üzere sosyal bilimler ve insana yaşamına etkiler, ilk kez kendi yaşadıklarını bizzat anlattığı “Belene Adası” adlı eserinde ortaya çıkar bu eserinde sosyolojik ve psikolojik çıkarımlar yapan Türker, tarihi bir gerçekliği kanıtlar göstererek ve edebi bir üslupla ele almaktadır.

Bu eserinde yalnızca bir anı kitabından ziyade Bulgaristan Türklerinin yaşadığı sıkıntıları dönemin sıyası politik çehresini de görmekteyiz. Kahramanlar ve çevreyi oldukça ustalıkla betimler Türker.

Sanatının hikâyecilik kısmında yaratıcılık, yetenek ve yazarlık kabiliyetinin yansırı bazılarına birebir dâhil olma kısmı önemlidir.

Taş Yastık hikâyesinde memleket hasretini işler ve bugün kökü o topraklarda olan birçok yurttaşımızın duygularına, kalbine dokunur burada hem sosyolojik hem de psikolojik olarak çıkarımlar yapmış tarihini okuyucularına nakşettirmiştir. Tarihi bilinci ve yaşanmış hadiseleri okuyucu ile buluşturma onlarda bir bilinç uyandırma durumu Türker'in çoğu eserinde karşımıza çıkar. Bunlar gündelik hayatın akışındaki durumlardan ziyade politik ve siyasi unsurlara da sıkça işaret ederler. Adımız Andımızdır adlı hikâyesinde, Türk vatandaşlarının isimlerinin zorla değiştirilmesi, "Hızır Yetiştı" hikâyesinde yine acı bir siyasetin izlerini verir. "Beyaz Ölüm" adlı eserinde de birkaç çalgıcının hikâyesi anlatılır bunlar Türker ve temasını bilmeyenler için dram ya da kurgudan ibaret gibi görünse de esasen yaşanmış ve bir felakete şahit kılar bizi.

Hikâyelerinde geçen sosyal unsurlar, mekânlar, kişi adları tıpkı romanları ve anılarında da olduğu gibi gerçek kişi, yer, zaman ve kurumlardır bu durum ayrıca yazılı olarak bir kayıt ve arşiv niteliği taşıyıp bilinç uyandıracak ve okuyucular, araştırmacılar ve ilgisinde farklılık uyandıracaktır. Dili sade ve samimidir lakap, küfür, argo ve bazen jargon bile kullanır eserlerini okurken adeta o köyde kasaba dolaşıyor, güreş tutan pehlivanları seyrediyor siz de alkış tutuyorsunuzdur. Sosyal hayat hakkında da size adeta bir rehberdir adetler, gelenek görenekler, geçim kaynakları nüfus tarih bilgileri ile donatır sizi.

Romanları daha çok Bulgar Mezalimi ve Türk vatandaşlarının sıkıntılarını, bu sıkıntılara karşı verdiği çetin mücadeleleri üzerine kuruludur. Lakin derdi saf kurgu ve romancılıktan öte milli bir bilinç uyandırmak, ses duyurmak ve farkındalık yaratmak olan yazarın günümüz Bulgaristan Türk Edebiyatı romanlarında önemli yere sahip olan "Bozgun Zamanı", "Bozgundan Sonra" ve "Vatan Yasak Özgürlük Uzak" adlı üçlemesinde derin bir tarih bilgisi ile karşılaşır okuyucu. Bunun ötesinde siyaset, politika, coğrafya ve demogojik unsurları öğrenir gitmediği görmediği halde neredeyse sokak sokak avcunun içi gibi bilir anlatılan coğrafyayı bununla

birlikte güçlü bir edebi üslup ile o acıları hisseder. Eserlerine eklediği belge fotoğraf ve verilerle somut bir gerçekliğe tam olarak sirayet eder. Bahsettiği hemen her şeyi ya yaşamış ya da derinlemesine araştırmalar sonucunda okuyucusuna vermiştir örneğin güreş sporunu anlatırken bile hemen her detayını ince ince işler ve anlatır karşısındakine. Kahramanları belirli bir kalıp mekân ve zamanda sınırlı değildir. Köyde bir çobana da güreş yapan bir pehlivana da annesinden gizli aşığı ile buluşan karakaşlı selvi boylu bir güzele de ünlü bir edebiyatçıya da meşhur bir âlime de tarihi bir kişiliğe de ünlü bir komutana da rastlarsınız. Önce de bahsettiğimiz gibi hakkaniyetli bir yazardır kendisi gözünü dünyaya kapatmış ırkçı bir milliyetçi gibi tavır takınmaz eserlerinde hem realist hem duygusal hem de samimidir. Bulgar mezalimi ve dünyaya mâl olmuş olayları anlatırken bile ona yardım eden Bulgar ve diğer milletten olan arkadaşlarını komşularını anar övgü ile selamlar.

Mehmet Türker'in eserlerinde işlediği temel konuların genellikle Bulgaristan'ı hâkimiyetleri altına alan komünist güçlerin Türkleri yok etme politikaları, yaşanan zorluklar, çekilen acılar, ayakta kalmak için verilen mücadeleler çerçevesinde Türklerin yaşadığı ve yazarın öznesi konumunda bizzat şahit olduğu olaylardan meydana geldiği görülmektedir.

Hayatın içinde, halkla iç içe olan birisi olan yazarın bu kişiliği adeta onun eserlerine de yansımış, konuları işlerken salt kurgusal bir anlatı dünyasından ziyade faklı bir perspektifle gerçekçi bir çizgiyi takip etmiştir. Bu anlamda eserlerinde gerçekçi ve yalın bir anlatım vardır hükmünü verebiliriz. Bununla birlikte yer yer simgesel bir anlatımın da varlığı göze çarpmaktadır. ‘‘Kırlangıçlar’’ adlı hikâyesi bunun başarılı bir örneğidir.

Türker dertli bir kalemdir, asimilasyon politikalarını, yaşanan sıkıntıları içinde derinden hisseden bir aydındır. Hisleri onu hamasi bir üsluba yöneltmemiş aksine duru, yalın ve gerçekçi bir çizgide durmuştur. Bu durum eserlerindeki reel tasvirlerde açıkça kendini belli etmektedir.

Türker'i okuyan hemen herkes sosyal bilimlerin konu aldığı edebiyat, tarih, coğrafya, psikoloji, sosyoloji, nüfus ve hukuk ile alakalı disiplinlere temas eder.

Hikâyelerine baktığımızda aynı gerçekçiliği, tasvirdeki becerisini, durum hikâyesi çerçevesinde iletğini, yaşanmış olaylardan örneklerle Bulgaristan sosyalizminin gerçek yüzünü ustalıkla okuyucuya iletğini görürüz. Sıkıntılar ve acılar hikâyelerinin ana teması gibidir. Bu durum sadece hikâyelerinin adına bakarak da anlaşılabilir kanaatindeyiz: *Beyaz Ölüm, Katliam, İnsaf, Taş Yastık, İntikam, Seferberlik, Öldüren Sevda, Baba Katilleri*.

Kendisi ile yaptığımız röportajda da esas amacının Bulgaristan Türklerinin Nelson Mandela'sı gibi gördüğü Nuri Turgut Adalı, onun mücadele arkadaşları ve Bulgaristan Türklerinin zaferini anlatmak olduğunu belirtmiştir. Ayrıca edebî kimlik ve yeteneğini kullanarak herkese duyurmak ve bir tarihi canlı tutmak ister. Anavatanına bir iz bırakabilmek, vefa sunmak olduğunu söyler.

KAYNAKÇA

ACAROĞLU, Mehmet. *Bulgaristan Türkleri Üzerine Araştırmalar-1*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2003.

AĞANOĞLU, Yıldırım. *Balkanların Makûs Talihi: Göç*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2012.

AKPINAR, Hüseyin. *Giresun Karşılaşması ile Trakya Karşılaştırılmasının karşılaştırılması, İstanbul Teknik Üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü, yayımlanmamış yüksek lisans tezi*, İstanbul.(2001).

ALP, İlker. *Belge ve Fotoğraflarla Bulgar Mezalimi (1878-1989)*, Trakya Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1990.

ALPASLAN, Teoman. *Kapitülasyonların Sebep Olduğu Balkan Bozgunu*, Kamer Yayınları, İstanbul, 2013.

ALTINEL, Mürvet. *Golgota'dan Dönenler Belene Kampı*, Mavi Kalem Yayınevi, İstanbul, 2015.

ATASOY, Emin. "Bulgaristan'ın Coğrafi- Jeopolitik Konumu ve Yansımaları", *U.Ü. Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.11, S,18. 2010.

ATASOY, Emin. *Beşerî ve Kültür Coğrafyası Işığında Bulgaristan*, MKM Yayıncılık, Bursa, 2010.

ATASOY, Emin. *Bizden Olan Ötekiler- Asimilasyon Kısacasında Bulgaristan Türkleri*, MKM Yayıncılık, Bursa, 2011.

AYŞEGÜL, İnginar Kemaloğlu. *Bulgaristan'dan Türk Göçü (1985-1989)*, *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi*, s.3-4. Ankara, 2012.

BİLDİRİLER Türk Dil Kurumu. *Balkan Ülkelerinde Türkçe Eğitim ve Yayın Hayatı Bilgi Şöleni Bildirileri*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1999.

BALTACI, Halil. “Ömer Lütfi Barkan’ın Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeleri Üzerine Değerlendirmeler.” *Akademik Dergisi*, (2019), s.6, ss.93-126.

Belgeler Yalan Söylemez. “Milliyet, 8 Şubat 1985, s.3” (Erişim: 09.11.2021).

BIÇAKLI, H.Avni. *Türkiye- Bulgaristan İlişkileri (1878-2008)*, İmge Kitabevi, Ankara, 2016.

BİLGİÇ, Bestami S. “Günümüzde Bulgaristan”, *Balkanlar El Kitabı Cilt II: Çağdaş Balkanlar*, der. Osman Karatay ve Bilgehan A. Gökdağ, Çorum, 2007.

BUTTANRI, Müzeyyen. “Bulgaristan Türk Edebiyatı”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C:6, S:2 ss. 27–45. Eskişehir, 2005.

CASTELLAN, Georges. *Balkanların Tarihi*, çev: Ayşegül Yaraman Başbuğu, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1995.

DENİZ, Emel. *Türkiye’ye Pomak Göçleri*, İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul, 2019.

DİNÇ, Güney. *Mehmed Nail Bey’in Derlediği Kartpostallarla Balkan Savaşı (1912-1913)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2013.

EFENDİ, Hüseyin Raci. *Zağra Müftüsünün Hatıraları*, Tercüman Gazetesi 1001 Eser, İstanbul, 2019.

EKİCİ, Nuray. “Bulgaristan Türkleri”, *Balkanlar El Kitabı Cilt: II Çağdaş Balkanlar*, der. Osman Karatay ve Bilgehan A. Gökdağ, Ankara/Çorum: KaraM&Vadi Yayınları, 2007.

GEZA Feher. *Bulgar Türkleri Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1985.

GÜLSEVİN, Güler. *1989 Bulgaristan Göçmenlerinin Yerel Kültürel ve Tarihe İlişkin Algıları*, Uludağ Üniversitesi, Bursa, 2014.

GÜNEY, Emrullah. *Türkiye'nin Komşuları Ülkeler Coğrafyası, Ekonomi, Jeopolitik*, Nobel Akademik Yayıncılık. Ankara, 2007.

HAFIZ, Nimetullah, *Bulgaristan'da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1987.

HAFIZ, Nimetullah. "Bulgaristan'da Yayınlanan Türkçe Kitapların Bibliyografyası (1858–1984)", *Sesler Aylık Toplumsal Sanat Dergisi*, S: 217, ss. 115–171. İstanbul, 1987.

HASAN Cirit, "Süleyman Hüsnü Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 38, TDV Yayınları, s. 90, İstanbul 2010.

HÜNERLİ Bülent, "Gagauzların Etnik Aidiyeti", *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 2018, sy.12, s.67-78.

İŞİK, Hüsamettin. "1989'dan Sonra Bulgaristan Türk Şair ve Yazarlarının Yayınlanmış Eserleri", *Rumeli Haber Sanat Araştırma Yorum Kültür ve Turizm Dergisi*, S: 53, ss. 12–18. İstanbul 2010.

JELAVICH, Barbara. *Balkan Tarihi 18. Ve 19. Yüzyıllar*, Küre Yayınları, İstanbul, 2013.

KADER Özlem. "Bulgaristan Pomaklarının Kimliğinin Tarihsel Süreç İçerisinde Dönüşümü ve Bulgaristan'ın Pomak Politikaları", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, c. 125, sayı:246, s.175-176, İstanbul 2020.

KALKAN, Şaban Mahmudoğlu. *Bulgaristan Türkleri Edebiyatında Hiciv ve Mizah*, Bengü Yayınları, Ankara, 2017.

Kalmak da Zor Gitmek de. "Tercüman", 22 Eylül 1989, s. 1 ve 8. (Erişim: 12.06.2021).

KÂMİL, İbrahim. (1989). *Bulgaristan'daki Türkler'in Statüsü*, Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayınları, Ankara, 2008.

KARAKUŞ, Ertuğrul. *Mehmet Türker*, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Ahmet Yesevi Üniversitesi, 2017.

KARATAY, Osman- GÖKDAĞ, Bilgehan. *Balkanlar El Kitabı*, Cilt 1 Tarih, Araştırma ve Kültür Vakfı, İstanbul, 2007.

KEMALOĞLU, A, İnginar. *Bulgaristan'dan Türk Göçü (1985-1989)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2012.

KESKİOĞLU, Osman. *Bulgaristan'da Türkler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985.

KUTLU Nurgül. “*Rus Kaynaklarına Göre 1877-1878 Osmanlı Rus Harbi*”, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.192, Diyarbakır, 2019.

LUTOV, Ahmet. *Bulgaristan Müslümanlarının Dinî ve Sosyal Hayatı*, Bursa, 2016.

MARAL, Fevziye. *Bulgaristan'dan Türkiye'ye 1989 Göçü*, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2010.

MEHMEDOV, Ali. *Bulgaristan Şumnu'daki Medresetü'n-Nüvvab'ın İslâm Din Eğitimi Tarihindeki Yeri*, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2011.

MEHMET Aladdin Yalçınkaya, “Osmanlı Döneminde Bulgaristan”, *Balkanlar El Kitabı*, der. Osman Karatay- Bilgehan A. Gökdağ, Akçağ Yayınları, ss. 320-330, Ankara, 2006.

MEHMET Metin Hülagü, “Gazi Osman Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 13, TDV Yayınları, s. 465, İstanbul 1996.

NİKOLAY Todorov. *Bulgaristan Tarihi*, 'Öncü Kitabevi, İstanbul, 1979.

NÜKHET Eltut. *1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ve İki Ülke Açısından Sonuçları*, (ICANAS), s. 119-130, Ankara, 2007.

OĞUZHAN, Ü, Şenel. *Ömer Osman Erendoruk'un Hayatı, Sanatı ve Eserleri Üzerine Bir Araştırma*, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Manisa, 2011.

OKA Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı, *Bulgaristan Ülke Raporu* (2011).

ÖZKAN Vildane. *Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nde Siyasi Otorite ile Ulusal Türk Azınlığı Arasındaki Güç İlişkileri Bağlamında Belene Toplama Kampı* (1985-86), Ankara, 2010.

RİFAT Uçarol, “Gazi Ahmet Muhtar Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 13, TDV Yayınları, s. 446, İstanbul 1996.

RODOPLU Fatma. “İkinci Bulgar Devleti'nin kurulmasında Kumanların Rolü, *Avrasya Etüdleri Dergisi*, s. 219-234, İstanbul, 2016.

SADAL, V. *Komünizm döneminde Bulgaristan'da Türkiye Algısı ve Bulgaristan Türklerine Yönelik Asimilasyon Politikaları*, KATÜ, Trabzon, 2018.

SANCAKTAR, Caner. “Balkanlar'da Osmanlı Hâkimiyeti ve Siyasal Mirası”, *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, C. 2, S. 2, ss. 27–47 İzmir, 2011.

SEYFETTİN, Ömer. *Balkan Harbi Hatıraları*, Dün Bugün Yarın Yayınları, İstanbul, 2003.

SLAVEYKOV, P. ve ZLATUNOVA, D., *Geografiya na Balgariya*, Akt.: Atasoy, *Beşerî ve Kültür Coğrafyası Işığında Bulgaristan*, MKM Yayıncılık, Bursa, 2010.

SÜLEYMANOĞLU YENİSOY, Hayriye. *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi-8 Bulgaristan Türk Edebiyatı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997.

ŞENYURT Bulgaristan Türkleri'nin Dramı, “Bulgarlaştırma” *Politikası Nasıl Uygulanıyor?* Milliyet Yayınları, İstanbul, 1985.

ŞİMŞİR, Bilal. *Bulgaristan Türkleri*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1986.

ŞİMŞİR, Bilal. *Balkan Savaşlarında Rumeli Türkleri Kırımlar-Kıyımlar-Göçler 1821–1913*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2017.

TODOROV, Nikolay. *Bulgaristan Tarihi*, Öncü Kitabevi, İstanbul, 1979.

TODOROVA, Maria. *Balkanlar'ı Tahayyül Etmek*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

TODOROVA, S. SAMUİLOV, İ. Mirçev, S. (1975). *Bulgaristan Devrimci Gençlik Hareketi Tarihi*, Çağrı Yayınevi, Ankara.

TOLGA Seyaz, “1970 Sonrasında Bulgaristan Türk Edebiyatında Hatıra Türü” (Yüksek Lisans Tezi), Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırklareli, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No.552896), S.7, Kırklareli, 2019.

TÜRKER, Mehmet. *Kalem Kılıçlaşınca*, Ufuk Ötesi Yayınları, İstanbul, 2004.

TÜRKER, Mehmet. *Hazanda Son Yolculuk*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2007.

TÜRKER, Mehmet. *Gölgedeki Kahraman*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2009.

TÜRKER, Mehmet. *Bozgun Zamanı*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2010.

TÜRKER, Mehmet. *Belene Adası*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2010.

TÜRKER, Mehmet. *Vatan Yasak Özgürlük Uzak*, , Çağrı Yayınları, İstanbul, 2010.

TÜRKER, Mehmet. *Bozgundan Sonra*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2011.

TÜRKER, Mehmet. *Sindelli*, İstanbul: Çağrı Yayınları, İstanbul, 2016.

TÜRKER, Mehmet. “Demokrasi Öncesi ve Sonrası Bulgaristan Türkleri Edebiyatı”, *Rumeli Haber Sanat Araştırma Yorum Kültür ve Turizm Dergisi*, S: 46–47, ss. 16–18, 2016.

TÜRKER, Mehmet. “Demokrasi Öncesi ve Sonrası Bulgaristan Türkleri Edebiyatı”, *Rumeli Haber Sanat Araştırma Yorum Kültür ve Turizm Dergisi*, S: 46–47, ss. 16–18, 2016.

TÜRKER, Mehmet. *Tımraş'ın Ahmet Ağası*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2019.

VATANSEVER, E. *Osmanlı İdaresinden Sonra Bulgaristan Türklerinin Sosyokültürel Hayatı*, Trakya Üniversitesi, Edirne, 2008.

YALÇINKAYA M. A. - YILMAZÇELİK İ. “Yeniden Yapılanma”, *Osmanlı Tarihi El Kitabı*, Ed: Tufan Gündüz, Grafiker Yayınları, s. 519, Ankara, 2012.

YALÇINKAYA, M. Alaaddin. (2006). “*Osmanlılar Döneminde Bulgaristan*”, *Balkanlar El Kitabı* Cilt: I Tarih, der. Osman Karatay ve Bilgehan A. Gökdağ, Ankara: Araştırma ve Kültür Vakfı, Ankara, 2006.

YENİSOY, S, Hayriye. *Edebiyatımızda Balkan Türklerinin Göç Kaderi*, Toplumsal Gelişim Derneği Yayınları, İstanbul, 2005.

YILDIRIM, Bülent. *Bulgaristan'daki Ermeni Komitelerinin Osmanlı Devleti Aleyhine Faaliyetleri (1890-1918)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014.

YILDIRIM, Bülent. *Bulgaristan'da Türk Varlığı ve Nüfusu*, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2018.

YILDIZ, İsmail. *Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinde Bulgaristan'daki Bağımsızlık Faaliyetleri (1878-1908)*, Gazi Üniversitesi Ankara, 2008.

YILMAZ, Rodoplu. *Jivkov Döneminde Bulgaristan Türkleri ve Türkiye'ye Göç Olayı*, Ankara Üniversitesi Akademik Yayınları, Ankara, 2008.

YİĞİT, Oğuzhan. *Ömer Osman Erendoruk'un Hayatı, Sanatı ve Eserleri Üzerine Bir Araştırma, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Danışman: Yrd. Doç.Dr. Ünal Şenel, Manisa, 2011.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

<https://www.wikizero.com/tr/Bulgaristan#Co%C4%9Frafya> (Erişim: 7.9.2019).

<https://tr.maps-bulgaria.com/bulgaristan-fiziki-haritas%C4%B1>

(Erişim: 7.9.2019).

<https://islamansiklopedisi.org.tr/bulgaristan> (Erişim: 9.11.2019).

Dede, Abdurrahim. Rumeli'nde Bırakılanlar, Otağ Matbaası, İstanbul, 1975.

<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/11374,bulgaristanturklerininenedebiyatipdf.pdf?0s.19> (Erişim: 7.9.2019)

Mehmet Türker ile tarafımızca 06/06/ 2020 tarihinde yapılan mülakat.
Kırklareli.

EKLER

Ek-1: Görev yaptığı okulda öğrencileri ile birlikte

Ek-3: Öğrencileri ile birlikte

